TONY CLIFF

LENİN

Cilt 3 Kuşatılmış Devrim

LENİN 3 KUŞATILMIŞ DEVRİM • TONY CLIFF

Z YAYINLARI

Lenin 3

1917 - 1923

Kuşatılmış Devrim

Tony Cliff

Çeviren:
Bernar Kutluğ

Uluslararası Yayıncılık Ltd. Şti.
Z Yayınları

P. K. 28
80072 Beyoğlu - İstanbul
0212 251 3981

Lenin: Kuşatılmış Devrim
Özgün adı: Lenin: The Revolution Besieged
İngilizce basımı, Bookmarks 1985

Birinci baskı: Nisan 1996
ISBN 975 7972 02 9
© Bütün Türkçe yayın hakları
Uluslararası Yayıncılık Limited Şirketi'ne aittir.

Çeviren: **Bernar Kutluğ**
Yayına hazırlayan: **Özden Dönmez**
Kapak: **Cem Uzun**

Dizgi: Uluslararası Yayıncılık (Garamond 10)
Baskı: Yön Matbaacılık
Kapak baskı: Yön Matbaacılık
Cilt: Yeni Güven Mücellithanesi

İçindekiler

Önsöz *5*

Kısaltmalar *9*

Parti, sovyet, sendikalar ve Komünist Enternasyonal kongreleri *11*

1
Bolşevik hükümet'in ilk adımları *13*

2
İktidarın pekiştirilmesi *37*

3
Kurucu Meclis'in dağıtılması *45*

4
Brest-Litovsk barış anlaşması *55*

5
Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş *74*

6
'Bize devlet kapitalizmi gerek' *88*

7
Savaş komünizmi (1918-1921) *105*

8
Kahramanlık ve trajedi bir arada *125*

9
Savaş komünizmi koşullarında proletarya *140*

10
Savaş komünizmi ve köylülük *159*

11
Devletin sönümlenmesi sorunu *176*

12
Bolşeviklerin siyasi tekelinin kuruluşu *195*

13
Parti'nin dönüşümü *216*

14
Lenin ve askeri cephe *233*

Notlar *247*

Önsöz

Lenin, Ekim Ayaklanması'nın ertesi sabahı sakin ve soğukkanlı bir şekilde "Şimdi sosyalist düzenin inşasına girişeceğiz" dediği zaman, arkasında cezaevi, sürgün, gizli faaliyet, göçmenlik, iktidarın henüz çok uzakta olduğu günlerde baskı altındaki devrimcilerden kurulu bir partinin örgütlenmesi, eğitilmesi ve ona öncülük edilmesi deneyimleriyle tüketilmiş çeyrek yüzyıllık bir mücadale süreci vardı. Önünde ise, beş yıl boyunca sürdüreceği parti liderliği, devrimci bir hükümetin sorumluluğu ve henüz kurulmuş Komünist Enternasyonal'e önderlik görevi uzanıyordu.

Ardında bıraktığı uzun ve zorlu siyasi faaliyeti boyunca Lenin'e güç kazandıran ve onu ayakta tutan büyük ideal, yeni bir sosyalist düzenin kurulması idi. Yirmi beş yıl süresince, gerçekte olduğundan çok daha uzak görünen bu amaç için olağanüstü bir gayretle çalıştı; 1917 Şubatı'na gelindiğinde bile, ölmeden önce devrime tanık olacağına hala inanmıyordu. Lenin ve Bolşevikler, belirsizlikten iktidarın zirvesine doğru gerçekleştirdikleri dramatik tırmanıştan sonra bir dizi yeni ve zorlu görevle yüz yüze kaldılar. Ekonomisi yıkıma uğramış, 'on dört ordu'nun saldırısına maruz kalmış, geri ve muazzam büyüklükte bir ülkenin devlet aygıtını idare etmek durumundaydılar. Sıfırdan başlayarak bir işçi ve köylü ordusu yaratmak, onu kendisinden çok daha iyi donatılmış yerli ve yabancı ordulara karşı yönetmek zorundaydılar.

İktidara gelmesiyle birlikte devlete karşı ajitasyon ve örgütlenme faaliyeti yürütme konumundan çıkıp, devleti yönetmek ve bu alanda işçilere önderlik etmek durumunda kalan parti, işleyiş tarzını köklü bir biçimde değiştirmek zorunda kaldı. Lenin ve diğer Bolşevikler, iktidar deneyiminden ve toplumda güçlü bir temelden yoksun olmasına, söz etmeye değer bir zenginliğe ya da kültüre sahip

bulunmamasına karşın, proletaryanın devrimdeki yaşamsal önemi ve sahip olduğu yönetme yeteneği konusunda hiçbir kuşkuya düşmediler. Artık uykusundan uyanmış olan işçi sınıfının yaratıcı yeteneklerine büyük bir güven duyuyorlardı. Partinin uzun mücadele yılları içinde oluşmuş çelik disiplinine, proletaryanın cesaret ve kahramanlığına güvenen Lenin, devletin idaresini ele almakta tereddüt göstermedi.

Henüz kurulmuş olan Komünist Enternasyonal'e öncülük etmek, Lenin'in omuzlarına yüklenmiş bir diğer yeni ve zorlu görevdi. Rus Devrimi yurt dışında büyük yankılar yarattı. Bir dizi ülkede devrimci marksistlerden oluşmuş küçük gruplar kitlesel komünist partiler durumuna geldiler. Bu genç, deneyimsiz partilerin eğitilmesi son derece güç bir görevdi.

Elinizdeki bu çalışma, Lenin'in iktidara yükselişinden ölümüne kadar olan dönemi irdeleyen iki ciltten birincisidir. Bu ciltler, Lenin'in parti, hükümet ve Enternasyonal'in lideri olarak üstlenmiş olduğu üçlü görevi yerine getirdiği bu dönemin belgelenmesi ve çözümlenmesi gereğinden doğan zorunluluk dolayısıyla, diğer iki ciltten çok daha geniş bir çerçeveye sahip.

Lenin'in biyografisi ile işçi sınıfı tarihi arasındaki ilişki, sürekli ve kalıcı bir özelliğine sahip. Biyografinin ·Lenin: Parti'nin İnşası· başlığını taşıyan birinci cildinde, proletaryanın partiyi nasıl yarattığını ve partinin Lenin'i nasıl biçimlendirdiğini, bunun yanısıra, Lenin'in partiyi, partinin proletaryayı nasıl etkilediğini göstermeye çalıştım. Burada, Lenin'in siyasi biyografisi ile işçi sınıfının siyasi tarihi iç içe geçmiş olarak sunuldu. Lenin'in faaliyetleri ile partinin faaliyetlerinin iç içeliği, ·Lenin: Bütün İktidar Sovyetler'e· başlığını taşıyan ikinci cildin konusu olan 1917 Devrimi'nde doruğuna ulaşıyordu. Eğer ilk ciltte biyografi ile tarih birbiriyle tam olarak örtüşmemiş ise, Lenin'in çabalarını partiyi sınıf içinde geliştirmek, işçi sınıfını değiştirme ve toplumu dönüştürme mücadelesi içinde partiyi ve kendisini yeniden biçimlendirmek doğrultusunda yönlendirmek zorunda olması bu durumun temel nedeni olarak görülmelidir. 1917'de biyografik olanla tarihsel olan arasındaki iç içelik öylesine eksiksiz durumdadır ki, Lenin parti ve proletarya içinde bütünüyle erimiş görünür. Lenin'e 1917'deki gücünü ve muhteşemliğini kazandıran şey, işçilerin gücü ve muhteşemliğidir.

Üçüncü ciltte biyografik olan ile tarihsel olan arasındaki ilişki

yeniden değişim gösteriyor. Ekim Devrimi'nden itibaren, Rusya'nın geriliğinin ve köylü tutuculuğunun yakıcı gerçekliği ile uluslararası devrimin gecikmesi, Bolşeviklerin nesnel koşulları biçimlendirmede giderek artan ölçüde etkisiz ve yeteneksiz kalmalarına yol açtı. Sanki olayların akışı Lenin'i toplumsal yaşamın dışına doğru itmişti. Bu noktada, tarihsel olanla karşılaştırıldığında biyografik olan gözle görülür biçimde marjinalleşir. Lenin ve partisinin kendilerinden kat kat üstün güçler karşısındaki zayıflığı Lenin'in yaşamının bu dönemini trajik kılar; bununla birlikte, anılan dönemde Lenin, parti ve proletarya tarafından gösterilen çaba ve özverinin boş yere olduğu düşünülmemelidir.

Lenin, Prometheus'u çağrıştıran destansı mücadelesi boyunca geleceğin Bolşevizme ait olduğu inancını bir an için bile yitirmedi. Rusya'nın görece küçük proletaryası, uluslararası işçi sınıfının olağanüstü güç koşullarda özgürlük ve işçi iktidarı için verdiği mücadele içinde neleri başarabileceği konusunda çarpıcı bir örneğin yaratıcısı oldu.

Lenin'in yaşamının son birkaç yılında iyimserlik veren, kahramanca öğelerle trajik öğeler çok karmaşık bir biçimde birbirleriyle iç içe geçer. Lenin'in devletin, partinin ve Enternasyonal'in üzerindeki denetimi giderek zayıflar. Dolayısıyla, bu ciltte, biyografik ve tarihsel öğelerin kritik diyalektiği bunlardan ikincisinin birincisini hemen tamamen ortadan kaldırmasına neden olur.

Bu kitap ve sonraki kitabın yazılması oldukça güç gerçekleşti; bu yalnızca konunun genişliğinden (uluslararası alanda Rusya, parti, devlet ve Komünist Enternasyonal) değil, fakat ayrıca ve daha çok, tarihsel bir trajedi karşısında duyulan -ama bu çalışmanın nesnelliğine gölge düşürecek yersiz bir hoşgörüye de izin vermeyen- bir acıdan kaynaklanıyor.

1 (14) Şubat 1918'e öngelen olayların tarihlerini iki takvime göre veriyorum. Bunlardan birincisi Jülyen ya da 'Eski Tarz' olarak adlandırılan takvimi, parantez içinde verilen ikincisi ise Batı Avrupa ya da 'Yeni Tarz' olarak isimlendirilen takvimi esas alıyor. Rusya'da Eski Tarz 1 (14) Şubat 1918'de kaldırıldı ve Yeni Tarz takvime geçildi. Dolayısıyla söz konusu tarihten sonra yaşanan olayların tarihleri yalnızca Gregoryan takivimine göre verildi.

***

Bu önsözü fırsat bilerek, Almanca'dan bir dizi metni çevirerek bana yardımcı olan Mary Phillips'e, aynı yardımı Fransızca'dan yaptığı çevirilerle yapan Donny Gluckstein'a, dört cildi sabırla gözden geçirip yayına hazırlayan ve kitapların görsel yanına ilişkin değerli önerilerde bulunan Jo Bradley'e teşekkür etmek istiyorum. Bu çalışmanın kimi bölümlerinin değişik versiyonlarını sayısız kere, ve çalışmanın bütününü en az üç kere daktiloya alan Chanie Rosenberg'e çok şey borçluyum. Kitabı kaleme aldığım altı yıl boyunca benden moral desteğini ve dostluğunu esirgememiş olması, Chanie Rosenberg'e olan minnettarlığımı daha da artırıyor.

Tony Cliff
Londra, Temmuz 1977

Kısaltmalar

BKP	Balgarskata Komunisticheska Partia (Bulgar Komünist Partisi)
BSP	British Socialist Party (İngiliz Sosyalist Partisi)
Cheka	Chrezvychainaia Komissiia pri sovyet Narodnykh Komissarov po borbe s Kontrrevoliutsiei i sabotazhem (Halk Komiserleri Konseyi'ne bağlı Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon)
Comintern	Komünist Enternasyonal
CPGB	Communist Party of Great Britain (Büyük Britanya Komünist Partisi)
ECCI	Executive Committee of the Communist International (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi)
Goelro	Gosudarstvennaia Komissiia po Elekrtifikatsii Rossii (Rusya'nın Elektrifikasyonu İçin Devlet Komisyonu)
Gosplan	Gosudarstvennaia Opshcheplanovaia Komissiia (Devlet Genel Planlama Komisyonu)
KAPD	Komunistische Arbeiter-Partei Deutschlands (Alman Komünist İşçi Partisi)
Kombedy	Komitety Bednoty (Yoksul Köylü Komiteleri)
NEP	Novaia Ekonomicheskia Politika (Yeni Ekonomik Politika)
PCI	Partito Comunista Italiano (İtalyan Komünist Partisi)
Profintern	Krasnyi Internatsional Professionalnykh Soiuzov (Kızıl Sendikalar Enternasyonali)
PSI	Partito Socialista Italiano (İtalyan Sosyalist Partisi)
Rabkrin	Narodnyi Komissariat Rabocheii Krestianskoi Inspektsii (İşçi ve Köylü Teftişi Halk Komiserliği)

RKP (b)	Rosiiskaia Kommunisticheskaia Partiia (Bolshevikov) Rus Komünist Partisi (Bolşevikler)
RSFSR	Rosiiskaia Sotsialistticheskaia Federativnaia Sovetskaia Respublika (Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti)
SDF	Social Democratic Fedaration (Sosyal Demokrat Federasyon)
SFIO	Section Française de l'Internationale Ouvriére (İşçi Enternasyonali Fransız Seksiyonu - Fransa Sosyalist Partisi)
SLP	Socialist Labour Party (Sosyalist İşçi Partisi)
Sovnarkom	Sovet Narodnykh Komissarov (Halk Komiserleri Konseyi)
SPD	Sozialdemokretische Partei Deutschlands (Alman Sosyal Demokrat Partisi)
SR	Sotsial-Revoliutsioner (Sosyal-Devrimci)
SSSR	Soiuz Sovetskikh Sotsialisticheskikh Respublik (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği)
TsIK	Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Merkez Yürütme Komitesi)
USPD	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi)
Vikzhel	Vserossiiskii Ispolnitelnyi Komitet Soiuza Zheleznodrozhnikov (Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Yürütme Komitesi)
VSNKh	Vysshii Sovet Narodnogo Khoziaistva (Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi)
VTsIK	Vserossiiskii (Vsesoiuznyi) Tsentralnyi Ispolnitelnyi Komitet (Tüm Rusya (Sovyet Birliği) Merkez Yürütme Komitesi)

Parti, Sovyet, Sendikalar ve Komünist Enternasyonal Kongreleri

Parti kongreleri

Yedinci Kongre: 6-8 Mart 1918; Sekizinci Kongre: 18-23 Mart 1919; Dokuzuncu Kongre: 29 Nisan-5 Mayıs 1920; Onuncu Kongre: 8-16 Mart 1921; Onbirinci Kongre: 27 Mart-2 Nisan 1922; Onikinci Kongre: 17-25 Nisan 1923

Sovyet Kongreleri (RSFSR)

İkinci Kongre: 25-26 Ekim (7-8 Kasım) 1917; Üçüncü Kongre: 23-31 Aralık 1917 (5-13 Ocak 1918); Dördüncü Kongre: 14-16 Mart 1918; Beşinci Kongre: 4-10 Temmuz 1918; Altıncı Kongre: 6-9 Kasım 1918; Yedinci Kongre: 5-9 Aralık 1919; Sekizinci Kongre: 22-29 Aralık 1920; Dokuzuncu Kongre: 22-27 Aralık 1920; Onuncu Kongre (SSCB'nin kuruluşu): 23-27 Aralık 1922

Sovyet Kongreleri (SSCB)

Birinci Kongre: 30 Aralık 1922

Sendika Kongreleri

Birinci Kongre: 7-14 (20-27) Ocak 1918; İkinci Kongre: 16-25 Ocak 1919; Üçüncü Kongre: 6-13 Nisan 1920; Dördüncü Kongre: 17-25 Mayıs 1921; Beşinci Kongre: 17-22 Eylül 1922

Komünist Enternasyonal Kongreleri

Birinci Kongre: 2-6 Mart 1919; İkinci Kongre: 19 Temmuz-7 Ağustos 1920; Üçüncü Kongre: 22 Haziran-12 Temmuz 1921; Dördüncü Kongre: 5 Kasım-5 Aralık 1922

Yayınevinin notu:

Elinizdeki bu kitap **Tony Cliff**'in 4 ciltlik *'Lenin'* biyografisinin üçüncü cildidir. 4 cilt tarihsel olarak birbirlerini takip etmelerine rağmen herbiri Lenin'in yaşamındaki belirli bir politik dönemi kapsamaktadır ve bu nedenle diğerlerinden bağımsız olarak okunabilir.

'Lenin' biyografisinin birinci cildi **Z Yayınları**'ndan *'Lenin: Partinin İnşası'* ve ikinci çildi *'Lenin: Bütün İktidar Sovyetlere'* adıyla yayınlandı.

Bu ciltin kapak resminin kaynağı olan fotoğraf 5 Mayıs 1920'de çekildi. Lenin Moskova'daki Sverdlov Meydan'ında Polonya cephesine gidecek askerlere konuşuyor. Ama genellikle bu fotoğraf eksik basılıyor. Aynı mitingde konuşan Troçki ve Kamenev Stalin'in emirleriyle fotoğraftan silindi.

Fotoğraftan devrimin bu iki önemli liderini silmek Stalin'e yetmedi. 24 Ağustos 1936'da Kamenev, 16 başka eski Bolşevik liderlerle beraber, Moskova'da kurşuna dizildi. 20 Ağustos 1940'da Troçki, Stalin'in ajanı olan Ramon Mercader tarafından katledildi.

Lenin konuşurken, merdivende Troçki ve Kamenev bekliyor.

1

Bolşevik hükümetin ilk adımları

25 Ekim'de (7 Kasım) Bolşevikler Petrograd'ta kontrolü ele geçirdiler. Lenin yaklaşık dört ay gizlendikten sonra ortaya çıktığında Troçki'yle söyleşirken, "Biliyor musun, baskı altında tutulup yeraltında yaşadıktan sonra böyle birden iktidara yükselmek..." diye başladıktan sonra, doğru sözcüğü bulmak için bir an duraksadı ve elini başı üzerinde dolaştırıp sözlerini Almanca tamamladı: "Es schwindet" (insanı saşkına çeviriyor).[1]

Bolşeviklerin iktidarı ne kadar süreyle ellerinde tutabilecekleri konusunda Lenin'in kendisi de kuşku içindeydi. Kapitalist, Menşevik ve Sosyalist Devrimci çevreler, Bolşeviklerin iktidarda birkaç günden daha uzun kalamayacaklarından eminlerdi. Sovyetlerin resmi gazetesi *Izvestia* hala Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin kontrolündeydi ve devrimi izleyen gün yayınlanan son sayısında şunları yazıyordu: "Bolşeviklerin devlet iktidarını örgütleyip işletemeyeceklerinden tamamen eminiz."[2]

Kerenski'nin hükümetindeki bakanlardan S. N. Prokopoviç, birkaç yıl kadar sonra şunları hatırlıyordu: "Moskova'da sağcılar şunu açık açık söylüyorlardı: 'Keşke Bolşevikler Geçici Hükümet'in iktidarını devirseler; bunu yaptıklarında onların defterini dürmek bizim için daha kolay olacak.'" Ve şunları ekliyordu: "O günlerde gerek sağ, gerekse sol kampın, Bolşeviklerin cesaretini neşe ve memnuniyetle karşıladığını gözledim."[3] Olayların bir diğer görgü tanığı olan ordu genelkurmayındaki Geçici Hükümet Komiseri Stankeviç, Ekim

Devrimi'ni izleyen günlerde sağcılar arasındaki genel havaya ilişkin olarak şunları yazıyordu: "Bolşeviklerin çok geçmeden tasfiye edilecekleri inancı her geçen saat daha da güçleniyordu."[4]

Muhafazakar gazete *Novoe Vremia*, Bolşeviklerin kontrolü kendi ellerine aldıkları günün ertesi sabahı şunları yazdı:

> "Bir an için Bolşeviklerin üstünlüğü ele geçirdiklerini varsayalım. Bu durumda bizi kimler yönetecek: Belki aşçılar, pirzola ve biftek uzmanları? Ya da belki itfaiyeciler? Ahırlardaki bakıcılar ve atlı araba sürücüleri? Belki de dadılar çocuk bezlerini yıkadıktan sonra aceleyle Devlet Konseyi oturumlarına koşturacaklar? Bunlar değilse kim? Devlet adamları kimler olacak? Belki makinistler tiyatroları, su tesisatçıları dışişlerini, marangozlar postaneleri çekip çevirecekler? Evet, kimler olacak? Tarih, Bolşeviklerin bu çılgın hırsına gerekli cevabı tek başına verecek."[5]

Muhafazakar bir tarihçi ise şunları hatırlıyor: "Bolşeviklerin çok yakında devrileceğinden kuşkusu olan bir tek insana rastlamadım. Yegane sorun bunun nasıl ve ne zaman olacağı idi."[6] Sosyalist Devrimcilerin günlük gazetesi *Delo Naroda*, ayaklanmadan üç gün sonra şunları yazdı: "Bolşeviklerin macerası... yaşamın acı gerçekleriyle temasa geçtiği an bir sabun köpüğü gibi patlayıp yok olacak."[7] Çok farklı toplumsal çevreler arasında bulunmuş olan John Reed de bunlara benzer gözlemler aktarıyor: "Hiç kimse Bolşeviklerin iktidarda üç günden fazla kalabileceklerini düşünmüyordu -belki Lenin, Troçki, Petrograd işçileri ve rütbesiz askerler dışında."[8]

Kapitalistler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler hesaplarını yanlış yaptılar; çünkü, olayların güvenilir tanığı Sukhanov'un belirttiği gibi "Bolşevikler Petersburg işçilerinin ve askerlerinin tam desteğini arkalarına alarak hareket ettiler."[9] Benzer şekilde, 6 (19) Kasım 1917'de Martov Akselrod'a şunları yazıyordu: "Lütfen anlamaya çalış, her şey bir yana önümüzde proletaryanın muzaffer bir ayaklanması duruyor -hemen hemen proletaryanın bütünü Lenin'i destekliyor ve ayaklanmanın kendi toplumsal kurtuluşunu getireceğini umuyor."[10]

Ekim ayaklanması burjuvaziden çok cılız bir direniş gördü; bunun birinci nedeni, burjuvazinin kendi 'doğal egemenliği'ne proletarya tarafından meydan okunacağına inanamamasıydı; ikinci

olarak, kendisini kitlelerden yalıtılmış, soğutulmuş hissediyordu. Rus burjuvazisinin kendine güven duyması ve bolşevizme karşı direnme cesareti gösterebilmesi için Batılı emperyalist güçlerin sürece müdahalesi gerekiyordu.

Sovyetler Kongresi

İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi 26 Ekim (8 Kasım) günü saat 23.45'te açıldı. Kongrenin toplumsal kompozisyonu bir öncekinden oldukça farklıydı. Haziran Kongresi büyük ölçüde küçük burjuva unsurlardan oluşuyordu. Aydınların ve subayların ağırlığı hissedilir düzeydeydi. Ekim Kongresi ise hem daha genç, hem de çok daha proleter bir nitelikteydi. John Reed kongreyi şu şekilde anlatıyor:

> "Orada bir yerde ayakta duruyor, içeri giren yeni delegeleri izliyordum, iriyarı, sakallı askerler, siyah gömlekli işçiler, birkaç uzun saçlı köylü. Kongre görevlisi genç bir kız -ki Plehanov'un Edinstvo grubuna üyeydi- aşağılayıcı bir gülümsemeyle şunu söyledi: 'Bu insanlar birinci Sezd'deki delegelerden çok farklılar. Şunlara bak, ne kadar kaba ve cahil görünüyorlar! Karanlık İnsanlar...' Doğruydu; Rusya altı üstüne gelecek biçimde karışmıştı ve bunlar şimdi üste çıkmış olanlardı."[11]

İkinci kongre siyasi kompozisyon açısından da birincisinden çok farklıydı. Haziran Kongresi Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin egemenliği altında geçmişken, ikinci kongrede delegelerin çoğunluğu bolşevizmin taraftarıydı. Bolşevikler toplam 650 sandalyeden 390 kadarına sahiplerdi. Sosyalist Devrimcilerin gücünün 160 ile 190 sandalye arasında olduğu tahmin ediliyordu. Ancak, bu rakamların yanıltıcı olduğuna da dikkati çekmek gerekir; çünkü, Sosyalist Devrimciler Partisi ikiye bölünmüştü ve Sosyalist Devrimci delegelerin çoğunluğu o sıralar Bolşeviklerden yana tavır alan Sol Sosyalist Devrimciler Partisi'nin taraftarıydı. Haziran'da 200 delege ile temsil edilmiş olan Menşevikleri destekleyen delege sayısı yalnızca 60-70 kadardı ve bunlar da kendi içlerinde birkaç gruba bölünmüşlerdi. Sağ Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin delege bazında toplam gücü 100 oydan biraz daha azdı.

Kongre kendisine yeni bir Yürütme Komitesi seçti. Yeni komite 14 Bolşevik, 7 Sosyalist Devrimci, 3 Menşevik ve 1 Birleşik Enter-

nasyonalist (Maksim Gorki'nin grubu) üyeden oluşuyordu. Sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler daha işin başında yürütme gücünü Bolşeviklerle paylaşmayı reddedeceklerini ilan ettiler.

Bunun üzerine kürsüye çıkan Martov, en acil sorunun mevcut krizin üstesinden barışçıl araçlarla gelinmesi olduğunu bildirdi. Sosyalist Devrimci ve Menşevik siyasetin gerçek niteliğini teşhir etme gereğinin farkında olan Bolşevikler, kullandığı ifadelerdeki anti-Bolşevik üsluba karşın Martov'un konuşmasına karşı çıkmadılar. "Bolşevikler konuşmayı tam bir sükunetle karşıladılar; krizin barışçıl bir yoldan çözüme kavuşturulması sorununun gündemin ilk maddesi olmasına rıza gösterdiler. Martov'un önerisi oylandığında tek bir aleyhte oy çıkmadı."[12]

Ne var ki, sağ Menşevik ve sağ Sosyalist Devrimci liderler "ayaklanma partisi" ile işbirliği yapmayı körü körüne reddettiler. Kürsüde yapılan bu konuşmadan sonra sağ Menşevikler, sağ Sosyalist Devrimciler ve Yahudi Bund topluca kongre salonunu terk etti.

Martov, sanki hiçbir şey olmamış gibi kendi görüşlerini ifade etmeyi sürdürerek soğukkanlılık ve uzlaşma önerdi. Buna öfkelenen Troçki, Martov'a çıkışarak şunları söyledi:

> "Bize zaferimizi yok saymamız, tavizde bulunmamız, uzlaşmamız gerektiği anlatılıyor. İyi ama kiminle? Soruyorum: Kiminle uzlaşmak durumundayız? Bizi terk ederek buradan ayrılan sefil duruma düşmüş gruplarla mı, yoksa bize bu öneride bulunanlarla mı? Tüm söylenenlere rağmen onların niyetlerini çok iyi biliyoruz. Rusya'da onların yanında olan bir tek kişi yok artık. Bu kongrede temsil edilen milyonlarca işçi ve köylü ile burjuvazinin iki eşit taraf olduğu düşünülerek, bunlardan birincisinin her zaman olduğu ve olacağı gibi burjuvazinin işine gelecek biçimde pazarlık yapmaya hazır olduğu varsayılarak bir uzlaşma öngörüsünde bulunuluyor. Hayır, böyle bir uzlaşma mümkün değil. Burayı terk etmiş olanlara ve burada bize uzlaşmamız gerektiğini anlatanlara şunu söylemeliyiz: Sizler iflas etmiş sefillersiniz, artık oynadığınız oyunun hiçbir hükmü kalmadı; hak ettiğiniz yere, tarihin çöplüğüne gidin!"
>
> "Kürsüdeki Martov, Troçki'ye yönelik alkış tufanı arasında 'Öyleyse biz de ayrılacağız' diye bağırdı."[13]

Bundan sonra, toplantı yeni bir Sovyet Kongresi Merkezi Yü-

rütme Komitesi (VTsIK), yani kongre oturumları arasında yasama görevini yerine getirecek komiteyi seçmeye girişti. 67 sandalye Bolşeviklere, 29 sandalye sol Sosyalist Devrimcilere verildi; 20 sandalye ise aralarında 6 Birleşik Enternasyonalistin de bulunduğu küçük gruplar arasında paylaşıldı.

Kongre ayrıca yeni bir hükümet -Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom)- oluşturdu. Sol Sosyalist Devrimciler, aksi taktirde daha geniş bir koalisyon için Bolşeviklerle sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler arasında arabulucu işlevi göremeyecekleri gerekçesiyle hükümete katılmayı reddettiler.

Sovnarkom'un kompozisyonu şu şekildeydi:

"Konsey Başkanı - Vladimir Ulyanov (Lenin)
İçişleri Halk Komiseri - A. I. Rikov
Tarım - V. P. Milyutin
Çalışma - A. G. Şliyapnikov
Ordu ve Donanma İşleri - V. A. Ovsenko (Antonov), N. V. Krilenko ve P. Y. Dibenko'dan kurulu bir komite
Ticaret ve Sanayi - V. P. Nogin
Eğitim - A. V. Lunaçarski
Maliye - I. I. Skortsov (Stepanov)
Dışişleri - L. D. Bronştayn (Troçki)
Adalet - G. I. Oppokov (Lomov)
Yiyecek - I. A. Teodoroviç
Posta ve Telgraf - N. P. Avilov (Glebov)
Azınlık İşlerinden Sorumlu Başkan - J. V. Çugaşvili (Stalin)
Demiryolları Halk Komiseri görevi, tüm sosyalistleri içine alan daha geniş bir hükümet kurulmasında ısrarlı olan Demiryolu İşçileri Merkez Yürütme Komitesi ile bir anlaşmaya ulaşılabileceği beklentisiyle özellikle boş bırakıldı."*

Kararnameler, kararnameler, kararnameler...

Lenin, iktidara gelişini izleyen ilk birkaç gün ve hafta boyunca, bir dizi kararname yayınlayarak ekonomik, siyasi ve kültürel yaşama ilişkin sayısız sorunun üstesinden gelmeye çalıştı. On sekiz ay sonra, 23 Mart 1919'da, Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

(*) 2. Bölüm'e bkz.

"*Kararnameler geniş ölçekli pratik faaliyet çağrısında bulunan emirlerdir.* Önemli olan şey de budur. Kararnamelerin işe yaramaz pek çok şey içerdiğini, çoğunun pratik olarak gerçekleştirilemez olduğunu varsaysak bile, bunlar pratik faaliyet için gerekli materyal sağlıyorlar; bir kararname ile güdülen amaç, Sovyet hükümetinin sesine kulak veren yüzlerce, binlerce, milyonlarca insana pratik adımların nasıl atılacağını öğretmektir. Bu, sosyalist inşa alanında pratik faaliyet için bir deneyim oluşturur... Eğer meselelere bu şekilde yaklaşırsak, yayınladığımız kanun, kararname ve emirlerin toplamından elde ettiğimiz kazanım büyük olur. Bunları, her ne pahasına olursa olsun mutlak surette ve hemen uyulması gereken kısıtlamalar olarak görmeyeceğiz."[14]

Lenin'in enerjisi sınırsızdı:

"Yorulmak bilmez bir şekilde ara vermeden her gün toplanan Halk Komiserleri Konseyi toplantılarında hiç ara vermeksizin oturumlara beş ya da altı saat başkanlık etti; bir konudan diğerine geçerek tartışmaları yönlendiriyordu... Çoğunlukla, tartışma konuları önceden bir hazırlık yapılmaksızın gündeme getiriliyor ve... her zaman hemen çözüme kavuşturulmayı gerektiriyordu. Bir sorun tartışma konusu haline gelinceye kadar o sorunun esasları konusunda başkanın ya da komiserlerin net ve doyurucu bilgilere sahip olmayışları çok sık karşılaşılan bir durumdu."[15]

Lenin, Sovnarkom toplantılarına başkanlık ederken çok sıkı bir disipline bağlı kalıyordu. Bu amaçla aşağıdaki kuralları oluşturmuştu:

"1. Rapor verenler için 10 dakika.
"2. Konuşmacılar için ilk kez 5, ikinci kez 3 dakika.
"3. Aynı kişinin ikiden çok konuşma yapmaması.
"4. Bir meseleye ilişkin olarak, her biri 1 dakikayı aşmayan bir lehte, bir aleyhte konuşma yapılması.
"5. Sovnarkom'un *özel* hükümlerine bağlı istisnalar."[16]

Bu toplantılarda, Lenin şu ya da bu konuda kendisine bilgi ulaştırılması için küçük kağıtlar üzerine çalakalem notlar yazıp bunları hükümet üyelerine yollamayı alışkanlık edinmişti. Tartışmaya ilişkin

yaptığı özet, genellikle bir sonraki kararnameye temel oluştururdu. Troçki çok haklı olarak şunu yazıyor: "Sovyet kararnameleri, bir anlamda, Vladimir İlyiç Lenin'in *Bütün Eserleri*'nin bir bölümünü, ama küçümsenemeyecek bir bölümünü oluşturur."[17]

Ortada emsal alınabilecek örnekler olmadığı için, önceden düşünülmeden o anda uydurma kararnamelerin hazırlanmasında belirleyici bir rol oynadı. Lenin'in yaratıcı düş gücü, yasama faaliyeti açısından vazgeçilmez önemdeydi. Bu muazzam görev, yeni devletin kurucusunun en sıradan faaliyet araçlarından bile yoksun olduğu son derece güç koşullar altında yürütüldü. Smolni'de (Sovyetlerin genel merkezinde) çok az sayıda daktilo vardı. Steno yazabilen insan yoktu. Halk Komiserleri kararnameleri ve bildirilerini kendi elleriyle yazmak zorundaydılar.

Herkes son derece deneyimsizdi. Örneğin, Devlet Bankası Müdürlüğü'ne henüz atanmış S. S. Pestovski, anılarında bu göreve nasıl getirildiğini anlatır. Bolşevik olmayan eski Sosyalist Devrimciler Partisi üyesi Pestovski, Smolni'yi ziyaret ettiği bir gün bir odaya girer:

> "Oda bir hayli genişti. Bir köşede Sovnarkom'un sekreterliğini yürüten Yoldaş N. P. Gorbunov küçük bir masada çalışıyordu... Ötede, çok yorgun görünen Yoldaş Menzinski, arkasındaki duvarda 'Maliye Halk Komiserliği' yazan bir kanepeye uzanmıştı.
>
> "Menzinski'nin yanına oturdum ve kendisiyle söyleşmeye başladım. Son derece saf ve masum bir şekilde eğitim ve meslek yaşantımla ilgili birkaç soru sordu; verdiğim yanıtlar ilgisini çekti. Londra Üniversitesi'nde eğitim gördüğümü, diğer konuların yanısıra maliye dersleri de almış olduğumu... söyledim.
>
> "Menzinski birden yerinden doğruldu, gözlerini bana dikerek son derece kararlı bir şekilde şunu söyledi: Şu halde seni Devlet Bankası'na müdür yapacağız. .
>
> "Ürkmüştüm, ona... böyle bir göreve getirilmeyi istemediğimi, çünkü bunun tamamen 'ilgi ve beceri alanımın dışında' olduğunu söyledim. Menzinski hiçbir şey söylemedi, benden orada beklememi isteyerek odadan çıktı.
>
> "Bir süre sonra, elinde altında İlyiç'in (Lenin) imzasını taşıyan bir kağıtla döndü; kağıtta müdür sıfatıyla Devlet Bankası'nın başına atandığım belirtiliyordu.
>
> "Yaşadığım şaşkınlık ve panik daha da büyüdü; ısrarla Menzinski'-

den atamayı iptal etmesini istedim, ama ısrarıma karşın Menzinski hiçbir yumuşama göstermedi."[18]

Peki ama Menzinski'nin kendisi Maliye Halk Komiseri olmak için yeterli donanıma sahip miydi? Öyle görünüyor ki, Menzinski'nin maliye dünyasıyla tanışıklığı "bir zamanlar bir Fransız bankasında memur olarak çalışmaktan" ibaretti![19]

Halk Komiserleri Konseyi Sekreteri'nin vasıflarının yeterliliği de kuşkuluydu. 25 yaşında bir genç olan N. P. Gorbunov, bir gün Lenin'in sekreteri olan V. D. Bonç-Bruyeviç tarafından nasıl çağrıldığını anlatır:

> "Yanına gittim; hiçbir açıklamada bulunmadan beni sürüklercesine üçüncü kata çıkardı. O ilk günlerde Vladimir İlyiç'in kullandığı küçük bir odaya girdik... Beni selamlayan Vladimir İlyiç, beni şaşkınlığa düşüren şu sözleri söyledi: 'Sovnarkom'un sekreteri olacaksınız.' O gün bana hiçbir talimatname vermedi. İşim ya da sekreterliğin genel görevleri hakkında hiç, ama hiçbir şey bilmiyordum. Bir yerde alıp kullanabileceğim bir daktilo buldum; daktilo kullanmasını bilen ve bana yardımcı olacak bir insan bulunamadı ve uzun bir süre dökümanları daktilo etmek için iki parmakla çabaladım durdum."

Bir masa dışında odada hiçbir mobilya yoktu. Lenin, daktiloyu çok ağır kullandığını ve yazım kurallarına hakim olmadığını bildiği halde ilk kabine toplantısına giderken tutanakları yazması için bu genç sekreteri beraberinde götürdü.[20]

Alelacele kararnameler ve bildiriler yayınlanmasına girişilmesinin yarattığı sonuçlardan biri resmiyetin bir kenara itilmiş olmasıydı. VTsIK üyelerinden biri olan ve Sovnarkom Yasama Bürosu'nun başında bulunan Larin'in de hatırladığı gibi:

> "Toplu Kanunlar (*Sobranie Uzakonenii i Rasporiazhenii Rabochego i Kristianskogo Pravitelstva*) No.1'deki ilk on beş kararnameden yalnızca ikisi Sovnarkom tarafından dikkate alındı... Lenin'in altında kendi imzası bulunan ve yasama yetkisini Sovnarkom'a veren 12 No'lu kararnameyi ilk gördüğü zaman yaşadığı şaşkınlığı anımsıyorum (Sovyetler Kongresi yalnızca yürütme yetkisi tanımıştı)."[21]

Barışa ilişkin kararname

Ayaklanmanın ertesi günü yeni oluşturulmuş hükümet tarafından yayınlanmış ilk kararname Lenin tarafından kaleme alınmıştı ve barış sorunuyla ilgiliydi. Yeni işçi ve köylü hükümeti:

> "Tüm savaşan halkları ve bunların hükümetlerini adil, demokratik bir barış için derhal görüşmeleri başlatmaya çağırır.
> "...Hükümetin böyle bir barışla kastettiği şey. toprak ilhakı (yani yabancı topraklara el konması ve yabancı ulusların zor yoluyla bir başka ulusla birleştirilmesi) ve tazminat olmadan acil bir barıştır...
> "Hükümet, güçlü ve zengin ulusların istila ettikleri zayıf ulusları nasıl paylaşılacakları sorunu üzerine yürütülen bu savaşın sürdürülmesini insanlığa karşı girişilmiş en büyük suç olarak değerlendirir, istisnasız tüm uluslar için eşit derecede adil olan ve burada işaret edilen koşullarda derhal barış anlaşması imzalamaya kararlı olduğunu resmen ve açıkça ilan eder...
> "Hükümet gizli diplomasiye son verir ve kendi adına bütün müzakerelerin, tüm halkın önünde, tam bir açıklık içinde yürütülmesi kararlı olduğunu ilan eder. Hükümet, Şubat ile 25 Ekim 1917 arasında kalan zaman dilimi içinde toprak sahipleriyle kapitalistlerin hükümetinin kararlaştırdığı ve onayladığı gizli anlaşmaların hepsini yayınlamaya derhal girişecektir. Hükümet, bu gizli anlaşmalar tarafından içerilen ve hemen her zaman Rus toprak sahipleriyle kapitalistlerin avantajlarını ve çıkarlarını güvence altına almak, Büyük Rusların gerçekleştirdikleri toprak ilhaklarını muhafaza etmek ve bu toprakları genişletmek amacına yönelik her şeyi koşulsuz olarak ve derhal feshetmeye hazır olduğunu ilan eder."[22]

Toprağa ilişkin kararname

Dünya ölçeğinde tarihsel bir öneme sahip olan ve barış konusundaki kararname ile aynı gün yayınlanan bir diğer kararname toprak sorununa ilişkindi. Bu kararname de Lenin tarafından hazırlanmıştı:

> "*Toprak üzerinde özel mülkiyet ebediyen kaldırılacaktır*; toprak satılmayacak, satın alınmayacak, kiralanmayacak, ipotek edilmeyecek, ya da bir başka şekilde devir ve ferağ edilmeyecektir.
> "*İster devlete, hükümdarlığa, manastıra, kiliseye, fabrikaya ait olsun, ister miras edinilmiş olsun, isterse özel mülkiyet, ka-*

mu mülkiyeti, köylü mülkiyeti olsun, tüm topraklar herhangi bir karşılık ödenmeksizin müsadere altına alınacak, tüm halkın mülkü haline getirilecek ve onu ekip biçmek için tüm insanların kullanımına verilecektir...

"Üzerinde *yüksek düzeyde bilimsel* tarım yapılan topraklar -meyve bahçeleri, plantasyonlar, tohum üretme çiftlikleri, fidanlıklar, seralar, vb.- *bölüştürülüp dağıtılmayacak*, fakat özel amaçlar için büyüklüklerine ve taşıdıkları öneme bağlı olarak *devlete ya da komünlere* devredilmek üzere *model çiftlikler haline getirileceklerdir*... Toprağı kullanma hakkı, toprağı ekip biçebilecek durumda oldukları sürece, onu kendi emeğiyle, ailesinin yardımıyla veya ortaklaşa ekip biçme arzusunda olan Rus devletinin tüm yurttaşlarına (cinsel bir ayrım gözetilmeksizin) verilecektir. Toprakta ücretli işçi çalıştırılmasına izin verilmeyecektir...

"Toprakta tasarruf hakkı eşitlik temelinde olacak, yani, toprak, yerel koşullara bağlı olarak, emek ya da geçim standardına uygun olarak emekçi halk arasında dağıtılacak."[23]

Lenin'in taktik uyarlanabilirlik yeteneği kendisini en iyi Toprak Reformu Kararnamesi'nde gösterir. Lenin, hiçbir sıkıntı duymadan Sosyalist Devrimcilerin programını benimsemiştir. Lenin şunları yazıyor:

"Sosyalist Devrimciler öfkeden küplere bindiler, 'Bolşevikler kendi programlarını çaldığı için' yaygara koparıp bunu protesto ettiler; ama böyle yapmakla yalnızca gülünç duruma düşmüş oldular: programında devrimci ve halkın yararına olan her şeyin uygulamaya geçirilebilmesi için yenilgiye uğratılması ve hükümetten uzaklaştırılması gereken, gerçekten iyi bir parti!"[24]

Rusya'daki halkların kendi kaderlerini tayin hakkı

Bolşevizmin programındaki kalıcı öğelerden birisi de baskı altındaki ulusların özgürlük hakkıydı. 2 (15) Kasım'da, Sovnarkom bununla ilgili olarak aşağıdaki ilkeleri kapsayan bir kararname yayınladı:

"1.Rusya'daki halkların eşitliği ve egemenliği.

"2. Rusya'daki halkların ayrılmayı ve bağımsız bir devlet kurmayı da içine alan kendi kaderini özgürce tayin etme hakkı.

"3. Bütün ve her türden ulusal ve ulusal-dinsel ayrıcalık ve kısıtlamaların kaldırılması.

"4. Rusya içinde yaşayan ulusal azınlıkların ve etnik grupların kendilerini özgürce geliştirmeleri."[25]

İşçi kontrolüne ilişkin kararname

İşçi kontrolüyle ilgili bir kararname Lenin tarafından hazırlandı ve 14 (27) Kasım günü Sovnarkom tarafından yayınlandı:

"Ulusal ekonominin plana dayalı düzenlemesini sağlayabilmek için, ücretli işçi çalıştıran ya da evde yapılan iş esasına göre faaliyet yürüten tüm sanayi, ticari, zirai kuruluşlarda, bankacılıkta ve kooperatiflerde imalat, ürün ve hammaddelerin alım, satım ve depolanması üzerinde işçi kontrolü yürürlüğe sokulmaktadır.

"İşçi kontrolü, bir kuruluşta çalışan işçilerin tamamı tarafından, büro çalışanlarının ve teknik personelin temsilcilerinin de üyeleri arasında bulunduğu fabrika komitesi, işyeri temsilcileri konseyi, vb. organlar aracılığıyla uygulanacaktır.

"Her şehir, *gubernia* ve sanayi bölgesinde, İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyeti'nin bir organı olan, sendikaların, fabrika ve büro işçileri komitelerinin ve işçi kooperatiflerinin temsilcilerinden oluşan yerel bir işçi kontrolü konseyi oluşturulacaktır...

"İşçi kontrolü organlarının kararları işletme sahipleri için bağlayıcı nitelikte kararlardır ve bunların iptali ancak daha yüksek işçi kontrolü organlarının insiyatifiyle mümkün olabilir...

"Tüm Rusya İşçi Kontrolü Konseyi işçi kontrolü için genel planlar hazırlar, talimatnameler ve kurallar yayınlar, bölgesel işçi kontrolü konseyleri arasındaki ilişkileri düzenler ve işçi kontrolü ile ilgili tüm meselelerde en yüksek karar organı olarak faaliyet yürütür."[26]

Kararname üstüne kararname

21 Kasım'da (4 Aralık) yine Lenin tarafından kaleme alınmış olan geri çağırma hakkı ile ilgili bir kararname Sovnarkom tarafından yayınlandı:

"Seçmenlerin seçilmiş temsilcileri geri çağırma hakkı kabul edilip uygulanmadığı sürece, seçime dayalı herhangi bir kurumun ya da temsilciler meclisinin bütünüyle demokratik olduğu ve halkın ira-

desini gerçekten yansıttığı düşünülemez. Gerçek demokrasinin bu temel ilkesi, hiçbir istisna olmaksızın, bütün temsilci meclisleri için geçerlidir."[27]

22 Kasım (5 Aralık) günü Sovnarkom, adli işlerle ilgili bir kararname yayınladı. Eski hakimler görevlerinden alınacak, bunların yerine ya Sovyetler, ya da halk oyu tarafından seçilecek yeni hakimler getirilecekti. Eski yasalar "ancak devrim tarafından feshedilmemiş olmaları halinde ve devrimci bilinç ve devrimci hak anlayışı ile çatışmadıkları ölçüde" geçerliliklerini koruyacaklardı. Bu ifade ayrıca yasal bir hükümle tamamlanıyordu; buna göre, Sovyet hükümetinin kararnameleri ve Bolşeviklerle Sosyalist Devrimci Parti'nin asgari programı ile çelişen tüm yasalar, geçersiz sayılacaktı.

16 (29) ve 18 (31) Aralık tarihlerinde yayınlanan iki kararname evlilik ve boşanmaya ilişkin yasaları ortadan kaldırdı. Bu kararnamelere göre, devlet yalnızca sivil evliliği tanıyordu; evlilik dışı doğan çocuklar evlilik kurumu içinde doğan çocuklarla aynı haklara sahip olacaklardı; boşanma için eşlerden birinin talebi tek başına yeterli olacaktı. Yeni yasalar, erkekle kadın arasında tam bir eşitliğin olduğunu vurguluyordu.[28]

2 Şubat 1918 tarihinde resmen yürürlüğe giren bir yasa ile, kilisenin devletten, öğrenim kurumlarının kiliseden mutlak ayrılığı karara bağlandı. Bu yasa altında her Sovyet yurttaşı kendi dinsel inancını ya da inançsızlığını ifade etmekte özgürdü; devletin işlevleriyle ilintili faaliyetlerde dinsel törenler kaldırılıyordu; okullarda dinsel eğitim yasaklanıyor, dinsel kuruımlara mülk edinme hakkı tanınmıyordu.[29]

Belirleyici öneme sahip konulara ilişkin olarak yayınlanan kararnamelerin yanısıra, Lenin'in, bazı banliyölerin Bogorodsk şehrine bağlanması, Ukrayna'da sel felaketine uğramış Keremençuk Vilayeti halkının ihtiyaçlarının karşılanması için buraya 450.000 ruble (o zaman için bu büyük bir miktar değildi) tahsis edilmesi, bazı devlet memurlarının atanması ve görevden alınması gibi yerel idarelerin durumuyla ilgili sayısız çoklukta düzenlemeyle de ilgilenmiş olduğu görülür.[30]

Lenin, devlet yönetimi açısından hiçbir belirleyiciliğe sahip olmayan, çok önemsiz görünen meselelere de el attı. Nitekim, Mart 1918'de Moskova postanesindeki büro memurlarının niçin üçüncü

ne uzun saatler çalışmak zorunda olduklarını soruyordu.[31] Kimi zaman mülklere keyfi olarak el konulmasından duyduğu rahatsızlığı dile getiren yakınmalarda bulunuyordu. Temmuz 1918'de, ülkenin doğusunda, gökte savaş bulutları toplanmaya başladığı günlerde, Kazan ve Urallar arasında kalan bir köyde bulunan Ivanov isminde bir kişiye gönderdiği bir mektupta şunları yazıyordu: "Senin, aralarında istasyon müdürüne ait bir masa da bulunmak üzere bazı büro malzemelerine el koyduğun ileri sürülüyor. Bu malzemeleri derhal sahiplerine iade et. Konuya ilişkin açıklamanı telgrafla iletmeni bekliyorum."

Yazık ki, tarihi belgelerde ne istasyon müdürünün masasının, ne de yolladığı iki mektupla bisikletine el koyulduğunu bildiren ve Lenin'den durumuyla ilgilenilmesini rica eden Zlobin'deki eczacının bisikletinin yazgısının ne olduğunu bulmak mümkün oldu.[32] O günlerde Lenin'in elinin altında son derece yetersiz bir sekreterlik hizmeti vardı; sahip olduğu haberleşme sistemi son derece ilkeldi ve Lenin yarı-bozuk durumdaki telefonundan sık sık yakınırdı.

Sovyet hükümeti ayakta kalma mücadelesi veriyor

Yoğun yasama faaliyeti, yeni rejimin ayakta kalma mücadelesinin ürünüydü. Barış ve toprak sorununa ilişkin olarak yayınlanan kararnamelerin yeni hükümete bir kitle desteği kazandırdığına kuşku yok. Bununla birlikte, askerlerin kılıçlarının yasaları düzenleyenlerin kalemlerine eşlik etmesi bir zorunluluktu; yeni rejimin yazgısı, günler, haftalar, aylar ve hatta yıllar boyunca bir denge durumunda asılı kaldı.

İktidara el konulan günü izleyen hafta içinde, Bolşevikler Petrograd'taki askeri okul öğrencilerinin ayaklanmasıyla başa çıkmak, başkenti Kerenski'nin örgütlemeye çalıştığı ve İkinci Sovyetler Kongresi'nin hala toplantı halinde bulunduğu bir sırada tertiplenen askeri harekata karşı savunmak zorunda kaldılar.

26 Ekim (8 Kasım) günü, Kornilov'un sonu başarısızlıkla biten macerasına katılmış olan Üçüncü Süvari Kolordusu Komutanı General P. N. Krasnov, Kerenski'nin emriyle Petrograd'a doğru yürüyüşe geçti. Ertesi gün, emrindeki birlikler Petrograd'a 41 km. uzaklıktaki Gatçina'yı ele geçirdiler. Bir sonraki gün, sabah erken saatlerde, Krasnov başkente 23 km. mesafedeki Çarskoe Selo'ya yürüdü.

30 Ekim'de (12 Kasım) Krasnov'a bağlı Kazaklar, şehir sınırla-

rının hemen dışındaki Pulkovo Tepeleri'nde, Bolşeviklerin önderliğindeki denizcilerin güçlü direnişiyle karşılaştılar. Bolşevikler iç savaştaki ilk askeri zaferlerini burada kazandılar ve Krasnov Gatçina'ya geri çekilmek zorunda kaldı.

2.(15) Kasım'da Bolşevik askeri birlikler Gatçina'yı fethettiler. Krasnov tutuklandı ve askeri muhafızların eşliğinde Smolni'ye getirildi. Bu aşamada, devrim hala yumuşak bir devrim niteliğindeydi. Hükümete karşı silaha sarılmayacağı konusunda söz veren Krasnov, tutuklandıktan kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. (Krasnov verdiği sözü tutmadı; Don bölgesine geçti ve ilkbahar aylarında Kazak Beyaz Ordu hareketinin komutanı durumuna geldi.)

Petrograd'taki askeri zafer güvence altına alınmış olmasına karşın, Bolşevik yönetim hala Rusya'nın küçük bir bölgesiyle sınırlıydı. Moskova'da iktidarı ele geçirmek çok daha güçtü. 25 Ekim'de Petrograd'ta kazanılan Bolşevik zaferden sonra, Moskova'da iktidarı ele geçirmek ancak aradan sekiz gün geçtikten sonra ve çok kanlı çarpışmalarla mümkün oldu. Ekim'den önce, çeşitli nedenlerden ötürü, Moskova'nın Bolşeviklere kazanılması Petrograd için olduğundan çok daha güçtü. Moskova cepheden yalıtılmış durumdaydı; Petrograd'ın isyancı askerlerine ve bahriyelilerine sahip değildi ve şehirdeki yiyecek kıtlığı çok daha düşük düzeydeydi. Moskova proletaryası, Petrograd'taki muazzam büyüklükteki işletmelerle karşılaştırıldığında çok küçük kalan fabrikalar arasında bölünmüş durumdaydı.[33] Bolşevizmin kitlesel bir işçi partisi durumuna geldiği yıllarda (1912-1914), Moskova Petrograd'ın çok gerisinde kalmıştı. Ekim 1917'de bile, Petrograd işçileri arasında hemen hiçbir varlığa sahip olmayan Sosyalist Devrimciler, Moskova işçileri arasında geniş bir desteğe sahip bulunuyorlardı.

Lenin ve Troçki'nin de aralarında bulunduğu en parlak Bolşevik liderler Petrograd'taydılar. Moskova'daki Bolşevik liderlik (Petrograd'ta olduğu gibi) ikiye bölünmüş durumdaydı. Nogin ile Rikov tereddüte düşüp bocalarken, Buharin, Lenin ve Troçki'nin hattını izledi. Moskova'da Devrimci Askeri Komite'nin kuruluşu ancak 25 Ekim gibi çok geç bir tarihte mümkün oldu; Komite, başlangıçta 4 Bolşevik, 2 Menşevik ve 1 Birleşik Enternasyonalist üyeden oluşuyordu. Menşevikler, Devrimci Askeri Komite'ye bu komitenin çalışmalarını engellemek amacıyla katılmış olduklarını açıkça söylüyorlardı (ve çok geçmeden komiteden çekildiler). Askeri garnizonun temsilcilerinin

bir konferansı ancak 26 Ekim'de (8 Kasım) toplanabildi. Duraksama ve vakit kaybı Moskova proletaryasına çok pahalıya mal oldu. Petrograd'taki ayaklanma sırasında yalnızca beş kişi ölmüşken, ilkel bir başkent olan Moskova'daki mücadele sırasında yüzlerce asker ve işçi yaşamını yitirdi.

Moskova, orta ve kuzey Rusya'da Bolşeviklerin iktidara el koyuşunun güçlü ve şiddetli bir direnişle karşılaştığı yegane yer oldu. Diğer yerlerde, iktidarın Sovyetlere geçmesi, sanayi işçilerinin nüfus içindeki oranı, yerel garnizon içindeki ruh hali, yerel Bolşevik Parti örgütünün gücü gibi faktörlere bağlı olarak değişik bir seyir izledi.

Merkez sanayi bölgesinde ve Urallar'da, Petrograd'taki Ekim Ayaklanması'ndan sonra Bolşevikler iktidarı kısa süre içinde ve kolayca ele geçirdiler. Nitekim, "Rusya'nın Manchesteri" olarak anılan Ivanovo-Voznesensk'te Bolşevikler amaçlarına "en sancısız yoldan... bir tek mermi atmadan ve bir damla kan dökmeden" ulaştılar. Petrograd'taki darbenin haberi, şehrin belediye meclisindeki bir toplantıda coşkulu bir biçimde duyuruldu ve şehirde devrimci bir konsey kuruldu.[34]

Çeliabinsk, Ekaterinburg ve diğer şehirlerde, Bolşevikler iktidarı hemen hiçbir direnişle karşılaşmadan aldılar.[35] Nijni-Novgorod, Samara ve Saratov gibi orta ve aşağı Volga şehirlerinin yanısıra Trans-Sibirya demiryolu boyunca sıralanan şehirlerde (Krasnoyarsk, Irkutsk) "Ekim günleri... kısa bir çatışma biçiminde yaşandı."[36] Kuzey-batıda, Beyaz Rusya'da, askerler Bolşeviklere tam destek verdiler ve iktidarın transferi buralarda gerçekten çok yumuşak bir biçimde gerçekleşti.

Penza ve Simbirsk gibi sanayileşmemiş taşra merkezlerinde Bolşevik rejimin kesin bir şekilde kurulması, ağır işleyen bir süreç içinde gerçekleşti ve ancak Aralık ayı içinde tamamlandı.

Ukrayna'nın Rus halkının oldukça geniş olduğu ve Ukrayna milliyetçiliğinin pek kökleşmediği sanayileşmemiş doğu ve güneydoğu bölgelerinde Bolşevikler iktidara kolayca el koydular. 31 Kasım'da (7 Aralık), Ukrayna'nın doğusundaki en büyük şehir olan Kharkov'daki Sovyet, Tüm Ukrayna Sovyetleri Kongresi'nin iktidar kaynağı olmasını talep eden bir karar aldı. Kiev'in başkent olduğu, sanayi proletaryası ile Bolşevik örgütün görece zayıf ve milliyetçiliğin güçlü durumda bulunduğu Ukrayna'nın batı yakasında, iktidar küçük burjuva nitelikteki Rada'nın elinde kaldı.

8 (21)-18 (31) Ocak 1918'de toplanan Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde Bolşevikler Rusya Federe Sovyet Cumhuriyeti (RSFSR)'nin kuruluşunu ilan ettiklerinde, gerçekte eski imparatorluğun yalnızca bir bölümünün, ama esaslı bir bölümünün kontrolünü ellerinde tutuyorlardı. İki başkentte, Avrupa Rusyası'nın orta ve kuzey bölümünde ve -daha istikrarsız bir şekilde- Sibirya ve Orta Asya'da birkaç şehirde duruma hakim durumdaydılar.

Batıda, Merkez Güçler'e bağlı ordular Dinyester'den Riga Körfezi'nin ötesine kadar uzanan geniş bir alanı işgal etmişlerdi. Daha kuzeyde, Finlandiya'da, bir burjuva hükümet Bolşeviklerden yardım alan Sosyal Demokratların isyanına karşı kanlı bir iç savaş yürütüyordu. Güneyde, Kafkasya ve Trans-Volga bölgelerinin henüz kurulmuş milliyetçi burjuva hükümeti, Bolşevik iktidarın bölgedeki uzantısına karşı çeşitli düzeylerde başarıya ulaştığı bir savaş veriyordu. Güneydoğuda, Kornilov, Kaledin, Alekseev ve Denikin komutasındaki birinci Beyaz Muhafızlar, Don havzasında harekete geçtiler; Orenburg Kazakları ise Ataman Dutov'un liderliğinde ayağa kalktılar.

Sabotajlara karşı mücadele

Bolşevikler bir yandan General Krasnov'un Petrograd üzerine yürümesinin oluşturduğu dış tehditle baş etmek, diğer taraftan ise başkentin içinde en az bunun kadar tehlikeli bir diğer tehditle -sabotajla- mücadele etmek zorundaydılar. 27 Ekim (9 Kasım) günü Petrograd'taki tüm devlet memurlarına grev çağrısında bulunuldu; devlet dairelerindeki memur ve katiplerin hemen hepsi bu çağrıya uydu.

Tarım, Çalışma, Postane ve Telgraf, Yiyecek, Maliye ve Dışişleri Bakanlıkları çalışanları greve çıktılar. Bunları öğretmenler izledi. 15 (28) Aralık gününe gelindiğinde Petrograd'ta 30.000'den fazla öğretmen grevdeydi. Halk kütüphaneleri ve Halkevleri'nde çalışan işçilerle sayıları 5.000'i bulan banka memurları da bunlara katıldılar. Bu grevler yeni yöneticileri çok ciddi açmazlara düşürdü.

Telgraf ve telefon memurları da iş durdurdular. Telgraf, Rusya'nın en uzak bölgeleriyle haberleşmede en pratik araçtı. Bu memurlar Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin etkisi altındaydılar. Telgraf memurlarının çoğu davetsiz misafir olarak gördükleri Bolşevikler için çalışmayı reddetti; böylece, telgraf cihazlarını kullanarak ülkeyi Lenin'in barış ve toprak konularında yayınladığı kararnamelerden haberdar etmeye çalışma işi bir grup Kronştadlı bahriyeliye düştü. Bah-

riyeliler kısa bir süre sonra bu görevi yerine getiremeyeceklerini anladılar: Cihazların ve enerji bataryalarının bazıları sabotaj sonucu kullanılamaz hale getirilmişti.

Bolşevikler büyük bir pankart hazırlayıp bunu telgrafhanenin önüne asarak olanları anlattılar ve yardım talebinde bulundular. Sonradan, fabrikalardan gelen öfkeli Bolşevik sempatizanlar telgraf memurlarıyla konuşmaya, tehdit ederek onları işe dönmeye ikna etmeye çalıştılar; memurlardan bazıları işbaşı yapmaya razı oldu.[37]

Telefon dairelerinde de benzer güçlüklerle karşılaşıldı. John Reed'e göre, 'Smolni ile irtibat kesilmişti, Duma ve Selamet Komitesi bütün *yunker* okullarıyla ve Çarskee'deki Kerenski ile sürekli bağlantı içindeydi.'[38] Bolşevikler telefon sistemini işletmekte zorlanıyorlardı:

> "Elde bulunan eğitimli telefon operatörlerinin sayısı yalnızca altıydı. Gönüllülere çağrıda bulunuldu; yüz kadar bahriyeli, asker ve işçi çağrıya karşılık verdi. Altı genç kız aceleyle bir oraya bir buraya koşturuyor, emirler veriyor, çalışanlara yardımcı oluyor, bağırıyordu... Böylece, cızırtılı da olsa, kesintiler de olsa, telefonlar *işlemeye*, hatlarda sesler işitilmeye başlandı. Yapılması gereken ilk şey Smolni'deki kışla ve fabrikalarla bağlantı kurmak, Duma ve *yunker* okullarıyla telefon irtibatını kesmekti."[39]

Bolşevik idareyi sabotaj tehditiyle yüz yüze bırakan bir diğer işçi grubu, sayısı bir milyonu bulan demiryolu işçileri idi. Demiryolu çalışanlarının toplumsal kompozisyonu karmaşık ve hiyerarşik bir yapıdaydı. Hiyerarşinin en üst kademesinde, demiryolu ağının idare merkezinde çalışan kamu hizmetleri personeli ile özel şirketlerin sahipleri ve yöneticileri bulunuyordu. Bunları, mühendisler, planlamacılar, istatistik uzmanları ve ikincil dereceden büro işçileri izliyordu. Bu iki grup, birlikte, tüm demiryolu çalışanlarının yüzde 16, 17 kadarını oluşturuyordu.[40]

Demiryolu sendikasını çekip çeviren grup Vikzel'di. Bunun sosyal kompozisyonu şu şekildeydi: en üst kademeden 12 idari personel, 10 mühendis ve teknisyen, 3 hukukçu, 2 doktor, 3 büro işçisi, 2 makinist, 8 yazı işleri çalışanı.

Vikzel'in desteği esas olarak demiryolu çalışanlarının orta ve yüksek katmanlarından geldi; bunlar iki ılımlı sosyalist partinin, Sos-

yalist Devrimciler Partisi ile Menşeviklerin etkisi altındaydılar. Bolşevikler önemsiz bir azınlık oluşturuyorlardı. Üyeler arasında 2 Bolşevik, 14 Sosyalist Devrimci, 7 Menşevik, 3 sosyalist-popülist ve çoğu Kadetleri destekleyen 11 parti üyesi olmayan temsilci vardı.[41]*

Kornilov darbesinin ezilmesinde merkezi bir rol oynamış olan demiryolu çalışanları, şimdi, yani Ekim Ayaklanması'ndan sonra Bolşeviklere yönelik bir ültimatom yayınlıyorlardı: Bolşeviklerin Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerle birlikte aynı koalisyonda yer almamaları halinde, Vikzel sonuçları gerçekten çok yıkıcı olabilecek genel bir grev gerçekleştirecekti (bunu aşağıdaki bölümlerde göreceğiz).

Petrograd'taki kamu çalışanlarının grevi başladıktan ancak 78 gün sonra (13 (26) Ocak 1918'de) sona erdi. Moskova'daki 16.000 belediye çalışanının grevi ise dört ay sürecekti.

Kızıl terörün başlangıcı

Bolşeviklerin 26 Ekim (8 Kasım) günü, koşullu olarak Kışlık Saray'dan serbest bıraktıkları askeri öğrenciler sözlerinde durmadılar ve serbest bırakıldıktan yalnızca iki gün sonra bir ayaklanma girişiminde bulundular. Benzer şekilde, General Krasnov'a karşı gösterilen yumuşak tavrın sonucu da ihanet oldu.

Lenin 5 (18) Kasım'da şunları yazıyor:

> "Terörizme başvurmakla suçlanıyoruz; oysa teröre başvurmadık ve silahsız insanları giyotinle idam eden Fransız devrimcilerinin aksine teröre başvurmayacağımızı umuyorum. Buna başvurmayacağımızı ümit ediyorum, çünkü saflarımızın yeterince güçlü olduğuna inanıyorum. Tutukladığımız her insana, sabotaj eylemlerine girişmeyeceğine dair bize yazılı bir söz vermesi halinde kendisini serbest bırakacağımızı söyledik. Elimizde bu tür yazılı teminatlar var."[43]

(*) Demiryolu çalışanları arasında Bolşevikleri destekleyen en önemli grup, atölyelerde ve tren istasyonlarında çalışan-ve demiryolu çalışanlarının yüzde 35'ini oluşturan- işçilerdi, fakat, bunlar Tüm Rusya Sendikası'ndan ayrılma kararı almışlar ve metal işçileriyle doğramacıların daha radikal sendikalarına katılmışlardı.

Victor Serge, *Rus Devrimi'nin Bir Yılı* adlı kitabında Moskova'daki olayları anlatır:

> "Beyazlar 2 [15] Kasım günü öğleden sonra 4'te teslim oldular. 'Halk Güvenliği Komitesi dağıtılıyor. Beyaz Muhafız silahlarını teslim ediyor ve dağıtılıyor. Subaylar, rütbeli olduklarının anlaşılması için beylik tabancalarını taşıyabilirler. Askeri akademilerde, eğitim açısından gerekli olması halinde, yalnızca bu tür silahlar muhafaza edilebilir... DAK [Devrimci Askeri Komite] herkesin özgürlüğünü ve dokunulmazlığını garanti eder...' Bu tür cümlecikler Kızıllarla Beyazlar arasında imzalanan ateşkes anlaşmalarında sık sık geçiyordu. Karşı devrimin savaşçı güçleri, -örneklerine tanık olduğumuz gibi- zafere ulaşmaları durumunda Kızıllara en ufak bir acıma göstermeyecek olan Kremlin'in kasapları ***serbest bırakıldılar***."

Serge şu yorumlarda bulunuyor:

> "Ne budalaca hoşgörü! Bu Yunkerler, bu subaylar, bu öğrenciler, bu karşı devrimci sosyalistler Rusya'nın dört bir yanına dağıldılar ve bulundukları yerlerde iç savaşı örgütlediler. Devrim bunların karşısına yine çıkacaktı, İyaroslav'da. Don'da, Kazan'da, Kırım'da, Sibirya'da ve merkeze daha yakın her komploda."[44]

Bunlar devrimci iyiniyet ve saflığın ilk günleriydi. Ne var ki, Lenin bir pasifist değildi. Ekim Ayaklanması'nı izleyen sabah, Lenin'in yokluğunda ve Kamenev'in girişimiyle ölüm cezası kaldırıldı. Lenin yapılan bu ilk yasal düzenlemeyi öğrendiğinde çok sinirlendi: "İdam mangaları olmadan devrim yapmak mümkün olabilir mi? Silahlarınızı yere indirerek bütün düşmanlarınızla baş edebileceğinizi mi sanıyorsunuz? Baskı kurmak konusunda başka araçlara mı sahipsiniz? Tutuklayıp cezaevine koymak mı baskı yaratacak? Hayır, her iki tarafın da zafere ulaşacağını umduğu bir iç savaşta cezaevine girmenin hiçbir caydırıcılığı olamaz."

Yapılanın 'bir hata, bağışlanmaz bir zayıflık, pasifist bir yanılsama' olduğunu söyleyen Lenin öfkeyle şunu soruyordu: "Devrimci teröre hiç başvurulmadan zafere ulaşacağımıza gerçekten inanıyor musunuz?"[45]

Birinci Sovyetler Kongresi'nde (Temmuz 1918) aynı bakış açısını yineledi: "İkiyüzlü duruma düşmek istemeyen bir devrimci ölüm cezasını reddettiğini söyleyemez. Bugüne kadar idam cezasının verilmediği bir tek devrim ya da iç savaş yaşanmamıştır."[46]

Sovnarkom, karşı devrime karşı mücadelenin örgütlenmesi amacıyla, 7 (20) Aralık 1917'de Çeka'yı (Tüm Rusya Karşı Devrim ve Sabotajla Mücadele İçin Olağanüstü Komisyon) kurdu. Başlangıçta az sayıda personele ve çok sınırlı kaynaklara sahip olan Çeka'nın onayladığı birkaç ölüm cezasının hepsi adi suçlulara yönelikti. 1918'de Çeka üyesi olan M. I. Latsis, kuruluşunu izleyen ilk altı aylık dönem boyunca Çeka'nın 22 kişiyi idam etmiş olduğunu söyler.[47]

Rusya'daki devrimci terör, kendisinden önce gelen büyük Fransız Devrimi'nde olduğu gibi, dış istilaya ve devrime yönelik muazzam tehditlere karşı gösterilmiş bir tepki idi. 2 Eylül 1793'teki Paris terörü, Brunswick Dükü'nün dış saldırı tehditinde bulunmasından ve devrimin acımasızca ezileceği yolunda gözdağı vermesinden sonra yaşanmıştı.

Çekoslovak askerlerin Haziran 1918'de Kızıl Ordu'ya karşı kazandığı başarılarla başlayan dış saldırı Sovyet Cumhuriyeti'ne yönelik en büyük tehditti. 20 Haziran'da, ünlü Bolşevik söylevci Volodarski karşı devrimcilerin giriştiği bir suikast sonucu öldürüldü. 30 Ağustos'ta Lenin'e karşı bir suikast girişiminde bulunuldu. Ciddi biçimde yaralanan Lenin birkaç gün boyunca ölüm tehlikesiyle pençeleşti. Bir diğer Bolşevik lider, Petrograd Çeka Başkanı Uritski katledildi. Kızıl terörün giriştiği misilleme çok şiddetli oldu. 2 Eylül'de 500 savaş esiri kurşuna dizildi. Eylül 1917 ile Haziran 1918 arasında Çeka yalnızca 22 kişinin idamına karar vermişken, 1918 yılının ikinci yarısında 6.000'in üzerinde kişi kurşuna dizildi.[48] E.H. Carr, 1918 yılı Eylül ayının, "o zamana kadar tek tük görülen ve örgütsüz bir biçimde gerçekleşen terörün bilinçli bir siyaset aracı haline gelmesi anlamında bir dönüm noktası'na işaret ettiğini" belirtir.[49]

Bununla birlikte, Beyaz terörle karşılaştırıldığında, Kızıl terör hayli sınırlı düzeydeydi. Nitekim, yalnızca Finlandiya'da, Nisan 1918'de sayısı 10.000 ile 20.000 arasında olduğu tahmin edilen işçi, karşı devrimciler tarafından katledildi.[50] Lenin, çok haklı olarak, 5 Aralık 1919 tarihli Yedinci Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Anlaşma Devletleri'nin terörü, dünya kapitalizminin işçileri ve

köylüleri boğazlayan, ülkelerinin özgürlüğü için mücadele eden bu insanları açlıktan ölmeye mahkum eden sınırsız terörü, bizi teröre başvurmak zorunda bıraktı."[51]

İç savaş sırasında Çeka'nın ve Kızıl terörün boyutlarını abartmamak gerekir. Şu olay buna işaret eder: Lenin'in şoförü S. K. Gil'in anlattığına göre, 19 Ocak 1919 günü, Lenin kızkardeşi Maria ile şoförü Gil'in kullandığı araç içinde yolda ilerlemektedir. Araç karlar arasında ağır ağır ilerlerken 'Dur!' diye bağırıldığını işitirler. Gil hızını artırarak ilerlemeye devam eder. Birkaç apartman bloğu ötede yol üzerinde silahlı bir grup insan önlerine çıkar ve 'Dur!' diye bağırırlar. Bu grubun bir devriye olmadığını anlayan Gil aracı grubun üzerine doğru sürer. Adamlardan biri, 'Dur yoksa ateş edeceğiz' diye bağırır. Gil hızla oradan uzaklaşmak için gaza basmak ister, ama Lenin aracı durdurmasını ister.

"Durun! Aracı durdurun!" diye bağırır adamlar.

Lenin kapıyı açar "Sorun nedir?" diye sorar.

"Çeneni kapa ve arabadan çık" diye karşılık verir adamlardan biri.

Birisi Lenin'i kolundan kavrar ve çekerek dışarı çıkarır. Lenin üzerinde fotoğrafının da bulunduğu kimlik kartını gösterir ve "Ne oluyor yoldaşlar? Siz kimsiniz?" diye sorar.

Adamlardan biri Lenin'in ceket ceplerini karıştırır ve para cüzdanı ile Browning marka küçük tabancasını alır. Maria, "Hangi hakla onun ceplerini karıştırıyorsunuz? Bu karşınızda duran insan Yoldaş Lenin. Belgelerinizi gösterin!" diye bağırır.

Birisi, "Bizim resmi kağıtlara ihtiyacımız yok. İstediğimiz her şeyi yaparız." diye karşılık verir. Direksiyon başında kalmış olan ve belinde silahı ateş etmeye hazır halde duran Gil, silahını kullanmaya cesaret edemez.

Soyguncular bu kez Gil'den dışarı çıkmasını isterler. Gil araçtan çıkar çıkmaz arabaya binen adamlar hızla oradan uzaklaşırlar.

Skolniki Sovyeti binası yakındadır. Kremlin'e telefon edip kendilerine bir araba yollanmasını istemek üzere binaya yönelirler. Ancak kapıdaki nöbetçi içeri girmelerine izin vermez. Lenin'den kimliğini göstermesini ister.

Lenin, "Ben Lenin'im; bunu sana kanıtlayamam çünkü az önce kimlik kartımı soyguncular kaptırdım" der.

Nöbetçi şüpheyle onlara bakar. Gil kendi kimliğini gösterir ve üçü birden binaya girerler. İçeride kimseyi bulamazlar. Küçük bir odada, uyuyan telefon memurunu uyandırırlar ve Kremlin'e telefon ederler. Ve Kremlin kendilerine yeni bir araç gönderir.[52]

Kitlelerin insiyatifine güvenmek

Lenin ve Bolşevik liderler kendi eylemlerinin yeni bir tarihsel dönemi biçimlendiren kitlelerin eylemleriyle tam bir uyum ve içiçelik içinde olduğunu biliyorlardı ve karşı devrime karşı öz savunma görevinin yerine getirilmesine eşlik eden olağanüstü bir yasama faaliyeti, etkili bir silahlı gücün yaratılması ve mutlak bir kaos ortamının göbeğinde devrimci terör etkinliğinin örgütlenmesi bu sayede mümkün olabildi.

"Proleter örgütlenmenin mucizelerini gerçekleştirmek zorunluluktur." Lenin'in bu yaklaşımı, Hükümet'in, partinin ve proletaryanın faaliyetlerindeki merkezi öğe idi. Kitlelerin insiyatifi en önemli faktördü. Lenin şunları yazıyor:

> "Bugünün -en önemli değilse bile- önemli görevlerinden biri, işçilerin ve genel olarak çalışan ve sömürülen tüm halkın bu bağımsız insiyatifini yaratıcı *örgütsel çalışma* içinde mümkün olduğu kadar geniş ölçüde geliştirmektir... Halk büyük bir yeteneğe sahiptir. Bu yetenek yalnızca bastırılmış durumdadır. Kendisini ortaya koyması için ona fırsat vermek gerekir. Halkın desteği ile Rusya'yı ve sosyalizm davasını kurtaracak olan *yalnız ve yalnızca budur.*"[53]

Lenin, Ekim Devrimi'ni izleyen gün, İkinci Sovyetler Kongresi'nde, "Bize rehberlik eden şey deneyim olmalıdır; kitlelerin yaratıcı yeteneğine tam bir özgürlük tanımalıyız' diyordu.[54] 'Sıradan insanların yaratıcı aktivitesi yeni toplumsal yaşamın temel öğesidir... Canlı, yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi ürünüdür".[55] Kesinlikle hata yapmaktan korkmamak gerekirdi. Kitlelerin hataları kendi içinde bir yaratıcılığa sahipti: 'Bırakın hata da yapılsın, bunlar yeni bir yaşam tarzını yaratan, yeni bir sınıfın hataları olacaktır... Ekonomik yaşamın örgütlenmesi konusunda kesin ve hazır bir plan yoktur ve olamaz. Hiç kimse böyle bir plan sunamaz. Bu, aşağıdan, kitleler tarafın-

dan ve onların kendi deneyimleriyle yapılabilir."[56] Lenin, 11 (24) Ocak 1918'deki Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

> "Yeni bir toplumun inşası pek çok güçlük, özveri ve hata içerecektir; bu, yeni, tarihte eşi görülmemiş olan bir şeydir ve kitaplardan öğrenilemez. Belirtmeye gerek yok ki, bu, şimdiye kadar tarihte görülmüş olan en büyük ve en güç geçiştir."[57]
>
> "...Sosyalizm... emekçi halkın çoğunluğunu kendi yeteneklerini ortaya koyabilecekleri, kapasitelerini geliştirebilecekleri, kapitalizmin ezdiği, baskı altına aldığı ve boğazladığı binlerce ve milyonlarca insanın sayısız yeteneğini sergileyebilecekleri bir çalışma alanına doğru çekerek, ilk kez onu gerçekten ***geniş*** ve gerçekten ***kitlesel*** bir temele dayandırma olanağını sunuyor."[58]

Lenin, her şeyden önce, işçi devletinin gücünün, proletaryanın gücünde yattığını açıkça belirtti. "Biz, bir devletin, halk siyasi olarak bilinçli olduğu zaman güçlü olduğunu düşünüyoruz. Devlet, halk her şeyi bildiği, her şey hakkında bir fikre sahip olabildiği ve her şeyi bilinçli olarak yaptığı zaman güçlüdür." Bunlar, Lenin'in İkinci Sovyetler Kongresi'nde Barışa İlişkin Kararname ile ilgili müzakereleri özetlerken söylediği sözlerdi.

Liderlerle işçi kitlesi arasındaki yakın ilişki

Kitlelerle liderlik arasındaki yakın ilişki John Reed tarafından anlatılan bir sahnede net bir biçimde dile gelir. Troçki, mücadelenin gelişim süreci ile ilgili olarak Petrograd Sovyeti'ne şu bilgileri verir:

> "*Oleg*, *Avrora*, ve ***Respublika*** kruvazörleri Neva'da demirlemiş durumda; gemilerin topları şehrin giriş yollarına doğru yöneltilmiş bulunuyor...
>
> "Kalın bir ses 'Sen niye orada, Kızıl Muhafızlar'la birlikte değilsin?' diye bağırdı.
>
> "Şimdi oraya gidiyorum!' diye karşılık veren Troçki kürsüden ayrıldı."[59]

Liderlerin kitlelerin duygularına katılma zorunluluğuna işaret eden bir başka sahne ise şöyledir: Savaş ve Donanma Birleşik Halk

Komiseri V. A. Antonov-Ovsenko, 28 Ekim (10 Kasım) 1917'de devrimci cepheye gitmek ve orada teftişlerde bulunmak için bir araca ihtiyaç duyar.

"Antonov yolun ortasında durdu ve el işareti yaparak bir askerin sürdüğü motorlu bir aracı durdurdu.

"Aracı ben istiyorum' dedi Antonov.

Asker, 'Onu alamazsın' diye yanıtladı.

"Sen benim kim olduğumu biliyor musun?' diye soran Antonov, cebinden Rus Cumhuriyeti'nin tüm ordularının Başkomutanlığı'na atandığını ve herkesin onun emirlerine itaat etmesi gerektiğini gösteren resmi bir belgeyi çıkarıp askere gösterdi.

"Şeytan mısın değil misin beni ilgilendirmiyor' dedi asker öfkeyle, 'Bu araç Birinci Makinalı Tüfek Alayı'na ait, onunla cephanelik taşıyoruz ve onu bizden alamazsın'."[60]

2
İktidarın pekiştirilmesi

29 Ekim (11 Kasım) tarihli Sovyetler Kongresi'nde, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğu elde bulundurdukları Tüm Rusya Demiryolu İşçileri Sendikası Tüm Rusya yönetim kurulu (Vikzhel)'nın temsilcisi, Bolşeviklerin iktidara el koymuş olmalarına karşı çıktıklarını bildirdi; tüm sosyalist partilerin katılımıyla oluşacak bir hükümet kurulmasını istedi; Vikzhel'in demiryollarında kontrolü kendi elinde tutma isteğinde olduğunu söyleyerek, bir koalisyon hükümeti kurulmadığı taktirde ülke genelinde genel grev çağrısı yapma tehditinde bulundu.

Bu kritik anda, kendi partisinden lider konumundaki yoldaşları Lenin'in karşısında yer aldılar; Bolşeviklerin iktidarı tüm sosyalist partileri içine alan bir koalisyon hükümetine devretmesi gerektiğini söylediler. Ekim Ayaklanması'ndan önce Bolşevizmin sağ kanadını oluşturan liderler (Zinovyev, Kamenev, Rikov, Nogin, Lunaçarski) ayaklanmanın vaktinden önce girişilmiş bir ayaklanma olacağını ve yenilgiyle sonuçlanacağını ileri sürmüşlerdi. Ayaklanmanın zafere ulaşmasından sonra, bu kez, Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle birlikte oluşturulacak bir koalisyona katılmamaları halinde Bolşeviklerin iktidarda kalamayacaklarını öne sürdüler.

Sağ Bolşeviklerin ısrarları üzerine, ayaklanmadan hemen sonra bu partilerle müzakerelere başlandı. Ekim Ayaklanması'nın iktidardan devirdiği partiler yeni kurulacak hükümette çoğunluğun kendilerinde olmasını talep ettiler ve Ekim 'macerası'nın sorumlusu olarak gördükleri Lenin ve Troçki'nin iktidardan dışlanmasını istediler. Bu koşullar, Bolşevikler açısından Ekim Ayaklanması'nın hükümsüz

olduğunu ilan etmek, ayaklanmanın itici gücü ve örgütleyicisi olanları dışlamak anlamına geliyordu.

Lenin, Bolşeviklerin net bir çoğunluğa sahip olmaları, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin Sovyet devletini, barış kararnamesini, toprak kararnamesini tanımaları koşuluyla bu iki partiyle görüşmeler yapılmasına karşı çıkmadı. Bu görüşmelerden hiçbir şey çıkmayacağından emindi ve bir koalisyon hükümeti kurmanın uygun bir seçenek olduğu yolunda yanılgılara sahip olanlar için bunun iyi bir ders olacağını düşünüyordu.

Bolşevik Merkez Komitesi'nin Lenin ve Troçki'nin bulunmadığı bir toplantısında, 'hükümetin üzerine dayandığı temelin genişletilmesi gerektiği ve hükümetin kompozisyonunda kimi değişikliklerin yapılmasının mümkün olduğu' fikri benimsendi.

Vikzhel'in Lenin ve Troçki'nin hükümetten uzaklaştırılması talebi de dahil olmak üzere öne sürdüğü ültimatomun kabul edilip edilmemesi sorunu oylamaya sunuldu. Dört kişi ültimatomun kabul edilmesi yolunda oy kullandı; bunlar Kamenev, Milyutin, Rikov ve Sokolnikov idi. Yedi kişi ise aleyhte oy kullandı: Yoffe, Djerzinski, Vinter, A. Kollontay, Ia. Sverdlov, A. Bubnov ve M. Uritski.[1] Bundan sonra, komite, Vikzhel tarafından toplanan bir konferansa katılmak üzere bir delegasyon seçti; dikkat çekici olan, bu üç kişilik delegasyonun üç üyesinin de sağ Bolşevik üyeler olmasıydı: Kamenev, Sokolnikov ve Riyazanov.

1 (14) Kasım günü, müzakerelere katılan Bolşevik temsilci, Merkez Komitesi'nin, Petrograd Komitesi'nin ve askeri örgüt temsilcileri ile sendikalardan temsilcilerin katıldıkları bir konferansta görüşmelerin devam ettiğini bildirdi. Kamenev, Menşeviklerin, Sosyalist Devrimcilerin ve Vikzhel'in Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi (TsIK)'nin (Petrograd ve Moskova belediye meclislerindeki [dumalardaki]) burjuva temsilcilerden oluşan güçlü bir grubun katılımı ile genişletilmesi talebinde bulunduklarını bildirdi. Bu, yeni rejimin Sovyet karakterini tartışılır hale getiren bir talepti. Diğer koşul, yukarıda belirtildiği gibi, Lenin ve Troçki'nin hükümet üyeliğinden dışlanması idi.

> Merkez Komitesi açıkça ikiye bölünmüştü. Troçki şunları söyledi: "Bu raporda açık olan bir şey var, bu da, ayaklanmada yer almamış partilerin, iktidarı, kendilerini iktidardan düşüren halkın elin-

den çalmayı istedikleridir. Eğer çoğunluk bizde olmayacaksa, bu durumda ayaklanmayı gerçekleştirmiş olmamızın bir anlamı kalmaz; eğer diğerleri çoğunluk olmamızı istemiyorlarsa, bu onların bizim programımızı istemedikleri anlamına gelir. [Hükümetin - ç.n.] yüzde 75'i bizim olmalı. Lenin'in başkanlığından vazgeçemeyeceğimiz gibi onlara itiraz hakkı tanıyamayacağımız da çok açık; bu tamamen kabul edilmez bir tavizdir."

Djerzinski şunu ileri sürdü: "(Müzakerelere Bolşevikleri temsilen katılan -ç.n.) Delegeler MK önergelerine bakmamışlar. MK kesinlikle kurulucak hükümetin TsIK'ya karşı sorumlu olmasına karar verdi... Yine, Lenin ve Troçki'ye karşı çıkılmasına izin vermeyeceğimizi açıkça ifade ettik. Bunlardan hiçbiri yapılmış değil. Delegasyon için güven oylaması istiyor, bunların geri çağrılarak yerlerine yenilerinin seçilmesini öneriyorum." Uritski de sert bir çıkış yaptı ve şu değerlendirmede bulundu: "MK tüm iktidarın Sovyetlere verilmesi perspektifini kararlılıkla savundu ve bu, hükümete eklemelerin yapılması gibi bir sorunun gündemde olamayacağı anlamına geliyordu."

Uritski Dumalardan temsilci alınmasına karşı çıktı ve TsIK'da Bolşeviklerin çoğunluk olmalarının zorunlu olduğunu söyledi:

"Bunun kesin olarak sağlanması gerekir. Aynı şey bakanlıklar için de geçerlidir; burada da kesin bir çoğunluğa sahip olmalıyız... Lenin ya da Troçki'den vazgeçemeyeceğimiz çok açık, çünkü, bu, bir yerde kendi programımızdan vazgeçmemiz anlamına geliyor; diğerleri üzerinde ısrar etmemize de gerek yok."

Lenin şunları söyledi:

"Tereddütlere bir son vermenin zamanı geldi. Vikzhel'in Kaledin-'lerin, Kornilov'ların safında olduğu çok açık. Tereddüte izin verilemez. İşçilerin, köylülerin ve ordunun çoğunluğu bizim yanımızda. Burada bulunanlardan hiç biri tabanı oluşturan sıradan insanların bize karşı olduğunu kanıtlayamadı; sorun, Kaledin'in ajanlarıyla taban arasında bir tercihte bulunma sorunudur. Kitlelere güvenmeliyiz ve köylere ajitatörler yollamalıyız."

Ancak, Merkez Komitesi'nin sağ kanadını oluşturanlar bir koalis-

yon hükümeti kurulması fikrinde ısrar ediyorlardı. Rikov şunları söyledi: "... Aramızda bir kopukluk var... Şayet görüşmelerden çekilirsek bizi destekleyen grupları da kaybedeceğiz ve iktidarı elde tutacak durumda olmayacağız. Kamenev müzakereleri tamamen doğru bir hatta yönlendirdi."

Milyutin şu sorunu öne çıkardı: "İktidarın yalnızca bizim elimizde olmasında ısrar edecek miyiz, etmeyecek miyiz?... Eğer yaşadığımız heyecan bizim gerçekleri görmemize engel olmazsa..., uzun bir iç savaşı sürdürebilecek durumda olmadığımızı açıkça göreceğiz." Riyazanov şunları ifade etti:

> "Bu müzakerelere, istemeden içine girdiğimiz konumdan kurtulmada bir çıkış yolu olabileceği düşüncesiyle katıldım. Petersburg'ta bile iktidar bizim değil, Sovyetin elinde bulunuyor ve bu durumu kabullenmek zorundayız. Eğer bu sürecin önünü tıkarsak, kendimizi tamamen ve umutsuz bir biçimde yalnızlaşmış halde bulacağız. Hükümetin başına geçmekle ve belli isimler üstünde ısrar etmekle bir hata yaptık; bu yanılgıya düşmemiş olsaydık bürokrasinin orta kesimleri bugün bizi destekler durumda olurdu... Eğer bugün bir anlaşmaya varmayı reddedersek, yanımızda ne sol Sosyalist Devrimciler, ne de başkaları olacak... bir anlaşmaya varılması kaçınılmaz."

Ateşli tartışmalardan sonra, müzakerelere devam etme ya da görüşmelerden çekilme sorunu oya sunuldu. Sonuç şu şekildeydi: Müzakerelerden çekilmekten yana olanlar 4, görüşmelerin sürdürülmesinden yana olanlar 10. Uzlaşmaya yanaşmayan Lenin, Troçki ve Sverdlov azınlıkta kaldı[2] ve Bolşevik delegeler bir koalisyon hükümeti kurulmasına yönelik çabalarını sürdürdüler.

Genişletilmiş Merkez Komitesi'ndeki bu tartışmanın yaşandığı gün, aynı konu partinin Petersburg Komitesi'nde de görüşüldü. Lenin; burada da geri adım atmadı:

> "Şimdi, iktidarda olduğumuz bir anda, bir bölünmeyle yüz yüze bulunuyoruz. Zinovyev ile Kamenev [ülkenin bütününde] iktidarı ele geçirmeyeceğimizi söylüyorlar. Bunu sakin sakin dinleyecek durumda değilim. Bunu bir ihanet olarak görüyorum... Zinovyev, bizim Sovyet iktidarı olmadığımızı söyledi. Ne yaparsınız ki

bizler yalnızca Bolşevikleriz ve Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklerin ayrılmasıyla tek başına kalmış durumdayız gibisinden şeyler söylüyor. İyi ama bunun sorumlusu biz değiliz ki. Biz Sovyetler Kongresi tarafından seçildik...

"Uzlaşma meselesine gelince; bunu ciddiye bile alamam, Troçki birleşmenin imkansız olduğunu uzun zaman önce söyledi. Troçki nasıl bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görüyor ve o günden bu yana kendisinden daha iyi bir Bolşevik görülmedi.

"Onlar [Zinovyev, Kamenev ve yandaşları] iktidarı tek başımıza elde tutamayacağımızı, vs. söylüyorlar. Ama biz yalnız değiliz ki. Bütün Avrupa önümüzde. Başlangıç adımını biz atmalıyız."

Lenin, günün sloganının 'Uzlaşma değil, bütüncül bir Bolşevik hükümet' olduğunu söyledi. Tehditte bulunmakta tereddüt göstermedi ve ciddi ciddi gerekirse 'bahriyelilerin yardımını çağırmak'tan söz etti: "Eğer çoğunluk sizden yanaysa Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nde iktidarı elinize alın ve bildiğiniz yolda yürüyün. Ama bu durumda bizim de bahriyelilere gideceğimizi bilin."

Lenin'in görüşlerine karşı çıkan Lunaçarski, bir koalisyon hükümetinin kaçınılmaz olduğunu söyledi. Teknik personelin giriştiği sabotajları Bolşeviklerin bir koalisyona katılması gerektiğine işaret eden bir kanıt olarak yorumladı: "Yalnızca kendi güçlerimizle işin üstesinden gelemeyiz. Yakında açlık başgösterecek."

Nogin de benzer fikirleri öne sürdü: "Sosyalist Devrimciler, devrimden sonra Sovyetlerden çekildiler; Menşevikler de aynı şekilde davrandılar. Bu, Sovyetlerin dağılacağı anlamına gelir. Ülkenin tam bir kaos içinde bulunduğu bir zamanda böyle bir gidişat partimizin kısa bir süre içinde batmasına yol açacaktır."

Troçki, Lenin'in koalisyona, Menşeviklerle ve Sosyalist Devrimcilerle bir koalisyon hükümeti oluşturulmasına karşı çıkan düşüncelerine güçlü bir destek verdi:

"Ayaklanma konusunda partimiz içinde, geniş parti çevrelerinin yanısıra Merkez Komitesi içinde derin görüş ayrılıkları vardı. O günlerde ayaklanmanın hiçbir şey getirmeyeceği öne sürülürken bugünküyle aynı şeyler söyleniyor, aynı ifadeler kullanılıyordu. Bugün, ayaklanma zaferle sonuçlandıktan sonra, aynı argümanlar bu kez bir koalisyon hükümeti için yineleniyor. Ortada teknik bir

aygıt olmayacak, dikkat edin. Proletaryayı korkutabilmek, onun kendi zaferinden yararlanmasını önleyebilmek için her şeyi abartıyorsunuz...

"Burjuvazi, kendi sınıf çıkarlarını korumak için bize karşı birleşmiş durumda. Vikzhel'le uzlaşma yoluna gidersek bu bize ne kazandıracak?... Biz silahlı bir şiddetle, ancak bizim tarafımızdan gelecek bir şiddetle üstesinden gelinebilecek bir şiddetle yüz yüze bulunuyoruz...

"Çernov'ların bizim çalışmamıza katacakları şey olsa olsa bocalama olur. Ne var ki, düşmanlarımıza karşı verdiğimiz mücadele sırasında bocalamak bizim kitleler üzerinde sahip olduğumuz otoritemizi yıkacaktır. Çernov'la uzlaşmak ne anlama gelir?... Bu, Çernov ile birleşmek demektir ve ihanet anlamına gelir."[3]

Sağ Bolşevik liderler, Lenin'le olan farklılıklarını dış dünyaya da teşhir ettiler. Sovyetler Merkez Yürütme Komitesi'nde, bu organın başkanlığını yürüten Kamenev, Halk Komiserleri Konseyi'nin topluca istifa ederek yerini bir koalisyon hükümetine bırakmasını önerdi. Partinin Merkez Komitesi üyesi ve ayrıca Sanayi ve Ticaret Halk Komiseri olan Nogin, Kamenev'i destekledi. Yine partinin Merkez Komitesi üyesi ve İçişleri Halk Komiseri olan Rikov, Merkez Komitesi üyesi ve Ziraat Halk Komiseri Milyutin, Yiyecek Halk Komiseri Teodoroviç ve Zinovyev de Kamenev'i destekleyenler arasındaydı. Bolşevik uzlaşmacılar, VTsIK'nın Bolşevik olmayan üyeleriyle birlikte, kendi partilerinin kararlarına karşı oy kullandılar. Bu hem hükümet, hem de parti içinde ciddi bir krize yol açtı. Partinin yönetim organlarındaki parti üyelerinin partinin talimatlarına uymaları gerektiği kuralı açıkça çiğnendi.

Gelişmeler karşısında öfkeye kapılan Lenin, sonraki gün, 2 (15) Kasım'da, Merkez Komitesi'ne bir koalisyon hükümeti fikrini açıkça reddeden bir karar tasarısı sundu. Ancak uzun ve ateşli tartışmalardan sonra önerisinin çoğunluğun desteğini almasını sağlayabildi. Sunduğu öneri birkaç kez oylamaya sunuldu. İlk oylamada Lenin'in karar önerisi lehine 6 oy çıktı, aleyhte oy sayısı da 6 idi. İkinci oylamada 7 lehte, 7 aleyhte oy vardı. Üçüncü ve son oylamada, Lenin bir oy farkla çoğunluğu kazandı: 8 lehte, 7 aleyhte oy.[4]

Sonraki gün, Merkez Komitesi'nin çoğunluğunu sağlayarak sağ Bolşeviklere karşı bir ültimatom yayınlanmasını sağladı: "Şu soruya

yazılı, net bir karşılık verilmesini istiyoruz: Azınlık parti disiplinine itaat etmeyi kabul ediyor mu?... Eğer bu soruya olumsuz ya da belirsiz bir karşılık verilirse, bizler de sorunu doğrudan Moskova Komitesi'ne, TsIK içindeki Bolşevik gruba, Petrograd Şehir Konferansı'na ve özel bir parti kongresine götüreceğiz."

Eğer muhalefet çoğunluğun kararına tabi olmayı kabul etmeye hazır değilse; partiden ayrılsınlar: "Kuşkusuz bölünme hiç istenmeyen bir durumdur. Ancak, dürüst ve açık bir bölünme, içten içe yapılan sabotajdan, kendi kararlarımızın önünün tıkanmasından, örgütsüzlük ve bezginlikten göreli olarak daha iyidir."

Pişman olmayan muhalefet tavrını tekrarladı ve Merkez Komitesi'nden istifa etme kararı aldıklarını duyurdu. 4 (17) Kasım günü, Kamenev, Rikov, Zinovyev ve Nogin şu bildiriyi sundular:

> "Daha fazla kan dökülmesinden, açlığın boy göstermesinden, Kaledin'in adamlarının devrimi yıkıma uğratmasından sakınılabilmesi için (tüm sosyalist partilerin katıldığı) bir koalisyon hükümetinin kurulmasının zorunlu olduğunu düşünüyoruz... MK'nın, demokrasinin farklı kesimleri arasındaki kanlı çatışmaya hızla son vermiş olan proletaryanın ve askerlerin ezici çoğunluğunun iradesine karşı gelen ölümcül kararının sorumluluğunu üzerimize alamayız.
>
> "Bu yüzden MK üyesi sıfatından feragat ediyoruz; böylece, kendi düşüncelerimizi işçi ve asker yığınlarına açıkça anlatma ve onlara bizim görüşlerimize destek olma çağrısında bulunma hakkına sahip olabiliriz."[5]

Aynı gün, dört Halk Komiseri -Nogin, Rikov, Milyutin ve Teodoroviç- hükümetten istifa etti; Çalışma Halk Komiseri olan Şliyapnikov onlarla siyasi dayanışma içinde olduğunu bildirmekle birlikte görevinden istifa etmedi.

Ne var ki, Lenin ve arkadaşlarının bocalamaya düşmeden yollarında kararlılıkla yürüyecekleri açıkça görüldüğü zaman muhalefet çöktü. 7 (20) Kasım'da, Zinovyev yelkenleri suya indirdi ve parti Merkez Komitesi'ne geri alınması talebinde bulundu. Gelecekte daha da trajik durumlarda teslim olacak olan Zinovyev, adeta bunun ipuçlarını verircesine, arkadaşlarına şu çağrıda bulundu:

> "Partiye sadık kalıyoruz: bu kritik tarihsel anda doğru bir yöne

adım atmak yerine milyonlarca işçi ve askerle birlikte yanlışlar yapmayı ve onlarla birlikte ölmeyi tercih ediyoruz."[6]

Bundan üç hafta sonra, 30 Kasım (12 Aralık) günü, Rikov, Kamenev, Milyutin ve Nogin buna benzer bildiriler yayınladılar. Böylece, tarihin böylesine kritik bir anında parti içinde son derece tehlikeli bir bölünmeden sakınılmış oldu.

Sınıf mücadelesinin mantığı, sağ kanat Bolşeviklerin uzlaşmacı tavrının durduramayacağı kadar güçlüydü. Onlara karşı çıkan yalnızca Lenin olmadı; Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler, yenenlerden ziyade yenilenlerin durumunu gözeten taleplerde bulunarak sağ Bolşeviklerin üzerine bastıkları zeminin altını oydular ve onların ayaklarını yerden kestiler. 29 Ekim (11 Kasım) günü

> "Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler şu taleplerde bulunarak kendi konumlarını sağlamlaştırmak istediler: (1) Kızıl ya da İşçi Muhafızlar'ın silahsızlandırılması; (2) Askeri garnizonun şehir meclisinin emri altına girmesi; (3) Kerenski'nin askerlerine şehre girişleri sırasında tek bir kurşun bile sıkılmayacağı, haklarında soruşturma açılmayacağı ve tutuklanmayacakları güvencesi verilerek tek yanlı bir ateşkesin ilan edilmesi. Bundan sonra sosyalist bir hükümet kurulacak, ancak Bolşevikler bu hükümete alınmayacaklardı."[7]

Vikzhel'in 1 (14) Kasım tarihli konferansında:

> "Menşevikler Bolşeviklerle ancak silahla konuşulabileceğini söylediler... Sosyalist Devrimcilerin Merkez Komitesi Bolşeviklerle bir anlaşmaya varılmasına karşıydı."[8]

Müzakerelerin olumlu sonuçlarından birisi, Menşeviklerin ve sağ Sosyalist Devrimcilerin tavırlarından hoşnutsuzluk duyan sol Sosyalist Devrimcilerin, Lenin'in partisinin hükümetine katılma kararı almalarıydı.

3

Kurucu Meclis'in dağıtılması

Menşevikler ve sağ Sosyalist Devrimcilerle bir koalisyon hükümeti kurulması konusunda Bolşevik liderlik içinde yaşanan krizin aşılmasından sonra, rejim yeni bir sorunla yüz yüze kaldı. Bolşevikler, kurucu meclis için seçimler yapılmasına izin verip vermeyecekleri konusunda bir karara varmak zorundaydılar. Eğer seçimler yapılır ve bu kompozisyonu Sovyetin kompozisyonundan köklü biçimde farklı bir organ yaratırsa, böyle bir sorun karşısında ne yapılabilirdi?

Kurucu Meclis'in toplanması talebi, kurulduğu günden bu yana Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin programının ana maddelerinden biri durumundaydı. Lenin, 1905'ten itibaren, bu talebin 'bolşevizmin temelindeki üç ana sütundan biri' olduğunu çeşitli defalar söylemişti (diğer ikisi toprağın kamulaştırılması ve 8 saatlik işgünü idi). Şubat Devrimi ile Ekim Devrimi arasında kalan dönemde bu slogan daha doğrudan ve daha vurgulu bir biçimde öne çıkarılmıştı. Bolşevikler sürekli olarak Kurucu Meclis'in toplanması çağrısında bulunmuşlardı ve bu konudaki gecikme Geçici Hükümet'e yönelttikleri suçlamalardan birini oluşturuyordu. Nisan ile Ekim ayları arasında kalan dönem içinde, Lenin, Kurucu Meclis'in geciktirilmeden toplanmasını Bolşeviklerin, yalnızca Bolşeviklerin sağlayabileceğini tekrar tekrar vurgulamıştı. O sıralar, Bolşevikler bir yandan Sovyetlerin iktidarı, diğer yandan Kurucu Meclis'in toplanması için mücadele ediyorlardı. Sovyetler iktidarı almadığı sürece Kurucu Meclis'in toplanamayacağı Bolşeviklerin öne sürdükleri iddialardan biriydi.

1917 Nisan ayı başlarında, Lenin, Kurucu Meclis'in toplanmasının gerekli olup olmadığı konusunda Bolşeviklerin tavrını açıkça ortaya koymuştu. 'Evet', demiş, bunun 'mümkün olduğu kadar çabuk' toplanması gerektiğini söylemişti: 'Ancak onun toplanmasını ve başarıya ulaşmasını sağlamanın yalnızca bir yolu var: Sovyetlerin sayısının ve *gücünün* artırılması, ve işçi kitlelerinin örgütlenmesi ve *silahlandırılması*. Bunun yegane güvencesi budur.'[1]

12-14 Eylül (25-27 Ekim) günlerinde ise şunları yazıyordu: "İktidarı almak suretiyle yalnızca bizim partimiz Kurucu Meclis'in toplanmasını garanti altına alabilir; bundan sonra, partimiz diğer partilere dönerek onları bu işi sürüncemede bırakmış olmakla suçlayacak ve bu suçlamalarının haklılığını gösterme olanağına sahip olabilecektir."[2]

24 Eylül'de (7 Ekim), Bolşevik günlük gazete *Rabochii Put*, Kadetleri 'Kurucu Meclis'in toplanmasını gizliden gizliye ertelemek ve onu sabote etmekle' suçluyordu.[3]

Bolşevikler, aylar boyunca, sorunun Sovyetler mi yoksa Kurucu Meclis mi değil, hem Sovyetler *hem de* Kurucu Meclis olduğunu öne sürmüşlerdi. Troçki, Kerenski'nin çağrısıyla toplanmış olan Devlet Konseyi'nde yaptığı ateşli bir konuşmada, Bolşevik grubu topluca toplantıdan çıkarmadan hemen önce, sözlerini şu şekilde bitirmişti: "Yaşasın derhal yapılacak dürüst, demokratik barış. Bütün iktidar Sovyetlere. Tüm toprak halka. Yaşasın Kurucu Meclis."[4]

29 Kasım'da (12 Aralık), Buharin, İngiliz ve Fransız tarihindeki örneklerine gönderme yaparak, Kurucu Meclis'in toplandığı zaman Kadetleri ihraç etmesi ve kendisini devrimci bir meclis olarak ilan etmesi gerektiğini ileri sürdü. Buharin, mecliste Bolşeviklerle sol Sosyalist Devrimcilerin ezici bir çoğunluk sağlayacaklarını, bunun da daraltılmış meclise meşruluk kazandıracağını umuyordu. Troçki, Buharin'in eylem planına destek verdi. Stalin ise Buharin'in planının işlemeyeceğini ileri sürdü. Kurucu Meclis'in dağıtılmasını öneren olmadı.

Gerçek şu ki, daha önceleri Kurucu Meclis'in toplanmasını güçlü bir biçimde talep etmiş olan Bolşevikler, meclis ile Sovyetler arasında çıkacak bir çekişme karşısında ne yapacakları konusunda tamamen hazırlıksız durumdalardı. Aynı zamanda, Rusya'nın gelecekteki efendisinin proletarya ile köylülüğün devrimci organları konumundaki Sovyetler olması gerektiği konusunda net bir fikre sahipler-

di. O sıralar Kurucu Meclis ile Sovyet arasında bir çatışma olabileceği olasılığını dikkate almamış olmalarının nedeni, bu ikisine birden karşı çıkan Geçici Hükümet'in varlığıydı.

Ekim Ayaklanması'nın hemen ertesinde, Lenin, Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçlarından bir hayli kaygı duyuyordu; bu seçimleri ertelemek, oy verme yaşını 18'e düşürmek, seçim kütüklerini yenilemek, Kadetlerin ve Kornilov'un taraftarlarını seçim dışı bırakmak isteğindeydi. Diğer Bolşevik liderler, Bolşeviklerin Kurucu Meclis seçimlerini sürekli ertelediği için Geçici Hükümet'e çok saldırmış olduklarını, özellikle bu yüzden seçimlerin ertelenmesinin kabul edilemez olduğunu söylediler.

> "Saçma!" diye itiraz etti Lenin. "Önemli olan sözcükler değil, faaliyetlerdir. Geçici Hükümet'e oranla, Kurucu Meclis bir ilerlemeyi temsil etmiştir, ya da temsil etmiş olabilir; Sovyet rejimine göre ve mevcut seçim kütükleriyle, kaçınılmaz olarak bir gerileme anlamına gelecektir. Seçimleri ertelemek neden uygun olmasın? Sonuçta bir Kadet-Menşevik-Sosyalist Devrimci ittifakı kurulursa bu uygun olacak mı?...
>
> "Taşra vilayetleriyle ilişkileri diğerlerinden çok daha sıkı olan Sverdlov seçimlerin ertelenmesi fikirine şiddetle karşı çıktı.
>
> "Lenin tek başına kaldı. Durumdan son derece hoşnutsuzdu; başını sıkıntıyla iki yana sallayarak şunları söyledi:
>
> "Yanlış yapıyorsunuz; bunun bedelini çok ağır ödemek zorunda kalabileceğimiz bir hata olduğu açık. Umarım devrim bu hatanın bedelini kendi yaşamıyla ödemek zorunda kalmaz."[5]

Sonunda, Bolşevikler seçimlerin yapılmasına izin verdiler.

Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları

Seçimler birkaç hafta boyunca devam etti. Bir araştırmaya göre sonuçlar şu şekildeydi:

Partilerin tüm ülke genelinde aldıkları oylar:[6]

Sosyalist Devrimciler	15.848.004
Ukrayna Sosyalist Devrimcileri	1.286.157
Menşevikler	1.364.826
Kadetler	1.986.601
Bolşevikler	9.844.637
Diğerleri	11.356.651
Toplam	41.686.876

Ekim Devrimi arşivleri, Kurucu Meclis'teki sandalyelerin dağılımı ile ilgili olarak, toplam 707 vekilliğin aşağıdaki gruplara şu şekilde bölünmüş olduğunu gösterir: [7]

Sosyalist Devrimciler	370
Sol Sosyalist Devrimciler	40
Bolşevikler	175
Menşevikler	16
Halk sosyalistleri	2
Kadetler	17
Ulusal gruplar	86
Bilinmeyen	1

Sosyalist Devrimciler, gerek toplam oy oranı itibarıyla, gerekse Meclis'te kazanılan sandalye itibarıyla net bir çoğunluk kazandılar. Bolşevikler, toplam oyun üçte bir kadarını almışlar, bazı önemli bölgelerde ezici bir üstünlük elde etmişlerdi. İki başkentte [Petrograd ve Moskova -ç.n.] Bolşeviklerin aldıkları oylar Sosyalist Devrimcilerin aldıkları oylardan 4 kat, Menşeviklerin oylarından yaklaşık 16 kat daha fazlaydı.

Askerlere gelince;

Eğer taşra bölgeleri metropol konumundaki merkezlerden, özellikle de Petrograd Sovyeti ile Bolşevik parti örgütlerinin nüfuzu altındaki merkezlerden ayrı olarak düşünülürse, Sosyalist Devrimciler mutlak bir zafer kazandılar; merkezlerden uzaklaşıldıkça Sosyalist Devrimcilerin başarısı daha da büyüyordu. Ancak, Kuzey Cephesi ile Batı Cephesi'nde Sosyalist Devrimci Parti'nin köylülere yönelik geleneksel propgandası, Bolşeviklerin hemen barış ve topraklara derhal el konması yolunda yürüttükleri yoğun propagandanın gölgesinde kaldı; buralarda Sosyalist Devrimciler ağır bir yenilgiye uğrarlarken Lenin'in partisi büyük bir zafer kazandı. Aşağıdaki tablo bu karşıtlığı ortaya koyuyor: [8]

	Batı Cephesi	*Romanya Cephesi*
Bolşevikler	653.430	167.000
Sosyalist Devrimciler	180.582	679.471
Menşevikler	8.000	33.858
Ukrayna sosyalist bloğu	85.062	180.576
Kadetler	16.750	46.257
Artık oylar	32.176	46.257
Toplam	976.000	1.128.600

Eğer Kuzey Cephesi ile Batı Cephesi'ni ele alırsak, buralarda Bolşeviklerin aldıkları oy bir milyonun üzerindeyken, Sosyalist

Devrimcilerin toplam 420.000 oy aldıkları görülür. Bununla birlikte, bolşevizmin gücü metropol durumundaki merkezlerden uzaklaştıkça gözle görülür biçimde geriliyordu. Merkezlerin uzağında olma faktörü yalnızca Sosyalist Devrimcilerin değil, Menşeviklerin de avantajına olan bir durumdu. Nitekim, Batı Cephesi'nde menşevizm seçim zamanına gelindiğinde fiilen yok olmuş durumdayken, Romanya Cephesi'nde mütevazi boyutlarda da olsa hala varlığını sürdürüyordu.*[9]

Sosyalist Devrimci Parti'nin tarihçilerinden Radkey, 'Bu sonuç kaçınılmazdı; daha uzak köşelerde bulunan askeri cephelerdeki durumun Petersburg garnizonundaki duruma benzemesini sağlamak konusunda ihtiyaç duyulan yegane şey zaman idi' diye yazıyor.[10]

Radkey, ülkedeki genel durumu şu şekilde özetliyor:

> "Ülkenin merkez bölgeleri -büyük şehirler, sanayi kasabaları, cephe gerisindeki garnizonlar- Bolşeviklerindi; donanmanın Moskova ve Petrograd esas alınarak konumlandırılmış en stratejik bölümlerini kontrol ediyorlardı; hatta merkezi Rusya, Beyaz Rusya ve kuzeybatı bölgelerindeki köylüler arasında güçlü bir taraftar kitlesine sahiplerdi. Sosyalist Devrimciler kara-toprak bölgesini, Volga vadisini ve Sibirya'yı kontrolleri altında bulunduruyorlardı; ciddi üye kayıplarına uğramış olmalarına karşın hala bir köylü partisi durumundaydılar. Özerklik yanlısı ya da ayrılıkçı hareketler Ukrayna'da, Baltık boyunca, Volga ile Urallar arasında kalan bölgede ve Transkafkasya'da güçlü durumdaydılar; bu hareketler arasında en güçlü olanı, herhalde, Ukrayna milliyetçiliği idi. Menşevizm ise, Gürcü milliyetçiliğiyle karışmış olduğu Transkafkasya'nın dışında her yerde tükenmiş bir güçtü."[11]

Bolşevikler Kurucu Meclis'in dağıtılmasına karar veriyorlar

Bolşeviklerin beklentisinin aksine, sağ Sosyalist Devrimciler Kurucu Meclis'e hakim oldular. Lenin bu durumu bir dizi neden göstererek

---

(*) Aynı durum donanma için de geçerlidir. Baltık Donanması'nda Bolşevikler üç kat daha fazla oy alarak Sosyalist Devrimcilere üstünlük sağlarlarken, yalnızca Karadeniz Donanması'nda ikiye bir oy farkıyla yenilgiye uğradılar.

açıkladı. Birincisi, seçimler Sosyalist Devrimci adaylar arasında sağcılara avantaj sağlayan eski, eşitsiz seçim yasasına göre yapılmıştı:

> "Herkes tarafından bilindiği gibi, Mayıs'tan Ekim'e kadar olan süre içinde halk, özellikle de köylüler arasında en geniş taraftar kitlesine sahip olan parti -Sosyalist Devrimci Parti- 1917 Ekim ayı ortasında Kurucu Meclis için birleşik seçim listeleri hazırladı, fakat bunun ardından, Kasım 1917'de, seçimlerden sonra ve Meclis toplanmazdan önce bölündü.
>
> "Bu yüzden, seçmen kitlelerin iradesi ile seçilmiş Kurucu Meclis'in kompozisyonu arasında biçimsel bile bir karşılıklılık yoktur ve olamaz da."[12]

Lenin'in bu değerlendirmesini Bolşeviklere hiçbir yakınlık duymayan Radkey de doğrular.[13]

Bununla birlikte, Meclis ile Sovyetler arasındaki çelişik durumun esas nedeni bundan daha da temel bir soruna dayanıyordu. Kurucu Meclis'in kapladığı alan Sovyet'inkinden çok daha genişti. İkinci Sovyetler Kongresi yaklaşık yirmi milyon insanı temsil ederken, Kurucu Meclis için oy kullanmış seçmenlerin sayısı kırk milyonun da üzerindeydi. Bolşevikler, sol Sosyalist Devrimcilerle birlikte, kent proletaryasının, sanayi merkezlerine yakın bölgelerdeki köylülerin ve kuzey ile kuzeybatı cephelerindeki askerlerin ezici çoğunluğunu temsil ediyorlardı. Bunlar kitlelerin en dinamik, en aydın unsurlarıydılar ve devrimin yaşaması bunların aktif desteğine bağlıydı. Kurucu Meclis'e hakim olan Sosyalist Devrimciler, kasabalardaki küçük burjuvazinin ve başkent ile sanayi merkezlerinden görece uzakta yaşayan milyonlarca köylünün siyasi kafa karışıklığını ve kararsızlığını temsil ediyorlardı.

Kurucu Meclisi sınıf mücadelesinden yalıtarak ele alıp değerlendirmek olanaksızdı. Kurucu Meclis'in biçimsel hakları karşısında devrimin çıkarlarına öncelik tanınması zorunluydu. Plehanov, çok önceleri, Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin İkinci Kongresi'nde, kendisi tarafından ortaya atılmış 'iktidara gelen proletaryanın demokratik hakları baskı altında tutması meşru mudur, değil midir' sorusuna olumlu yanıt vermişti.[14]

Kurucu Meclis 5 (18) Ocak 1918 günü toplandı. Kürsüye gelen Sverdlov, Lenin tarafından kaleme alınmış olan 'Emekçi ve Sömü-

rülen Halkın Hakları Bildirgesi'ni VTsIK adına okudu. Bildirge, Sovyet hükümetinin en önemli kararnamelerinin bir özetini sunuyordu: Bütün iktidarın Sovyetlere geçmiş olması, toprak kararnamesi, barışa ilişkin kararname, üretimde işçi kontrolü. Sverdlov'un Kurucu Meclis'in söz konusu bildirgeyi resmen onaylamasını öngören önerisi 136'ya karşı 237 oyla reddedildi. Bu, Kurucu Meclis'in yazgısını belirleyen olay oldu: Dağıtılan Kurucu Meclis varlığını ancak bir gün sürdürebildi.

Koalisyon hükümeti sorunu sırasında Bolşevik liderlik içinde yaşanan anlaşmazlıkta olduğunun aksine, Kurucu Meclis'in dağıtılması kararı parti içinde kayda değer bir sıkıntı yaratmadı. Bununla birlikte, bir dizi sorunun yaşanmış olduğunu da belirtmek gerekir.

13 (26) Aralık günü, *Pravda* Lenin'in 'Kurucu Meclis Üzerine Tezler' başlıklı makalesini yayınladı; makalenin son bölümleri Bolşevik taktiklere ayrılmıştı. Lenin, 'devrimci sosyal demokrasinin, 1917 Devrimi'nin başlangıcından itibaren, bir Sovyet cumhuriyetinin Kurucu Meclise sahip olağan bir burjuva cumhuriyetinden daha ileri bir demokrasi biçimi olduğunu sık sık vurgulamış' olduğu ilkesinden hareketle, seçimlerin halkın gerçek iradesini yansıtmadığını ileri sürüyordu. Ekim Devrimi sonrası kitleler daha da sola kaymış olduğu halde bu değişim Meclis'e yansımamıştı. O günlerde henüz başlangıç aşamasında olan iç savaş 'sınıf mücadelesini nihayet kritik bir karar aşamasına getirmiş ve tarihin Rusya halkını yüz yüze bıraktığı yakıcı sorunların biçimsel olarak demokratik yollardan çözülmesi yolunda bütün olanakları ortadan kaldırmıştı'. Dolayısıyla, Kurucu Meclis'in 'Sovyet iktidarını, Sovyet devrimini ve onun barış, toprak, işçi kontrolü konularında izlediği siyaseti koşulsuz tanıdığını' resmen ilan etmemesi durumunda, 'Kurucu Meclis konusunda yaşanan kriz ancak devrimci bir yoldan, Sovyet iktidarının en enerjik, en süratli, en kesin ve en kararlı devrimci önlemleri almasıyla' çözülebilirdi.[15]

Lenin, Kurucu Meclis'in dağıtılmasının meşru olduğunu iki gerekçeye dayanarak ileri sürüyordu. Temel neden, Kurucu Meclis'in karşı devrimci güçlerin etrafında toplandığı bir burjuva parlamentosu olmasıydı; ikincisi, bir dizi nedenden ötürü (Sosyalist Devrimci Parti içindeki bölünme, seçimlerin zamanı, vs.) Kurucu Meclis'in kompozisyonunun ülkedeki güçler dengesini gerektiği gibi yansıtmıyor olmasıydı.

Oy pusulaları ve mermiler

İçinde yaşadığımız çağda hiçbir temel sorun oy pusulaları ile çözülemez. Sınıf mücadelelerinin nihai aşamasında mermiler belirleyici olacaktır. Kapitalistler makinalı tüfeklere, süngülere, ellerindeki el bombalarına öncelik veriyorlar; aynı şey proletarya için de geçerli. Lenin bu durumu 'Kurucu Meclis Seçimleri ve Proletarya Diktatörlüğü' başlıklı makalesinde çok açık bir biçimde ortaya koyuyor. Oy bazında kırsal kesim şehirler üzerinde hakim durumdaydı, gerçek toplumsal ve siyasal güç esas alındığında ise şehirler çok daha üstün konumdaydılar. 'Bu çağın tarihsel koşulları altında kırsal alan şehirlerle aynı öneme sahip olamaz. Kaçınılmaz olarak şehirler kırsal alana *öncülük* eder. Ve kırsal kesim kaçınılmaz olarak *şehirleri izler*.' Başkentleri kendi kontrolleri altına almaları Bolşeviklere büyük bir 'darbe gücü' kazandırmıştı:

> "Belirleyici bir anda ve belirleyici bir noktada eldeki güçlerin ezici bir üstünlük kurması: Askeri başarının bu 'yasa'sı siyasi başarının da yasasıdır, özellikle de sınıf savaşının devrim olarak adlandırılan o çetin ve şiddetli anında. Başkentler, ya da, genel olarak, büyük ticaret merkezleriyle sanayi merkezleri (Rusya'da bu ikisi birbiriyle örtüşür, ancak bu her yerde böyle değildir), ulusun siyasi yazgısını büyük ölçüde belirlerler; elbette ki bunun için merkezlerin yerel kırsal güçlerden destek görmesi gereklidir -bu desteğin hemen ortaya çıkmadığını da belirtmek gerekir."[16]

Bolşevikler, '(1) proletaryanın ezici çoğunluğuna; (2) silahlı kuvvetlerin yaklaşık yarısında; (3) belirleyici anlarda ve belirleyici bölgelerde, yani Petrograd'ta, Moskova'da ve savaşın merkeze yakın cephelerinde ezici bir üstünlüğe' sahiplerdi.

Seçimler proletarya diktatörlüğünün gerçekleştirilmesinde zor öğesinin yerini alamayacağı gibi, bu diktatörlüğün bizzat kendisi 'kitleleri burjuva ve küçük burjuva partilerden koparmanın bir aracı' olmak zorundaydı.

Lenin, reformist liderlerle alay ediyordu; bunların iddialarına göre:

> "Proletarya ilkin genel oy sayesinde çoğunluğun desteğini kazanmalıdır; ardından, o çoğunluğun sayesinde iktidarı ele geçirmeli-

dir ve ancak bundan sonra 'tutarlı' (bazıları buna 'saf' diyor) bir demokrasi temelinde sosyalizmin inşasına girişmelidir. Biz ise, Marks'ın öğretilerini ve Rus Devrimi deneyimini temel alarak şunu söylüyoruz:

"Proletarya ilkin burjuvaziyi devirmeli ve iktidarı *kendisi için* almalıdır, bundan sonra, emekçi halkın çoğunluğunun duygudaşlığını kazanmak amacıyla iktidarı, yani proletarya diktatörlüğünü kendi sınıf aracı olarak kullanmalıdır."[18]

"Küçük-burjuva demokratlar... kapitalizm koşullarında emekçilerin sınıf bilincinin en üst düzeyine ulaşmaya, uzun mücadele deneyimine sahip olmaksızın, *önceden* ve *salt oy kullanmak suretiyle* hangi sınıfı, hangi partiyi desteklemeleri gerektiği konusunda kendilerine doğru karar verme yeteneği kazandıracak bir kişiliğe, kavrayış gücüne ve geniş bir siyasi perspektife sahip olmaya yetenekli olabileceklerini düşledikleri zaman bu yanılgılarının sıkıntısını çekiyorlar...

"Eğer *kitleleri* hakları elinden alınmış, ezilmiş, korkutulmuş şekilde varlık sürmeye, dağınıklığa (kırsal alan!) ve cahilliğe mahkum etmemiş olsaydı, eğer işçi ve köylü yığınlarını aldatması, onların beyinlerini yıkaması için burjuvazinin eline muazzam bir yalan ve aldatmaca aygıtı vermemiş olsaydı, kapitalizm kapitalizm olmazdı."[19]

Kurucu Meclis'ten iç savaşa

Gericilik, Kurucu Meclis çatısı altında elindeki güçleri bir araya topladı. Engels, 'saf demokrasi' konusunda Bebel'e yazdığı (11 Aralık 1884 tarihli) bir mektubunda 'saf demokrasi'nin rolünün ne olduğunu açıklamıştı:

"Saf demokrasi... devrim anı geldiğinde, tüm burjuvazinin ve hatta feodal ekonominin son kurtuluş umudu... olarak geçici bir önem kazanır... Nitekim 1848 yılının Mart ve Eylül ayları arasında kalan döneminde, feodal-bürokratik kütle, devrimci kitlelerin önünü kesebilmek için liberalleri güçlendirdi... Her ne olursa olsun, kriz gününde ve krizi izleyen günde, bizim yegane düşmanımız saf demokrasi etrafında kümelenecek olan bütün kolektif gericilik olacaktır ve, öyle sanıyorum ki, bu durumu gözden kaçırmamak gerekir."[20]

Ve Marks şunları ekliyordu: "Zaferin ilk anından itibaren ve zaferden sonra, işçilerin güvensizliği yenilgiye uğratılmış gerici partiye karşı değil, bir önceki ittifaka, ortak zaferi yalnızca kendi çıkarları için istismar etmeyi arzulayan küçük burjuva demokratlara karşı yöneltilmelidir."[21]

Rusya'da iç savaş yılları boyunca (1918-1920), Kurucu Meclis sloganı, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin diktatörlüğünü gizleyen bir maske işlevi gördü. Sosyalist Devrimciler, Amiral Kolçak'ın üzerinde Kurucu Meclis sloganını taşıyan sancağını onun adına (Kolçak kendilerini baskı altına alıp ezinceye kadar) taşıdılar. Sosyalist Devrimcilerin ezici üstünlüğe sahip oldukları Kurucu Meclis Üyeleri Güneydoğu Komitesi, General Denikin ve General Alekseev'in Gönüllüler Ordusu altında toplanılması çağrısında bulundu. Sosyalist Devrimci liderler, Archangel'da, Sibirya'da, Volga'da, silahlı güçlerin Beyaz Ordular lehine harekete geçirildiği Kurucu Meclis bayrağı altında yürüdüler.

4

Brest-Litovsk barış anlaşması

Yeni kurulmuş Bolşevik hükümet'in yüz yüze geldiği ilk sorunlardan biri, Almanya ile savaş ya da barış sorunu idi.

Lenin, birkaç yıl boyunca, Rusya'da iktidara gelmesi durumunda proletaryanın emperyalist güçlere karşı devrimci bir savaşa girişmek zorunda kalacağını öne sürmüştü. Nitekim, 13 (26) Ekim 1915 tarihinde yayınlanmış olan bir makalesinde, Rusya'da, devrimin proletaryayı iktidara getirmesi halinde, proletaryanın tüm savaşan ülkelere ezilen bütün uluslara özgürlük tanınması koşuluyla derhal barış önereceğini yazıyordu. Elbette kapitalist hükümetlerden hiçbiri bu koşulu kabul etmeyecekti. "Bu durumda, devrimci bir savaşa hazırlanmak ve buna girişmek zorunda kalacağız." Ve, "Avrupa'nın sosyalist proletaryasını kendi hükümetlerine karşı ayaklanmaya teşvik edeceğiz... Rusya'da proletaryanın kazanacağı zaferin hem Asya, hem de Avrupa'da devrimin gelişmesi açısından olağanüstü elverişli koşullar yaratacağına hiç kuşku yok."[1] Lenin, Şubat Devrimi'nden sonra buna benzer argümanları sık sık kullandı.

3 (16) Aralık'ta Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu temsilcileriyle ateşkesle sonuçlanacak olan ateşkes görüşmeleri başlatıldı. Barış görüşmeleri ise 9 (22) Aralık'ta Brest-Litovsk'ta başladı. Troçki, Bolşevik delegasyonun temsilcisiydi. Rusya'ya henüz gelmiş olan ve Alman siperlerinde dağıtılan Alman gazetesi *Die Fackel* (Meşale)'in editörlüğünü yapan Karl Radek ona eşlik ediyordu. Radek, Brest-Litovsk'a varışında, Sovyet delegasyonunu karşılamak üzere top-

lanmış subayların ve diplomatların gözü önünde, Alman askerleri arasında dolaşarak elindeki devrimci broşürleri dağıtmaya başladı.

14-15 (27-28) Aralık günlerinde, Alman temsilci, toprak ilhakını öngören çok ağır bir barış anlaşması metni okudu. Troçki görüşmelerden çekildi ve Petrograd'a dönmek üzere oradan ayrıldı.

Kritik durumlarda düşüncelerini çarpıcı tezler biçiminde dile getirmeyi alışkanlık edinmiş olan Lenin, tamamen yeni bir durumla karşı karşıya bulunuyordu. Bu yeni durum, onu köklü bir strateji değişikliğine gitmeye zorluyordu; Lenin'in yaptığı da bu oldu. 7 (20) Ocak 1918'de 'Ayrı ve İlhakçı Bir Barış Anlaşmasının Derhal Sonuçlandırılması Sorunu Üzerine Tezler' başlıklı yazısını kaleme aldı:

> "Avrupa'da sosyalist devrimin gerçekleşmesinin zorunlu olduğu ve bunun gerçekleşeceği şüphesizdir. Sosyalizmin *nihai* zaferi konusunda beslediğimiz bütün umutlar kaynağını bu katiyetlikten ve bu bilimsel varsayımdan alır. Genel olarak propaganda, özel olarak da kardeşliğin örgütlenmesi faaliyetlerimizin yoğunlaştırılması ve genişletilmesi gerekiyor. Bununla birlikte, Rus sosyalist hükümetinin taktiklerinin Avrupa ve özellikle de Alman sosyalist devriminin önümüzdeki altı aylık zaman dilimi (ya da buna yakın bir süre) içinde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusunu belirlemeye yönelik girişimlere tabi kılınması bir hata olur. Bunu belirlemenin şimdiye kadar büyük ölçüde olanaksız olduğu göz önüne alınırsa, bu tür girişimler, gerçeği söylemek gerekirse, körü körüne girişilmiş bir kumardan başka bir şey olmayacaktır."

Ordusuz savaş yapmak olanaksızdır ve o günlerin Rusyası varlığından söz edilebilir bir orduya sahip değildir. "İçinde bulunduğumuz şu gün, ordumuzun bir Alman saldırısını başarılı bir şekilde geri püskürtecek durumda olmadığı kuşkuya yer vermeyecek kadar açıktır."

> "Rusya'nın sosyalist hükümeti çözümü geciktirilemez bir sorunla yüz yüzedir; ya toprak ilhakını öngören bu barış anlaşmasını şimdi kabul edeceğiz, ya da derhal devrimci bir savaşa girişeceğiz. Bunun arasında olan bir başka seçenek fiilen olanaksızdır."

Gerekli taktiklerin genel bir ilkeden çıkarılması zorunlu değildi. Bazıları şunu ileri sürüyorlardı:

"Böyle bir barış, proletarya enternasyonalizminin temel ilkelerinden tamamen kopulması anlamına gelir.

"Oysa bu argümanın doğru olmadığı açıktır. Grevleri başarısızlıkla sonuçlanan işçilerin kendi aleyhlerine ve kapitalistlerin lehine olan ve işbaşı yapmalarını öngören bir anlaşmaya imza koymaları sosyalizme ihanet anlamına gelmez."

Lenin, barış siyaseti izlemenin Alman devrimine zarar verip vermeyeceğini soruyor ve şu yanıtı veriyordu:

"Sahip olduğu nesnel koşullar dikkate alınırsa, bizim ayrı bir barış imzalamamız Alman Devrimi'nin başarıyla tamamlanmasını hiçbir surette daha zor hale getirmez...

"Rusya'da sosyalist bir Sovyet Cumhuriyeti tüm ülkeler için canlı bir örnek olarak duracak, bu örneğin yaratacağı propaganda ve devrimci etki muazzam boyutlarda olacaktır."

Lenin, proletaryanın yüz yüze bulunduğu ölüm kalım anlamına gelen sorunlar karşısında 'kahramanca' çözümler arayışına girilmesini şiddetle reddetti:

"Derhal devrimci bir savaşa girişilmesinden yana olan argümanları özetlersek, varmak zorunda olduğumuz sonuç şudur ki, böyle bir siyaset insanlığın güzel, dramatik ve çarpıcı olana duyduğu özlemi belki bir ölçüde tatmin edebilir; ancak, bu, sosyalist devrimin bugünkü aşamasında geçerli olan maddi faktörlerin ve sınıflar arasındaki nesnel güç dengesinin bütünüyle gözardı edilmesi anlamına gelir."[2]

Ne var ki, Lenin parti saflarından gelen çok sert bir dirençle karşılaştı. Ekim günlerinde ona destek vermiş olan yandaşları, onun bu görüşleri karşısında genellikle büyük bir şaşkınlığa düşmüşlerdi. Ekim günlerinde Lenin'e karşı çıkmış olan sağ kanat, bu kez bir bütün olarak Lenin'i destekliyordu. Derhal bir barış imzalanması fikrinin en ateşli taraftarı Zinovyev idi; devrim sırasında Lenin'i desteklemiş olan sol kanat ise, hemen tam bir oybirliği ile Lenin'in barış siyasetine karşı çıkıyordu.

Lenin'in bu konudaki tezleri üzerine ilk resmi tartışma, Mer-

kez Komitesi'nin bazı alt düzey parti liderlerinin de hazır bulundukları 8 (21) Ocak tarihli toplantısında yapıldı.

Partinin geniş kesimleri, Petersburg Komitesi ile Moskova Bölge Bürosu'nun büyük çoğunluğu da dahil olmak üzere, devrimci bir savaştan yanaydılar. Tabandaki parti üyelerinin pek çoğunun görüşleri, Moskova Bölge Bürosu üyelerinden Osinski (Obolenski)'nin şu ifadesinde özetleniyordu: "Ben Lenin'in eski tutumunu destekliyorum". Troçki bile Lenin'e destek vermedi.

Bu toplantıda resmi görevli olarak gittiği Brest-Litovsk'taki gelişmeler üzerine bir rapor sunan Troçki, kendi görüşünü 'Ne savaş ne barış' sözcükleriyle dile getirdi. Lenin Almanların öne sürdükleri barış koşullarının kabul edilmesi fikrini savundu. Buharin, 'devrimci bir savaş' lehine konuştu. Yapılan oylama Buharin'in kesin üstünlüğüyle sonuçlandı. Lenin'in önerisi yalnızca 15 oy alabildi. Troçki'nin tutumu lehine kullanılan oyların sayısı 16'da kalırken, Buharin'in önerisi 32 oy kazandı.[3]

Söz konusu toplantıdan kısa bir süre sonra Lenin şunları yazdı:

> "Parti içinde şimdilerde yaşanan durum, bana, Bolşeviklerin ezici çoğunluğunun Üçüncü Duma'nın boykot edilmesi fikrini savunurken benim katılma fikrinden yana olan Dan ile beraber hareket ettiğim ve şiddetli oportünizm suçlamalarına maruz kaldığım 1907 yazındaki durumu hatırlatıyor. Nesnel açıdan, bugünkü durum tam bir benzerliğe sahip; o zaman olduğu gibi, en devrimci motiflerden ve en iyi parti geleneklerinden yola çıkan parti yöneticilerinin çoğunluğu, 'heyecan verici, gösterişli' bir sloganın kendilerini sürükleyip götürmesine izin veriyorlar; *yeni* sosyo-ekonomik ve siyasi durumu ***kavramıyorlar*** ve taktiklerde süratli, keskin bir değişikliğe gidilmesini gerektiren ***değişiklik göstermiş koşulları*** dikkate almıyorlar."[4]

Merkez Komitesi'nin 11 (24) Ocak tarihli ikinci oturumunda, Djerzinski, Lenin'i korkak olmakla ve devrimin programından bütünüyle vazgeçmekle suçluyordu: "Lenin, Zinovyev ile Kamenev'in Ekim'de yaptıkları şeyin aynısını farklı bir biçim altında yapıyor."

Buharin, Alman İmparatoru'nun *dayatma*sını kabul etmenin Alman ve Avusturya proletaryasını sırtından hançerlemek anlamına geleceğini ileri sürdü. Uritski'ye göre, Lenin soruna 'Enternasyona-

list bir bakış açısından değil, Rusya açısından' yaklaşıyordu. Lomov, 'barış anlaşmasını imzalamanın Alman emperyalizmine teslim olmak' anlamına geldiğini söyledi. Kosior, Petrograd örgütü adına yaptığı konuşmada Lenin'in tutumunu sert bir dille kınadı.

Barış anlaşması imzalanmasının en kararlı savunucuları Zinovyev, Kamenev, Sverdlov, Stalin ve Sokolnikov idi. Stalin şunları söyledi: "Batı'da devrimci bir hareket yok; mevcut hiçbir şey yok, söz konusu olan yalnızca bir potansiyel ve biz potansiyel olan şeye bel bağlayarak hareket edemeyiz." Zinovyev, Ekim'de olduğu gibi, Batı'da bir devrim umulabilmesini haklı kılacak somut bir gelişme görmüyordu. Barış anlaşmasının Batı'daki devrimci hareketi zayıflatmasına aldırmamak gerektiğini söylüyordu: "Elbette... barış Almanya'da şovenizmi güçlendirecek ve bir süre için hareketi Batı'nın her yanında zayıflatacaktır."

Lenin, barış fikrinin bu iki beceriksiz yandaşının görüşlerine karşı çıkmada vakit kaybetmedi. Stalin'in bakış açısına bağırarak tepki gösterdi: "Gerçeği göremiyor musun?" Batı'da devrimin henüz başlamamış olduğu doğruydu. Bununla birlikte: "Eğer biz taktiklerimizi onun [Batı'daki hareketin -ç.n.] gücüne göre değiştirirsek, asıl o zaman uluslararası sosyalizme ihanet etmiş oluruz." Daha sonra Zinovyev'e dönerek şunları söyledi:

> "Bir barış anlaşması imzalamanın Batı'daki hareketi bir süre için zayıflatacağı fikri doğru değildir. Şayet barış görüşmelerinden çekilmenin derhal Alman hareketinin gelişmesine yol açacağına inanıyorsak, Alman devriminin gücü bizimkinden çok daha büyük olacağı için, kendimizi feda etmeliyiz."(5)

Lenin, Batı'da devrimci bir potansiyel olduğu gerçeğini bir an olsun akıldan çıkarmadı:

> "Devrimci savaş fikrini savunanlar, bu savaşla Alman emperyalizmini bir iç savaşa sürükleyeceğimize ve bu yoldan Alman devrimini harekete geçirmiş olacağımıza işaret ediyorlar. Oysa Almanya halihazırda devrime gebe durumda bulunuyor ve, ayrıca, biz tamamen sağlıklı bir bebeği, bir sosyalist cumhuriyeti dünyaya getirmiş bulunuyoruz; eğer savaşa girişirsek, bu, bebeği kendi ellerimizle öldürmemiz anlamına gelebilir."(6)

Bununla birlikte, Lenin, Troçki'nin zaman kazanmaya yönelik çabasını devam ettirmesine izin vermekten yanaydı. Merkez Komitesi, karşı oy kullanan Zinovyev hariç, oybirliği ile 'bir barış anlaşmasının imzalanmasını geciktirmek için elden gelen her şeyin yapılmasına' karar verdi.[7]

2 (15) Ocak'ta, Merkez Komitesi üyelerinden bazıları ve bir grup Halk Komiseri derhal bir parti konferansı toplanmasını talep eden bir bildiri yayınladılar: "*Böyle bir konferansın toplanması çağrısında bulunulmaksızın bir barış anlaşmasının imzalanması halinde*...aşağıda imzası bulunanlar, Parti ve hükümet organlarında işgal ettikleri sorumlu mevkiler her ne olursa olsun, görevlerinden istifa etmeyi bir zorunluluk olarak görürler." Bu bildirinin altında imzası olanlar şunlardı: RSDİP MK üyesi G. Oppokov (A. Lomov); Halk Komiseri V. Obolenski (N. Osinski); V. İyakovleva, Şeverdin, N. Krestinski, V. Smirnov, M. Vasilev, M. Savelev; Devlet Bankası Komiseri Georgi Piyatakov; RSDİP MK üyesi ve *Pravda* editörü N. Buharin; Urallar Bölge Komitesi ve TslK üyesi Preobrajenski.

Aynı gün, partinin Petersburg Yürütme Komisyonu Lenin'in barış siyasetini suçlayan bir bildiri yayınladı; bildiri, söz konusu siyaseti şu şekilde tanımlıyordu:

> "Yaklaşan uluslararası devrimin karşısında sahip olduğumuz mevzilerin terk edilmesi ve devrimin öncüsü olan partimizin kesin ölümü... Şayet barış siyaseti sürdürülürse... bu durumda partimiz bir bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bütün bunları dikkate alan Yürütme Komisyonu, Petersburg örgütü adına, özel bir parti konferansının derhal toplanması talebinde bulunur."[8]

11 (24) Ocak'ta, partinin Moskova Komitesi, Lenin'in barış siyasetini kınayan bir karar metnini oybirliğiyle kabul etti:

> "Alman emperyalistlerinin zorla dayattıkları koşulların kabul edilmesi, sahip olduğumuz bütün devrimci sosyalizm siyasetine aykırı düşer; nesnel olarak, gerek dış, gerekse iç siyasette tutarlı bir uluslararası sosyalizm hattının izlenmesinden vazgeçilmesi anlamına gelir ve oportünizmin en berbat türüne kapı aralayabilir."[9]

Bolşevik Parti içinde altı hafta süresince keskin bir iç tartışma

yaşandı ve, daha önceki krizlerde olduğu gibi, parti neredeyse bölünme noktasına geldi. 21 Ocak'ta (3 Şubat) Özel Konfernas toplandı. Konferansta net bir sonuca ulaşılamadı. 'Eğer bir Alman ültümatomu alınırsa barış anlaşmasını imzalamak gerekir mi?' şeklinde ifade edilen belirleyici sorun oylamaya sunulduğunda, konferans delegelerinin büyük çoğunluğu çekimser oy kullandı.[10]

Troçki, parti liderliği dağınıklık içindeyken barış anlaşmasının imzalanmasını geciktirme siyasetini sürdürdü. 29 Ocak (10 Şubat) günü, Rusya ilhakçı barış anlaşmasını imzalamayı reddederken eşanlı olarak savaşın sona ermiş olduğunu da bildirdiğini söyleyerek Merkez Güçler'le olan görüşmelerden çekildi.

Troçki, Merkez Komitesi'nin 13 Şubat tarihli bir toplantısında Brest'teki görüşmelerle ilgili ayrıntılı bilgiler verdi ve izlemiş olduğu siyasetin gerekçelerini açıkladı. Sonuç olarak şunları söylüyordu:

> "Almanların bize karşı daha ileri bir harekata girişmelerinin ihtimal dışı olduğunu söylemek istemiyorum. Alman emperyalist partisinin gücü düşünülürse, böyle bir ifadede bulunmak çok riskli olur. Ancak, soruna ilişkin benimsediğimiz tutumla Alman askeri otoritelerini sıkıntıya sokan bir ilerleme kaydetmiş olduğumuzu sanıyorum."

Sverdlov'un 'parti temsilcilerinin Brest-Litovsk'taki tutumunu' onaylayan bir karar önerisi oybirliğiyle kabul edildi.[11]

18 Şubat'ta Alman askeri harekatı yeniden başladı. Merkez Komitesi bir kez daha toplandı. Bu kez Lenin'in barış teklifinde bulunulması önerisi 6'ya karşı 7 oyla reddedildi. Troçki aleyhte oy kullananlar arasındaydı.[12] Aynı günün akşam saatlerinde Merkez Komitesi ikinci bir toplantı daha yaptı. Bu toplantının havası diğerinden değişikti. Almanların Minsk'i ele geçirdikten sonra hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Ukrayna'ya doğru ilerledikleri haberi alınmıştı. Merkez Komitesi, 'derhal bir barış anlaşması imzalanması önerisinin Alman Hükümeti'ne doğrudan iletilmesini' öngören karar tasarısını kabul etti. 7 üye (Lenin, Smilga, Stalin, Sverdlov, Sokolnikov, Zinovyev ve Troçki) öneri lehine, 5 üye (Uritski, Yoffe, Lomov, Buharin, Krestinski) ise öneri aleyhine oy verirken 1 üye (Stasova) çekimser oy kullanmıştı.[13]

O arada, liderlik saflarında yaşanan dağınıklığı derinleştiren yeni bir sorun daha belirdi. 22 Şubat'ta, Troçki, Merkez Komitesi'ne, Fransa ve İngiltere'nin Almanya'ya karşı bir savaşa girişilmesi halinde Rusya'ya askeri yardım önerisinde bulunmuş olduklarını bildirdi. Sol komünistlerin büyük çoğunluğu bu tür emperyalist merkezlerden gelecek yardımın kabul edilmesine genel olarak karşı çıktılar. Troçki, hangi kaynaktan gelirse gelsin yardımın kabul edilmesinden yana olduğunu söyledi. "Sol komünistlerin argümanları eleştiriler karşısında dayanaksız kalıyor. Devlet, partinin yapmayacağı şeyi yapmaya zorlanıyor. Elbette ki emperyalistler içinde bulunduğumuz durumdan yararlanmak istiyorlar ve güçsüz olmamız halinde bunu başarırlar; ama, eğer yeterince güçlü isek onlara bu fırsatı vermeyiz."

> "Sosyalist proletaryanın iktidarda olup Almanya'ya karşı bir savaş yürüten partisi olarak, gerekli bütün kaynakları kullanarak devrimci ordumuzu mümkün olan en iyi şekilde silahlandırmak ve techizatlandırmak için devlet kurumları aracılığıyla her mekanizmayı harekete geçiriyoruz; bu amaç doğrultusunda ve onun gereği olarak, kapitalist hükümetler de dahil olmak üzere bunları mümkün olan her yerden temin edebiliriz. Bunu yaparken, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi dış siyaset alanında tam bağımsızlığını elinde tutuyor, kapitalist hükümetlere siyasi vaatlerde bulunmuyor ve her durumda onların önerilerini kendi çıkarları açısından değerlendiriyor."

Merkez Komitesi toplantısında hazır bulunmamış olan Lenin, oturumun tutanaklarına şu ifadelerin eklenmesini istedi: "Oyumun emperyalist İngiliz-Fransız eşkiyalarından patateslerin ve silahların alınması *lehinde* olduğunun tutanaklara eklenmesini rica ediyorum."[14]

Lenin, emperyalist güçler arasındaki çatışmadan iktidardaki proletaryanın çıkarına olacak şekilde yararlanmaya hazır olduğunu göstermek için, 22 Şubat'ta 'Özlem' başlığını taşıyan makalesinde şunları yazdı:

> "Kaliaev'in*, kan içici zalim bir yöneticiyi öldürmek için alçak, sefil, hırsız bir adamdan, yardımının karşılığı olarak kendisine ekmek, para ve votka vereceği vaadinde bulunarak bir tabanca te-

min ettiğini varsayalım.

"Kaliaev, öldürücü bir silah temin edebilmek uğruna 'bir hırsızla alışverişe girdiği' için suçlanabilir mi? Her makul insan bu soruya 'Hayır' şeklinde yanıt verir. Eğer Kaliaev'in başka hiçbir yerden bir tabanca elde etme şansı yoksa ve eğer onun amacı gerçekten onurlu bir amaç ise (bir çapulcuyu değil, zorba bir hükümdarı öldürmek), bu durumda tabancayı böyle bir yoldan temin ettiği için onu kınamak değil, övmek gerekir. Ancak, eğer bir hırsız bir çapulcuyu öldürmek için para, votka ve ekmek karşılığında bir diğer hırsızdan tabanca temin ediyorsa, 'hırsızla alışverişin' *böyle bir türü* (bunun içeriğinden söz etmenin gereği yok) Kaliaev'inkiyle karşılaştırılabilir mi?"[15]

Makalenin bir dipnotunda Lenin şunları ekliyordu:

"Kuzey Amerikalılar, onsekizinci yüzyıl sonunda İngiltere'ye karşı verdikleri kurtuluş savaşı sırasında, kendi rakipleri olan ve en az İngiltere kadar sömürgeci bir niteliğe sahip İspanya ve Fransa'dan yardım aldılar. Bu Amerikalıların söz konusu 'kirli alışverişi' üzerine 'öğretici bir eser' yazmayı tasarlayan 'sol Bolşevikler'in olması gerektiği söyleniyor."[16]

Ne var ki, sonuç olarak İngiltere ve Fransa'dan gelen yardım önerisinden somut bir sonuç çıkmadı.

22 Şubat günü, Almanların Rus barış önerisine verdikleri yanıt alındı. Almanların verdiği karşılık Bolşevik Parti saflarında olağanüstü bir tepki yarattı. Almanların öne sürdükleri acımasız barış koşulları öğrenildiğinde, Petersburg Komitesi ile Moskova Bölge Bürosu'nun Lenin'in barış siyasetine olan tepkileri, o zamana kadar olandan daha da sert bir nitelik kazandı. Aynı gün, Buharin Merkez Komitesi üyeliğinden ve *Pravda*'daki editörlük görevinden çekilmeye karar verdi. Şu kişiler ortaklaşa kaleme aldıkları bildirgede, 'parti içinde ve dışında kendi düşüncelerini serbestçe yayma hakkını elde

(*) Sosyalist Devrimci Parti'nin savaş grubunun bir dizi terörist eylemde yer almış üyesi. 4 (17) Şubat 1905'te II. Nikolas'ın amcası olan Moskova Genel Valisi Grand Dük S. A. Romanov'u giriştiği suikast sonucu öldürdü. 10 (23) Mayıs'ta Schlüsselburg'ta idam edildi.

tutarak' sahip oldukları tüm görevlerden çekildiklerini bildirdiler: Lomov, Uritski, Buharin, Bubnov (Merkez Komitesi üyeleri); Moskova Bölge Bürosu'ndan V. M. Smirnov, İyakovleva, Pyatatov, Stukov ve Pokrovski; Petrograd Komitesi'nden Spunde. İstifaların sunulduğu bildirge Lenin'in barış siyasetini çok sert bir dille kınıyordu:

> "Uluslararası proletaryanın ileri grubu uluslararası burjuvaziye teslim oluyor. Rusya'daki proletarya diktatörlüğünün zayıflığını tüm dünyaya göstererek uluslararası proletaryanın davasına bir darbe indiriyor...
> "Proletaryanın yurtdışındaki mevzilerinin terk edilmesi, kaçınılmaz olarak, ülke içindeki mevzilerin de terk edilmesinin koşullarını hazırlıyor."[17]

21 Şubat'ta, kendi barış siyasetine kamuoyu yaratmak için yayın organlarında bir kampanyaya girişen Lenin, *Prawda*'da yayınlanan 'Devrimci Retorik' başlıklı makalesinde sol komünistleri acımasızca eleştiriyordu:

> "Devrimci bir savaş konusundaki devrimci retorik, devrimimizin yıkımına yol açabilir. Devrimci retorik ile, devrimci sloganların olayların belli bir aşamasında ortaya çıkmış nesnel koşulları hesaba katmadan tekrarlanmasını kastediyoruz."

Bolşevikler, 'eski ordunun artık mevcut olmadığı ve yeni ordunun henüz yeni yeni doğmakta olduğu' gerçeğini görmek zorundalardı.[18]

Rusya'daki Sovyet iktidarını feda ederek Alman devrimine yardımcı olma önerisi içi boş sözlerden başka bir şey değildi:

> "Kesin olarak kavranması gereken şey şu ki, Alman devrimi olgunlaşmaktadır ve onun olgunlaşmasına yardımcı olmanız açısından size düşen görev, ona mümkün olduğu kadar *faaliyet* yürüterek hizmet etmektir: ajitasyon faaliyeti, dostluklar geliştirme, ya da istediğiniz başka bir şey, ama ne olursa olsun devrimin olgunlaşmasına *faaliyet* yürüterek yardım edin. Devrimci proletarya enternasyonalizminin anlamı da budur.
> "Doğrudan ya da dolaylı, açıkça veya üstü kapalı olarak, Alman

devriminin *halihazırda olgunlaşmış* olduğunu söylemek (ki bunun doğru olmadığı açıktır) ve taktiklerinizi buna dayandırmak ise başka bir şeydir.[19]

"Devrimci retoriğe karşı mücadele etmeliyiz, ona karşı savaşmak zorundayız; gelecekte bir gün insanların bize 'devrimci savaş konusundaki devrimci retorik devrimi yıkıma uğrattı' demelerini, bu acı gerçeği yüzümüze vurmalarını istemiyorsak, kesinlikle devrimci retoriğe karşı mücadele etmeliyiz."[20]

Lenin, özgül olanın genel olanla tanımlanamayacağı ve somut olanın soyut olanla aynı şey olmadığı yolundaki marksist ilkeyi sık sık hatırlatmak zorunda kaldı. 25 Şubat'ta *Pravda*'da yayınlanan 'Acı Ama Gerekli Bir Ders' başlıklı makalesinde şunları söylüyordu:

"Her grevde toplumsal devrim hydra'sının* gizli olduğu tartışılamayacak bir gerçektir. Ancak, bir grevden doğrudan devrime geçebileceğimizi sanmak saçmalıktır. Eğer, Avrupa devriminin patlak vereceği ve birkaç hafta içinde ve kesinlikle Almanlar Petrograd'a, Moskova'ya veya Kiev'e ulaşamadan, bizim demiryolu şebekemizin 'altını üstüne getirme' fırsatını bulamadan önce zafere ulaşacağı konusunda halka güvence verme anlamında 'bütün ümitlerimizi sosyalizmin Avrupa'daki zaferine bağlarsak', bu durumda ciddi enternasyonalist devrimciler gibi değil, maceracılar gibi davranıyor olacağız."[21]

16 Şubat'ta, Almanya, 18 Şubat günü öğle sonrasından itibaren kendisini Rusya ile savaş halinde sayacağını duyurdu. Bu bildiriyle eşanlı olarak, Alman kuvvetleri bütün cephe boyunca saldırıya geçtiler ve hiçbir direnişle karşılaşmadan ilerlediler.

23 Şubat'ta Merkez Komitesi Almanların yeni barış koşullarını görüştü. Alman koşullarının kabul edilmesi halinde, Rusya tüm Baltık topraklarını ve Beyaz Rusya'nın bir bölümünü kaybedecek, Kars, Ardahan ve Batum'u Türkiye'ye bırakmak zorunda kalacaktı. Alman ültimatomuna göre, Rusya ordusunu derhal terhis edecek, Finlandiya ve Ukrayna'da bulunan kuvvetlerini geri çekecek ve Ukrayna Halk Cumhuriyeti (yani burjuva milliyetçi Merkezi Ukrayna Radası) ile bir

(*) Hydra: Yunan mitolojisinde Herkül tarafından öldürülen çok başlı yılana verilen isim -ç.n.

barış anlaşması imzalayacaktı. Alman hükümeti öne sürdüğü barış koşullarının 48 saat içinde resmen kabul edilmesini şart koşuyordu; bunun için tam yetkiyle donatılmış elçilerin derhal Brest-Litovsk'a gönderilmesi ve barış anlaşmasının üç gün içinde imzalanması gerekiyordu.

Lenin bu koşulların kabul edilmesi gerektiği fikrinde ısrar etti ve, diğerlerini kendi önerisini kabul etmeye zorlamak için, önerisinin kabul görmemesi durumunda gerek hükümette, gerekse partide üstlenmiş olduğu görevlerin hepsinden istifa edeceği tehditinde bulundu. Merkez Komite üyeleri buna farklı tepkiler gösterdiler. Lomov, Lenin'in tehditini kayıtsızlıkla karşıladı: "Eğer Lenin istifa tehdidinde bulunuyorsa, korkuya kapılmaya gerek yok. Bu durumda iktidarı Lenin'siz yürütmek, cepheye gitmek ve elimizden gelen her şeyi yapmak zorundayız." Bununla birlikte, diğer üyeler, özellikle de Troçki, Lenin'in yarattığı basınç altında uzlaşma için bir kapı araladı. Lenin'in öne sürdüğü savlara henüz ikna olmadığını, ancak Lenin'in siyasetine daha fazla karşı çıkmaya da niyetli olmadığını bildirdi:

> "Parti bölünmüşken devrimci bir savaş yürütemeyiz... V.I. [Lenin]'in argümanları ikna edici olmaktan uzak: Eğer hepimiz aynı fikri paylaşıyor olsaydık, savunmanın inşası görevini üstlenebilir ve bunun altından kalkabilirdik. Peter [Petersburg -ç.n.] ve Moskova'yı teslim etmek zorunda kalmış olsaydık bile, oynadığımız rol o kadar kötü bir rol olmazdı. Tüm dünyayı gerilim içinde tutar, olanları izlemeye zorlamış olurduk. Eğer bugün Alman ültimatomunun altına imza atarsak, yarın önümüze yeni bir ültimatom sürebilirler. Her şey, yeni ültimatomlar verme olanağını elde tutacak biçimde düzenlenmiş. Bir barış anlaşması imzalayabilir ve proletaryanın ileri unsurlarının desteğini yitirebiliriz, her ne olursa olsun onları moral bozukluğuna uğratmış olacağımız kesin."

Krestinski, Yoffe ve Djerzinski de buna benzer çekimser bir tavır sergiledi.*

Sonuçta Lenin'in önü açıldı. Yapılan oylamada Lenin'in önerisi lehine 7 oy çıkarken (Lenin, Stasova, Zinovyev, Sverdlov, Stalin, Sokolnikov, Smilga), 4 üye (Bubnov, Uritski, Buharin, Lomov) aleyhte, 4 üye (Troçki, Krestinski, Djerzinski, Yoffe) ise çekimser oy kullandı.

Bu oturumdan hemen sonra, Buharin, Uritski, Lomov, Bubnov, İyakovleva, Piyatakov ve Smirnov, 'seçilmesi gereken yolun ne olduğu konusundaki düşüncelerini gerek parti içinde ve gerekse parti dışında yaymaya çalışma özgürlüğünü elde tutarak parti ve Sovyet içindeki bütün görevlerinden çekildiklerini' bildirdiler. Stalin, 'sorumlu bir mevkiden çekilip çekilmeme sorunun fiili olarak partiden ayrılma anlamına gelmediğini' söyledi. Lenin, partinin kan kaybına uğramasından sakınmak kaygısıyla harekete geçti ve 'Merkez Komitesi'nden ayrılmanın partiden ayrılma anlamına gelmediğine' işaret etti.[22]

24 Şubat'ta, Moskova Bölge Bürosu, Merkez Komitesi'ne güven duyulmadığını bildiren bir karar tasarısını oybirliğiyle benimsedi. Bu güvensizliğin nedeni şu şekilde açıklanıyordu:

> "Moskova Bölge Bürosu, yakın gelecekte parti içinde bir bölünme yaşanmasından kaçınılmasının bir hayli güç olduğunu dikkate alarak, ayrı bir barış imzalanması fikrinin savunucularına ve parti içindeki tüm ılımlı oportünistlere eşit biçimde karşı çıkan tutarlı devrimci komünistlerin birliğinin sağlanmasına yardımcı olmayı kendisine amaç edinir. *Dünya devriminin çıkarları açısından, şimdilerde giderek salt biçimsel bir varlık durumuna gelen Sovyet iktidarının kaybedilmesi olasılığının kabullenilmesinin uygun bir tavır olduğunu düşünüyoruz.*"

Büro, Merkez Komitesi'nin disiplinine bağlı kalmayacağını açıkça ifade ediyordu.

Lenin, buna son derece sakin ve hoşgörülü bir tepki gösterdi.

(*) Barış anlaşmasının imzalanmasından yana olanların da bir tereddüt içine girmiş olduklarını ilginç bir not olarak belirtmek gerekir. Nitekim, Stalin bu anda şunları söyleyebilmişti: "Barış anlaşmasını imzalamamak fakat barış görüşmelerini başlatmak mümkün olabilir." Lenin kendi yandaşları arasında ortaya çıkan tereddüte karşı sert bir tutum takınmak zorunda kaldı: "Anlaşmaya imza atmamanın mümkün olabileceğini söylerken Stalin yanlış yapıyor. Bu koşulların altına imza atılması bir zorunluluk. Eğer bu koşulları imzalamazsanız, Sovyet iktidarının üç hafta içinde yıkılmasını öngören bir ölüm fermanını imzalıyor olacaksınız."

Parti hala derin bir demokratik işleyişe sahipti:

> "Bütün bu olanlarda ne ürkütücü, ne de garip bir şey var. Ayrı bir barış konusunda Merkez Komitesi'nden keskin bir şekilde ayrılan yoldaşların Merkez Komitesi'ni sert bir dille kınamaları ve bir bölünmenin kaçınılmaz hale geleceğine inandıklarını ifade etmeleri tamamen doğal bir şey. Bu parti üyelerinin meşru bir hakkıdır ve bütünüyle anlaşılır ve kabul edilebilir bir durumdur."[23]

24 Şubat günü bir Sovyet barış delegasyonu Brest-Litovsk'a hareket etti. Barış görüşmeleri 1 Mart'ta yeniden başladı ve 3 Mart'ta anlaşma imzalandı. Sovyet delegeler, anlaşmayı yapılan tehdit ve şantajların sonucu olarak imzaladıklarını açıkça ifade ettiler. Nitekim, anlaşmayı resmen imzalamadan önce, Rus delegasyonu bir bildiri yayınladı:

> "Mevcut koşullar altında Rusya bir tercihte bulunma özgürlüğüne sahip değildir... Alman proletaryası, henüz (Alman emperyalizmden gelen) saldırıyı durduracak kadar güçlü değildir. Emperyalizmin ve militarizmin uluslararası proleter devrim karşısında kazandığı zaferin kısa ömürlü ve geçici olduğundan kuşku duymuyoruz. Bu aşamada, Alman emperyalizminin silahlı saldırısına karşı direnecek durumda olmayan... Sovyet hükümeti, devrimci Rusya'yı kurtarabilmek için barış koşullarını kabul etmeye zorlanmaktadır."[24]

Barış anlaşmasının acımasız koşulları

Rusya'nın bu anlaşma ile uğradığı toprak ve kaynak kayıplarının yaklaşık şu şekilde olduğu tahmin ediliyor: 3.281.500 km² olduğu toprakların dörtte biri, toplam nüfusunun yüzde 44'ü, tahılının üçte biri, devlet gelirlerinin yüzde 27'si, şeker fabrikalarının yüzde 80'i, demirinin yüzde 73'ü ve kömürünün yüzde 75'i. Toplamı 16.000 olan sanayi işletmelerinden 9.000'i kaybedilen topraklar üzerinde bulunuyordu.[25]

Lenin'in barış siyasetine muhalefet, kitleler arasında yayılmaya başlamıştı. Şubat ayında 200 Sovyetin görüşüne başvuruldu. Bunların çoğunluğu - 105 tanesi - Almanya'ya karşı savaş fikri lehinde oy kullandılar. Sanayi şehirlerindeki Sovyetlerde savaştan yana olan ço-

günluk ezici bir üstünlüğe sahipti. Yalnızca iki büyük Sovyet -Petrograd Sovyeti ile Sivastapol Sovyeti- kayıtlara barış yanlısı olarak geçti. Buna karşılık, büyük merkezlerin bir çoğu (Moskova, Kronştad, Ekaterinburg, Karkov, Ekaterinoslav, İvanovo-Voznesensk gibi) ezici çoğunlukla Lenin'in siyasetinin aleyhine oy kullandı. Taşra şehirlerinde görüşüne başvurulmuş olan 42 Sovyetten 6'sı barıştan, 20'si savaştan yana oy kullanırken, 88 taşra kasaba ve köyü barış, 85'i savaş lehine oy verdi.[26]

Bununla birlikte, parti içindeki tartışma 6-8 Mart günlerinde özel olarak toplanan Yedinci Kongre'de bir sonuca bağlandı. Kongre'nin açılışından bir gün önce, 'St. Petersburg Komitesi ile St. Petersburg Bölge Komitesi'nin yayın organı' olan *Kommunist* isminde yeni bir günlük gazete yayınlandı. Gazetenin editörlüğünü Buharin, Radek, Uritski ile bir dizi önde gelen Parti lideri yapıyordu: Bubnov, Lomov, Pokrovski, Preobrajenski, Piyatakov, Kollontay, Inessa Armand ve diğerleri. Sanırız, bu isimler *Kommunist* adlı bu gazetenin gücü ve niteliği hakkında okura bir fikir verecektir.

Sert tartışmalardan sonra, Yedinci Kongre 30 lehte, 12 aleyhte, 4 çekimser oyla Lenin'in siyasetini destekleme kararı aldı. Yerel parti örgütleri bu karara hemen, ya da bir süre sonra uydular.

7 Mart'a gelindiğinde, Petrograd Parti Konferansı sol komünistleri kınayan ve onları 'bağımsız örgütsel varlıklarına bir son vermeye' çağıran bir karar tasarısını benimsemiş durumdaydı. Bu kararın bir sonucu olarak, *Kommunist* çok geçmeden Petrograd'taki yayınını durdurdu ve Moskova Bölge Komitesi'nin himayesinde Nisan'da yeniden yayınlanmaya başlayacağı Moskova'ya taşındı. 15 Nisan'da, Lenin, sol komünistlerin kalesi konumundaki Moskova bölgesini kendi fikirlerine kazanmayı başardı; bir parti konferansında Lomov'la girıştiği tartışma sonrası yapılan oylamada 42 delege Lenin'e destek verirken, karşı oyların sayısı 9'da kaldı.

Sol komünistler bazı yerlerde ağırlıklarını korumayı sürdürdüler. Nitekim, 10 Mayıs'ta İvanovo-Voznesensk'te yapılan bir parti konferansında, Buharin'in yaptığı bir konuşmadan sonra yapılan oylamada 9 aleyhte, 4 çekimser ve 12 lehte oyla Buharin'in siyaseti benimsendi.[27]

Anlaşmanın onaylandığı son yer, 15 Mart 1918 tarihinde toplanan Dördüncü Sovyetler Kongresi oldu ve 748 lehte, 261 aleyhte, 115 çekimser oyla barış anlaşmasına onay verildi. Çekimser oy kulla-

nanlar arasında 64 sol komünist de vardı.

Bundan sonra sol komünistler savaş sorunu konusunda sessiz kalmayı yeğlediler (ancak, sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi, bir başka alanda -ekonomik meselelerde- Lenin'in siyasetine karşı çıkmayı sürdürdüler). Fakat, sol Sosyalist Devrimciler barış siyasetine karşı çıkmaya seslerini daha da yükselterek devam ettiler. Ve, barış anlaşmasının onaylanmasından hemen sonra, Halk Komiserleri Konseyi'nden çekildiler.

Troçki'nin tutumu

Stalinist tarih, Brest-Litovsk görüşmelerinde Lenin ile Troçki'nin tutumları arasındaki farklılıkları abartır; bu nedenle, bu konuda Troçki'nin tutumu üzerinde durmak önemlidir.

Brest-Litovsk'a ilişkin tartışma boyunca, devrimci bir savaşın *olanaksızlığı* konusunda Lenin ile Troçki arasında hiçbir ayrılık yoktu. Nitekim, örneğin Troçki 8 (21) Ocak günü yaptığı bir konuşmada şunları söylemişti: 'Devrimci bir savaşa girişmemiz halinde yıkıma uğrayacağımız gün gibi açık.'[28] Troçki o günlerde benimsemiş olduğu tutumunu şu şekilde açıklıyor:

> "Savaşa girişmenin olanaksız olduğu çok açıktı. Bu noktada, Lenin ile benim aramda, anlaşmazlık bir yana, en küçük bir anlaşmazlık belirtisi bile yoktu. Her ikimiz de Buharin'in ve diğer 'devrimci savaş' havarilerinin tavrı karşısında şaşkınlığa düşmüştük. Ancak, bunun kadar önemli bir diğer sorun daha vardı. Hohenzollern hükümeti bize karşı mücadelesini hangi ölçüye kadar derinleştirebilirdi?... Hohenzollern askerlerini barış isteyen devrimcilerin üzerine gönderebilir miydi? Şubat Devrimi ve bunun ardından gelen Ekim Devrimi Alman ordusunu ne şekilde etkilemişti? Bu etki ne kadar süre içinde kendisini gösterecekti? Henüz bu sorulara verilmiş yanıtlar yoktu. Görüşmeler sırasında bu yanıtları bulmaya çalışmak zorundaydık. Buna uygun olarak, elimizden geldiği ölçüde görüşmeleri uzatmak durumundaydık. Sovyet devrimi gerçeğini ve onun barış siyasetini bütünüyle kavramaları için Avrupalı işçilere zaman tanınması bir zorunluluktu."[29]

Lenin'in Brest-Litovsk'taki barış görüşmeleri için önerdiği taktiklerin doğru taktikler olduğu pratik tarafından kanıtlandı. Ne var

ki, bu, Troçki'nin tutumunun mutlaka ve kaçınılmaz olarak yanlış olduğunu söylemek anlamına gelmiyor. Troçki'nin önermiş olduğu 'ne savaş, ne barış' taktiğinin sonuç vermesi olasılığı vardı. Nitekim, Ludendorff'un anılarına ve Brest-Litovsk görüşmelerine katılmış Alman temsilcilerinin çeşitli ifadelerine bakıldığında, Avusturyalı ve Alman liderlerin Rusya'ya saldırıyı başlatmadan önce bir süre tereddüt içinde kalmış oldukları açıkça anlaşılıyor.

Özellikle Avusturya monarşisi neredeyse çaresiz bir durumdaydı. 4 (17) Ocak'ta, Avusturya Dışişleri Bakanı Czernin, Avusturya imparatorundan şöyle bir mesaj aldı:

> "Sizi tüm ciddiyetimle bir kez daha temin etmek zorundayım ki, monarşinin ve hanedanın bütün yazgısı Brest-Litovsk'ta mümkün olduğu kadar kısa süre içinde imzalanması gereken bir barış anlaşmasına bağlıdır... Eğer Brest'te bir barış imzalanmazsa, [ülkede -ç.n.] bir devrim olacak."[30]

15 (28) Ocak'ta Troçki Brest-Litovsk'a doğru yol alırken, Almanya ve Avusturya bir grev ve karışıklık dalgasıyla çalkalanıyordu. Berlin ve Viyana'da Sovyetler kurulmuştu. Hamburg, Bremen, Leipzig, Essen ve Münih ayaktaydı. Yarım milyona yakın işçinin üretimi durdurmuş olduğu Berlin'in büyük bölümünde, caddelerde 'Bütün İktidar Sovyetlere' sloganı yankılanıyordu. Brest-Litovsk'taki Rus Halk Komiserleri tarafından formüle edilmiş ilkelere uygun olarak, toprak ilhakı ve tazminat olmaksızın ve halkların kaderlerini tayin hakkı temelinde bir barış anlaşmasının imzalanması, tüm ülkelerden işçi delegelerin barış görüşmelerine katılmaları, dile getirilen taleplerin başında yer alıyordu.[31]

Avusturyalıların koşulsuz bir barış anlaşmasının sağlanması için yaptıkları girişimler Bulgarlar, Türkler ve daha da önemlisi, Alman Dışişleri Bakanı Baron Von Kühlmann ile Başbakan Hertling tarafından da destekleniyordu.

Ludendorff ile Kühlmann'ın anıları, başını Alman genelkurmayının çektiği savaş yanlıları (Hindenburg, Ludendorff, Hoffmann) ile Kühlmann ve Hertling'in öncülüğündeki barış yanlıları arasında bir denge durumunun günlerce devam etmiş olduğunu açıkça gösteriyor. Barış yanlıları, ülke içindeki durumun Ruslara karşı askeri bir saldırıya girişmeye olanak tanımadığını sürekli ileri sürmüşlerdi. An-

cak Alman genelkurmayı katı tutumunu korudu ve Kayzer'in de destek vermesiyle sonuçta insiyatifi ele geçirdi.

Dolayısıyla, Troçki'nin Brest-Litovsk'taki görüşmeler sırasında benimsemiş olduğu tutum saf bir idealizme değil, büyük ölçüde gerçekçi bir bakış açısına dayanıyordu. Olayların akışı Lenin'in tezini doğruladığı zaman, Troçki bunu açık yüreklilikle kabul etmekte tereddüt göstermedi. Merkez Komitesi'nin 3 Ekim 1918 tarihli bir oturumunda şunları söyledi:

> "Yetkili organımızın bu toplantısında, ben de dahil olmak üzere pek çoğumuz Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamamızın kabul edilebilir bir şey olup olmadığı konusunda tereddüt içindeyken, şaşırtıcı bir öngörü yeteneğiyle ve bizim muhalefetimize karşın, dünya proletaryasının gerçekleştireceği devrime kadar yüz yüze bulunduğumuz açmazın üstesinden gelebilmek için bu anlaşmayı imzalamak zorunda olduğumuzu inatla öne süren tek kişinin Yoldaş Lenin olduğunu ifade etmeyi bir görev sayıyorum. Hatalı olduğumuzu kabul etmek zorundayız."[32]

Gerçekçilik ve ilkeli siyaset

Savaş ve barışın tarihsel bir öneme sahip olduğu günlerde Lenin'in sahip olduğu güç, onun ilkelere sıkı sıkı bağlılığının, taktiklerini değişen nesnel koşullara göre uyarlamaya her an hazır olmasının sonucuydu.

Lenin, emperyalist basınç karşısında geri çekilme zorunluluğunu açıkça kabul ederek, Rusya'nın yazgısı da dahil olmak üzere her şeyin dünya devriminin ihtiyaçlarına tabi kılınması ilkesine bağlı kalınmasında ısrar etti. Yedinci Parti Kongresi'nde barış anlaşmasının derhal onaylanması gerektiğini savunurken, devrimin uluslararası boyutlarını bir an bile akıldan çıkarmadı:

> "Dünya-tarihsel açıdan düşünüldüğünde, tek başına kalması halinde, diğer ülkelerde devrim hareketi olmadığı taktirde, devrimimizden nihai zafere ulaşmasının beklenemeyeceğine şüphe yoktur. Bolşevik Parti bu işin üstesinden gelirken devrimin tüm ülkelerde olgunlaşmakta olduğu inancıyla hareket etti.[33]
>
> "Bir Alman devrimi olmadığı taktirde yenilgiye yazgılı olduğumuz mutlak bir gerçektir."[34]

Atılması gereken adımların tüm zorluğuna rağmen, Lenin gerçekleri gizleyip işçileri aldatmayı bir an bile düşünmedi. Aksine, kabullenilmesi ne denli güç olursa olsun, tüm gerçeğin onlara açıkça söylenmesinin zorunlu olduğunu düşündü. *Gerçek* mücadelenin yerine ikame edilen her manevranın, sonuçta kitlelerin moralini yıkıma uğratabileceği gerçeğine sonuna kadar sadık kaldı. Dolayısıyla, bir yönelim değişikliğine gitmek kendilerine dayatıldığı zaman, devrimci liderlerin temel gerçeği asla işçilerden gizlememeleri gerekir. Troçki bunu şu şekilde ifade eder:

> "Meselenin özü şu ki, Lenin, Brest-Litovsk dayatmasına, partiyi Ekim'de zafere taşırken sergilemiş olduğu o tükenmek bilmez devrimci enerjisiyle yaklaştı. Lenin'in yönteminin ve iktidarının sahip olduğu gücün ölçüsü olan şey, Ekim'le Brest-Litovsk, korku bilmezlikle temkinlilik, kararlılıkla uzak görüşlülük arasındaki bu özsel, canlı kombinasyonun kendisidir."[35]

Ödünsüz bir gerçekçilikle iç içe geçmiş ilkeli siyaset, Lenin'in Brest-Litovsk olayı sırasında takındığı tavrın belirleyici özelliğiydi. Lenin, yüz yüze bulunan açmazdan büyük bir moral prestijle çıkmasını bildi. Kendi düşüncelerinde kararlılıkla ısrar etme cesaretini göstermiş olması, parti içindeki egemen ruh haline karşı koymasını olanaklı kıldı. Sahip olduğu olağanüstü ikna yeteneği sayesinde, nihai olarak partinin kararını değiştirme başarısını gösterebildi.

5

Kapitalizmden sosyalizme geçiş

Lenin, Brest-Litovsk barış anlaşmasının imzalanmasından sonra bir soluk alma fırsatının doğacağı umudundaydı. 23 Nisan 1918'de Moskova Sovyeti'ne yaptığı bir konuşmada şunları söyledi:

> "İç savaşın büyük ölçüde sonuna gelindiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kuşkusuz, gericilerin devrimin -Sovyet sisteminin- gücünü kırmak için giriştikleri yalıtık eylemlerin sonucu bazı çatışmalar olacak, bazı kasabalarda orada burada sokak savaşları görülecek; ancak, ihtilalci halkın çabaları sonucu iç cephede gericiliğin telafi edilemez bir biçimde yenilgiye uğratılmış olduğuna şüphe yok."[1]

Lenin'in bu dönemde kaleme aldığı yazıların hepsi, onun, devrimin kritik aşamasının büyük ölçüde son bulduğuna, sanayiye nasıl işlerlik kazandırılacağının, ekonomik inşanın nasıl gerçekleştirileceğinin öğrenilmesinin şimdiki temel görev olduğuna inandığını gösterir. Ne var ki, devrime bir soluk alma şansı tanınmayacaktı. Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasıyla şiddetli bir iç savaşın patlak vermesi arasında geçen zaman üç aydan da kısa sürdü.

Marksist miras

Lenin, ileri doğru atacağı adımlar sırasında her zaman Marks ve Engels'in öğrettiklerine başvurdu. Kendisini 1905'e ve 1917'ye hazırlarken, devrimci işçi hareketinin -Marks ve Engels tarafından çözüm-

lemesi yapılmış- 1848-1871 döneminde ve sonrasında yaşadığı uluslararası deneyimlerden yararlandı. İktidarı aldıktan sonra kapitalizmden sosyalizme geçiş sorununa ilişkin olarak Lenin'in kendi ustalarından öğrendiği şeyler nelerdi?

Marks, *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde, işçilerin 'hazır ütopyalara, gerçekleştirecekleri ideallere' sahip olmadıklarını, fakat 'eski ve çökmekte olan burjuva toplumun bizzat kendisinin gebe olduğu yeni toplumun unsurlarının önünün açılması gerektiğini' söylemişti. İşçiler, 'koşulları ve insanları dönüşüme uğratarak uzun mücadelelerden, bir dizi tarihsel aşamadan geçmek zorunda kalacaklarını' iyi biliyorlardı.[2] Marks, proletaryaya onun kendi deneyiminden bağımsız şablonların dayatılmasına nefretle karşı çıktı. Yaşamın kendisi gerekli materyali sunmazdan önce geleceğin ekonomik düzeninin ne olacağı konusunda teorik bir analiz sunmak, hayal kurmaktan başka bir şey değildi. Lenin, *Devlet ve Devrim*'de, 'Marks'ta ütopya kurmaya ve anlamsız bir biçimde bilinemez olanı kestirmeye yönelik bir girişimin izine bile rastlanmadığını' söyler.

Marks ve Engels'in *Kapital*, *Alman İdeolojisi*, *Gotha Programı'nın Eleştirisi* adlı eserlerinde ve mektuplarında dağınık bir şekilde karşılaşılan birkaç genel nokta, Rus Devrimi'ne olduğu gibi ve doğrudan uygulanamazdı. Marks ve Engels, kapitalizmin yıkılmasının güçlü bir sanayinin, kitlesel ve kültürlü bir işçi sınıfının var olduğu en ileri kapitalist ülkelerde başlayacağını ve bunun en önemli birkaç ülkede eşzamanlı olarak yaşanacağını öngörmüşlerdi. Oysa, devrim yalnızca bir ülkede, üstelik de geri bir ülkede patlak verdi. Bu koşullarda, pre-sosyalist görevin sosyalist görevlerden daha ağır basması kaçınılmazdır, emperyalist kuşatmanın yarattığı basınç ve müdahale bu iki tür görevlerin yaşama geçirilmesini daha da karmaşık hale getirir.

Lenin, yeni toplumun inşasında kendisine rehberlik edecek ipuçlarını bulmakta çok zorlandı. Kapitalizmin yükselişinden sosyalizmin inşasına ilişkin dersler çıkarabilir miydi?

Ne yazık ki, kapitalizmin geliştiği yolla sosyalizmin doğacağı yol arasında köklü farklılıklar vardır. İlkin, siyasi devrim -proletaryanın iktidara gelişi- sosyalizmin ekonomik ve kültürel evriminden önce gelirken, kapitalist sistemin ekonomik ve kültürel gelişimi burjuva devriminden önce gerçekleşmişti.

Kapitalizm, feodal ekonominin yarık ve çatlakları arasında, ba-

sit meta üretiminden doğup gelişti. Kapitalizmin en önemli öğeleri eski toplumun rahminde yaratıldı. Kapitalizm ancak yüzyılları bulan uzun bir gelişim sürecinden sonra hakim ekonomik biçim durumuna geldi ve onun genel gelişme eğilimini çizerek bütün bir topluma kendi damgasını vurdu. Buharin şunları söyler:

> "Onlar [burjuvalar] kapitalizmi inşa etmediler; kapitalizm kendi kendisini yarattı. Proletarya ise, sosyalizmi örgütlü bir sistem, örgütlü, kolektif bir özne olarak inşa edecektir. Kapitalizmin yaratılması süreci kendiliğinden bir süreçti; komünizmin inşası süreci ise, büyük ölçüde bilinçli, yani örgütlenmiş bir süreç olmak zorundadır."(3)

Komünist Manifesto proletaryanın iktidara gelmesi eyleminin bir devrim eylemi olduğuna açıklık kazandırdı. Ancak, proletarya bir kez iktidara geldikten sonra, onun eylem programı *tedrici olarak* sosyalizme varacak bir geçiş programı olacaktı. Toplumsal-siyasal devrim, nihai sonucu bütün boyutlarıyla cisimleşmiş sosyalizm (ya da komünizm) olacak uzun süreli bir reform sürecine kapı aralar. Devrimden önce ise, komünistler, reformlardan, proletaryayı devrime hazırlamak, yani kapitalizmin siyasi, ekonomik ve toplumsal iktidarını kırmak üzere onun özgüvenini, bilincini ve örgütlülüğünü geliştirmek, için yararlanırlar. Devrimden sonra, yeni bir sınıf egemenliği temelinde, sosyalist reformlar gündeme alınır.

Proletarya diktatörlüğü bir kez kurulduktan sonra, bir ekonomik dönüşüm programının uygulamaya konması gerekir:

> "Proletarya, tüm sermayeyi aşamalı olarak burjuvaziden zorla almak, tüm üretim araçlarını devletin (ki bu proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmiş olması anlamına gelir) elinde merkezileştirmek ve üretici güçlerin toplamını mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde yükseltmek için kendi siyasi egemenliğini kullanacaktır."

Komünist Manifesto, iktidara gelmesiyle birlikte ekonomiyi ve toplumu dönüşüme uğratmak için proletaryanın alması gereken on önlemden söz eder. Bu önlemlerden hiçbiri kapitalizmi doğrudan ve bir anda ortadan kaldırmaz; bunlardan her biri kapitalizmin

ekonomik mekanizmasına kısmi bir devlet müdahalesini içerir ve bunların kapitalizmin altını bütünüyle oymaları ancak *bir bütün olarak* ve *zaman içinde* gerçekleşir. Dolayısıyla, örneğin 'etkin bir biçimde derecelendirilmiş gelir vergisi', proletarya diktatörlüğü altında gelirlerde hala dikkate değer farklılıkların olacağı öngörüsüne dayanır - yani kapitalistler bir hamlede mülksüzleştirilmeyeceklerdir. "Devrim süresince, vergilendirme alanındaki muazzam artış özel mülkiyete yönelik bir saldırı olarak hizmet görebilir; ne var ki, böyle bir durumda dahi vergilendirme yeni devrimci önlemlere geçişte bir basamak olarak kullanılmalıdır, aksi taktirde eski burjuva koşullara geri dönülür."[4]

Benzer şekilde, 'miras-hakkının kaldırılması' önlemi, üretim araçlarında özel mülkiyetin varlığını varsayar. Önerilmiş bulunan söz konusu önlemler, Marks ve Engels'in kapitalizmden sosyalizme geçişi hemen atılacak tek bir adım olarak değil, şu ya da bu ölçüde uzun bir tarihsel döneme yayılacak bir süreç olarak gördüklerini gösterir.

Burada, kısmı taleplerin Marks ve Engels'teki ortaya konuluş biçimi ile reformistlerin önerdiği biçim arasında *temel* bir farklılığın bulunduğunu vurgulamak gerekir. Bir işçi hükümeti tarafından gerçekleştirilecek 'mülkiyet hakkına karşı saldırılar', bir burjuva hükümet altında gerçekleştirilen reformlardan köklü bir biçimde farklıdır. Birinci durumda, kısmi talepler, mülkiyet hakkına daha derin tecavüzlere yol açarak bir belirleyiciliğe sahip olurlar. İkinci durumda ise, bunlar kapitalizmin sivri uçlarının törpülenmesiyle sınırlı kalırlar ve kapitalizmin sınırları içinde varolabilir tedbirler niteliğindedirler. Marks ve Engels açısından, geçiş taleplerinden her biri, kendi içinde esaslı bir yapısal değişim içerir ve hepsi birlikte kapitalizmden sosyalizme geçişle neticelenirler.

'İnsan doğası'nın dönüşüme uğratılması

Marks'a göre, yıllara değil bütün bir tarihsel çağa yayılacağı öngörülen kapitalizmden sosyalizme geçişin öznesi aktif ve bilinçli işçi sınıfıydı. Kapitalizm yüzyıllar boyunca feodal toplumun bağrında kendiliğinden bir biçimde gelişmişken, sosyalizm kapitalizmin içinde *gelişmez*; oysa, sosyalizmi yaratma yeteneğine potansiyel olarak sahip olan proletarya kapitalizm içinde gelişir. Bundan çıkan sonuç, kapitalizmin sosyalizmi yaratmadığı ve proletaryanın kapitalizmi yıkmak üzere giriştiği devrimci mücadelelerin, sosyalist toplumu yaratma ira-

de ve yeteneğine sahip insanları ortaya çıkardığıdır. Bu yetenek kapitalizme karşı mücadele içinde gelişir ve yeni toplumun *yegane* dayanağı da budur. Marks, Alman Komünist Birliği içinde kendisine bağlı propaganda grubu ile bu yapı içindeki azınlık grup arasındaki farklılıklara işaret ederken insan unsurunun merkeziliği konusuna açıklık getirir:

> "Biz, işçilere şunu söylüyoruz: '15, 20, 50 yıllık bir iç savaştan ve ulusal mücadeleden geçeceksiniz ve bu yalnızca toplumda bir değişim yaratmakla kalmayacak, fakat aynı zamanda sizi de değiştirecek ve sizleri siyasi iktidarı kullanmaya hazırlayacak.' Oysa siz onlara bunun tersini söylüyorsunuz: 'Ya iktidarı bir anda ve derhal ele geçireceğiz, ya da, bunu yapamadığımız taktirde evlerimize dönüp oturacağız.' Biz Alman işçisine Alman proletaryasının gelişiminin tamamlanmamış olduğunu göstermek için titizlikle çaba harcarken, siz, mümkün olabilecek en tiksindirici yoldan onu pohpohlamak suretiyle onun vatansever duygularına ve sınıfsal önyargılarına sesleniyorsunuz ve kuşkusuz bu, daha kolay ve prim yapan bir yöntem."(5)

Proletaryanın yalnızca toplumu değil, fakat aynı zamanda, bu tarihsel görevi yerine getirebilmek için kendisini de değiştirmesi sosyalist bir toplumun yaratılması açısından esaslı bir öneme sahiptir. Marks bir başka yerde bunu şu şekilde vurgular: "Ölü kuşakların yaratmış olduğu tüm gelenek, yaşayan kuşağın zihnine bir karabasan gibi çöker." İşçi sınıfı kapitalizmin temel parçalarından biridir ve, *potansiyel olarak*, onun fatihidir. Bu yüzden, *Komünist Manifesto*'nun birinci bölümünün sonuç cümleleri şöyledir: "Bu nedenle, burjuvazi, her şeyden önce kendi mezar kazıcılarını yaratır. Onun yenilgisi ve proletaryanın zaferi aynı ölçüde kaçınılmazdır."

Proletaryanın kapitalizm altında bağımlı sınıf olmaktan çıkıp yeni toplumun kurucusu olma konumuna gelmesini sağlayan temel niteliği onun devrimci cesaretidir. Bu dönüşüm açısından insanlığın toplumsal ilişkilerindeki değişimler, devrimci pratik tarafından diyalektik olarak birleştirilirler. Marks'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'de belirtmiş olduğu gibi:

> "İnsanların, koşulların ve yetiştiriliş tarzlarının ürünü olduklarını,

bu yüzden de dönüşüme uğramış insanların diğer koşulların ve değişime uğratılmış yetiştirme tarzlarının ürünü olduklarını söyleyen materyalist doktrin, koşulları değiştiren şeyin insanlar olduğunu ve dolayısıyla eğitimcinin bizzat kendisinin de eğitilmesi gerektiğini unutur... Koşulların değiştirilmesi ile insanın eyleminin birlikteliği, ancak *devrimcileştirici pratik* olarak anlaşılabilir ve akılcı bir biçimde kavranabilir."

Bir proleter hükümetin karşılaşacağı güçlükler mülkiyet alanından ziyade üretim alanında ve eski toplumun biçimlendirmiş olduğu haliyle insan doğasının üstesinden gelme konusunda yaşanacaktır. En yakıcı zorluklarla karşılaşılacak alan ise çalışma disiplininin sağlanması olacaktır. İşçiler açlık ve işten çıkarılma korkusunun yarattığı disiplin dolayısıyla çalışırlar. Kuşkusuz, sosyalist toplumun, çalışma saatlerinin makul bir düzeye indirildiği ve emek sürecinin istenilmeyen yanlarının ortadan kaldırıldığı, işyerlerinin sağlığa uygun ve cazip hale getirilmiş ve çalışma sürecinin can sıkıcı tekdüzeliğinin büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olduğu, maddi teşvikin çok büyüdüğü ileri bir aşamasında, işçiler isteğe bağlı bir alışkanlıkla ve kardeşi saydığı diğer insanların gereksinimlerini sağlama isteğiyle çalışacaklardır. Ancak, çalışmanın bir yükümlülük olmaktan çıkıp bir eğlence haline gelmesi, bütün bir tarihsel çağı bulan çok uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşecektir. Peki ama proletaryanın hala kapitalizmin alışkanlıklarına sahip olduğu toplumsal devrimin hemen sonrasındaki dönemde, üretimin sürekliliği açısından zorunlu olan çalışma disiplini nasıl sağlanacaktır?

Ekim Devrimi'nin öngününde Lenin

Lenin, Marks ve Engels gibi, proletaryanın devlet iktidarını ele geçirmesinden sonra uzun bir dönem içinde gerçekleşecek bir dizi reformun yaşama geçirilmesinin zorunlu olacağına inanıyordu.

Ekim Devrimi'nin öngününde, yakın bir gelecekte iktidara gelinmesi halinde Bolşevik bir hükümetin uygulamaya geçireceği önlemler konusunda bir plan hazırladı. *Yaklaşan Felaket ve Buna Karşı Mücadele* adlı makalesinde şunları yazmıştı:

"Bu temel önlemler şunlardır:

"1. Tüm bankaların tek bir banka haline getirilmesi ve bu banka-

nın işlemleri üzerinde devlet kontrolü, ya da bütün bankaların devletleştirilmesi.

"2.Kartellerin, yani en büyük, tekelci kapitalist birliklerin (şeker, petrol, demir, çelik ve diğer birlikler) devletleştirilmesi.

"3. Ticari gizliliğin kaldırılması.

"4. Sanayicilerin, tüccarların ve genel olarak işverenlerin zorunlu birliği (yani, bunların zorunlu olarak tek çatı altında toplanmaları)

"5. Halkın zorunlu olarak tüketici birlikleri içinde bir araya getirilip örgütlenmesi, ya da bu tür bir örgütlenmenin teşvik edilmesi ve bu örgütlenme üzerinde kontrol kurulması."[6]

Bu önlemler kapitalist mülkiyet ilişkilerinin hemen ve bir defada yıkıma uğratılması amacını değil, bunların şu ya da bu ölçüde uzun bir süreç içinde aşamalı olarak zayıflatılması hedefini öngörüyordu.

Burada, bankaların devletleştirilmesiyle bunların kamulaştırılmasını birbirine karıştırmamak gerekir:

"Bankaların devletleştirilmesi sırasında... herhangi bir 'kişinin bir tek kuruşuna bile el konulmayacaktır... Eğer bankaların devletleştirilmesi ile özel mülkiyetin kamulaştırılması (müsaderesi) sık sık birbirine karıştırılıyorsa, bunun sorumlusu kamuoyunu yanıltmaktan çıkarı olan burjuva basındır ve bu yaygın yanlış anlamanın yaratıcısı olarak onu suçlamak gerekir...

"Bankada 15 ruble tasarruf hesabı olan kimse, bankadaki 15 rublenin sahibi olmayı bankaların devletleştirilmesinden sonra da sürdürecektir; ve, 15 milyon rubleye sahip olanlar, bankaların devletleştirilmesinden sonra da hisse senedi, bono, tahvil, ticari kağıt vb. biçiminde 15 milyon rublenin sahibi olma durumlarını sürdüreceklerdir...

"Devletin kendisini milyonlarca ve milyarlarca rublenin nerede ve nasıl, ne zaman ve nereden nereye aktığını bilebilir *bir konuma getirmesi* ancak bankaların devletleştirilmesiyle mümkün olabilir. Ve, bütün bir ekonomik yaşam üzerinde düşsel değil gerçek bir denetimin sağlanması ancak bankalar, ana kapitalist dolaşım mekanizmasının bu önemli merkezi üzerindeki kontrolle olanaklı hale gelebilir."[7]

Bankaların devletleştirilmesi, kapitalist mülkiyet ilişkilerine karşı girişilmiş ciddi bir taarruz olacak ve kapitalistlerin direnişiyle karşılaşacaktır:

> "Devlete gelince; devlet, ilk kez olarak, artık açık bir biçimde yürütülecek olan bütün önemli parasal işlemleri *izleyebileceği*, dolayısıyla onları *kontrol edebileceği*, şu halde ekonomik yaşamı *düzenleyebileceği*, 'yardımları' dolayısıyla kapitalist baylara avuç dolusu 'komisyonlar' vermeksizin önemli devlet yatırımları için milyonlarca ve milyarlarca para *temin edebileceği* bir konumda olacaktır. Bütün kapitalistlerin... bankaların devletleştirilmesine karşı diş ve tırnaklarıyla sonuna kadar mücadele etmeye bu kadar hazır olmalarının nedeni -yegane nedeni- budur."

Kartellerin devletleştirilmesi (Lenin'in programının 2. maddesi) ayrıca 'ekonomik faaliyetin düzenlenmesine' yardımcı olacaktı. Burada geniş boyutlu bir kamulaştırma önerilmiyor, ulusal uygulamaları sabote eden kartellere ağır cezalar vererek bunların zenginliğine bir müdahalede bulunulması öngörülüyordu: "Petrol krallarına ve hissedarlarına karşı savaş açılmalıdır; petrol sektöründe devletleştirmeyi geciktirdikler için, gelirlerini ya da banka hesaplarını gizledikleri, üretimi sabote ettikleri, üretim artışı için gerekli adımları atmadıkları için bunların mülklerine el konulmasına ve hapis cezalarına çarptırılmalarına hükmedilmelidir."[8]

3. önlem -ticari gizliliğin kaldırılması, kapitalist mülkiyet ilişkilerine yönelik bir başka müdahaleyi içerir, ancak bunları ortadan kaldırmaz. Ticari gizliliğin kaldırılması şu anlama gelecektir:

> "Firma sahiplerinin ve tüccarların hesaplarını kamuoyunun bilgisine sunmaya zorlanması, faaliyette bulundukları alandan yetkili mercilerden izin almaksızın çekilmelerinin yasaklanması, hesaplarını gizli tutmaları ve halkı kandırmaları halinde bunlara karşı mülke el koyma ve ölüm cezası uygulanması, bunların hesaplarının halkın bizzat kendisi, işçi sendikaları ve çalışanların diğer birlikleri, vb. tarafından *aşağıdan* denetlenmesi ve kontrol edilmesi."

İşçi kontrolünün kurulması, bir sınıf olarak burjuvazinin varlığını hemen ve bir darbede tasfiye etmeksizin, burjuvazinin gücüne

karşı proletaryanın gücünü artıracaktır:

> "Gerçekten, bütün bir kontrol sorunu, nihai olarak, kimin kimi kontrol ettiği sorununa, yani, hangi sınıfın kontrol ettiği ve hangi sınıfın kontrol edildiği sorununa indirgenir... Kararlılıkla ve net bir şekilde, eski olandan kopmaktan korkmadan ve yeni olanı inşa etmekten çekinmeden, işçi ve köylülerin toprak sahipleri ve kapitalistler *üzerinde kontrol* kurmalarını sağlamalıyız."

Aynı şekilde, 4. önlem de -sanayicilerin, tüccarların ve genel olarak işverenlerin zorunlu olarak tek çatı altında toplanmaları- kapitalist mülkiyet ilişkilerini ortadan kaldırmaz. "Bu türden bir yasa, mülkiyet ilişkilerini hiçbir şekilde doğrudan -yani kendi içinde- etkilemez; hiçbir mülk sahibinin tek kuruşuna el koymaz."[9]

Lenin'in *Yaklaşan Felaket ve Buna Karşı Mücadele* içinde ayrıntılarıyla ele aldığı geçiş programının özü, *Komünist Manifesto*'dakiyle aynıdır. İşçi iktidarı bir kez kurulduktan sonra, kapitalizmden sosyalizme geçiş, yani 'sıçrama', az çok uzun bir evrim süreci olarak görünür. Yüzyılları bulan bir zaman dilimi içinde gelişmiş olan kapitalizm, yerini, çok daha kısa bir dönem içinde *inşa edilecek* olan sosyalizme bırakacaktır, ama bu inşa bir hamlede gerçekleşmeyecektir.

Uzun ve karmaşık bir geçiş dönemi

Lenin, 11 (24) Ocak 1918 tarihli bir konuşmasında şunları söylemiştir:

> "Sosyalizm hakkında çok az şey biliyoruz... Sosyalizmin tanımını verebileceğimiz bir konumda değiliz... Sosyalizmin oluşacağı tuğlalar henüz yapılmadı. Bu konuda bundan daha fazlasını söyleyemeyiz."[10]

Sosyalizmin kapitalizm tarafından biçimlendirilmiş insanlar tarafından kurulması kaçınılmaz bir zorunluluk olacaktır. Lenin'in 27 Kasım 1918 tarihinde yaptığı bir konuşmada söylediği gibi:

> "Eğer sosyalizmi kapitalizmden miras kalmış insanlarla kurmak zorunda olmasaydık, işler bu kadar zor ve kötü olmazdı. Ancak, sosyalist inşanın bütün sıkıntısı tam da budur -sosyalizmi kapitaliz-

min esaslı ölçüde bozulmaya uğratmış olduğu insanlarla kurmak zorundayız. Geçişin sıkıntısının bütün kaynağı da burada yatmaktadır."[11]

Yine, 20 Ocak 1919'daki İkinci Sendikalar Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada şöyle söylüyordu:

"Eski toplumla işçiler arasında hiçbir zaman bir Çin Seddi olmadı. İşçiler kapitalist toplumun geleneksel mentalitesini büyük ölçüde korumuş bulunuyorlar. Yeni bir toplumu kendileri yeni insanlar haline gelmeden, ya da eski dünyanın pisliğinden arınmadan inşa ediyorlar; hala dizlerine kadar bu pisliğin içindeler. Söz konusu pislikten arınmayı ancak düşleyebiliriz. Bunun hemen ve bir anda gerçekleşebileceğini düşünmek bütünüyle ütopyacılık olur. Bu türden bir ütopyacılığın pratik anlamı, sosyalizmin öteki dünyaya havale edilmesidir."[12]

17 Nisan 1919'da ise şunları yazıyordu:

"Eski ütopik sosyalistler sosyalizmin yeni tür insanlar tarafından yaratılabileceğini düşlediler; buna göre, ilkin insanlar tertemiz ve mükemmel bir şekilde eğitileceklerdi ve sosyalizmi inşa edecek olanlar da bunlardı. Bunu her zaman gülerek karşıladık ve böyle bir sosyalizmin ciddi bir siyaset yapış tarzı değil, genç hanımefendiler için hazırlanmış bir kukla oyunu olduğunu söyledik.

"Biz, sosyalizmi kapitalizm içinde yetişmiş, kapitalizm tarafından yoksunlaştırılmış ve bozulmuş, fakat yine kapitalizm tarafından mücadele içinde çelikleştirilmiş kadın ve erkeklerin yardımıyla inşa etmek istiyoruz. Herhangi bir ordunun katlanabileceğinden bin kat daha ağır sıkıntılara karşı durabilecek kadar çelikleşmiş proleterler var. Baskı altında ezilmiş, cahil, darmadağın olmuş, ancak ustaca taktikler benimsemesi durumunda proletaryanın etrafında birleşebilecek yetenekte on milyonlarca köylü var."[13]

Proletarya, yeni toplumun inşasına öncülük etmek istiyor ise, kendisini köklü bir değişikliğe uğratmak zorunda kalacaktır:

"Sahip olduğumuz bilgi, olsa olsa, ajitatör ya da propagandacının,

ya da, fabrika işçilerinin veya açlıktan kırılan köylülerin sürdükleri cehennemi yaşamın çelikleştirdiği insanın bilgisidir; varlığımızı uzun bir süre nasıl devam ettirebileceğimizi, mücadele içinde nasıl ayakta kalabileceğimizi bize öğreten şey budur ve şimdiye kadar bu bilgi sayesinde kendimizi koruyabildik. Bütün bunlar gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Zafere yalnızca bununla erişemeyiz. Zaferimizi tamamlayabilmek ve nihai noktasına ulaştırabilmek için, kapitalizmden değerli olan her şeyi, bilim ve kültürünü almalıyız."[14]

Gelecek son derece zorlu bir süreç olacaktır:

"Kendi deneyimimiz aracılığıyla, bir sorunu kuramsal olarak çözmekle o çözümü yaşama geçirmek arasında bir fark olduğunu çok iyi biliyoruz... Bir yüzyıllık gelişim sayesinde kendisine yaslandığımız sınıfın hangisi olduğunu biliyoruz. Ancak, bu sınıfın pratik deneyiminin son derece yetersiz olduğunun da farkındayız."[15]

"Hiçbir zaman ütopyacı olmadık ve komünist toplumu tertemiz komünistlerin tertemiz elleriyle kuracağımızı hiçbir zaman düşlemedik. Bunun böyle olacağı bir peri masalından başka bir şey değildir. Komünizmi kapitalizmin yıkıntıları arasında inşa etmek zorundayız ve bunu yapabilecek yegane sınıf, kapitalizme karşı mücadele içinde çelikleşmiş olan sınıftır. Çok iyi farkında olduğunuz gibi, proletarya kapitalist toplumun yetersizliğinden ve zayıflığından bağımsız değildir. Proletarya sosyalizm için mücadele ediyor, ama aynı zamanda kendi yetersizliklerine karşı savaşıyor."[16]

Lenin, gerçeklik tüm acımasızlığıyla karşısına dikilmiş olmasına karşın devrimci iyimserlikten vazgeçmez ve kurtuluşu yığınların yaratıcı eyleminde görür:

"Halk kitleleri, sahip oldukları el değmemiş ilkellikleri, basit, kaba kararlılıklarıyla tarihi yapmaya başladıklarında, 'ilkeleri ve teorileri' hemen ve doğrudan yaşama geçirmeye giriştiklerinde burjuvalar korkuya kapılırlar ve 'Akıl geri plana çekiliyor' diye ulumaya başlarlar. (Durum bunun tam tersi değil midir ey bilgisizliğin şampiyonluğunu yapan kahramanlar? Böyle anlarda tarih sahnesini işgal edenler tek tek bireylerin değil, kitlelerin aklı değil

midir? Kitlelerin aklı böyle bir zamanda pratikten yoksun, kendi kendine bir güç olmaktan çıkıp enerjik, etkin bir güç haline gelmez mi?)"

Lenin, en büyük güçlük ve sıkıntıların tam ortasında -1920 yılının Ekim ayında- devrimden çok önce, Mart 1906'da yazmış olduklarını aktarır:

> "Daha geniş, daha zengin, daha dikkatlice düşünülmüş, daha yöntemli, daha sistemli, daha yürekli, daha canlı bir tarih yapımı tarafından ayırt edilen şey tam da devrimci dönemlerdir, kavrayıştan yoksun, Kadetçi, reformist ilerleme dönemleri değil. Ama liberaller gerçeği ters yüz ediyorlar! Önemsiz olanı muhteşem bir tarih yapımı olarak yutturuyorlar. Ezilen ya da haksızlığa uğramış kitlelerin eylemsizliğini, bürokratların ve burjuvaların çalışmasındaki 'sistem'in zaferi olarak görüyorlar. Bunlar, küçük bürokratların, beş para etmez liberal gazetecilerin yasa tasarılarına yönelik eleştirilerinin yerine pek öyle gürültü patırtı koparmadan halkı baskı altına alma araçlarını parçalayan, iktidarı ele geçiren ve halkı soyan her türden hırsıza ait olduğu düşünülenlere el koyan 'basit halk'ın doğrudan siyasi faaliyet dönemi başladığı zaman -uzun sözün kısası, ezilen milyonlarca insanın akıl ve mantığı yalnızca kitap okumak için değil, ayrıca eylem, insanlık açısından yaşamsal bir eylem için, tarih yapmak için uykusundan uyandığı zaman- bas bas bağırıp akıl ve mantığın ortadan kaybolduğunu haykırıyorlar."[17]

Lenin, her zamanki gerçekçiliğiyle, önlerinde uzanan yolun yalnızca zorlu bir yol olmakla kalmayıp aynı zamanda değişken, düzensiz, sürekli değişen koşullara uyarlanmayı gerektiren bir yol olduğunu belirtir:

> "Toplumsal yaşamın dönüm noktalarıyla keskin değişim anlarındaki en güç görev, her bir geçişin özgül niteliklerini gerektiğince hesaba katmaktır. Sosyalistlerin kapitalist toplumda nasıl savaşmaları gerektiği sorusu, yanıtı güç bir soru değildir ve bu yanıt uzun bir süreden beri verilmiş durumdadır. Gelişmiş sosyalist toplumu zihinde canlandırmak da güç değildir. Bu sorun da çözül-

müş durumdadır. Bunlar arasında en güç görev, eski, geleneksel, alışılagelmiş kapitalizmden henüz doğmamış, sağlam temellerden yoksun, yeni olan sosyalizme geçişin pratik olarak nasıl gerçekleştirileceği sorusuna yanıt bulmaktır. En iyi olasılıkla bu geçiş yıllar alacak ve, bu süreç içinde, izleyeceğimiz siyaset daha da küçük bir dizi aşamaya bölünecektir. Ve bizim payımıza düşen görevin bütün zorluğu, siyasetin ve siyaset sanatının bütün güçlüğü, bu geçişlerin her birinin gerektirdiği özgül görevleri hesaba katma yeteneğine sahip olma sorununda yatmaktadır."[18]

Hata yapmaya yazgılıyız. Sorun bu değil! Bu, sosyalizmin gelişmesi için ödenmek zorunda olan bedeldir.

"Yaptığımız ve burjuvazinin (bizim burjuvazinin dalkavuğu Menşeviklerimiz ve sağ Sosyalist Devrimcilerimiz de dahil olmak üzere) haykırışlar içinde tüm dünyaya duyurduğu her yüz hataya karşılık 10.000 büyük iş başarılıyor. Bunlar şimdiye kadar olandan daha muhteşem, daha kahramanca işler; çünkü, bu başarılar, bir fabrika bölgesinde ya da ıssız bir köyde, sıradan, önemsiz bir günün ortasında, başarılarını bağırarak tüm dünyaya ilan etme alışkanlığı (ve böyle bir olanağı) olmayan insanlar tarafından gerçekleştiriliyor.

"Ama, bunun tersi doğru olsaydı bile -ki böyle bir varsayımın yanlış olduğunu biliyorum, yaptığımız her 100 doğru iş karşılığında 10.000 yanlış yapıyor olsaydık bile, devrimimiz *dünya tarihi nezdinde* yine muhteşem ve yenilmez olurdu; çünkü, *ilk kez*, azınlık değil, yalnızca zenginler değil, yalnızca iyi eğitim görmüş insanlar değil, ama gerçek halk, emekçi halkın büyük çoğunluğunun *kendisi* yeni bir yaşam kuruyor ve *kendi deneyimiyle* sosyalist örgütlenmenin en güç sorunlarını çözüyor.

"Böyle bir çalışma sürecinde yapılan her hata, on milyonlarca sıradan işçi ve köylünün kendi yaşamlarını yeniden örgütlerken gerçekleştirdikleri bu en vicdanlı ve en dürüst çalışma sürecinde yapılan her hata, sömürücü azınlığın gerçekleştirdiği binlerce ve milyonlarca 'kusursuz' başarı -emekçi halkı kandıran ve dolandıran başarılardır bunlar- kadar değerlidir. İşçiler ve köylüler yeni yaşamı inşa etmeyi ve işlerini kapitalistler olmadan yürütmeyi ancak bu tür hatalar *sayesinde öğrenecekler*; ve -binlerce engel arasından

geçerek- muzaffer sosyalizme doğru giden bir yolu ancak bu şekilde açacaklar."[19]

Lenin, sosyalizmin inşasının gerçekten de çok uzun bir zaman alacağı gerçeğinin bütünüyle farkındaydı ve bu konuda hiçbir yanılgıya sahip değildi. "Sosyalist bir düzeni şimdi kuramayacağımızı biliyoruz -dileriz sosyalizm bizim ülkemizde, bizim çocuklarımızın ve belki de torunlarımızın zamanında kurulmuş olur."[20] Bununla birlikte, proletarya, cesaret ve azimle, mücadeleyi kazanmaya yazgılıdır:

> "Azim, dayanıklılık, isteklilik, kararlılık ve ne olursa olsun hedefe ulaşmak için her şeyi yüzlerce kez test edip hataları yüzlerce kez düzeltme yeteneği: Proletaryanın Ekim Devrimi'ne öngelen on, on beş ve belki de yirmi yıllık süreç içinde ve devrimden bu yana benzeri görülmemiş bir yokluk, açlık, yıkım ve yoksulluk içinde geçen iki yıllık zaman içinde kazanmış olduğu vasıflar bunlardır. Proletaryanın zaferini garantileyecek olan da onun bu vasıflarıdır."[21]

6

'Bize devlet kapitalizmi gerek'

Brest-Litovsk Anlaşması'nın ardından huzurlu bir dönemin geleceği şeklinde yanlış bir beklentiye sahip olan Lenin, altı ay kadar önce kaldırıp bir kenara bırakmış olduğu *Yaklaşan Felaket* başlıklı çalışmasından hareketle bir ekonomik strateji geliştirme uğraşısına girişti. Mart-Haziran 1918 arasında kalan aylar boyunca, zamanının önemlice bir kısmını sanayinin yönetimi ve ekonominin yeniden inşasına yönelik bazı önlemlerin alınması konusunda çıkış yolları bulma çabasına hasretti.

Altüst olmuş bir ekonomi

Rusya'nın bütünü ciddi bir karışıklık içindeydi. *Manchester Guardian* gazetesi için muhabirlik yapan ve 1917 ile 1918 yıllarında Rusya'nın çeşitli şehirlerini dolaşan bir İngiliz gazeteci, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çöküntüyü canlı bir biçimde tasvir ediyordu:

> "Anarşi diyebileceğimiz bir durumun Kasım, Aralık ayları ile Ocak ayının büyük bölümü boyunca Kuzey Rusya'daki sanayileri egemenliği altına almış olduğunu söylemek bir abartma sayılmamalı... Ortada müşterek bir sanayi planı yoktu. Fabrika komitelerinin kendilerine yol göstermesini umabilecekleri bir otoritenin varlığı söz konusu değildi. Komiteler tamamen kendi başlarına hareket ettiler ve ülkenin yakın geleceği ile bölge yaşamı açısından en yakıcı sorun olacağı gözlenen üretim ve dağıtım sorunlarını çö-

zmeye çalıştılar. Kimi yerlerde hammadde temin edilebilmesi için işletmelerdeki makinalar satıldı. Fabrikalar anarşinin hüküm sürdüğü komünlere benziyordu... Anarko-sendikalist eğilimler kontrolden çıkmaya başladılar."[1]

Savaşın tahribatına uğramış sanayi gerilemeye devam etti. Kapitalist Riyabuşinski'nin tehditkar ifadesiyle söylersek, 'açlığın kemik eli' 1918 ilkbaharında tüm halkı pençesine almıştı. Durumun ne denli kritik bir aşamaya varmış olduğunun en çarpıcı göstergelerinden biri, Lenin'le yiyecekten sorumlu komiser Tsiurupa'nın 11 Mayıs 1918'de taşra Sovyetlerine göndermiş oldukları telgraftır:

"Petrograd benzeri görülmemiş bir yıkım içinde bulunuyor. Şehirde ekmek yok. Halka eldeki son patates unuyla ekmek kabukları veriliyor. Kızıl başkent açlıktan yok olmanın eşiğinde. Aç yığınların hoşnutsuzluğunu Sovyet Hükümeti'ne karşı yönelten karşı-devrim başını kaldırmaya başlamış bulunuyor. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına sizleri derhal Petrograd'a yardım etmeye çağırıyorum. Bu konuda aldığınız önlemleri telgrafla Yiyecek Komiserliği'ne bildirin."[2]

Ekmek isyanları ülkenin her yanına yayılıyordu. Victor Serge şunları yazıyor:

"Açlık öylesine yakıcıydı ki, Petrograd yakınlarındaki Tsarkoe Selo'da, halka kişi başına günde 100 gram ekmek veriliyordu. Bunun sonucu olarak ayaklanmalar baş gösterdi. (6-7 Nisan'da) 'Yaşasın Kurucu Meclis!' ve hatta 'Yaşasın Nikolas II!' haykırışları işitiliyordu. 19 Nisan'da... Smolensk'te 'açlıktan ileri gelen ayaklanmalar' vardı... Bu dönemde (diye yazıyor bir işçi militan), Petrograd'ta atlara rastlamak neredeyse olanaksızdı; bunlar ya ölmüş, ya yenmiş veya hükümetçe el konmuş, ya da köylere gönderilmişti. Ortada kedi ve köpek de yoktu... İnsanlar çay ve keten tohumu yağıyla yapılmış patates çörekleriyle besleniyorlardı. [Petrograd-'taki] Vyborg Sovyeti Yürütme Komitesi'nin bir üyesi olarak, *bütün hafta boyunca* işçilere ekmek ya da patates karnesi verilmeden geçen zamanlar olduğunu biliyorum; o günlerde işçilere verilebilen yegane şey ayçekirdeği ile birkaç tür kuruyemişti... Sovyet Hükümeti tam bir çaresizlik içinde görünüyordu.[3]

"Moskova'da halka açık bir toplantıda konuşan Troçki, cebinden çıkardığı bir tomar telgrafı okumaya başladı: 'Viksi, Nijni-Novgorod eyaleti: Dükkanlar boş, işler kötüye gidiyor, açlık dolayısıyla işçi açığı yüzde otuzu buluyor. İnsanlar açlıktan kırılıyorlar.' Serglev-Posoda'dan gelen telgrafta şunlar söyleniyor: 'Ya ekmek gelir, ya da bütünüyle mahvoluruz!' Briansk'tan gelen 30 Mayıs tarihli telgraf: 'Ölüm oranları korkunç boyutlarda, özellikle Maltsov ve Briansk'taki fabrika bölgeleri civarındaki çocuk ölümleri: tifüs salgını yayılıyor.' Moskova yakınlarındaki Klin'den gelen telgraf: 'Şehir iki haftadır ekmeksiz.' Paslov-Posoda'dan: 'Halk aç, mısır bulmak olanaksız.' Doogobuz'dan: Açlık, salgın hastalıklar..."[4]

Açlığa yol açan sebeplerden biri ulaşımın çökmesi idi. 1 Ocak 1917'de 5.100 olan iş göremez durumdaki lokomatif sayısı 1 Ocak 1918'e gelindiğinde 10.000'e yükselmişti; bir başka deyişle, 1 Ocak 1918'de elde bulunan lokomatiflerin yüzde 48'i hizmet dışı kalmış durumdaydı.[5]

Sanayi de tamamen çökmüş durumdaydı. Elde fabrika işçilerini besleyecek yiyecek olmadığı gibi, sanayi, üretim için gerekli hammadde ve yakıttan da yoksundu. Bakü, Grozni ve Emba bölgelerindeki petrol alanları tamamen atıl haldeydi. Aynı şey kömür havzaları için de geçerliydi. Hammadde üretimi bundan daha iyi durumda değildi. Türkistan'daki pamuk üretimi 1917'deki düzeyinin yüzde 10-15'ine kadar düşmüştü.

Sanayinin çöküşü işçilerin işsiz kalmaları anlamına geliyordu. Petrograd'taki Treugolnik fabrikası yakıt yokluğundan kapatıldığında, fabrikanın 18.000 işçisi işsiz duruma düştü. Petrograd'taki boru fabrikalarının Penza'ya nakledilmesi sonucu Petrogradlı 20.000 işçi işinden oldu. Siemens ve Halske işletmelerinde işçi sayısı 1.200'den ilkin 700'e, ardından 300'e düştü. Nevski tersaneleri de kapatıldı ve burada çalışan 10.000 işçi işsizler ordusuna katıldı. Obukhov fabrikaları kömür yokluğu dolayısıyla kapandı. Toplam 14.000 işçi işini yitirdi. Aynı şey Putilov fabrikalarının da başına geldi ve 30.000 insan işten çıkarıldı.[6]

Sanayideki çöküş ve işçilerin işten çıkarılması durumu diğer şehirlerde de yaşandı. Kesin önlemlerin alınması zorunluydu. Durum ne denli iç karartıcı olursa olsun, Lenin sorumluluktan kaçacak bir insan değildi.

'Bize devlet kapitalizmi gerek'

Lenin, daha önceleri, *Yaklaşan Felaket* başlıklı çalışmasında, Marks ve Engels tarafından *Komünist Manifesto*'da geliştirilmiş olup iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini takiben uygulanacak reformlardan oluşmuş geçiş programını geliştirmiş ve ayrıntılarıyla ortaya koymuştu. Şimdi, Mart/Nisan 1918'de ise, bütünüyle yeni bir formülasyon geliştirdi. Lenin'in yeni formülasyonuna göre, kapitalizm ile sosyalizm arasında, kendisinin özel sektörün devlet eliyle düzenlenmesiyle eşanlamlı saydığı 'devlet kapitalizmi' uygulamasının yer alması gerekiyordu. Devlet kapitalizminin savunulması, onun bu dönemdeki ekonomik siyasetinin özünü oluşturdu. Lenin, devlet kapitalizmi ile, özel mülkiyetteki sanayi ile birleşik yönetimin esas olduğu ek bir dönemi kastediyordu. Gelecekteki ekonomik gelişmenin esas olarak devlet ve özel sermayeyi birleştiren karma şirketler yabancı sermayeyi çekme gücü, imtiyazlar tanıma, vb. temelinde, yani, üretimin proleter devlet tarafından kontrol edilip yönlendirilen kapitalist ve yarı-kapitalist biçimleriyle gerçekleşeceğini düşündü. Bu koşullar altında, kooperatif örgütler devlet kapitalisti sanayi tarafından üretilmiş malların bölüşümüne katılacaklar, dolayısıyla sanayiyi köylülükle ilişkilendiren devlet kapitalisti ekonomik aygıtın kurucu bir unsuru haline geleceklerdi.*

Kuşkusuz devlet kapitalizmi başarılmak istenen şey değildi: "Biz... işçilere anlatmak zorundayız: Evet, bu geri bir adımdır, ancak bir çıkış yolu bulabilmek için kendi başımızın çaresine bakmak zorundayız."[8]

(*) Lenin'in 'devlet kapitalizmi' terimini, kendinden sonra gelen ve bu kitabın yazarının[7] da aralarında olduğu Marksistlerin Stalin Rusya'sını tanımlarken kullandıkları devlet kapitalizmi kavramından tamamen farklı bir içerikle kullandığını belirtmek gerekir. Lenin için, devlet kapitalizmi, (devlet ister kapitalist, ister proleter bir devlet olsun) devlet kontrolü altındaki özel kapitalizm (private capitalism) anlamına geliyordu. Stalin Rusyası devlet kapitalisti olarak nitelendiğinde ise, bu, devletin üretim araçlarını elinde bulundurduğu, proletarya tüm siyasi ve ekonomik iktidardan yoksunlaştırılmış durumda bulunurken bürokrasinin kapitalizmin görev ve işlevlerini - artık değerin işçilerden çekip alınması ve sermaye birikimi- yerine getirdiği bir rejim anlamına gelir.

Lenin, niyetin ne olduğunu ifade etmekle yetinmedi. Devletle özel sermaye arasında bir ortaklığın kurulmasını sağlamak için ciddi girişimlerde bulundu. Buna uygun olarak, ülkenin lokomatif ve vagon üreten önemli fabrikalarını elinde bulunduran demir ve çelik sektörünün önde gelen patronlarından Mesçerski ile görüşmeler başlatıldı. Mart 1918'de, Mesçerski zekice bir öneride bulundu; söz konusu öneriye göre, metalurji sektöründe yeni bir tröst kurulacak, bunun yarı hissesi kendi şirketler grubuna ve diğer yarısı devlete ait olacak, kendi grubu bu ortaklığı temsilen tröstün yönetimini tek başına üstlenecekti. VSNKh, Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi, küçük bir oy farkıyla sağlanan çoğunluk kararıyla, görüşmelerin bu öneri temelinde sürdürülmesine karar verdi. Hemen hemen aynı günlerde, Stakhaev adında bir başka sanayici Urallar'da bir demir-çelik tröstü kurulmasını, kendi grubunun 200 milyon ruble sermaye ile bu tröstün kuruluşuna katılmasını önerdi; devlet de yine 200 milyon sermaye koyacak, isimlerini belirtmediği Amerikalı sermayedarlar ise 100 milyon ruble ile tröstün üçüncü ortağı olacaklardı. Stakhaev'in alternatif olarak sunduğu ikinci öneri, sermayenin tamamının devlet tarafından tedarik edilmesini, tröstün yönetiminin devlet adına Stakhaev'in grubu tarafından yerine getirilmesini öngörüyordu.

Bir diğer sermayedarlar grubu, dış ticaretin mal mübadelesi temelinde geliştirilmesi için uluslararası ticaret şirketlerinin -Rus-Fransız, Rus-Amerikan, Rus-Japon kurulması için bir proje sundu. Buna yakın günlerde, Rus-Amerikan ticaret ilişkileriyle ilgili olarak Amerikan tarafına sunulmak üzere bir memorandum hazırlanmıştı; buna göre, Amerikan sermayesi, Sibirya ve Kuzey Rusya'daki balıkçılık, madencilik, ziraat sektörlerinin işletilmesine katılacaktı.[9]

Lenin, sanayi sektöründe, genel olarak, iktidardaki proletarya ile hala özel mülkiyete sahip kapitalistler arasında iş temelinde bir uzlaşmanın sağlanması için çaba gösterdi. Nitekim, işçi kontrolü ile ilgili olarak 14 (27) Kasım'da yayınlanmış olan kararname, fabrika komitelerine 'işyeri yönetimini denetleme' ve 'asgari üretim düzeyini saptama' hakkı veriyor ve yönetimin bütün yazışmalarını ve muhasebe kayıtlarını inceleme yetkisi tanıyordu; aynı zamanda, bu kararnameye ek olarak yayınlanmış genel talimatnamelerle işletmenin idaresiyle ilgili emirler verme yetkisinin yalnızca mal sahibine tanınmış olduğu açık biçimde ifade ediliyor, fabrika komitesinin işletme yönetimine müdahale etmesi ya da onun verdiği emirleri geçersiz

sayması yasaklanıyordu. 9. Madde, fabrika komitelerinin, kendilerinden yüksek bir otoritenin onayı olmadığı sürece, 'işletmeyi mülk edinmesini veya onu yönetmesini' yasaklıyordu.

Lenin, proletarya diktatörlüğü ile kapitalistler arasında bir uzlaşmanın gerekli olduğu düşüncesinde son derece ısrarlıydı:

> "Bugünkü görev, sermayeye karşı saldırıyı sürdürmek gibi basit bir formülasyonla tanımlanamaz. Her ne kadar sermayenin işini bitirmiş olmadığımız açıksa da, her ne kadar emekçi halkın bu düşmanına karşı saldırıyı sürdürmek kesinlikle bir zorunluluk ise de, böyle bir formül hatalı, somut olmayan, bugünkü durumun *özgüllüğünü* hesaba katmayan bir formül olur; bugünkü durumda, *gelecekte* yolumuza başarıyla devam edebilmek için, saldırımızı *bugün için* 'ertelemek' zorundayız.
>
> "Bu durum, sermayeye karşı savaştaki konumumuzu, düşman topraklarının üç'te ikisini ele geçirdikten sonra yeniden güç toplayabilmek, cephanelik ve savaş gereçleri ikmalinde bulunabilmek, muharebe hatlarını tamir edip yenileyebilmek, yeni depo ve ambarlar inşa edebilmek, yeni birliklerle gücünü takviye edebilmek, vs. için saldırısını durdurmaya zorlanan muzaffer bir ordunun konumuyla karşılaştırılarak açıklanabilir. Bu koşullar altında, tam da düşmanın geri kalan topraklarını da ele geçirebilmek, yani nihai ve tam zafere ulaşabilmek için, söz konusu ordunun saldırısına ara vermesi bir zorunluluktur. İçinde bulunulan anın nesnel koşullarının bizi sermayeye karşı saldırımızda tam da bu türden bir 'erteleme'ye zorladığını anlayamamış olanlar, bugünkü siyasi durumun ne olduğuna ilişkin hiçbir kavrayışa da sahip değiller."[10]

'Burjuva uzmanlara ihtiyacımız var'

Lenin, burjuva teknisyenlerden ve burjuva uzmanlardan doğru bir biçimde yararlanılmaksızın ekonomik çöküşün önüne geçmenin mümkün olamayacağını hiçbir kuşkuya yer vermeyecek kadar net bir dille ifade etti: "Şu an, burjuva aydınların kendi çalışmamız içine çekilmeleri acil, ertelenemez, temel görevdir."[11]

> "Bilgi, teknoloji ve deneyimin çeşitli alanlarındaki uzmanlarının rehberliği olmaksızın sosyalizme geçiş imkansız olacaktır; çünkü, sosyalizm, kapitalizm tarafından gerçekleştirilmiş temelde, bilinç-

li bir kitlenin kapitalizme oranla daha yüksek bir emek üretkenliğine geçmesini öngörür."

Lenin, sorunu son derece pratik bir yoldan tartışır:

"Rus Sovyet Cumhuriyeti'nin bin adet birinci sınıf bilim adamı ve uzmana ihtiyaç duyduğunu varsayalım... Ayrıca, bu 'birinci dereceden yıldızlar'ın ücretlerini ödemek zorunda olduğumuzu farz edelim... Bu, kişi başına yılda 25.000 ruble eder. Toplam miktarın (25.000.000 ruble) iki katına (burada en önemli örgütsel ve teknik görevlerin özellikle başarılı ve hızlı bir şekilde yerine getirilmesi dolayısıyla ikramiye ve primler ödemek zorunda kalacağımızı varsayıyoruz), hatta (daha acil ihtiyaç duyduğumuz birkaç yüz yabancı uzmanı da devreye sokmak zorunda kalacağımızı düşünürsek) dört katına çıkarılmasının zorunlu olacağını farz edelim. Bu durumda sorulması gereken soru şudur: Sovyet Cumhuriyeti tarafından halkın emeğinin modern, bilimsel ve teknolojik temellerde yeniden örgütlenmesini sağlamak amacıyla sarfedilecek yıllık elli ya da yüz milyon ruble aşırı ya da katlanılamayacak kadar ağır bir bedel midir? Elbette ki hayır. Sınıf bilinçli işçilerin ve köylülerin ezici çoğunluğu böyle bir harcamaya onay verecektir; çünkü, bunlar, geri kalmışlığımızın bize yüz milyonlarca rubleye mal olduğunu kendi deneyimlerinden bilmektedirler... Yüksek ücretlerin -hem Sovyet otoriteleri hem de işçi kitlesi üzerindeki- yozlaştırıcı etkisi tartışmaya yer vermeyecek kadar açıktır. Bununla birlikte, mantıklı ve dürüst her işçi ve yoksul köylü, kapitalizmin şeytansı mirasından bir anda kurtulamayacağımız konusunda bizimle aynı fikirde olacak, bu durumu itiraf edecektir."[12]

Proletarya seçeneksizdir. İktidarı almış olan proletarya, kapitalizm altında kazanılmış deneyimlere yaslanmak durumundadır:

"Tröstlerin organizatörlerinden *bilgi edinilmeksizin* sosyalizmin yaratılması veya uygulamaya konması *olanaksızdır* ve ancak bu gerçeği kavrayanlar komünist olarak adlandırılmayı hak edebilirler. Sosyalizm zihinde canlandırılan uydurma bir şey değil, tröstler tarafından yaratılmış olanın, proletaryanın iktidarı ele geçirmiş öncüsü tarafından asimile edilmesi ve uygulamaya geçirilmesidir. Bizim, proletaryanın partisinin, büyük ölçekli üretimi tröst-

lerin örgütlendiği yoldan ve o temelde örgütleme yeteneğini kazanmaktan, bu yeteneği birinci sınıf kapitalist uzmanlardan kazanmaktan *başka bir seçeneğimiz yoktur.*"

Ancak, Lenin yakıcı gerçeği gizlemeye de çalışmadı: Uzmanlara ayrıcalıklar tanınması komünist ilkelerin bir ihlali idi:

"Bugün eski burjuva yönteme başvurmak ve üst düzey burjuva uzmanlara 'hizmetlerine' karşılık yüksek ücretler vermek zorundayız... Açıkça söylersek, bu bir tavizdir, Paris Komünü'nün ve her proleter iktidarın öngördüğü tüm ücretlerin ortalama bir işçinin aldığı ücret düzeyine indirgenmesi, kariyerizmle yalnızca sözde değil fiilen mücadele edilmesi ilkesinden ayrılmayı ifade eder.

"Dahası, bu önlem, sermayeye karşı saldırıya (sermaye parasal bir toplam değil, belli bir toplumsal ilişkidir) -belli bir alanda ve belli bir düzeye kadar- ara verilmesi anlamıyla sınırlı kalmaz, fakat ayrıca, en baştan itibaren yüksek ücretlerin ortalama işçinin aldığı ücrete indirilmesi ilkesini öne sürerek bunun takipçisi olmuş olan bizim sosyalist Sovyet iktidarı açısından *geriye* atılmış bir adımı ifade eder.

"Marksistler asla gerçeği işçi sınıfından gizlemezler. Son derece yüksek ücretler vererek burjuva uzmanların yardımından yararlanılmasının Paris Komünü'nün ilkelerinden geri dönülmesi anlamına geldiği gerçeğinin halktan gizlenmesi, burjuva siyasetçilerin düzeyine düşülmesi ve halkın aldatılması anlamına gelir."[13]

Tek kişi yönetimi

Kabul edilmesi daha güç olan kararlar da vardı. Lenin, sanayiyi büsbütün çökmekten kurtarabilmek için, tek kişi yönetimine geçilmesi gerektiğini öne sürdü:

"İdeal sınıf bilinci ve disiplin koşullarında, kolektif çalışmaya katılanlar açısından, bu bağımlılık bir orkestra şefinin yumuşak liderliğini andıracaktır. Eğer ideal disiplin ve sınıf bilinci mevcut değilse, bu [tek kişi yönetimi -ç.n.] bir diktatörlüğün katı biçimlerine bürünebilir. Ancak, buna karşın, tek bir iradeye *koşulsuz tabi oluş*, geniş ölçekli sanayi modeli temelinde örgütlenen süreçlerin başarısı açısından mutlak bir zorunluluktur."[14]

Aynı zamanda, uzman-yönetici, hem aşağıdan, yani işçilerden, hem de yukarıdan, yani işçi hükümeti ve işçi örgütlerinden -Sovyet ve sendikalardan- gelen basınca maruz kalmalıydı:

> "Kitleler kendileri için sorumlu liderler seçme hakkına sahip olmalılar. Onları değiştirme, faaliyetleri sırasında attıkları en küçük adımı bilme ve kontrol etme hakkını ellerinde bulundurmalılar."[15]
> "Sovyet iktidarı 'işyeri yönetimi'ni kapitalistlerin ellerine bırakırken, yöneticinin her adımını izleyen, onun yönetsel deneyiminden bilgi edinen, onun direktiflerine karşı çıkma hakkına sahip olmakla kalmayıp Sovyet iktidarının organları aracılığıyla onu görevden alma yetkisine de sahip olan işçi komiserleri ya da işçi komiteleri de atar... 'İşyeri yönetimi' yalnızca iş sırasında yürütmeye ilişkin işlevler açısından kapitalistlere teslim edilmekte, bunun koşulları ise Sovyet iktidarı tarafından belirlenmektedir ve söz konusu koşullar yine Sovyet iktidarı tarafından iptal edilebilir veya değiştirilebilir."[16]

İşçi demokrasisi ile tek kişi yönetiminin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi gerekiyordu:

> "Emekçi halkın -yatağından taşan sert, dalgalı bir bahar selini andıran- 'kamu katılımı'na açık demokrasisini, işyerinde *çelikten* bir disiplinle, iş zamanında tek bir kişinin, Sovyet liderinin iradesine *koşulsuz itaat* ile bağdaştırmayı öğrenmek zorundayız.
> "Bunu yapmayı henüz öğrenmedik.
> "Bunu öğreneceğiz."[17]
> "Hiç kuşkusuz, tek kişilik diktatoryal yönetimin demokrasi ile, Sovyet tipi devlet ve kolektif yönetim ile bağdaşmadığı... fikri çok yaygın. Bundan daha yanıltıcı bir fikir olamaz."[18]

Lenin bir diğer önemli soruna da kararlılıkla el attı: Fabrikalarda sıkı bir disiplinin uygulanması. Ekim Devrimi'ne öngelen haftalarda ve aylarda, işyeri yönetiminin disiplinine uymamak proleter eylemin başta gelen öğelerinden biriydi. Şimdi ise, iktidardaki proletarya yeni bir disiplini, proleter türden bir disiplini hayata geçirmek zorundaydı. Lenin, buna bir başlangıç olarak, 13 (26) Ocak 1918 tarihinde yaptığı bir konuşmada, kapitalizm altında uygulanan disiplin-

den *köklü bir biçimde* farklı olup proletaryanın kolektif iradesine dayanan zorunlu bir iş disiplinini tanımladı:

> "Sosyalist devrim sürüyor ve şimdi her şey kapitalist kışla disiplininin yerini alması gereken eşitlerin disiplininin, emekçi kitlelerin kendi disiplininin kurulmasına bağlı bulunuyor."[19]

23 Nisan 1918'de bu noktaya yeniden işaret etti:

> "Devrimimizin yaşamındaki en güç, en yaşamsal aşama başlamış bulunuyor... Muazzam devrimci uğraşısı içinde şimdilik tek başına kalmış bulunan devrimci Rus proletaryasının kurtuluş günü gelinceye, uluslararası proletarya yardımımıza yetişinceye kadar ayakta kalmasını sağlayabilecek yegane şey çelikten bir sabır ve emek disiplinidir."[20]

Yine, 5 Temmuz 1918'de şunları söylüyordu:

> "Her yeni toplumsal düzenin insanlar arasında yeni ilişkileri, yeni bir disiplini gerektirdiğini söylüyoruz. Feodal disiplin olmaksızın ekonomik yaşamın olanaksız olduğu, bir tek disiplin türünün -kamçı disiplini- bulunduğu dönemler vardı; kapitalistlerin egemen olduğu, açlığın disiplini sağlayıcı güç olduğu zamanlar yaşandı. Oysa şimdi, Sovyet devrimiyle, sosyalist devrimin başlamasıyla birlikte, disiplin bütünüyle yeni ilkeler üzerine inşa edilmelidir; bu, işçilerin ve yoksul köylülerin örgütleyici gücüne inancın disiplini, yoldaşlığın disiplini, en yüksek düzeyde karşılıklı saygının, mücadele içinde bağımsızlık ve insiyatifin disiplini olmalıdır."[21]

Lenin, disiplinin yaşama geçirilmesi için kapitalizmin kendi yöntemlerine başvurulmasını öneriyordu. Yatıştırılması ve bastırılması olanaksız bir mantıkla, işçilerin sömürülmesini yoğunlaştırabilmek, üretkenliği artırabilmek için geliştirilmiş yöntemlerden yararlanılmasını istiyordu:

> "Parça başı sistem sorununu gündeme almalı, buna başvurmalı ve onu pratikte test etmeliyiz; Taylor sisteminde* bilimsel ve ilerici olan her şeye başvurulması sorununu öne çıkarmalıyız: ücretleri üretilmiş toplam mala, ya da demiryolları, su yoluyla taşımacılık sistemi, vs. vs. tarafından yerine getirilmiş toplam işe uygun ola-

rak saptamalıyız... Sovyet hükümetinin görevi, tüm faaliyet alanlarında halkın çalışmanın ne olduğunu öğrenmesini sağlamaktır. Kapitalizmin bu bakımdan eriştiği son bilgi olan taylor sistemi, tüm kapitalist ilerlemeler gibi, burjuva sömürünün katışıksız vahşeti ile çalışma sırasındaki mekanik hareketlerin çözümlenmesi, gereksiz ve ilkel hareketlerin elenmesi, doğru çalışma yöntemlerinin titizlikle belirlenmesi, en iyi hesaplama ve kontrol sisteminin uygulanması, vb. alanında gerçekleştirilmiş en büyük bilimsel başarıların bir kombinasyonudur. Sovyet Cumhuriyeti, her ne pahasına olursa olsun, bilim ve teknolojinin bu alandaki başarılarında değerli olan her şeyi benimsemek zorundadır. Sosyalizmin inşasının olabilirliği, tam da bizim Sovyet iktidarı ve Sovyet yönetim örgütünü kapitalizmin çağdaş başarılarıyla bağdaştırmadaki başarımıza bağlıdır. Taylor sisteminin bulgu ve öğretisini Rusya'da örgütlemeli, onu sistematik bir biçimde denemeli ve kendi amaçlarımıza uyarlamalıyız."[22]

Lenin, taylorizmin emek yoğunluğunu artırmanın bir yöntemi olduğu gerçeğini hiçbir biçimde gizlememiştir. Her şeye rağmen, 1914 yılında, Taylorizmi 'insanın makinalar tarafından köleleştirilmesi' olarak nitelemiş olan kişi Lenin'dir.[23]

Küçük burjuva tehdit

Lenin, proletarya diktatörlüğünün kitlesel küçük burjuva köylülüğü biçimine bürünmüş çok büyük bir tehditle yüz yüze olması nedeniyle, savunduğu bütün kapitalist önlemlerin -devlet kapitalizmi, burjuva uzmanlara görevler verilmesi, tek kişi yönetimi, taylorizm, vs.- birer zorunluluk olduğunu düşünüyordu. Proletaryanın elinde bir adacık gibi duran sanayi, geri köylülük denizinin dalgaları altında yutulup gidebilirdi.

Lenin, ülkede bir arada bulunan sosyo-ekonomik unsurları birer birer saydı:

(*) Amerikalı sanayi uzmanı (1911 yılında yayınlanmış *Principles of Scientific Management* (Bilimsel Yönetimin İlkeleri) adlı çalışmanın yazarı) F. W. Taylor, sanayide *stop-watch* (kronometre) yönteminin işçilerden yoğun emeğin çekip alınmasının bir aracı olarak kullanılması fikrinin öncülüğünü yapmıştır.

"1. Patriarkal, yani bir dereceye kadar doğal olan bir köylü çiftçiliği;

"2. Küçük meta üretimi (bu, tahılını satan köylülerin çoğunluğunu içine almaktadır);

"3. özel kapitalizm;

"4. devlet kapitalizmi;

"5. sosyalizm.

"Rusya öylesine geniş ve öylesine değişik yapıdadır ki, bütün bu birbirinden farklı türden sosyo-ekonomik yapılar birbirine karışmış biçimde mevcut bulunmaktadır. Durumun özgül niteliğini oluşturan şey de budur[24]

"İşçi iktidarına yönelik en büyük tehditi ilk iki unsur oluşturmaktadır: Kapitalizmden sosyalizme geçişte başta gelen düşmanımız küçük burjuvazidir; onun alışkanlık ve gelenekleri, ekonomik konumudur. Küçük mülk sahibinin... yalnızca bir tek arzusu vardır: Kendisi için mümkün olduğunca çok şey almak, ele geçirmek.[25]

"Ya küçük burjuvaziyi bizim ***kendi*** kontrol ve muhasebemize tabi hale getireceğiz, ya da, bunlar, devrimin [Fransız devrimi kastediliyor -ç.n.] tam da bu küçük mülk sahipliği toprağından fışkırmış Napolyon'lar ve Cavaignac'lar tarafından kesin ve kaçınılmaz olarak yıkıma uğratılması gibi, bizim işçi iktidarımızı yıkacaklar."[26]

Lenin, küçük burjuva üretimi ve mübadelesine oranla, devlet kapitalizminin son derece olumlu avantajlara sahip olduğunu ileri sürdü:

"Karışıklık, ekonomik yıkıntı ve gevşekliğe karşı zafer en önemli şey olduğu için... devlet kapitalizmi ileri doğru atılmış büyük bir adım olacaktır; küçük mülkiyet anarşisinin devam etmesi en büyük, en ciddi tehlike olduğu için (onun üstesinden gelemediğimiz taktirde) bizi ***kesinlikle*** yıkıma uğratacağı için... devlet kapitalizmi bizi en güvenilir yoldan sosyalizme götürecektir. İşçi sınıfı devlet sistemini küçük mülkiyet anarşisine karşı nasıl savunacağını, geniş ölçekli üretimi devlet kapitalisti hattı boyunca ulusal çapta nasıl örgütleyeceğini öğrendiği zaman, kullanacağım deyim yerindeyse, bütün kozları kendi elinde toplayacak ve sosyalizmin pekiştirilmesi güvence altına alınacaktır.

"Birincisi, ***ekonomik olarak***, devlet kapitalizmi bugünkü ekono-

mik sistemimizden ölçülemeyecek kadar üstündür.
"İkincisi, işçilerin ve yoksulların iktidarı Sovyet devleti içinde güvence altına alınmış olduğu için, Sovyet iktidarı açısından devlet kapitalizminde korkunç olan hiçbir şey yoktur."[27]

Devlet kapitalizmi, köylülüğün onun aracılığıyla sosyalizme doğru ilerleyeceği bir köprüydü: "Eğer küçük burjuvazi devlet kapitalizmine tabi kılınmış olsaydı, Sovyet hükümeti altında devlet kapitalizmi sosyalizmin üçte ikisi anlamına geleceği için, sınıf bilinçli işçiler bunu tam bir gönüllülükle selamlamak durumunda olurlardı."[28]

"Bugün Rusya'da geçerli olan şey küçük burjuva kapitalizmidir, ve ülkeyi, 'üretim ve bölüşümün ulusal ölçekte muhasebesi ve kontrolü' olarak isimlendirilen *tamamen aynı* ara istasyondan geçerek *hem* geniş ölçekli devlet kapitalizmine, *hem de* sosyalizme götüren *tamamen aynı yol* budur."[29]

Milyonları örgütlemenin yeni yöntemlerini öğrenmek zorundayız

Lenin'e göre, devrimden sonraki durum kitlelerin örgütlenmesinde bütünüyle yeni bir yöntemin bulunmasını gerektiriyordu:

"Çarlık rejimi altında binleri, Kerenski yönetimi altında yüz binleri örgütledik. Bu hiçbir şeydir, siyasette bunun kayda değer bir önemi yoktur. O bir hazırlık çalışmasıydı, hazırlık süreciydi. Öncü işçiler, on milyonlarca insanı örgütlemeyi öğrenmedikleri sürece, sosyalist ya da yeni toplumun yaratıcıları olarak anılmayı hak etmeyecekler, gerekli örgütleme bilgisine erişmiş olmayacaklar. Örgütlemeye giden yol uzun bir yoldur ve sosyalist inşanın getirdiği görevler sabırlı, uzun süreli bir çalışmayı ve yeterince sahip olmadığımız bir bilgi düzeyini gerektiriyor."[30]

Örgütleme çalışması, niteliksel açıdan köklü bir yeniliği zorunlu kılıyordu. Bu çalışma pratik ve sistemli olmalıydı:

"Bugün acil olarak ihtiyaç duyulan ve en başta gelen şey, pratik yetenek ve sistematik yöntemler sloganıdır... [Devrimciler arasında] bundan daha az popüler olan bir sloganın olmadığı söylenebi-

lir. Devrimcilerin görevinin eski kapitalist düzeni yıkmaktan ibaret olduğu günlerde onların böyle bir sloganı reddetmeleri ve bunu alaya almaları tamamen anlaşılır bir şeydir. O sıralar, bu slogan, pratikte, şu ya da bu biçim altında kapitalizmle uzlaşma, ya da proletaryanın kapitalizmin temellerine karşı giriştiği saldırıyı, kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi zayıflatma çabasının üstünü örtüyordu. Proletarya iktidarı ele geçirdikten, kendi iktidarını pekiştirdikten ve yeni, yani sosyalist toplumun temellerini atmaya yönelik geniş ölçekli bir çalışma başlatıldıktan sonra sorunun köklü bir değişim geçirmesi gerektiği çok açıktı."[31]

Proletarya diktatörlüğünün güçlendirilmesi

Kuşkusuz, -özel sanayi ile devlet arasında ortaklık kurma, eski rejimden miras kalmış burjuva unsurlar olan teknisyenleri ve uzmanları işe alma ve onlara ekonomik ayrıcalıklar tanıma, tek kişi yönetimi, taylorizm, vs. biçiminde kendisini gösteren- kapitalizme ödünler verme siyaseti, proleter rejimi riske sokuyordu. Bunu görmemek için aptal olmak gerekirdi. Lenin her zaman gerçeği olduğu gibi ve açık açık ifade etti:

"İşçi sınıfına gücü veren şey her zaman onun tehlikeleri cesaretle görmesi, onları tüm boyutlarıyla, açıkça ve cepheden karşılaması, yani tehlikenin varlığını itiraf etmekten korkmaması ve 'bizim' kampımızın gücüyle 'diğer' kampın, sömürücülerin kampının gücünü soğukkanlılıkla tartıp hesap etmesi olmuştur."[32]

Devlet kapitalizminin proletarya iktidarına yönelik olarak içerdiği tehlikelerin kabullenilmesi bunlardan kaçmak anlamına gelmiyordu. Lenin, tehlikeler karşısında felç duruma düşenlerin ancak korkaklar olduğunu söylüyordu. Yapılması gereken şey, bir yandan ekonomik alanda kapitalist unsurlarla uzlaşırken diğer yandan proletaryanın bunlar üzerindeki siyasi diktatörlüğünü güçlendirmekti.

Elbette burjuva uzmanlara güven duymamak gerekiyordu:

"Sovyet hükümeti, kendi hizmetinde ve kendisine sadık bir aydın kesime [intelligentsia] sahip değildir. Aydın kesim, sahip olduğu deneyim ve bilgiyi -insanın en yüksek düzeydeki başarılarını- sömürücülere hizmet etmek için kullanıyor ve bizim sömürücüler

üzerinde muzaffer olmamızı engelleyebilmek için elinden gelen her şeyi yapıyor... Devrimi kendisiyle başardığımız, en büyük zorlukları kendisiyle birlikte aşacağımız, önümüzde uzanan zorluk bölgesini kendisiyle birlikte geçeceğimiz sınıf dışında, fabrika işçileri ile şehir ve köy proletaryası dışında güvenebileceğimiz hiç kimse yok."[33]

Her şeyden önce proletarya diktatörlüğünü güçlendirmek gerekiyordu: "Kendisinden bahsederken proletarya diktatörlüğü sözcüklerini kullandığımız, ancak etrafımızda çoğu zaman bir pelte kadar şekilsiz bir şey olarak gördüğümüz devrimci bir otoriteye sahip olmayı güvence altına almalıyız."[34]

Sonuç olarak

İktidara geldikten sonra, Lenin son derece güç bir teorik ve pratik görevi cesaretle karşılamak zorunda kaldı: Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki *geçiş dönemi* kavramına içeriğini kazandırmak. Gerçek karşısında kaçamaklı bir yol aramaya girişmeden, söz konusu dönemin, geçmişe ve geleceğe ait çelişkili unsurların birbirleriyle mücadele halinde bir arada varolacakları bir dönem olduğunu açıkça belirtti.

Komünist ekonomik örgütleniş ile kapitalist ekonomik örgüt-

(*)Latin kökenli olup İngilizce ve Fransızca'da ***intelligentsia*** olarak yazılan bu terim, Türkçe çevirilerde yaygın olarak 'aydınlar', 'aydınkesim' gibi sözcüklerle karşılanmaktadır. Lenin'in terminolojisinde bu terimin bilim, edebiyat ve sanat alanındaki aydınlardan çok iyi öğrenim görmüş burjuva teknokratları, uzmanları, işyeri yöneticilerini, vb. dile getirdiğini belirtmek gerekir -ç.n.

leniş pek çok ortak özelliğe sahiptir. İşçi devleti -kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş aşaması, kaçınılmaz olarak, yıkıntıları arasından doğacağı toplumun özellikleri ile geleceğin toplumunun çekirdeğini kendi içinde barındırmak durumundadır. Bununla birlikte, geçiş döneminde, bu uzlaşmaz unsurlar birincisi -geçmiş- ikincisine -geleceğe- tabi biçimde birbirine eklemlenmiş olarak var olacaklardır.

İşçi iktidarı ve üretim üzerindeki işçi kontrolü derhal zihinsel emek ile kol emeği arasında bir köprü durumuna gelecek, bu ikisi-

nin gelecekteki sentezi için, yani sınıfların tümden ortadan kalkması için bir kalkış noktası teşkil edecektir.

Toplum ister kapitalist ister komünist olsun, teknisyenler üretim sürecinin gerekli bir öğesini, toplumun üretici güçlerinin önemli bir parçasını oluştururlar. Kapitalizm altında, bunlar üretim hiyerarşisi içinde bir düzeyi teşkil ederler. Bu hiyerarşinin esas kısmını oluşturan bir varlık kazanırlar -sosyalizm ise bunu ortadan kaldıracaktır. Geçiş döneminde, bu durum bir anlamda varlığını sürdürmeye devam edecek, ancak bir diğer anlamda varlığına son verilmiş olacaktır. Zihinsel emek birkaç kişinin ayrıcalığı olarak kaldığı ölçüde, hiyerarşik ilişkiler proletarya devrimi sonrasında bile fabrikalarda, demiryollarında, vs. varlıklarını devam ettireceklerdir. Ancak, işçi devleti, yani işçilerin kolektif varlığı kapitalistlerin bu hiyerarşi içindeki yerini alacak, teknisyenler işçilere tabi kılınacak, ve zihinsel hiyerarşi bu anlamda ortadan kaldırılmış olacaktır. Teknisyenler üzerindeki işçi kontrolünün anlamı, kapitalist unsurların sosyalist olanlara tabi kılınmasıdır. İşçi iktidarı daha etkin olduğu, kitlelerin maddi ve kültürel düzeyi daha yüksek olduğu ölçüde, kafa işçilerinin tekelci konumlarının altı daha fazla oyulacak, bunların varlığı nihai olarak tümden ortadan kalkacak ve zihinsel emek ile kol emeği arasında bir senteze ulaşılacaktır.

Marksizmin kurucuları, teknisyenlerin bir bütün olarak toplumun çıkarlarına tabi kılınmasının, bunların üretim süreci içinde işçilerle olan ilişkilerinin ikili rolü nedeniyle, yeni toplumun yüz yüze kalacağı en güç görevlerden biri olacağına dikkati çekmişlerdi. Nitekim, Engels şunları yazmıştı:

> "Eğer... bir savaş bizi vaktinden önce iktidara getirirse, teknisyenler bizim başta gelen düşmanımız olacaklar, yapabildikleri her yerde bizi aldatacak ve bize ihanet edecekler; bu yüzden onlara karşı teröre başvurmak zorunda kalacağız, ancak bu durumda bile aldatılmış olacağız."[35]

Emek disiplininin uygulanması çok güç olacaktır. Her toplumsal üretim biçimi kendisini oluşturan farklı insanların koordinasyonunu gerektirir; bir başka ifadeyle söylersek, her toplumsal üretim biçimi disipline ihtiyaç duyar. Kapitalizm koşullarında, bu disiplin işçinin karşısına dıştan gelen zorlayıcı bir güç olarak, sermayenin

kendisi üzerinde kurduğu iktidar olarak çıkar. Sosyalizm koşullarında, disiplin bilincin bir ürünü olacak ve özgür bir halkın alışkanlığı durumuna gelecektir. Geçiş döneminde ise, disiplin bu iki unsurun - bilinç ve zorlama- bir kombinasyonu olmak zorundadır. Proleter devletin kurumları, bir bilinç faktörü olarak kitlelerin örgütlülüğünü oluşturacaktır. İşçilerin üretim araçları üzerindeki kolektif mülkiyeti, yani üretim araçları üzerinde işçi devletinin mülkiyeti, emek disiplininin sağlanmasında bilinç unsuru açısından gerekli temeli temin edecektir. Aynı zamanda, işçi sınıfı, kolektif bir sınıf olarak, kendi kurumları -sovyetler, sendikalar, vb.- aracılığıyla üretimde tek tek işçilerin disiplin altına alınmasında zorlayıcı bir güç olarak hareket edecektir.

Teknisyenler, ustabaşları, vb. emek disiplininde özel bir yere sahiptir. Kapitalizm koşullarında, denetmen, işçi üzerindeki kapitalist zorlamanın ileticisi ve uygulayıcısı olan bir araç konumundadır. Komünizm koşullarında ise, bir denetmen herhangi bir zorlayıcı işleve sahip olmayacaktır. Onun işçilerle ilişkisi, emek disiplini bilinç ve alaşıkanlığa dayalı olacağı için, bir orkestra şefinin kendi orkestrasıyla olan ilişkisine benzeyecektir. Oysa, geçiş döneminde, işçiler hem disiplin sağlayan, hem de disiplin altına alınan faktör -hem özne hem de nesne- konumunda olacaklardır; teknisyenler ise, biçimsel olarak işçileri disiplin altına sokan bir role sahip görünmekle birlikte, yalnızca bir iletme aygıtı olarak işlev görecekler ve bu kez işçi devletinin hizmetinde olacaklardır.[36]

7

Savaş komünizmi (1918-1921)

Önceki bölümde gördüğümüz gibi, Lenin, 1918 yılının Mart ve Nisan aylarında, proleter devrimi temelinde uzun bir reform sürecinin gerçekleştirilmesini amaçlayan bir ekonomik siyaset geliştirdi. Ne var ki, sınıf mücadelesinin yoğunlaşması ve Mayıs 1918'de iç savaşın patlak vermesi bu siyaseti tamamen parçaladı.

Sanayinin devletleştirilmesinin işçi kontrolünün yerini alması

Bolşeviklerin Ekim sonrasında izledikleri siyaset -sanayide işçi kontrolü ve seçici bir devletleştirme- başlangıçta kapitalistler tarafından sabote edildi. Hala eski düzenin yeniden kurulacağı beklentisinde olan ve işçi kontrolü altında faaliyet yürütmekte isteksiz davranan kapitalistler geniş ölçekli sabotajlarda bulundular.

Nitekim, Tüm Rusya İşveren Dernekleri Kongresi 1917 yılının Aralık ayı başlarında 'kontrolün işyeri yönetiminin işlerine aktif müdahale yoluyla hayata geçirildiği fabrikaların kapatılacağını' duyurdu.[1]

Societe Internationale des Wagon-lits ve Sergeyev-Ugalenski madenleri, 'yönetimin işyerlerinde üretimi sürdürmeyi reddetmesi' ve 'yönetimin İşçi Kontrolüne İlişkin Kararname'ye itaat etmeyi kabul etmemesi' nedeniyle devletleştirildi; M. Helferich-Sade'nin işletmesi, yönetimin 'fabrikayı kapatması ve Kharkov'daki merkez bürosunu tasfiye etmesi' yüzünden Ocak ayı içinde devletleştirildi. Benzer

şekilde, şirketin işçilerini işten çıkarmayı düşündüğünü bildirmesi üzerine Andreev Lanski şirketinin uçak fabrikalarının, üretimi sürdürmeyi reddettiği için Sestronetsk metalurji işletmelerinin, 'sahibi elinde yeterli miktarda hammadde ve yakıt stoku olduğu halde üretimi sürdürmeyi devamlı olarak reddettiği' için Rostkino dye fabrikalarının yönetimine el kondu.[2]

İşçiler kapitalistlerin giriştikleri sabotajlara kendiliğinden tepki gösterdiler. Serge'nin belirttiği gibi:

> "Kendi kapitalist sömürücülerinin sahip oldukları siyasi savunma mekanizmalarının tasfiye edilmesi, işçiler arasında üretim araçlarının yönetimini kendi ellerine almaya yönelik kendiliğinden bir hareketin başlamasına yol açtı. Fabrikaların ve işyerlerinin kontrolünü kendi ellerine geçirme yeteneğine kesinlikle sahiplerdi, öyleyse sessiz sedasız oturmanın anlamı yoktu! Bunu yapabilirlerdi, öyleyse yapmalıydılar! Böylece, işverenlerin üretimi sabote etmeleri, buna bir misilleme olarak üretim araçlarına el konulması hareketine yol açtı."[3]

Temmuz 1918'den önce devletleştirilmiş şirketlerden yalnızca 100 kadarı merkez tarafından yayınlanan kararname sonucu devletleştirilmişken, 400'den fazlası yerel örgütlerin girişimiyle devletleştirilmişti.[4]

İç savaşın patlak vermesiyle birlikte burjuvazinin rejime karşı takınmış olduğu tavır daha da sertleşti ve daha önce varolan işbirliği yapma arzusu bütünüyle ortadan silindi; ancak savaşın başlamasının yol açtığı gelişme bununla sınırlı kalmadı ve Sovyet hükümeti açısından askeri gereklilikler tüm diğer sorunları ikincil hale getirerek baş köşeye yerleşti. Daha önce kaçmayan büyük kapitalistler Beyaz Ordu saflarına geçtiler. Üretim üzerinde doğrudan kontrolün sağlanması, gerek sabotaj girişimleriyle mücadele ve gerekse askeri araç gereç teminini güvence altına almak açısından, Sovyet otoriteleri için kısa sürede acil bir zorunluluk haline geldi. Bu yüzden topyekün devletleştirme yoluna gidildi. Bu dönemde gerçekleştirilmiş olan devletleştirmelerin yüzde 70 kadarının işverenlerin işçi kontrolünü reddetmeleri ya da kendi işletmelerini kapatmaları yüzünden yapıldığı tahmin ediliyor.[5]

Bir işkolunun tümünün devletleştirilmesi ancak 2 Mayıs 1918'de gerçekleşti: Şeker sanayi, ardından 17 Haziran'da petrol sanayi dev-

letleştirildi; 28 Haziran'da madencilik, metalurji, tekstil, elektro-teknik, seramik, dericilik ve çimento sektörlerindeki en büyük işletmelerin devletleştirilmesini öngören kararname yayınlandı. Bu, Sovyet topraklarında kurulu bütün büyük fabrikaların devlet eline geçtiği güne kadar devam edecek çok geniş ölçekli bir kamulaştırma sürecinin başlangıcı oldu.

Pek çok durumda, sanayinin devletleştirilmesi Sovyet hükümetinden *bağımsız olarak* gerçekleşti. Nitekim, Temmuz-Aralık 1918 arasında devletleştirilmiş olan toplam 1.208 işletmeden yalnızca 345 tanesi devlet kararnamesi ile kamulaştırılmış, geri kalan 863 işletmenin yönetimine yerel sovyetler ya da yerel ulusal ekonomik konseyler tarafından el konulmuştu.[6]

Söz konusu süreç yalnızca büyük ve orta ölçekli işletmeleri değil, fakat ayrıca küçük fabrikaları içine alıncaya kadar devam etti. 1920 yılı Kasım ayında, üretimde makina kullanan ve beşten fazla işçi çalıştıran işletmelerle, bütünüyle kol gücüne dayalı olarak üretim faaliyetinde bulunan ve ondan fazla işçi çalıştıran bütün imalathanelerin devletleştirilmesini öngören bir kararname yayınlandı; aynı yılın sonlarına gelindiğinde devlete ait olarak kayıtlara geçmiş işletme sayısı 37.000'i bulmuştu. Bu rakam, binlerce küçük atölyeyi de kapsıyordu: Söz konusu 37.000 işletmeden 18.000'i üretimde makina kullanmıyor, 5.000'den fazlası ise yalnızca bir işçi çalıştırıyordu.[7]

Bolşevikler, ekonomik açıdan rasyonel olacağını düşündükleri sınırın da ötesine geçmeye, sanayi ve ticarette küçük büyük olduğuna bakmaksızın kapitalistlerin mülklerine el koymaya zorlandılar. Söz konusu dönemin ekonomik gelişmelerini inceleyen seçkin tarihçilerden Kritzman'ın belirttiği gibi:

> "İç savaşın yaratmış olduğu toz bulutu içinde, sermaye ile proletarya diktatörlüğü arasında işbirliği sağlanmasına yönelik (işçi kontrolü, karma anonim şirketler, vb.) her girişim hızla buharlaşıp yok olan bir ütopya olarak karşımıza çıkıyor.
>
> "Rusya içinde ateşi giderek sönen karşı devrimci direnişi körükleyip onu yeniden tutuşturmaya çalışmış olan uluslararası sermayenin müdahalesi, proletaryayı kendi isteği dışında önlemlere başvurmaya zorladı -büyük ölçekli sermayeye ve genel olarak sermayeye karşı girişilen acımasız bir kamulaştırma, egemen sınıfların

mülklerine devlet zoruyla el konulması, pazarın baskı altına alınması ve siyasal ekonominin bir bütün olarak ve pazar üzerinde hakimiyet kurulmasına dayalı proleter örgütlenişini sağlamaya yönelik bir yapılanma."[8]

Böylece, 1918 yılı Haziran ayında ve bunu izleyen dönemde başvurulan zorunlu önlemler topyekün devletleştirme ve mülklere el koyma biçiminde gerçekleşti. Lenin tarafından tasarlanmış olan, kapitalizme yönelik dolaylı saldırılarda bulunurken sanayinin başını çeken işletmelerden ve burjuva teknisyenlerden yararlanmayı öngören ekonomik siyasetin uygulanabilirlik şansı olmadığı açığa çıktı.

Sanayi üretiminde çöküş

Sanayi üretiminde muazzam bir gerileme, sanayinin topyekün devletleştirilmesine eşlik etti. İç savaş Rus ekonomisini darmadağın etti. Rusya'nın kuzeyinde ve ortasında bulunan sanayi bölgeleri iç savaş boyunca Sovyet yönetiminin kontrolü altında kaldı. Ancak bu bölgelerdeki fabrikalarla demiryolu şebekesinin faaliyetleri, çoğu zaman uzun süreler boyunca yokluğu yaşanan hammadde kaynaklarına ve yakıta bağımlıydı. Petrograd, Briansk, Tula ve diğer Sovyet sanayi şehirlerindeki makina sanayi Don Havzası'ndan gelecek kömüre, Urallar'ın ve Ukrayna'nın demirine ihtiyaç duyuyordu. Urallar bölgesi 1918 yılı yazından 1919 yılı yazına kadar, Kolçak'ın Sibirya'ya geri çekilmek zorunda kaldığı günlere kadar, Sovyet hükümetinin elinden çıktı. Don Havzası, 1918 ilkbaharında Almanların Ukrayna'yı işgal etmelerinden 1919 yılının ikinci yarısında Denikin'in ordusunun geri çekilmesine kadar geçen süre içinde (1918'in başlarında yaşanan ve Sovyetlerin bölgenin bir kısmını kontrol edebildiği kısa bir dönem dışında) Rusya'dan tamamen kopmuş durumda kaldı. Kızıl Ordu, Türklerin 1918 yazındaki işgaliyle elden çıkan Bakü'ye ancak 1920 yılı ilkbaharında girebildi ve bu dönem boyunca Bakü petrolünden yoksun kalındı. Kuzey Kafkasya'daki ikinci önemli petrol kaynağı olan Grozni'nin [Sovyet hükümetiyle olan -ç.n.] bağı Denikin tarafından kesilmişti. Moskova'daki tekstil fabrikaları ve Moskova etrafını çevreleyen diğer fabrika şehirleri Türkistan'dan gelen pamuğa bağımlıydı; oysa Türkistan, ilkin Çekoslovak askerlerinin 1918 yazında Volga'da giriştikleri şiddetli saldırıların, ardından, 1919 yılının ikinci yarısında Kolçak'ın giriştiği ilerlemenin sonucu olarak Sovyet Rusya'dan

koparılmış durumdaydı. O günlerden sonra Türkistan köylüleri pamuk ekiminden büyük ölçüde vazgeçmişlerdi (köylüler kendilerine yiyecek temin eden tahıl ekimini tercih ediyorlardı).

Yabancı blokaj Sovyet Rusya sanayisine ikinci ağır darbeyi vuran gelişmeydi: [9]

	ithalat	ihracat
	(milyon pud olarak)*	
1913	936,6	1472,1
1917	178,0	59,6
1918	11,5	1,8
1920	5,2	0,7

*pud = 16,38 kg.

Hammadde, yakıt ve yiyecek kıtlığı sanayide üretkenliğin korkunç boyutlarda düşmesine yol açtı. Açlık, ya da yarı-açlık işçilerin etkinliğini çok büyük ölçüde tahribata uğrattı. Yaklaşık hesaplamalara göre, Rusya'da işçi başına düşen kesintisiz (gayrı safi) ulusal gelirde ortaya çıkan değişiklikler aşağıdaki gibidir:

işçi başına üretkenlik [10]		
(sabit ruble olarak)		
1913	100	-
1917	85	100
1918	44	52
1919	22	25
1920	26	30

İzinsiz işe gelmeme eşi görülmemiş düzeylere ulaştı. Çoğu zaman yüzde 30'un üzerinde seyreden işe gelmeme oranı kimi zamanlar yüzde 60'ı buluyordu.[11] İç savaş öncesi bu oran yüzde 10 dolayındaydı. 1920 yılında en iyi 'şok' fabrikalarında oran üç kat arttı. Sormovski fabrikasında işe gelmeme oranı Temmuz'da yüzde 36'ya yükseldi, Ağustos'ta ise yüzde 32'ye indi. Briansk fabrikasında kış ayları boyunca yüzde 40'da seyretti ve Haziran'da yüzde 48.5'e, Ağustos'ta yüzde 50'ye yükseldi. Tver fabrikasında Temmuz ve Ağustos ayında işe gelmeme oranı yüzde 44 idi.[12]

Emek üretkenliğinde düşüşe yol açan faktörlerin ağırlığını kesin olarak değerlendirmek kuşkusuz olanaksız. Bununla birlikte, bir Sovyet ekonomisti olan S. G. Strumilin'in yaptığı ve kaba bir tahmin olarak değerlendirilmesi gereken değerlendirmeye göre, sanayide

üretkenliğin düşmesine yol açan faktörler ve bunların ağırlığı şu şekildeydi:

	%
İşçilerin fiziksel yıpranışı	44
İş disiplininin gevşemesi	22
Saat-ücret uygulamasına geçilmesi	19
İşyerinin örgütlenişindeki kusurlar	6
Hammadde kıtlığı	6
Makinaların yıpranması ve tahrip edilmesi	4

Strumilin'in hesaplaması yalnızca yaklaşık bir tahmin olarak düşünülse bile, bu veriler, yetersiz beslenmenin sonucu olarak işçilerin yaşadığı yıpranmanın emek üretkenliğindeki düşüşün temel nedeni olduğunu açık bir biçimde ortaya koyuyor.[13] İşçiler öylesine kötü besleniyorlardı ki, iş sırasında düşüp bayılma sıradışı bir olay olmaktan çıkmıştı. Bu koşullarda hala çalışmayı sürdürmek kahramanca bir davranıştı. Emek cephesinin gerektirdiği sabır ve özveri askeri cephenin gerektirdiğinden daha az değildi.

Aşağıdaki rakamlar geniş ölçekli sanayide yaşanan korkunç düşüşü ortaya koyuyor (1913 yılındaki üretim 100 olarak alındığında)[14]:

1917	77
1918	35
1919	26
1920	18

Sanayinin farklı dallarında yaşanan gelişmeler aşağıdaki tabloda görülebilir:

1920 yılındaki üretim (1913 = 100)[15]

Petrol	42,7	Akümülatör	12,5
Tütün	42,5	Ampul	10,1
Deri	38	Şeker	6,7
Keten ipliği	38	Elektrik üreten ve	
Tuz	30	dağıtan aletleri	5,4
Yün iplik	27	Pamuklu kumaşlar	5,1
Kömür	27	Demiryolu vagonu	4,2
Kağıt ve kağıt hamuru	25	Bitkisel yağlar	3,0
Eğrilmiş kenevir ipliği	23	Çimento	3,0
Lokomotif yapımı	14,8	Pik demiri	2,4
Kibrit	14	Tuğla	2,1
Saban	13,3	Demir cevheri	1,7

Tüm ekonomik (ve askeri) faaliyetler açısından merkezi bir öne-

me sahip olan demiryolu taşımacılığı kritik bir durumdaydı. Aşağıdaki veriler bu duruma işaret ediyor:[16]

Yıl	Hasara uğramış lokomatif, % olarak
1913	17
1918	41
1919	52
1920	57

Tahıl zoralımı

Rusya'nın ulusal ekonomisinde yaşanan çöküntünün yanısıra, Kızıl Ordu'nun ihtiyaçlarını olağanüstü artıran iç savaş sanayi üzerinde muazzam bir talep basıncı yarattı. 1920 yazı itibarıyla, ülkenin merkezi ürünleri aşağıdaki oranlarda orduya gidiyordu:[17]

	%		%
Un	25	Yağ	40
Dövülmüş hububat	50	Sabun	40
Yem	40	Tütün	100
Balık	60	Kibrit	20
Et	60	Pamuklu materyal	40
Kurutulmuş meyva	90	Diğer tekstiller	70-100
Şeker	60	Ayakkabı, bot, vb	90
Tuz	15		

Ordu giderek küçülen sanayi ürünlerinden kendi payını aldıktan sonra, köylüler için geriye çok az bir miktar kalıyordu; dolayısıyla, sanayi ile tarım, şehirle kır arasındaki ekonomik bağ kopmuş durumdaydı. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi, tahılını teslim eden köylü verdiği tahılın karşılığı olarak çok az sanayi ürünü alabiliyordu:[18]

	Köylüden sağlanan tahıl (milyon pud)*	Köylüye sağlanan tekstil ürünleri (milyon arşın)**	İkisi arasındaki oran
1919	108	325	1:3,00
1920	212	180	1:0,85

* pud: 16,38 kg.
** arşın: 70 cm.

Köylüden tahıl zoralımına gidilmesi, ordunun ve şehir halkının ihtiyaç duyduğu yiyeceğin temin edilmesinin yegane yoluydu. Mutlak yetkiyle donatılmış Yiyecek Komiserliği sanayiden halk arasında bölüşülmesi için üretilmiş ne varsa alıyor, ordunun ve karne siste-

miyle şehir halkının ihtiyacını karşılamak üzere köylülerin ürettiği ürünlere zorla el koyuyordu.

Sanayinin çökmesi ve şehirle kır arasındaki ticari ilişkilerin zora dayalı bir biçimde baskı altına alınması, tahıl ile sanayi ürünleri arasındaki mübadelenin gerçek [serbest -ç.n.] bir mübadele olmadığı anlamına geliyordu. Durumu görece iyi köylüler tahıl ihtiyacının büyük bölümünü temin ederlerken, yoksul köylüler zoralıma tabi ürünlerinin karşılığı olarak sanayi ürünü alıyorlardı. Kritzman'ın söylediği gibi: 'Ürünlerin devlet eliyle mübadelesi... sanayi ile tarım arasında bir mübadele olmaktan ziyade, köyün daha varlıklı tabakalarının çiftliklerinden ürün elde edilmesinde yoksul köylülerin sunduğu hizmetler karşılığında sanayi ürünlerinin değişimiydi.'[19]

Tahıl üzerinde merkezi devlet kontrolünün sağlanması girişimi, açlıktan yiyecek peşinde koşan şehir halkının yanısıra, milyonlarca köylünün* üretim faaliyetini sürekli olarak sekteye uğrattı. Nitekim, 1919'da, tüketicilere ulaşan toplam 136.6 milyon pud hububatın yüzde 40'ı (yani 54.4 milyon pudluk kısmı) devletin dağıtım organlarınca (Yiyecek tahsisinden sorumlu Halk Komiserliği), geri kalan yüzde 60'lık kısmı (82.2 milyon pud) ise yasadışı 'serbest' ticaret yoluyla dağıtılmıştı.'[20]

Yiyeceklerin karneye bağlanması

Tahılın devlet tarafından ve tavizsiz bir biçimde sınıf ölçütüne göre bölüştürülmesi, iç savaş günlerinde ekonomik sistemin temel karakteristiklerinden biriydi.

Moskova Sovyeti Eylül 1918'de halkı dört kategoriye ayırdı. Sağlık açısından tehlikeli işlerde çalışan kol işçileri birinci kategoriyi oluşturuyorlardı; ağır fiziksel emek tüketimi gerektiren işlerde çalışan işçiler ikinci, hafif işlerde çalışanlar ve evkadınları üçüncü kategoride yer alıyorlardı; serbest meslek sahibi erkek ve kadınlarla geçimini üretim dışı gelirlerle veya bir yerde çalışmaksızın sağlayan insanlar ise dördüncü kategoriye giriyorlardı. Elde mevcut yiyecekler bu dört kategoriye dağılmış şehir halkına azar azar ve 4:3:2:1 oranına bağlı olarak dağıtılıyordu. Bununla birlikte, en avantajlı kategoride bulunanlar bile gerçek ihtiyaçlarının çok altında kalan bir miktarda

(*) Tarım ürünlerine zorla el konması uygulamasına karşı köylülerin gösterdiği kitlesel direniş için 10. Bölüm'e bkz.

yiyecek temin edebiliyordu. Petrograd'ta, birinci kategoride bulunan insanların Mayıs 1919'da aldıkları istihkak şu şekildeydi: 7 kilo ekmek, yarım kilo şeker, 250 gram margarin, 2 kilo riga balığı, 1 kilo diğer türden balık eti, yarım kilo tuz ve 120 gram hardal.[21]

En kötü dönemde, işçilere gün aşırı 70 gramlık ekmek karnesi veriliyordu.[22]

Bir Sovyet yazarın yaptığı hesaplamaya göre, Moskova'da yiyecek karnesi sistemiyle halka verilen günlük kalori, savaş zamanı Almanlara verilen kalorinin yedide biri, İngilizlere verilenin ise onda biriydi. Rusların özel pazarda yiyecek temin etme olanağı bulmuş olabilecekleri düşünülse bile, Rusya'da iç savaş döneminde hüküm sürmüş yetersiz beslenme ve -bazı durumlarda- kati açlığın savaş zamanı Almanya ya da İngiltere'de olduğundan çok daha şiddetli yaşandığı çok açıktır.[23]

Açlık, salgın hastalıklar ve soğuk

Açlık şehirleri dolaşıyordu. Bunun yol açtığı sonuçlardan biri, şehir halkının büyük yığınlar halinde kırlara çekilmesi oldu. 1917 ve 1920 yılları arasında şehir nüfusu ve özellikle de sanayi işçilerinin sayısı keskin bir düşüş gösterdi. 1920 yılı sonbaharında, eyaletlerdeki 50 şehrin nüfusu 1917 yılına oranla yüzde 33 gerileyerek 6.400.000'den 4.300.0000'e düştü; 50 büyük kasabanın toplam nüfusu 1.517.000'den 1.271.000'e düşerek yüzde 16 oranında azaldı. Şehirler ne denli büyükse, nüfuslarındaki gerileme o oranda büyük oluyordu. 1917 yılında 2.400.000 insanın yaşadığı Petrograd'ın Ağustos 1920'deki nüfusu yalnızca 574.000 idi.

Salgın hastalıklar açlığın açtığı yolu izlediler; bunların başında da tifüs salgını geliyordu. Aşağıdaki tablo, (her birim 1000 olmak üzere) Avrupa Rusyası'ndaki tifüs kurbanlarının sayısını gösteriyor:

1914	83	1918	180
1915	90	1919	2105
1916	102	1920	3114
1917	88		

Rakamlardan da çıkarılabileceği gibi, iki yıl içinde ***beş milyon*** insan tifüse yakalanıp yatağa düştü.[24]

Lenin, hiçbir mübalağaya yer vermeden, 5 Aralık 1919'daki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Bir felaketin hücumuna uğruyoruz; *bit* ve *tifüs* askerlerimiz arasında yayılıyor. Yoldaşlar, tifüsün yayıldığı, maddi kaynaklardan yoksun halkın kırıldığı ve takatsiz düştüğü bölgelerde yaşamın, bütün bir toplumsal yaşantının nasıl ortadan kalkmakta olduğunu tasavvur edemezsiniz. Bu gelişme karşısında şunu söylemeliyiz: 'Yoldaşlar, bütün dikkatimizi bu sorun üzerinde yoğunlaştırmalıyız. *Ya bitler sosyalizmi yenilgiye uğratacak, ya da sosyalizm bitlerin hakkından gelecek!*'"[25]

Yalnızca 1918-20 yılları arasında tifüsten yaşamını yitirenlerin sayısı 1.6 milyondu; tifo, dizanteri ve kolera ise 700.000 insanın canını almıştı.[26] 1 Ocak 1918 ile 1 Temmuz 1920 arasında kalan dönemde sözü geçen bütün bu hastalıklardan ölenlerin toplam sayısının *yedi milyon*, yani toplam nüfusun yüzde 7'si olduğu tahmin ediliyor.[27]

Rusya'nın dış çevresinde yer alan Sibirya, Güney Doğu gibi bölgeler bu tahmine dahil değiller. Bunlar da toplam rakama katıldığında rakam dokuz milyonu geçiyor. Savaşta ölenler -ki 350.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor- de buna eklendiğinde rakam daha da büyüyor.

Halkın çektiği sıkıntılara bir de soğuk eklenmişti. Sanayinin en temel sektörleri ve demiryolu ulaşım şebekesi sürekli olarak yakıt sıkıntısı çekiyordu; evlerin ısıtılması için yakıt tahsisatında bulunulmuyordu. İnsanlar, yapımları sırasında kullanılmış odunlardan yararlanabilmek için, terk edilmiş evleri -buna güçleri olduğu oranda- yıkıyorlardı.

Sefalet ifade edilemez boyutlardaydı. Ölmüş insanların etinin yendiği durumlar yaşandı. Rus halkının üçte biri -35 milyonu- sürekli ve ileri derecede açlık içindeydi. Caddelerde, vagonlarda, şehirlerin ara sokaklarında hayırsever insanların yardımıyla ve hırsızlık gibi yollara başvurarak yaşayan çocukların sayısı birkaç milyonu aşıyordu. En zayıf olanlar en büyük sefaleti yaşıyordu. Ve hiç kimse çocuklardan daha zayıf durumda değildi. Gorki, 2 Nisan 1920'de Lenin'e şunları yazıyordu: 'Petrograd'ta, yaşları 9 ile 15 arasında değişen 6.000'in üzerinde suçlu çocuk var; bunların hepsi sabıkalı ve aralarında adam öldürmüş olanların sayısı hiç de az değil. Bunların arasında üç kişinin katili olarak kayıtlara geçmiş 12 yaşında çocuklar var.'[28]

Victor Serge, o günlerde çocukların yaşadıkları korkunç ızdıra-

bı şu şekilde anlatıyor:

"Tata'nın neler yaptığını biliyor musunuz? Kırık burnu ve eski püskü bir ayakkabıyı andıran kaba sesiyle komiserlerin yatağına girme şansı yok. Ama geçimini sağlamak konusunda kendisine kestirme bir yol bulmuş. Küçük çocuklara elbiselerini çıkarttırıyor: 'Gel, küçük çocuk, buraya gel. Sana hoş bir şey göstereceğim...
"Tebbesüm ve tatlı bir yüz ifadesiyle bunları söyleyerek çocuğun elinden tutuyor ve onu bir koridora götürüyor. Yanaklarına inen iki okkalı şamarla sersemleyen çocuğun paltosu, şapkası, eldivenleri şimdi Tata'nın ellerinde; kısa günün, kısa karı.
"Midemi bulandırıyor, zavallı ufaklıklar' diyor Katka.
"Şu veya bu şekilde nalları dikecekler' diye ekliyor Manya usulca.
"Boşverin' diye atılıyor 'Yılan' Dunya alayla: 'Eğer burjuvaların bebeleriyseler çok acırım doğrusu!.
"Kes sesini sersem Ajit-Prop. Kanalın orada inşa edilen büyük binayı biliyor musun? Çocuk çetesinin hepsi orada saklanıyor, başlarında da cezaevi kaçkını Olenka var. Buna ne diyorsun? Evet on üç yaşında, küçük bir kuzuya benziyor; o denli tatlı, sevimli, cana yakın, ama tilki gibi de kurnaz ve hilekar. Yulaf Pazarı'nın orada öldürülen küçük çocuğun katilinin o olduğundan hiç kuşkum yok. Yeni keşiflerinin ne olduğunu biliyor musun? Kedileri yakalamak! Onları mideye indiriyorlar ve derilerini Çinliye satıyorlar.Ayrıca kiliselerdeki bağış kutularını araklayıp, yiyecek kuyruklarında bekleyen insanların yiyecek karnelerini çalıyorlar."[29]

Eşitlikçilik

Bolşevik Parti sıkı bir eşitlikçiliği savundu ve uyguladı. Serge şunları hatırlıyor: 'Aldığımız aylık, kalifiye bir işçinin ortalama aylık ücretine eşit 'Komünist Maksimum'a göre belirleniyordu.' Ardından, Zinovyev'in kayınbiraderi, Sovyetin yürütme kurulu üyesi ve devlet kütüphanesi müdürü olan İonov'un en büyük oğlunun kendi gözleri önünde açlıktan nasıl öldüğünü anlatıyor.[30]

"Lenin hala Kremlin'de, bir saray hizmetçisi için yapılmış küçük bir dairede yaşıyordu. İkinci kış, herkes gibi onun da evini ısıtacak herhangi bir gereci yoktu. Berbere gittiği zamanlar herkes gibi o da sıraya giriyor, birinin sırasını kendisine vermesini uygun-

suz olduğu için kabul etmiyordu."[31]

Lenin kendisine yüksek bir aylık ödendiğini keşfettiğinde çok sinirlenmiş, 23 Mayıs 1918'de Halk Komiserleri Konseyi bürosunun yöneticisi olan V. D. Bonç-Bruyeviç'i fena halde azarlamıştı:

> "1 Mart 1918 tarihinden itibaren aylığımı 500 rubleden 800 rubleye çıkarmış olmanızı mazur gösterecek gerekçenizi bana bildirmeniz konusundaki ısrarlı talebimi yerine getirmediğinizi ve bu artışın açıkça yasadışı olduğunu dikkate alarak, sizi resmen ve şiddetle kınıyorum."[32]

Krupskaya ailesinin yemeğini almak için Kremlin'deki lokantaya bizzat kendisi giderdi. Sık sık, elinde kısa, kalın bir kara ekmek parçası ve çorba tenceresi ile Kremlin'in karlı merdivenlerinden inerken görülürdü. Lokantaya gidişini Lenin'in eve geleceği saate göre ayarlardı; buna karşın döndüğünde Lenin'i evde bulduğu günler çok enderdi. Yemek saati geldiğinde Lenin'in kızkardeşi Maria onu bürosundan telefonla arar ve hemen her seferinde 'Hemen geliyorum' yanıtını alırdı. Maria on onbeş dakika sonra bir kez daha telefon etmek zorunda kalır, yemeğin soğuduğundan yakınarak Lenin'i eve gelmeye zorlardı. Lenin, nihayet eve ulaştığında, geç kalmış olmasının cezasını yemeğin yeniden ısıtılmasını bekleyerek öderdi.

Kremlin'deki üst düzey hükümet görevlilerinden biri *Manchester Guardian* gazetesinin muhabiri Arthur Ransome'a şunları anlatmıştı:

> "İki aylık bir süreden sonra bu binayı ilk kez bugün ısıtabiliyoruz. Oda sıcaklığının donma derecesinin altında olduğu bu yerde, üzerimizde paltolarla ve başımızda kürk şapkalarla çalışıyoruz... Yardımcılarımdan pek çoğu hastalanıp yatağa düştü. Daha dün, soğuk odalarında yerlerinden kalkmaksızın uzun süre çalışmak zorunda kalmış olmaları yüzünden hastalanıp, bir saralı gibi tir tir titreyen iki arkadaşımızı evlerine götürmek zorunda kaldık. Yine aynı nedenden ötürü ben de sağ elimi kullanamaz hâle geldim."[33]

İşyeri yönetiminde olağanüstü merkezileşme

Savaş komünizmi, ekonomik yönetimin aşırı merkezileşmesi anlamına geldi. Ancak bu, ekonominin akılcı bir biçimde planlanması anla-

mına gelmiyordu. Üretimin dağılması, şehirle kır arasında zora dayalı mübadeleye ve emek alanında zorlayıcı tedbirlere başvurulması, akılcı bir hesaplama ve planlamaya herhangi bir katkıda bulunmadı. Öte yandan, iç savaş koşullarının yarattığı muazzam basınç ve yönetim alanında yaşanan acemilikler yüzünden, merkezden gelen direktifler de çoğu zaman karmaşık ve tutarsızdı. Lenin bu durum karşısında şunları söylemişti: "Çıkardığımız kararnamelerin talihsiz yazgısı bu oluyor: Bunları biz imzalıyoruz, ama onları unutan ve uygulamaya geçirmekte başarısızlığa uğrayan yine bizler oluyoruz."[34]

Kritzman, neticede ortaya çıkmış olan bu karmaşıklığı 'doğal ve anarşistçe bir niteliğe sahip proleter ekonominin en karmaşık biçimi' olarak adlandırıyor. 'Anarşistçe' idi, çünkü idari birimler arasında bir çakışmazlık vardı ve elde tutarlı bir plan yoktu. Anarşistçeydi, çünkü bir darboğazdan diğerine sürüklenen idareciler 'şok'(*udarnii*) kampanyası yöntemleriyle bir açığı kapatmaya çalışırlarken bir başka açığın doğmasına neden oluyorlardı.

Elde birleştirilmiş ekonomik bir plan yoktu. Öncelik iç savaşa verilmiş, akılcı planlamanın yerine gündelik, ana uygun uygulamalar almıştı. Söz konusu dönemi ekonomik açıdan araştıran tarihçi Maurice Dobb şunları yazıyor:

> "Yönetsel kaos ve birkaç merkezi darboğaza ilişkin ayrıntılarla ilgili olarak çıkarılan pek çok kararın sonucu olarak ortaya çıkan gecikmeler, sonraları 'şok' sistemi olarak anılacak olan bir uygulamaya yol açtı... Yönetsel tıkanıklığın ekonomik sonuçları tehlike sinyalleri vermeye başladığında, tıkanıklığın üstesinden gelmek için özel öneme sahip belli işletmeler -genellikle salt askeri bir bakış açısıyla- 'şok' işletmeler olarak seçildiler. Yakıt, hammadde ve işçiler için yiyecek temin etme konusunda birinci öncelik seçilen bu işletmelere verildi, eldeki en iyi örgütçüler bunların yönetimine atandı. Bu yöntem, sanayinin dar bir alanı için uygulandığında akla yakın bir uygulamaydı ve (örneğin taşımacılığın durumunun iyileştirilmesi gibi) yararlı sonuçlar da veriyordu. Ancak, iç savaş koşullarında başka ne tür yöntemlere başvurulabileceğini görmek çok zordu. Zaman içinde bu yöntem sanayinin çok geniş bir alanında uygulanır hale geldi ve bu noktadan sonra, ekonomik karışıklığı azaltmak yerine onu daha da artıran bir etki yarattı."[35]

'Komünist Refah Dönemi'ne ulaşıldı mı?

Bolşeviklerin aldıkları aşırı önlemler, o günlerde pek çok insana komünizmin başarılmasını öngören parti programının beklenmedik ölçüde hızlı bir biçimde yaşama geçirilmesi olarak göründü. Sanayinin kamulaştırılması, yiyeceklere el konması, ücretlerin ayni olarak ödenmesi, paranın tasfiyesi, ulusal ekonominin bütününde devletin kaynakların bölüşümündeki rolünün giderek artması, kapitalizmin ürediği pazar ekonomisinin ortadan kaldırılması.. Bütün bunlar komünizmin eksiksiz gerçekleşmesi gibi görüldü. Marks'a göre, geleceğin komünist toplumu, üretim ve bölüşümün sosyalist planlamasının, pazar için üretimin yerini alacağı doğal bir ekonomi olacaktı. Bolşevik liderler, bu noktadan hareketle, doğal olarak, komünizmin temel özelliklerinin iç savaş döneminin savaş ekonomisinde cisimleşmiş olduğunu düşünme eğilimine girdiler. Partinin savunusunu yaptığı ve uygulamaya koyduğu katı bir eşitlikçilik, bu inancı güçlendirdi.

Lenin Mart 1919'da şunları yazıyordu: "Bölüşüm alanında, Sovyet iktidarının bugünkü görevi, malların planlı, örgütlü bir biçimde ve ulusal ölçekte bölüşümünün ticaretin yerini almasını istikrarlı bir şekilde devam ettirmektir... Rus Komünist Partisi, paranın ortadan kaldırılmasına giden yolu açacak en radikal önlemleri mümkün olduğu kadar çabuk bir biçimde yaşama geçirmek için elinden gelen her çabayı gösterecektir."[56]

Lenin, Ekim Devrimi'nin ikinci yıldönümünde, mevcut ekonomik sistemi komünist olarak tanımlayabiliyordu:

> "İlkin, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet kaldırılmış olduğu ölçüde; ikinci olarak, proleter devlet iktidarı ulusal ölçekte ve devlet mülkiyetindeki topraklarda ve devlet mülkiyetindeki işletmelerde büyük ölçekli üretimi örgütlemekte olduğu, emek gücünü üretimin çeşitli branşları ve çeşitli işletmeleri arasında bölüştürdüğü ve devlete ait tüketim maddelerinin büyük kısmını emekçi halk arasında bölüştürdüğü ölçüde, Rusya'da emek komünist bir tarzda birleştirilmiştir."[57]

Bununla birlikte, Lenin, kimi zaman mevcut sistemin son derece ilkel ve gerçek komünizmin çok uzağında olduğunu söyleyerek, daha önceki ifadeleriyle çelişmiştir:

"Biz, insanların toplumsal görevlerini alışkanlık halinde ve herhangi bir özel zorlama aygıtı olmaksızın yerine getirdikleri, devletçe üretilen mal ve hizmetler için ödenmemiş emeğin genel bir olgu haline geldiği bir sistemi komünizm olarak isimlendiriyoruz... Toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, bize yalnızca sosyalizmin en ilkel biçimlerini uygulama yeteneği kazandırdı ve henüz bunda komünist olan hiçbir şey yok. Bugünkü ekonomimizi ele alacak olursak, bundaki sosyalizm tohumlarının hâlâ çok zayıf olduğunu ve eski ekonomik biçimlerin ezici bir üstünlüğe sahip olduklarını görürüz; bunlar [eski ekonomik biçimler - ç.n.] ya küçük mülk sahipliği, ya da vahşi, kontrolsüz bir vurgunculuk olarak ifade ediliyorlar."[38]

Savaş komünizmini gerçek komünizm olarak görme konusunda en heyecanlı Bolşevik lider Buharin'di. Para olarak ödenen ücret yerine karnelerle ayni ödeme yapılmasını, ücretli emeğin ortadan kaldırılması olarak görüyordu. Buharin, para ekonomisinin ve genel olarak meta ekonomisinin geçiş döneminde bütünüyle çökeceğini, bunun da kendisini cari para biriminin devalüasyonu olarak dışa vuracağını düşünüyordu.[39]

Oysa, Marks'ın komünist toplum kavramı, üretici güçlerin yüksek düzeyde gelişmiş oldukları, mal ve hizmetlerin olağanüstü boyutlarda bollaşmış olduğu ve ekonominin akılcı bir biçimde örgütlendiği bir toplumu esas alıyordu. Yaşam standartlarının yukarı çekilmesiyle birlikte ekonomik eşitsizlik ortadan kaldırılacaktı. Oysa, savaş komünizmi, bunun aksine, üretimin yıkıma uğrayıp dağılmasının, mal ve hizmetlerde eşi görülmemiş bir kıtlığın sonucuydu.

Marks'ın sürekli ifade ettiği gibi, 'hukuk, hiçbir zaman ekonomik yapıdan ve ekonomik yapı tarafından belirlenmiş kültürel düzeyden daha yüksek olamaz'. Bolşevikler, iktidara geldikleri zaman kendilerine eski rejimden kalan maddi mirasın -yalnızca gelişmiş kapitalist ülkelerle karşılaştırıldığında değil, fakat aynı ülkelerin kendi kapitalist gelişme süreçlerinin ilk dönemleriyle karşılaştırıldığında da- son derece yetersiz olduğunu biliyorlardı.

Değişik ülkelerin değişik dönemlerdeki ulusal gelirlerinin en eksiksiz ve en doğru hesaplamaları, Colin Clark'ın *The Conditions of Economic Progress* (Londra, 1940) adlı eserinde sunulmuştur. Clark, 1913 yılında Rusya'da kişi başına gerçek gelirin 306 Uluslara-

rası Birim (U.B.)* olduğunu tahmin eder. Buna karşın, bazı gelişmiş ülkelerde kişi başına gerçek gelir şu şekildeydi:

İngiltere		*Fransa*		*Almanya*		*ABD*	
yıl	U.B.	yıl	U.B.	yıl	U.B.	yıl	U.B.
1688	372	1850-59*	382	1850	420	1850	787
1860-69*	638	1860-69*	469	1877	632	1880	1.032
1904-10*	999	1911	786	1913	881	1900	1.388
1913	1.071					1917	1.562
						1929	1.636

* Yıllık ortalama

Dolayısıyla, 1913 yılında Rusya'da kişi başına ortalama gelir, 1688'de İngiltere için olan rakamın yüzde 80.9'u idi.[40] Rusya'da devrim sırasındaki okuma-yazma oranı, 1789 Devrimi sırasında Fransa'daki okuma-yazma oranının *altındaydı*!

Bolşeviklerin savaş komünizmi dönemindeki ütopik beklentileri ilk bakışta bütünüyle izah edilemez görünür. Bununla birlikte, bu beklentilerin, Batı'da gerçekleşecek ve Rusya'da savaş komünizminden *doğrudan* sosyalizmin sistematik olarak inşasına geçmeyi olanaklı kılacak muzaffer bir devrime dayandığını da belirtmek gerekir. Buna ek olarak, mevcut yanılsamalar kitlelerin moral gücünü ayakta tutmak açısından bir işleve sahiplerdi ve iç savaşın acımasız koşulları bu türden moral bir dayanağa sahip olmayı gerektiriyordu.

Geçmişe bakarken

İç savaş bittikten ve savaş komünizmi son bulduktan sonra, Lenin, gerek yapılan hataları ve gerekse bunların kaçınılmazlığını kabul ederek dönemin bir değerlendirmesini yaptı. 17 Ekim 1921 tarihinde yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu:

> "Kısmen bizi tam bir açmaza düşüren savaş sorunlarının, kısmen bu koşullara bağlı olarak Cumhuriyet'in kendisini içinde bulduğu umutsuz durumun ve diğer bir dizi faktörün sonucu olarak, doğrudan komünist üretim ve bölüşüme geçme kararını alma hatasına düştük. İhtiyaç fazlası yiyeceğe el koyma sistemi altında köy-

(*) Clark, 'Uluslararası Birim'i, 'bir Amerikan dolarının Amerika'da 1925-34 döneminin ortalaması boyunca satın alabildiği mal ve hizmetler toplamı' olarak tanımlar.

lülerin bize fabrikalar arasında bölüştürebileceğimiz ve böylece komünist üretim ve bölüşümü gerçekleştirme şansını edinebileceğimiz miktarda tahılı temin edeceklerini düşündük.

"Kafamızda bu planı böylesine kesin ve açık bir biçimde tasarlamış olduğumuzu söyleyemem, ancak az çok buna yakın bir hat izledik... Bu hat yanlıştı... ve kapitalizmden sosyalizme geçiş sorununa ilişkin olarak daha önce yazmış olduklarımıza aykırı düştü... İktidarı alma sorununun ortaya çıktığı 1917 yılından itibaren... teorik yazınımız, kapitalist toplumdan komünist topluma giden yollardan birine ulaşmanın bile sosyalist bir hesaplama ve kontrol aracılığıyla yaşanacak uzun, karmaşık bir geçişi (ki bu geçiş kapitalist toplum daha az gelişmiş olduğu ölçüde daha uzun bir zaman alacaktır) zorunlu kıldığını kesin bir biçimde vurgulamaktadır."[41]

Lenin'e göre, partinin yaptığı hatalar aşırı heyecanın ve zafer sarhoşluğunun ürünüydü:

"Coşku dalgasının tepesinde sürüklenir bir halde, ilk olarak halkın siyasi heyecanını ve ardından askeri heyecanını kışkırtarak, ekonomik görevlerin üstesinden -böyle bir heyecana dayanarak yerine getirmiş olduğumuz siyasi ve askeri görevlerde olduğu gibi- büyük bir başarıyla geleceğimizi umduk. Küçük köylülüğün hakim olduğu bir ülkede kamusal üretimi ve ürünlerin devlet eliyle bölüştürülmesini komünist bir hat boyunca ve doğrudan proleter devletin emirleriyle örgütleyebileceğimizi umduk -belki, üzerinde gerektiği kadar durmadan buna yetenekli olabileceğimizi varsaydığımızı söylemek daha doğru olur. Pratik, bizim yanlış yaptığımızı gösterdi. Öyle görünüyor ki, -yıllarca sürecek bir gayretle komünizme geçişe ***hazırlanmak*** için bir dizi geçiş döneminin - devlet kapitalizmi ve sosyalizm- varlığı zorunluydu. Bu küçük köylü ülkesinde, doğrudan heyecana bel bağlayarak değil, fakat büyük devrimin yarattığı coşkudan yararlanarak, kişisel çıkar, teşvik ve ticaret ilkeleri temelinde, ilk olarak devlet kapitalizmi yoluyla sosyalizme giden kanalları sağlam bir şekilde inşa etmeye girişmeliyiz."[42]

Yapılan hataların gizli tutulmasını haklı kılabilecek hiçbir gerekçe olamazdı: "Kendi hatalarımızı itiraf etmekten korkmuyoruz; onları nasıl düzelteceğimizi öğrenebilmek için hatalarımızı sabırla

gözden geçireceğiz."[43]

Sovyet hükümeti, sahip olduğu kuvvetlerin gücünün ne olduğunu doğru bir şekilde görebilmek, ekonomik yaşamı sistematik olarak geliştirmeye giden yolu deneyim yoluyla belirleyebilmek için düşmanın gücünü yoklayıp keşfetmek zorundaydı ve bu görevler savaş komünizminin yöntemlerine başvurmadan yerine getirilemezdi. Lenin, artık geçmişte kalmış o dönemi geriye doğru bir bakışla değerlendirirken şunları söylüyordu:

> "Düşüncelerimi açıklamak ve daha önceki ekonomi politikamızın yanlış olduğunu söyleyebileceğimizi -bana göre söylemek zorunda olduğumuzu- belirtirken bu yanlışı hangi anlamda kullandığımı ifade edebilmek için, bir benzetmede bulunma amacıyla Rus-Japon savaşı sırasında yaşanmış bir olaydan.... Port Arthur'un Japon Generali Nogi tarafından işgali olayından bahsetmek istiyorum. Port Arthur'un işgalinin benim dikkatimi çeken temel özelliği, işgalin birbirinden bütünüyle farklı iki aşamada gerçekleşmiş olmasıdır. İlk aşama, sonu başarısızlıkla biten ve Japon komutana olağanüstü kayıplar verdiren şiddetli saldırılardan oluşuyordu. İkinci aşama ise, savaş sanatının kurallarına göre en zahmetli, en güç ve en ağır işleyen kuşatma yönteminden oluşuyordu. Şehirdeki kalenin işgali sorunu nihai olarak bu yönteme başvurularak çözümlendi. Bu gerçekleri incelerken doğal olarak şu soruyu soruyoruz: Japon generalin kaleye karşı giriştiği ilk harekat yöntemi hangi anlamda bir hataya karşılık düşüyordu?...
>
> "İlk bakışta, bu soruya verilecek yanıt, basit bir yanıt gibi görülüyor: Eğer Port Arthur'a karşı girişilen bir dizi saldırının etkisiz kaldığı açıkça görülmüşse -ki tam da böyle olmuştu- ve saldırıyı gerçekleştirenlerin verdikleri kayıplar olağanüstü ağırsa -ki bunun böyle olduğu yine yadsınamaz bir gerçekti, Port Arthur kalesine hemen ve doğrudan saldırma taktiğinin yanlış olduğu ortadadır... Ne var ki, diğer yandan, bilinmeyen pek çok faktörü içinde barındıran bir sorunun çözümünde, gerekli pratik deneyim olmaksızın, düşman kalesine karşı girişilecek harekatta benimsenmesi gereken yöntemin ne olduğunun mutlak ve hatta yaklaşık bir kesinlikle saptanmasının güç olduğunu anlamak kolaydır. Olayımızda, şehir kalesinin, onun istihkamının, garnizonunun, vs. sahip olduğu gücün ne olduğunu pratik olarak sınayıp öğrenmeden bu yön-

temin ne olması gerektiğini saptamak olanaksızdı. Bu olmaksızın, kalenin ele geçirilmesini sağlayacak en iyi taktiği belirlemek, çok iyi bir komutan olduğu şüphe götürmez olan General Nogi gibi en iyi komutanlar için bile olanaksızdı... kaleyi almak için doğrudan saldırı girişiminde bulunulmadığı sürece, daha uzun ve daha zahmetli bir mücadele yönteminin benimsenmesi için gerekli maddi zeminin oluşması beklenemezdi... Gerçekleştirilen harekatları bir bütün olarak aldığımızda, doğrudan saldırı ve taaruzlardan oluşan birinci aşamayı gerekli ve yararlı bir aşama olarak değerlendirmek durumundayız; çünkü... bu deneyim olmaksızın Japon ordusu mücadelenin somut koşullarını gerektiğince öğrenemezdi."[44]

Benzer şekilde, savaş komünizmi tarafından temsil edilen kapitalizme karşı sert ve doğrudan saldırı, proletarya diktatörlüğünün gelişim sürecinin zorunlu bir aşaması, zorlu iç savaşın kaçınılmaz bir ürünüydü.

Kapitalist aygıt -fabrikaların, bankaların idaresi, vs.- yıkılmıştı. Ekonomik olarak, tavizler verme ya da işçi kontrolünü sınırlandırma yoluyla bile, burjuvaziyle bir uzlaşmaya varma olanağı yoktu. Ekonomik yönetimin burjuva aygıtının yıkılmasıyla birlikte, ne kadar kaba ve acımasız olursa olsun bunun yerine bir yenisinin yaratılmasından başka bir seçenek kalmamıştı. Tahıla zor yoluyla el koyma siyaseti ve emeğin merkezi yönlendirimi, pazarın çöküşünün ve kuşatma altındaki ekonominin bir ürünüydü. Bu durumu geriye bakarak değerlendiren Troçki şunları söylüyor:

"Bu 'komünizm', ekonomik yöntemlerin yerini askeri yöntemlerin almış olması dolayısıyla değil, fakat ayrıca bunun her şeyden önce askeri amaçlara hizmet etmesi nedeniyle ve haklı olarak *savaş komünizmi* olarak adlandırıldı. Sorun, hüküm süren koşullar altında ekonomik yaşamın sistematik olarak geliştirilmesini sağlama sorunu değil, cephedeki ordunun ihtiyaç duyduğu yiyeceği temin etme zorunluluğunu yerine getirme ve işçi sınıfının açlıktan topyekün ölmesini önleme sorunuydu. Savaş komünizmi, kuşatma altındaki bir kalede uygulanan bir rejimdi."[45]

Lenin, savaş komünizmine kaçınılmaz olarak başvurulduğu düşüncesindeydi ve Mart 1921'de Onuncu Parti Kongresine Rapor'da Yeni Ekonomik Politika'yı (NEP) sunarken bu görüşünü tekrarladı:

"Büyük bir savaşın ardından bir dizi iç savaşa katlanmak zorunda kaldığımız, kendimizi içinde buluverdiğimiz o eşi görülmemiş yıkım koşullarında, önümüzde bir başka çıkış yolu yoktu. Benimsediğimiz bu siyaseti izlerken bazı hatalar yapmış ve bazı durumlarda çok aşırıya kaçmış olabileceğimizi kesin bir dille ifade etmeliyiz. Ancak, o günlerde hüküm süren savaş koşullarında, söz konusu siyaset esas olarak doğru bir siyasetti. Bütün artık mallara el konulması, hatta karşılıklarının bile ödenmeden el konması da dahil olmak üzere, derhal ve topyekün devlet tekeline başvurulması dışında başka bir seçeneğe sahip değildik. Görevin üstesinden gelebilmemizin yegane yolu buydu."[46]

Lenin, 21 Nisan 1921'de kaleme alınmış olan ve NEP'e açıklık getiren 'Ayni Vergi' başlıklı broşüründe bu noktayı tekrarlar:

"Bizi savaş komünizmine zorlayan, savaş ve [ekonomik ç.n.] enkazdı. Savaş komünizmi proletaryanın ekonomik görevlerine karşılık düşen bir siyaset değildi ve olamazdı da. O, geçici bir çözümdü."[47]

Savaş komünizmine yönelik tüm eleştirilere karşın, bu siyasetin, ekonominin çökmüş olmasına ve işçilerle köylülerin çektikleri dayanılmaz acılara rağmen Sovyet Rusya'ya iç savaştan zaferle çıkma olanağı verdiğini belirtmek gerekir. Söz konusu siyaset, Sovyet hükümetine gerekli gücü harekete geçirme, devrimci yığınların enerji ve kahramanlığını en yakıcı görev üzerinde yoğunlaştırma yeteneği kazandırdı.

8

Kahramanlık ve trajedi birarada

Devrimin geniş kapsamı

'Proleter örgütlenmenin mucizeleri gerçekleştirilmelidir.' Lenin'in bu bakış açısı işçi sınıfının zaferi açısından belirleyici bir öneme sahiptir. 1917'de ve bunu izleyen dönemde, Bolşeviklerin siyaseti esas olarak kitlelerin insiyatifinin harekete geçirilmesine -aynı zamanda onlara öncülük edilmesine- dayanıyordu. Proletarya, üç yıllık mücadele dönemi boyunca, ilkin iktidarın ele geçirilmesinde, ardından iktidarın pekiştirilmesi ve savunulmasında, açlık ve soğuğun yol açtığı eşi görülmemiş bir sefalet ortamında ve varlığının sürekli tehlike altında bulunduğu koşullarda, olağanüstü bir kolektif kahramanlık ve özveri sergiledi. Rejimin varlığına yönelik her ciddi tehdit anında binlerce proleter gönüllü olarak cepheye koştu, cephe gerisinde emeğini harcadı. Sendika üyelerinin yarısı gönüllü olarak Kızıl Ordu'ya katıldı; bunlar, binlerce mil uzunluğundaki cephe boyunca dağıldılar, yaşamlarını yitirdiler ve diğerlerine mücadele uğruna nasıl ölüneceğini öğrettiler. Proletaryanın devrim ideali eşi görülmemiş boyutlardaydı. Yarı aç durumdaki insanlar, ayaklarındaki keçeden ayakkabılarla ve lime lime pis giysileriyle, özgürlük mücadelesinde olağandışı bir kahramanlık gösterdiler. Lenin, Mart 1920'de şunları söylerken bütünüyle haklıydı:

"Toprak sahiplerini ve kapitalistleri başımızdan atabildik; çünkü,

> Kızıl Ordu askerleri, işçiler ve köylüler kendi yaşamsal çıkarları için savaştıklarını biliyorlardı.
>
> "Kazandık, çünkü işçi sınıfının ve köylülüğün en iyi üyeleri sömürücülere karşı savaşta olağanüstü bir kahramanlık sergilediler; cesaretin mucizelerini gerçekleştirdiler, ifadesi olanaksız sıkıntılara katlandılar, büyük özverilerde bulundular, soyguncular dan ve korkaklardan kurtuldular.[1]
>
> "İşçi sınıfının kararlılığı, 'Ölmek teslim olmaktan yeğdir!' parolasına sonuna kadar sadık kalması yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda zaferi kazandıran belirleyici faktördür."[2]

Kızıl Ordu'nun kendisinden kat kat üstün bir şekilde donatılmış ordular karşısında elde ettiği şaşırtıcı zaferler, proletaryanın sergilediği kahramanlığın ve onun Sovyet iktidarını savunma konusundaki sınırsız iradesinin bir ürünüydü. Benzeri görülmemiş bir sefalet ve vahşeti beraberinde getirmiş olan iç savaş yılları, yalnızca yıkım yılları değil, fakat aynı zamanda yaşamın çok geniş bir alanında yaratıcılığın, cesaretin ve umudun yüceltildiği yıllar oldu.

Parti, devrim sırasında ve Sovyet iktidarının pekiştirilmesi dönemi boyunca, her şeyden önce kitlelerin özlemlerine yaslandı. Bolşeviklerin iktidarı aldıkları günlerde İkinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde konuşan Lenin şunu söylemişti: "Kitlelerin yaratıcı yeteneklerine tam bir özgürlük tanımalıyız." Bundan iki gün kadar sonra şunları söylüyordu: "Sıradan insanların yaratıcı eylemi yeni toplumsal yaşamın temel faktörüdür... Canlı, yaratıcı sosyalizm kitlelerin kendi eseridir."[3] Ve, 6 (10) Kasım'da *Pravda*'da yayınlanan kitlelere yönelik bir çağrıda şunları yazıyordu:

> "Yoldaşlar, emekçiler! Şimdi devletin idaresinde ***bizzat kendiniz*** bulunuyorsunuz, bunu unutmamalısınız. Eğer siz birleşmez ve ***her türden*** devlet işini kendi elinize almazsanız, hiç kimse size yardım olsun diye bu işleri yapmayacaktır... Kendi işinizi kendiniz görün; en alt düzeydeki işlerden başlayın ve hiç kimseyi beklemeyin."[4]

İşçi sınıfı ilk kez büyük bir ülkede egemen sınıf durumuna geliyordu ve daha önce iç ve dış düşmanlardan kurulu çok güçlü bir koalisyona karşı hiç böylesine direngen, böylesine kahramanca sa-

vaşmamıştı. Dünya tarihindeki bu ilk işçi cumhuriyeti, proletaryanın ve onun partisinin yaşama geçirdiği son derece kararlı uygulamalar sayesinde ayakta kalmayı başardı. Lenin'in geriye doğru bir bakışla söylediği gibi:

> "İşçi ve köylü iktidarının savunulması bir mucizeyle başarıldı; ancak söz konusu olan -yoktan varolup gökten inen- ilahi bir mucize değildi. bu, işçiler ve köylüler ne denli ezilmiş, horlanmış, çökertilmiş ve bitkin düşürülmüş olurlarsa olsunlar, devrim işçilerin rızası ve desteğiyle gerçekleşmiş olduğu için işçi iktidarının herhangi bir gelişmiş, zengin, uygar devletin yapabileceğinden çok daha büyük bir güç toplamış olması anlamında bir mucizeydi."(5)

İlk kez toplumsal yapıda böylesine radikal değişimler bu denli kısa bir zaman içinde gerçekleştirildi. Toprak mülkiyetindeki yarı-feodal ilişkilerin temizlenmesi Fransız Devrimi sırasında olduğundan çok daha radikal bir biçimde gerçekleşti. Tüm fabrikaların, madenlerin, ülkenin önemli doğal kaynaklarının idaresi fiilen işçi devletinin eline geçti.

Devrimin Marks'ın 'ideolojik üstyapı' olarak tanımladığı alandaki etkisi diğer alanlarda olduğu kadar derindi. Her şeyden önce, devrim işçi kitlesi içinde giderilmesi olanaksız görünen muazzam bir kültürel açlık yarattı. Troçki bununla ilgili olarak şunları söylüyor: "Devrimin şu ana kadar sunduğu en büyük avantaj, en büyük başarı... işçi yığınları arasında kültüre yönelik muazzam bir susamışlığa yol açmış olmasıdır."(6)

John Reed şunları yazıyor:

> "Yıllar boyu engellenmiş eğitime duyulan açlık, devrimle birlikte çılgın bir patlamaya dönüştü. İlk altı ay boyunca, yalnızca Smolni Enstitüsü'nden her gün kamyonlar, katarlar dolusu kitap ve yayın dışarıya taşındı. ülke kitaba doydu. Rusya, bu yazılı materyali, suya hasret kızgın toprak misali, sınırsız bir hararetle emdi. Bunlar masal kitapları, gerçeklerin tahrif edildiği tarih kitapları, insanı körelten bayağı romanlar değil, toplumsal ve ekonomik teorilerin verildiği yayınlar, felsefe kitapları, Tolstoy, Gogol ve Gorki'nin eserleriydi... Tiyatrolarda, sirklerde, okul binalarında, kulüplerde, Sovyetlerin toplantı salonlarında, sendika merkezlerinde, kışlalar-

da düzenlenen konferanslar, tartışmalar, konuşmalar... Cephedeki siperlerde, köylerde, fabrikalarda toplantılar... Sosyal demokratları, Sosyalist Devrimcileri, anarşistleri, söyleyecek bir şeyi olan herkesi dinlemek üzere Putilovski Zavod'tan [Putilov fabrikası] dışarı akan kırk bin insanın yarattığı görülmeye değer muhteşem tablo! Bir ay boyunca, Petrograd'ın ve Rusya'nın her caddesi konuşmacıların ve dinleyenlerin doldurduğu bir halk tribünüydü. Her trende, her tramvayda, her yerde kendiliğinden canlı tartışmalar yaşanıyordu."[7]

Serge ise şunları hatırlıyor:

"Yaşanan... korkunç sefalete karşın halkın eğitimine büyük bir önem verildi. Ülkenin dört bir yanında gözlenen bilgiye susamışlık öylesine büyük boyutlardaydı ki, her yerde yeni okullar, üniversiteler, İşçi Fakülteleri kuruldu, yetişkinlere yönelik kurslar açıldı. Sayısız çokluktaki insiyatif sonucu öğretimin o güne değin bilinmeyen alanları keşfedildi, o zamana kadar hiçbir yerde rastlanmamış bir öğretim seferberliğine girişildi. Zihin özürlü çocuklar için okullar açıldı; okul öncesi yaştaki çocuklar için ana okulları kuruldu. İşçi Fakülteleri açıldı, orta öğrenimde işçilerin kavrayabilecekleri özel, kısa dönemli kurslar düzenlendi. Çok geçmeden buna üniversitelerin başarısı eklenecekti. Bu dönemde, özel şahısların ellerinde bulunan koleksiyonlara el konulması suretiyle müzeler daha zengin hale getirildi; sanat eserlerinin kamulaştırılması tam bir dürüstlük ve titizlikle gerçekleştirildi, önemli bir tek eser bile kaybolmadı.[8]

"Yeni kütüphaneler kuruldu; edebiyatın tüm alanlarında önde gelen Rus klasik yazarlarının eserleri basılarak düşük fiyatlarla okuyuculara sunuldu. İlkokul sisteminin yaygınlaştırılması için çaba gösterildi."[9]

Binlerce işçi tiyatro salonlarına koşuyordu:

"Biletlerin yüksek fiyatlarla satıldığı gişelerin egemenliğinden kurtulan tiyatrolarda büyük bir hareketlilik yaşanıyor, salonlar her gece dolup taşıyor... Koltuklar koyun postundan, evde dokunmuş bezlerden yapılmış giysilere bürünmüş proleterlerle dolu... Mos-

kovalı işçiler, tiyatronun aydınlık, büyülü dünyasından çıkıp dışarıdaki beyaz geceye, çamur ve açlığa geri dönmezden önce düşlerini zenginleştiriyorlar."[10]

Devrimden hemen sonra ressamlar ve heykeltraşlar arasında hummalı bir faaliyet vardı; fütüristler ve kübistler bir süre için öne çıktılar ve boş duvarları, kaldırımları ve diğer uygun yerleri yaptıkları resimlerle süslediler. Troçki şunları yazıyor:

> "Halk kitleleri hala heyecan içinde ve capacanlıydı; insanlar binlerce yıldır ilk kez yüksek sesle düşünüyorlardı. Sanatın genç, dinamik güçlerinin en iyileri derinden etkilenmiş durumdaydılar. Umutların ve özlemlerin sınırsız olduğu ilk yıllar boyunca, yalnızca sosyalist yasamanın en yetkin modelleri değil, fakat ayrıca devrimci edebiyatın en iyi ürünleri yaratıldı. Ayrıca, teknik araçlardaki yoksulluğa karşın gerçekleştirilen ve gerçeğe yaklaşımlarıyla tüm dünyanın düş gücüne yeni bir tazelik ve dinamiklik kazandırmış olan o mükemmel Sovyet filmlerinin yine o yıllarda yaratılmış olduklarını belirtmek gerekir."[11]

Her şeyden önce, devrim işçilerin kişiliğinde bir sıçrama anlamına geldi. 1845'te Engels, sosyalizmin özünü 'herkesin kendi doğasını özgürce geliştirebileceği, komşularıyla insanca bir ilişki içinde yaşamını sürdürebileceği koşulların tüm *halk* için yaratılması' olarak ifade etmişti.[12] Rus devriminde, o zamana kadar baskı altında ezilmiş olanlar daha temiz, daha iyi bir yaşam arzuluyorlardı. Troçki, devrimi son derece kesin ifadelerle ve şu şekilde tanımlıyordu:

> "Devrim, ilk olarak, -bir kişiliğe sahip olmaması umulan- halk yığınları arasındaki bir kişilik sıçramasıdır. Devrim, yer yer görülen zalimliğe ve kan dökücülüğe, kullandığı yöntemlerdeki acımasızlığa karşın, her şeyden önce ve en önemlisi, insanlığın uyanışı, ileriye doğru yürüyüşe geçişidir ve her bireyin kişisel onuruna giderek artan oranda saygı gösterilmesiyle, güçsüz olanlara yönelik sürekli büyüyen bir ilgi ve koruyuculukla ayırt edilir."[13]
>
> "Dün, kitle dediğimiz şeyi oluşturan sıradan insan hiçbir şeydi; çarın, asiller sınıfının, bürokrasinin bir kölesi... makinaların basit bir uzantısı... bir yük hayvanıydı... Kendisini özgürleştirmiş du-

rumda bulunduğu bugün ise, kendi kimliğinin bütünüyle farkında olan, kendisini... dünyanın merkezindeki temel öğe olarak düşünmeye başlayan bir bireydir."[14]

Lenin'in devrimci gerçekçiliği

İşçi kitlesinin canlılığı, işçilerin erişmeye çalıştıkları hedefe işaret eder. Eski düzenin kendilerine bıraktığı -maddi ve kültürel- miras, onların uzun yürüyüşteki kalkış noktasını belirler. Devrimci idealler için savaşım kararlılığını gerçekçilikle bağdaştırmasını her zaman bilmiş, olanaksız görüneni isteyecek kadar zengin bir hayal gücüne sahip olmakla birlikte ayakları her zaman için yere basmış olan Lenin, işçilerin sınırsız özlemleriyle onların -maddi ve kültürel anlamda- fiili güçleri arasındaki keskin çelişkinin bütünüyle bilincinde olmak zorundaydı. Lenin, devrimin yazgısının bu çelişkide ve onun gelişiminde yattığını çok iyi biliyordu. Olağanüstü zorlu mücadeleler bu çelişkinin nasıl ve ne yönde çözüleceğini belirleyecekti.

Lenin, devrimi izleyen dönem boyunca, tasarımda cesaret, uygulamada sağduyu öğelerini en uygun biçimde birleştirmesini bildi. Nesnel koşulların tam ve gerçekçi olarak kavranışı, partiye ve parti liderliğine izlenen yoldan sapmama, mücadelenin en kritik aşamalarında sahip olunan özgüveni yitirmeme yeteneği kazandırdı.

Lenin, Bolşeviklerin ülkeyi idare etme konusunda son derece hazırlıksız durumda bulunduklarını tekrar tekrar belirtti. 1919 yılının Mart-Nisan aylarında yazmış olduğu *Sovyet Hükümeti'nin Başarıları ve Karşılaştığı Zorluklar* başlığını taşıyan makalesinde şunları söylüyordu:

> "Sahip olduğumuz bilgi, olsa olsa, ajitatör ya da propagandacının, ya da, fabrika işçilerinin veya açlıktan kırılan köylülerin sürdükleri cehennemi yaşamın çelikleştirdiği insanın bilgisidir; varlığımızı uzun bir süre nasıl devam ettirebileceğimizi, mücadele içinde nasıl ayakta kalabileceğimizi bize öğreten şey budur ve şimdiye kadar bu bilgi sayesinde kendimizi koruyabildik. Bütün bunlar gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Zafere yalnızca bununla erişemeyiz."[15]

Bolşevikler, ekonominin yönetimi sırasında karşılaşılacak sorunların üstesinden gelmeye hiçbir şekilde hazır değillerdi. Lenin 18

Mart 1919 tarihli Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

> "Başlangıçta, işe nereden ve nasıl başlanacağı konusunda hiçbir fikre sahip olmayan devrimci vaizler gibi, bunlara bütünüyle soyut bir yoldan yaklaştık. Elbette bizi nasıl bitirileceğini bilmeden bu işi üzerimize almış olmakla suçlayan bir sürü insan vardı, bütün sosyalistler ve sosyal demokratlar bu suçlamalarını bugün de sürdürüyorlar. Ancak yaşam parıltısından yoksun insanlar tarafından yapılan bu suçlamalar gülünç. Sanki birisi büyük bir devrimi iradi olarak başlatabilir ve onun nasıl tamamlanacağını önceden bilebilirmiş gibi! Böyle bir bilgi kitaplardan çıkarılamaz; bizim kararımız ise ancak yığınların deneyiminin ürünü olabilirdi. Bu yüzden, olağanüstü zorlukların tam ortasında ve hakkında ancak yarı yarıya bilgi sahibi olduğumuz bir sorunu çözme sorumluluğunu üstümüze almış olmamızın ve proleter yığınları kendi insiyatiflerini göstermeye teşvik etmemizin bizim hanemize yazılacak artı bir puan olduğunu söylüyorum."[16]

Her şeyden önce, azimli olmak, hataları itiraf etmeye ve onları düzeltmeye hazır olmak gerekiyordu. Lenin ve arkadaşları bunlara fazlasıyla sahiplerdi:

> "Her şeyi yüzlerce kez test etme, hataları yüzlerce kez düzeltme ve her ne olursa olsun hedefe ulaşma konusunda azimli, ısrarlı, istekli, kararlı ve buna yetenekli olmak; proletaryanın bu nitelikleri onun zafere ulaşacağının garantisidir."[17]

Büyük bir ülkenin idaresine öncülük görevini üstlenmiş deneyimsiz bir partinin ihtiyacı olan şey gerçekle doğrudan yüzleşme cesaretini gösterebilmekti:

> "Tam da tehlikeleri göze almaktan korkmadığımız için mücadele sırasında elimizdeki güçlerden en iyi biçimde yararlanabiliyoruz, sahip olunan şansları daha soğukkanlı, daha titiz ve daha ihtiyatlı bir şekilde ölçüp tartıyoruz.[18]
>
> "Sahip olduğumuz gücün sırrı, -gerek Rusya'da ve gerekse uluslararası düzeyde- mevcut *bütün* sınıf dengelerini tam bir netlikle ve büyük bir özenle değerlendiriyor olmamızda, ve bundan kay-

naklanan tükenmek bilmez bir enerji, sarsılmak bilmez azimkarlık ve mücadeleye adanma duygusunda yatıyor."[19]

Ne gerçeği görmeyi engelleyen aşırı iyimserliğin, ne de karamsarlık bataklığına saplanmanın bir yararı olabilirdi. Lenin, 1921 yılının Mart sonlarında ve Nisan başlarında bunu şu sözlerle ifade ediyordu: "Karamsarlık mı, iyimserlik mi? *Güç dengelerinin titiz bir hesaplaması.* Temkinli bir yaklaşım, heyecan ve kararlılıkla davaya adanma."[20]

Rusya'da proletarya diktatörlüğünün yüz yüze kaldığı açmazlar

Fransız Devrimi, İngiltere bir yana bırakıldığında ekonomik ve kültürel gelişmenin en yüksek düzeyine erişmiş ileri bir ülkede gerçekleşmişti. Rusya ise Avrupa'nın en geri ülkelerinden biriydi. Ve, dünya kapitalizminin desteğine güvenen Rus burjuvazisi daha başlangıçtan itibaren en sert karşı devrimci tedbirlere başvurdu. Karşı devrimin ve iç savaşın yarattığı basınç, Bolşevikleri savaş komünizminin -önceki bölümde değindiğimiz- son derece sıkı ekonomik tedbirlerini almaya zorladı.

Bu yüzden, proletarya diktatörlüğü silahlarını yalnızca büyük burjuvaziye değil, fakat ayrıca küçük burjuvaziye ve köylü kitlesine karşı yöneltmek zorunda kaldı. Kuşkusuz, proletaryanın azınlığı oluşturduğu, proletarya ile köylülük arasında kesin ayrım çizgilerinin bulunmadığı, açlığın ve soğuğun işçilerin iliklerine kadar işlediği koşullarda, proletarya diktatörlüğünün yalnızca büyük burjuvaziye ve bunun yanısıra küçük burjuvazi ve köylülüğe karşı değil, fakat aynı zamanda proletaryanın bizzat kendisine yöneltilmesi gibi bir tehlike söz konusuydu. Burada, Merkez Komitesi tarafından 22 Ocak 1920'de benimsenmiş bir tezi aktarmak yerinde ve açıklayıcı olabilir:

> "Kendi gelişim sürecinde bir geçiş aşamasında olan, sıkıntı verici bir geçmişin daha da ağırlaştırdığı koşullarda bulunan bir toplumda, toplumsallaşmış emeğin planlı örgütlenişine geçiş, asalak unsurlara, köylülüğün geri kesimlerine ve hatta işçi sınıfının kendisine karşı uygulanacak zorlayıcı önlemler olmaksızın yaşama geçirilemez."[21]

Böylece, toplum üzerinde kendi diktatörlüğünü tesis etmek için

yeterince olgunlaşmış olan proletaryanın, bu diktatörlüğün kendi üzerine de uygulanmasına rıza gösterdiği ortaya çıktı. Öte yandan, sanayinin çökmesinin bir sonucu olarak proletaryanın kendi varlığının da ortadan kalkmaya yüz tutmuş hale gelmesi, proletarya diktatörlüğünün kolektif, demokratik temelini daha da aşındırdı.

Marks'a göre, devrim proletaryanın olgunlaşmasının bir önkoşuluydu; proletarya, toplumu dönüşüme uğratabilmek için ilkin kendisini dönüştürmeliydi: "Dolayısıyla, devrim, salt egemen sınıfın bunun dışında bir yolla devrilmesinin olanaksız olması nedeniyle değil, fakat aynı zamanda *onu deviren* sınıfın yüzyılların kendi üstünde biriktirdiği bütün pislikten ancak bir devrim içinde arınabilecek ve toplumu yeniden inşa etmeye uygun hale gelecek olması nedeniyle bir zorunluluktur."[22]

'Eski pisliğin' çok muazzam ve proletaryanın çok küçük, devrim sürecinde kendisini devrimcileştiremeyecek kadar çok hırpalanmış olması halinde ne tür bir durumla karşılaşılabilirdi?

İç savaş boyunca Rus proletaryası içinde kolektif kahramanlıkla aylaklık, gerilik ve vahşilik birbirine karışmış durumdaydı; Troçki'nin sözleriyle ifade edersek, 'duyguya yabancı bir vahşilik ve devrimci idealizm iç içeydi'.[23] O dönemde yazılmış roman ve öykülerin hemen hepsi bu ikiliği açığa çıkarırlar. Isaac Babel'in öyküleri bunu -tutku, gaddarlık, korku ve şiddetle karışmış devrimci kahramanlıkortaya koyar. Babel, öykülerinin bir arada toplandığı *The Red Cavalry* (Kızıl Süvari) adlı kitabında, asker arkadaşlarının kılıçlarını sağa ve sola sallayarak 'Dünya devrimine selam olsun' savaş sloganını bağırdıklarını anlatır. Askerler bu sloganla kendilerinden geçerler, ama en bayağı, müstehcen sözler sarfedenler, ağıza alınmaz küfürler savurup kutsal değerlerle alay edenler yine bu askerlerdir. Kazakların korkunç gaddarlığı, bu öykülerde kahramanlık çerçevesine işlenir. Nitekim, 'Beresteçko' adlı bir öyküde, Babel, Beyaz Rusya'da geri çekilmekte olan Polonyalıların yakıp yıktıkları bir köyde yerde yatan ihtiyarların ve karınları kılıçla yarılmış hamile kadınların cesetleri arasında dolaşırlarken, kızıl bir Kazak olan arkadaşı Kudrya'nın muhbir olmakla suçlanan bir Yahudiyi nasıl boğazından keserek öldürdüğünü anlatır. Kahraman askerlerin ağzından sayısız Yahudi düşmanı, müstehcen küfürler dökülür. Örneğin: 'Maykop kasabasında gördüğümüz şey neydi? Orada, cephe gerisindeki zihniyetin cephedekinden çok farklı olduğuna tanık olduk; eski rejimde olduğu gibi, iğrenç

Yahudilerin hainlik ve ihaneti dizboyuydu.' 'Tuz' başlıklı bir diğer öyküde, bir askerin tıka basa dolu bir trene binebilmek için kendisini aldatmaya kalkışan köylü bir kadını nasıl öldürdüğü anlatılır. Öykü şu sözlerle biter: 'Bunun üzerine duvarda asılı tüfeğimi aldım ve işçi ülkesini ve cumhuriyeti bu pislikten temizledim.' Ama aynı askerler, yoldaşları ve devrim davası uğruna ölmeye hazır birer kahramandır da. Troçki şunları yazıyor: "Hafta içi günlerde ... sınıf bilinci geri çekiliyor, gündelik ilgi ve kaygıların gölgesinde kalıyor; işçi sınıfı içindeki çeşitli kesimlerin farklı çıkarları ve farklı düşünceleri öne çıkıyor. Ancak, hemen bunu izleyen önemli olaylar, devrim okulunun eğitiminden geçmiş işçi sınıfının o muhteşem birliğini olduğu gibi gözler önüne seriyor."[24]

Kapitalizm koşullarında yaşamış kitlelerin içinden çıkıp geldikleri bu toplumun pisliklerinden bağışık olmaları beklenemezdi; Lenin'in söylediği gibi: "Burjuva toplumun cesedi bir tabuta yerleştirilip, üstü çivilendikten sonra toprağa gömülemez. Kapitalizmin cesedi bizim aramızda, havayı kirleterek, yaşantımızı zehirleyerek yavaş yavaş çürüyor, dağılıyor; eski, çürümekte ve yavaş yavaş ölmekte olan bu cesetten kopan binlerce lif, yeni, taze, genç, diri olanın ayaklarına sarılarak onu kendi tuzağına düşürüyor."[25]

Daha çok halkın geri, olumsuz yanlarının öne çıktığı Babel'in öykülerine, Demian Bedny'nin şiirlerine, ya da, Troçki'nin sigara izmaritlerini yere atıp çiğneyen değil, botlarını temizleyen, küfretmekten ve bayağı bir dil kullanmaktan sakınan insanlara duyulan ihtiyaca ilişkin olarak kaleme almış olduğu yazılara dikkati çekerek, 'İşte, devrimin yetersizliği, kitlelerin ne kadar kalın kafalı ve cahil oldukları açıkça belli!' demek mümkün. Oysa, gösterilecek tepki bunun tam tersi olmalı ve şunlar söylenmelidir: "Açlık içinde ve ölümün bu denli yakınında olmalarına rağmen, kapitalizmin o vahşi, barbar mirasına, çarlık rejiminin karanlığından ve yoksulluğundan çıkıp gelmelerine ve hiçbir iktidar deneyimine sahip olmamalarına karşın, kitleler ne muhteşem bir biçimde davranmışlar."

Kahramanlık ve trajedinin iç içe geçmiş olduğu bir başka alan partinin kendisiydi. Devrimci bir partinin varlığının devrimin zaferi açısından zorunlu olması, hem parti ile sınıf arasındaki ilişkiyi, hem de bilinç ve örgütlülük düzeyi açısından öncü ile sınıfın geri kalan kısmı arasındaki eşitsizliği ortaya koyuyordu. Parti, öncüyü örgütlemek suretiyle bir bütün olarak işçi sınıfı içindeki ağırlığını artırdı.

Ancak, partinin her şeye kadir olması beklenemez; partinin gücü doğrudan proletaryanın gücüne ve eylemlilik düzeyine bağlıdır. Proletaryanın dağılması süreci parti üzerinde çok derin bir etkiye yol açmış olmalıdır. En yetkin devrimcilerin irade gücünün ve zihinsel dayanıklılığının bile bir sınırı vardır.

Korkunç bir açlığın, soğuğun ve ölümün egemen olduğu, uluslararası karşı devrimci güçlerin saldırısının yaşandığı koşullarda ve Rus proletaryası fiziksel açıdan giderek küçülür, toplum içindeki ekonomik ve toplumsal ağırlığını giderek yitirirken, proletarya demokrasisinin gelişme, hatta bulunduğu düzeyi koruma şansı ne olabilirdi? İşçilerin özgürleşmesi sonucu ortaya çıkmış Sovyet kurumları bu koşullardan nasıl etkileneceklerdi? Partinin yazgısı ne olacaktı? Uluslararası proletaryanın Rus devriminin imdadına yetişmekte geç kalması halinde durum ne olacaktı?

Rus devriminin büyük şairi Vladimir Mayakovski şu dizeleri yazıyor:

"Tanrının eylemlerinden
üç kat daha zor
kahramanlıklar yapacağız.
O, boşlukta birşeyler yarattı,
bizlerse sadece düşler kurmakla kalmayıp
eski olan herşeyi dinamitlemek zorundayız."

Peki ama ya eski olan bu dinamitlerden sağ kurtulmayı başarırsa? Ya çarlık rejiminin barbarlığından kalan miras küçük, körpe sosyalizm ağacının dayanamayacağı kadar ağır ise? Bu durumda ne olacaktı?

Düş ve gerçek

Lenin, her şeyden önce, en büyük düşlem ve öngörü gücünü gerçeği olduğu gibi görme ve kabullenme zorunluluğu ile çok iyi bağdaştırmış gerçekçi bir devrimciydi. Onun kendisine örnek aldığı kahraman ne mantık ve sağduyusu ile tanınan Sançe Panza, ne de düşler ülkesinde yaşayan Don Kişot idi. Nihai komünist amaçla içinde bulunulan anın devrimci gereğini birbirinden ayırt etmeyi biliyordu. Lenin için, Marks için olduğu gibi, sosyalizm, sınıfsız, devletsiz, maddi malların bolluğuna dayanan ve 'bireyin özgür gelişiminin herkesin

özgür gelişiminin önkoşulu' (*Komünist Manifesto*) olduğu kendi kendini yöneten bir toplumdu. Diktatörlük, devlet planlaması, ekonomik büyüme ve verimlilik, çelik bir disiplin: Bütün bunlar nihai amaca giden yolda Lenin'in başvurmaktan kaçınmadığı ama nihai hedef olarak da görmediği araçlardı. Lenin, sosyalizme giden yolun gerçekten çok çetin ve engebeli bir yol olduğunun farkındaydı.

[Kıtlık alanından çıkıp -ç.n.]özgürlük alanına sıçramanın ancak -çok zorlu- bir geçiş döneminin bütünüyle geride bırakılmasından sonra yaşanabileceğini vurguladı:

> "Sosyalizmin ustalarının kapitalizmden sosyalizme geçişle ilgili olarak bir geçiş döneminden ve yeni toplumun 'uzun doğum sancıları'ndan söz etmiş olmaları nedensiz değildi. Ve, yine, bu yeni toplum, ancak şu ya da bu sosyalist devleti yaratmaya yönelik bir dizi değişik, eksik, somut girişimlerden geçtikten sonra fiilen yaşama geçirilebilecek bir soyutlamadır."[26]

Yeni toplumun doğuşunu, bir çocuğun doğuşuyla karşılaştırarak anlatır:

> "Emile Zola'nın *La joie de vivre* adlı eserinde, ya da Verasayev'in *Notes of a Doctor* isimli yapıtında olduğu gibi, yazarların doğum olayının şiddetini, acı ve dehşetini gerçekçi bir biçimde yansıtmayı amaçladıkları edebi eserlerdeki tanımlamaları düşünelim. Çocuğun doğumu, kadının bedenini neredeyse cansız, kan lekeleriyle dolu, azap ve ızdırap içindeki bir et yığınına çeviren, kadını acıdan deliye döndüren bir olaydır. Ancak, aşkta ve onun ardından gelen kadının anneye dönüşümü sürecinde yalnızca *bunu* gören bir 'birey' bir insan olarak kabul edilebilir mi? Kim *bu* nedenden ötürü sevgiden ve doğumdan vazgeçer?
> "Doğum sancısı hafif veya şiddetli olabilir. Bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marks ve Engels, kapitalizmden sosyalizme geçişin kaçınılmaz olarak *uzun doğum sancıları* eşliğinde yaşanacağını sürekli söylemişlerdir. Engels, bir savaşla ilişkili olan ve onu takiben ortaya çıkan bir devrimin (dahası da var; gelin bir ekleme yaparak söyleyelim: Bir savaş sırasında patlak veren ve kendisini bir dünya savaşının göbeğinde ilerletmek ve sürdürmek zorunda olan bir devrimin) *özellikle zor ve sancılı bir doğum* olduğu ger-

çeğini, bu aşikar ve tartışılamaz gerçeği yalın ve açık bir biçimde dile getiriyor."[27]

Sovyet Rusya'da umutlar, umutsuzluğa dönüştü. Proletaryanın büyük ölçüde fiziken yok olması ve devletle partinin geniş ölçüde bürokratikleşmesiyle birlikte, zaferin *aracı* -proletarya diktatörlüğü- kendi kendisini yadsımış oldu.

Lenin, kendisinden önce gelen Marks ve Engels gibi, aracın amacın *şeklini mükemmelce temsil edemeyeceğini*, araçla amaç arasında, proletarya diktatörlüğü ile sosyalizmin eksiksiz gerçekleşmiş hali -ya da kömünizm- arasında bir çelişki olması gerektiğini biliyordu. Devrim sınıflı bir toplumun ürünüdür, dolayısıyla kendi içinde bu toplumun özelliklerini taşır. Sosyalizmden ziyade kapitalizmi, geleceği değil içinde bulunulan anı ve geçmişi yansıtır. Burjuva karşı devrimle savaşmak zorunda olan proletarya diktatörlüğü, ağır darbeler indirebilmek için güç ve etkinlik açısından onunla simetrik olmak durumundadır. Bununla birlikte, *araçlar* ile *amaçlar* arasındaki sapma, bu ikisini birbirine bağlayan merkezi bir öz mevcut değilse, araçların beklenen amaca yol açmamasına neden olacaktır. Troçki, *Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız* başlığını taşıyan broşüründe, araçlarla amaçlar arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, 'topraktan bir başak buğday alabilmek için toprağa buğday tohumları ekmek zorundasınız' der. Sert toprağı yaran saban, filizlenmesi ve boy atması için buğday tohumuna yardım edebilir, ancak, saban buğdayın şekline benzemiyor; benzer şekilde, kapitalist karşı devrimin ezilmesi için Çeka'nın varlığı zorunlu olabilir, ama, bu kurum gelecekteki sosyalizmin bir başlangıç şekli, hatta onun bir tohumu bile değildir. Yazık ki, saban tek başına buğdayı yaratamaz. Benzer şekilde, işçi sınıfının kurtuluşu ancak işçi sınıfının kendi eylemiyle başarılabilir. Bu yüzden, içinde şu ya da bu oranda şiddete başvurulduğu, burjuvazinin ve yandaşlarının haklarının az çok bastırıldığı, siyasi özgürlüklerin şu veya bu oranda tanındığı bir devrimin yaşanması mümkündür; ancak, Rusya tarihinin çok çarpıcı bir biçimde gösterdiği gibi, -sınırlandırılmış ve bozulmuş biçimiyle bile olsa- işçi demokrasisi olmadan bir devrimin varlığından söz etmek *olanaksızdır*. Sosyalist ilerlemenin derecesi işçilerin özgürlüğü, kendi yazgılarını belirleme gücü, yığınlar tarafından başarılmış maddi ve kültürel gelişmişlikle ölçülmelidir. İşçi demokrasisi olmaksızın, anda başvurulan araç hedef-

lenenden çok farklı bir sonuca, o araç içinde embriyon halinde bulunan bir sonuca yol açar.

Goethe'nin *Faust* adlı yapıtının ikinci bölümünde, Faust, üzerinde 'eziyet çekmekten uzak milyonlarca insanı' barındırabilmek, dolayısıyla 'özgür topraklar üzerinde özgür bir halk' yaratabilmek için denizden kendisine bir toprak parçası vermesini ister. Ne var ki, inşa süreci boyunca Faust o insanlara kalın kafalı köleler gibi davranır.

> "En muhteşem girişimi hızlandırırken
> Binlerce ele karşılık bir beyin yeter."

Havuç ve sopa yöntemiyle, işçiler bu en muhteşem girişimi tamamlamak için seferber edilirler. Faust, ustabaşı Mefistofeles'i şu şekilde teşvik edip yüreklendirir:

> "Sıra sıra işçiler istihdam etmek
> İçin çalış. Tüm gücünle.
> Kah yumuşak ol, kah sertleş ve
> Özendir. Öde, kandır, etkile!
> Her geçen gün başarılarımızın haberini getirsin,
> Bu yeni kazı, bu büyük inşaat ilerlesin."

Şu halde, geleceğin 'özgür halk' toplumu Faustgil amaç iken, emekçilerin köleliği Mefistofelesgil araçtır. Bu ikisi arasındaki bağ ise, Faust'un aydınlanmacı despotizme olan inancıdır - 'Bir akıl binlerce ele kafi gelir.' Ama, araç amacı yutmayacak mıdır, 'sabanın açtığı çukur' bir 'mezar' haline gelmeyecek midir?

Lenin, partinin proletarya üzerinde -ya da bürokratikleşmiş bir partinin fiziki olarak tahribata uğramış bir proletarya üzerinde- diktatörlük kurmasını hiçbir zaman savunmadı. Ancak, -geri bir ülkede gerçekleşmiş ve dünya kapitalizmi tarafından kuşatılmış- bir devrimin içinde bulunduğu umutsuz koşullar nihai olarak böyle bir sonuca yol açtı.

Araç ve amaç sorunu -ancak soyut bir düzlemde değil tüm gerçekliği içinde - yaşamının son aylarında Lenin'i sürekli olarak bunaltı; bu dönemde geçirdiği her beyin kanamasından sonra adeta ölümden döner gibi gelip ardında bırakacağı durumu izledi. Aktif

olduğu son dönemdeki demeç, konuşma ve notlarda 'Bu benim hatam', 'Bir başka hatamı düzeltmek zorundayım', 'Suçlanması gereken benim'[28] türünden ifadelere sık sık rastlanır; bunlar, sekreterine yazdırdığı 30 Aralık 1922 tarihli son notlar arasında geçen şu ifadede özetlenir: "Herhalde Rusya'nın işçilerine karşı çok ihmalkar davrandım."[29]

Katıldığı son kongre olan Mart 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde söylemiş olduğu gibi, devlet aygıtı ve parti kesinlikle dilemediği ve ummadığı bir doğrultuda ilerliyordu:

> "Aygıt, kendisine yön veren ele itaat etmeyi reddetti. Bu, bir arabanın kendisini kullanan şoförün değil, bir başkasının istediği doğrultuda gitmesi gibi bir şeydi, sanki arabayı gizli, yasa tanımaz, kime ait olduğunu yalnızca tanrının bildiği bir el idare ediyordu... Her ne yapılırsa yapılsın, araba direksiyonda oturan adamın istediği yönde değil, çoğu zaman bütünüyle farklı bir yönde gidiyor."[30]

Lenin hiçbir zaman gerçekle yüzleşmekten kaçmadı. İç savaşın sonunda şunları söylüyordu: "Rusya savaştan çıktığında durumu ölesiye dayak yemiş bir adamın durumunu andırıyordu; bereket versin ki, ülke yedi yıl süren bu dayaktan koltuk değnekleriyle ve topallayarak çıkabildi! Şu an içinde bulunduğumuz durum da budur."[31]

Lenin ekonominin çöküşünü, proletaryanın dağılışını, devlet kurumları ile parti içindeki değişimleri gördü; ancak, nihai sonucun Yunan tragedya geleneğinde olduğu gibi ölümcül bir yıkım mı, yoksa, Goethe'nin yapıtlarındaki gibi, öngörü ve umudun yıkımı önlemesi ve uluslararası işçi sınıfı ordusunun zamanında imdada yetişmesiyle birlikte gelecek bir zafer mi olacağı konusunda sonuna kadar kesin bir hükme varamadı. Ne var ki, uluslararası devrim çok geç kaldı ve Lenin yaşamının sonlarına doğru trajik düş kırıklıklarıyla yüz yüze kaldı:

> "Vaad sözlerini kulaklarımızda tutup
> umutlarımıza fısıldayan düş kırıklıkları." [32]

9

Savaş komünizmi koşullarında proletarya

Sanayinin çöküşü işçilerin sayısında olağanüstü bir düşüşe neden oldu. Bu durum, iç savaş sırasındaki kırım, şehirlerden köylere toplu göç, sınıfın siyasi olarak en ileri kesimlerinin yeni devletin yönetiminde, Sovyetler'de, orduda, Çeka'da, devletin diğer kurumlarında ya da sanayi yönetiminde görev almaları sonucu daha da çarpıcı hale geldi. 1917'de 3.024.000 olan sanayi işçisi sayısı, 1921-2'de yüzde 58.7 oranında bir gerilemeyle 1.243.000'e düştü.[1]

Sanayi işçilerinin sayısındaki azalma Petrograd'ta özellikle çarpıcıydı. Ekim Devrimi sırasında şehirde 400.000 fabrika işçisi bulunuyordu; bu rakam 1 Nisan 1918'e gelindiğinde 120.495'e düşmüştü ve bunların 48.910'u işsiz durumdaydı. Dolayısıyla 1 Nisan 1918'de sanayide çalışan işçi sayısı yalnızca 71.575 idi.[2]

Bu keskin düşüş Bolşevik liderleri kaygılandırdı. Öncü Bolşevik sendikacılardan Y. E. Rudzutak, Ocak 1919'daki Tüm Rusya Sendikalar Kongresi'nde yaptığı konuşmada bu tehlikeli gelişmeye dikkati çekiyordu: "Pek çok sanayi merkezinde fabrikalarda üretimin azalması sonucu işçilerin köylü kitlesi içinde erimeye başladığını görüyoruz; [şehirlerde -ç.n.] bir işçi nüfusu yerine, yarı-köylülerden ve kimi zaman tamamen köylülerden oluşan bir nüfusa sahip hale geliyoruz."[3]

Benzer şekilde, Lenin 18 Mart 1919 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'nde üzüntüyle şunları söylüyordu: "İşçilerin geçtiğimiz yıl Rusya'yı fiilen yönetmiş, bizim siyasetimizi yaşama geçirme sorumlulu-

ğunu üstlenmiş ve bizim temel dayanağımız olan üst tabakası Rusya-'da son derece incelmiş bulunuyor."[4] Ve, iç savaşın sona ermesinden bir süre sonra, geriye dönük bir bakışla şunu söylemişti: "1917-21 arasındaki sıkıntılı döneme başarıyla katlanabilecek askeri bir kurumun ve bir devlet aygıtının yaratılması, 'işçi sınıfının gerçek güçleri'ni kendisine bağlayan, onları emen ve enerjilerini tüketen büyük bir çabayı gerektirdi."[5]

Proletaryanın gerilemesi yalnızca niceliksel değil, fakat ayrıca nitelikseldi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sanayi işçilerinin sayısı 3 milyondan 1 milyon 250 bine düşmüştü; öte yandan, daha önce sanayi işçisi olduğu halde sonraları bu vasfını yitirenlerin sayısı 1 milyon 750 binin üzerindeydi. Lenin açıkladığı gibi: "Savaştan bu yana geçen zaman içinde Rusya'daki sanayi işçilerinin proleter karakteri daha önce olduğundan çok daha az, çünkü askerlikten kaçmak isteyenlerin hepsi fabrikalara doluştu. Bu herkesçe bilinen bir durum."[6] Gerçekten, 1921-2'deki işçilerin pek çoğu daha önce öğrenci, esnaf vs. olan kişilerle bunların çocuklarıydı. İşçi sınıfının fiziki olarak en çok tahribata uğramış kesimi, 1917'de Bolşeviklerin temel dayanağı olan metal işçileriydi.

İşçi sınıfı üyeleri, yiyecek kıtlığının yaratmış olduğu basınçla, kolektif ya da birleşmiş bir sınıf olmaktan çok, kendi başına hareket eden küçük, bireyci tüccarlar gibi davranmaya zorlandılar. Yapılan hesaplamalara göre, 1919-20'de devlet şehirler tarafından tüketilen tahılın yalnızca yüzde 42'sini temin ederken -ki diğer yiyecek maddelerinde bu oran daha da küçüktü- geri kalan kısım bütünüyle karaborsa mekanizması tarafından sağlanıyordu.[7] İşçilerin aldıkları ücretler, aileleriyle birlikte yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gereksindikleri yiyeceği satın almada yetersiz kalıyordu. Nitekim, 1917'de vasıflı bir işçi ayda 26.75 ruble kazanıyor ve ailesiyle birlikte yiyecek için 11.57 ruble harcıyordu; 1918'de ise, bu işçinin aylık kazancı 280 ruble iken yalnızca gereksindiği yiyecekleri alabilmek için ödemesi gereken para 902.25 rubleydi.[8]

Mart-Nisan 1919'da, Petrograd işçilerinin yüzde 75'i ekmeğini karaborsadan sağlıyordu.[9] Kırsal yerlerde yemek çalabilmek için işe gelmemek, işçiler arasında sık rastlanan bir durum haline gelmişti.

İç savaş sırasında fabrikalar ücretleri kısmen ayni olarak ödediler. İşçiler bu malların bir kısmını kendi ihtiyaçları için alıkoyuyor, geri kalanları karaborsada satıyorlardı. Mayıs 1918'deki Tüm Rusya

Birinci Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde, bir konuşmacı, zamanla 'parça satışı' (piece-selling) olarak isimlendirilen bu uygulamaya dikkati çekiyordu: "Torbalama (şehirlilerin kırsal alanlardan yiyecek çalması) korkunç bir olay, parça satışı korkunç bir olay; ama bundan daha da korkunç olan şey işçilerin ücretlerinin ayni olarak ve kendi ürettikleri ürünlerle ödenmeye başlanmış olması... ve işçilerin satıcılar durumuna gelmeleridir."[10] Fakat bu uygulama devam etti; Aralık 1918'deki Tüm Rusya İkinci Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nin elinde bu gerçeği görmezlikten gelme ve fabrika işçilerinin ücretlerinin ayni olarak ödenmesi lehine bir karar alma dışında bir seçeneği olamadı. İki yıl sonra bu olumsuz durum daha da kötüleşti.

Mayıs 1921'deki Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde, fabrikalardaki işçilerin üretilen malların yüzde 50'sini çalmakta olduklarını, ortalama işçi ücretinin işçinin beslenme maliyetinin ancak beşte birini karşıladığını, bu yüzden işçinin bu açığı karaborsada mal satarak kapatmaya zorlandığını[11] ifade eden bir bildirge, sanayideki dağılmayı ve proletaryanın yaşadığı moral bozukluğunu çarpıcı bir biçimde dile getiriyordu.

Pek çok işçi, bir çare olarak küçük çaplı hırsızlığa ve seyyar satıcılığa başvurmaya zorlandı (önde gelen Sovyet ekonomistlerinden birine göre, bu ikisi işçilerin gelirleri içinde beşte ikilik bir yer tutuyordu).[12] Bu koşullarda işçiler, kaçınılmaz olarak, giderek kendi bireysel çıkarlarını gözeten, ekonomi üzerinde asalak olarak duran küçük birer tüccar durumuna geldiler.

Lenin 24 Ağustos 1919'da şunu yazıyordu: "Sanayi tam bir durgunluk içinde. Yiyecek, yakıt, sanayi üretimi yok."[13] Proletaryanın içinde bulunduğu dağılmayı ise şu şekilde özetliyordu:

> "Sanayi proletaryası... savaşın, olağanüstü yoksulluk ve yıkımının sonucu olarak deklase bir duruma gelmiş, yani kendi sınıf temelinden çıkmış ve proletarya olarak varlığını yitirmiş durumdadır. Proletarya, geniş ölçekli kapitalist sanayide maddi değerleri üreten sınıftır. Geniş ölçekli kapitalist sanayi yıkıma uğramış, fabrikalarda üretim durmuş olduğuna göre, proletaryanın varlığı ortadan kalkmıştır. Kimi zaman istatistiklerde sayısal olarak kendisinden söz edilmekle birlikte, ekonomik olarak bir bütün olmaktan çıkmıştır.[14]

"Proletaryamız büyük ölçüde deklase olmuştur; korkunç krizler ve fabrikaların kapanması insanları açlıktan yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlamıştır. İşçiler fabrikalarını terk etmişlerdir; işçi olmaktan vazgeçerek köye dönüp oraya yerleşmek zorunda kalmışlardır... Şehirle kır arasında olması gereken ilişkilerin bozulması ve tahıl sevkiyatının durması, büyük fabrikalarda üretilen -çakmak gibi- küçük nesnelerin tahıl karşılığı değiş tokuş edilmesine yol açmaktadır; çünkü işçiler aç durumdadırlar ve tahıl sevkiyatı yapılmamaktadır... Proletaryanın deklase duruma gelmesinin ve... burjuva, anarşist gelişmelerin görülmesinin ekonomik kaynağı da budur.[15]

"Proleterler, bugünkü perişan koşullarımızın bir sonucu olarak, yaşamlarını proleter olmayan ve geniş ölçekli sanayi ile ilişkisi bulunmayan yöntemlere başvurarak idame ettirmek zorunda kalıyorlar. Karşılığında tahıl ürünleri alabilmek için, sanayi ürünlerini ya çalarak, ya da kamuya ait fabrikalarda kendileri için üretim yaparak, yani küçük burjuva ve vurguncu yöntemlere başvurarak temin etmek zorundalar...[16] Proletarya deklase, yani sınıf temelini yitirmiş bir durumda. Fabrikalar ve atölyeler atıl, işe yaramaz bir halde, proletarya zayıf, parçalanmış, kuvvetten düşmüş durumda."[17]

Üretimde işçi kontrolü

Kuvvetten düşmüş bir proletarya ile üretimde işçi kontrolünü öngören Bolşevik sloganın yaşama geçirilmesi nasıl mümkün olabilirdi? Kontrolü gerçekleştirecek öznenin güçsüzlüğü söz konusu kontrolün bozulmasına ve hatta ortadan kalkmasına yol açmayacak mıydı? Bu sorulara gerçekçi yanıtlar getirilmesi zorunluydu.

Ekim Devrimi'nden önceki Bolşevik propagandada, işçi kontrolü kavramı işyeri yönetiminin gücünün işçiler tarafından *sınırlandırılması*, nihai olarak egemenliği hala kendi elinde tutan kapitalist yönetim tarafından alınan kararların işçiler tarafından gözetim altında tutulması ve hatta engellenmesi anlamına gelen sınırlı bir tedbiri temsil ediyordu. İşyeri yönetiminde işçilerin bizzat kendilerinin egemen oldukları ve üretime ilişkin bütün kararların kolektif olarak işçiler tarafından alındığı durum ise 'işçi yönetimi' olarak isimlendiriliyordu. Ekim'den sonra ise şu yakıcı soruyla yüz yüze kalındı: İşçi kontrolü bu şekilde mi kalacak, yoksa işçi yönetimi aşamasına vara-

cak biçimde geliştirilecek miydi?

Bu cildin 7. bölümünde anlattığımız gibi, kapitalistler işçi kontrolünü sabote edebilmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Ekonominin yönetimi alanında kapitalist aygıtı kendi elleriyle yıktılar. Bu durum tek tek işletmeleri aşıp ulusal ölçekte bir olgu haline geldiğinde, Bolşevikler bunun yerine yeni bir aygıt yaratmak zorunda kaldılar.

Sanayide işçi kontrolünün yerini işçi yönetimine bırakması mümkün olabilir miydi? Yazık ki, proletaryanın, kapitalizmin işçilere yönetim konusunda hiçbir deneyim sunmamış olmasından ve ayrıca ekonomik çöküntü sonucu işçiler arasında merkezkaç eğilimlerin başgöstermiş olmasından kaynaklanan güçsüzlüğü yalnızca işçi kontrolünü değil, fakat ayrıca işçi yönetiminin yaşama geçirilmesi olasılığını da zayıflattı.

Merkezkaç kuvvetler işçi sınıfını kendi içinde böldü. Değişik fabrikalardaki işçiler, sanki çalıştıkları işletmeler kendi mülkleriymiş gibi davranarak işletmenin idaresini kendi ellerine aldılar. Bu durum, Çalışmadan Sorumlu Halk Komiserliği'nin yayın organında şu şekilde ifade ediliyordu:

> "Fabrika komiteleri sık sık -ve hatta pek çok durumda- tek tek işletmelerin dar çıkarlarını gözetir bir şekilde hareket ettiler. Komite için önemli olan, bulunduğu fabrikanın normal olarak işlevini sürdürmesi, gerekli talimatların ve sermayenin tedariki idi. Komite üyeleri, çoğu kere, kendileri işletmenin söz konusu ihtiyaçlarını karşılayan tedarikçiler gibi davrandılar... Böylece, kendilerini yalnızca 'fabrika çıkarları'nın gözetilmesi hedefine vakfeden fabrika komiteleri, yerel düzeyde kalan dargörüşlü bir adanmacılık eğilimi geliştirdiler... Tek tek fabrikaların işçileri arasında, 'kendi fabrikaları' için gerekli kömür ve metal tedarikini güvence altına alma konusunda bir rekabet başladı. Fabrika komiteleri, 'kendi fabrikaları'na kömür ya da çelik bulmaları için baskı yaratmak üzere taşraya, örneğin Don Havzası'na kuryeler gönderdiler. Örneğin, Obukovski fabrikası... fabrikaya kömür temin etmeleri için 50 işçiden oluşan bir tedarikçiler grubu yolladı."[18]

Bir Sovyet tarihçi durumu şu şekilde özetliyor: "Kendi fabrikalarında üretim yapılabilmesi için gerekli hammaddeyi bulma çabası-

nın yarattığı rekabet, fabrika komitelerinin birbirlerine karşı hareket etmelerine yol açtı; fabrikalar, yarı-anarşist, özerk federasyonlar haline geldiler."[19]

Izvestiia'da yayınlanmış bir makalede şu sorular soruluyordu:

> "İşçi kontrolü bugüne kadar bize ne kazandırdı? Bunun sonuçlarının her zaman tatminkar olmadığı gerçeğini itiraf edecek cesarete sahip olmalıyız. Pek çok işletmede gözlenebileceği gibi, çoğu kere, işletmenin eski sahibinin yerine en az onun kadar bireyci ve anti-sosyal olan bir diğeri geldi. Bu yeni mülk sahibinin adı 'Kontrol Komisyonu'dur."[20]

Çalışmadan Sorumlu Halk Komiseri Şliyapnikov, 20 Mart 1918'de VTsIK'da yaptığı bir konuşmada, demiryollarındaki işçi kontrolünü sert ifadelerle eleştiriyordu:

> "Demiryollarında olan bitenler ancak tam bir örgütsüzlük şeklinde tanımlanabilir ve bu dağınıklığın her geçen gün daha da kötüye gittiğini söylemek gerekir... Trenler çoğu zaman ışık yakmadan gidiyorlar, yollarda bir sinyalizasyon sistemi yok; vagonlar hiçbir zaman temizlenmiyor, vb. Bunun alışılagelen gerekçesi ise gazyağı veya kandil yokluğu. Oysa, bu iki malzemenin de mevcut olduğunu, ancak bunların en utanç verici yollardan çalındığını öğrendim.
>
> "Demiryollarında ulaşım sorununa bütünüyle kayıtsız makinistler ve kondüktörler sık sık trenlerin işletilmesini reddediyorlar. Bu nedenle, elde lokomatif ve vagon var, ama makinist ve kondüktör yok. Ya hasta numarası yapıyorlar, ya da işlerinin başına geçmeyi açıkça reddediyorlar. Belli sayıda görevlinin hizmetini gerektiren bazı trenlerde kimi zaman şöyle şeyler yaşanıyor: Tren personelinden biri gerçekten hasta durumda ve onun yerine bir başkasının bulunması gerekiyor: ama, istasyon şefi emri altındaki insanlara söz geçiremiyor, birisinden hasta olanın yerine çalışmasını istediği zaman o kişi istasyon şefine komitenin onayı olmadan işbaşı yapmayacağını söylüyor. Komitenin hemen orada toplanması ve bir karar alması kuşkusuz olanaksız, dolayısıyla tren sefere çıkamıyor...
>
> "Bugünkü kurallarla işçilerin ücretleri güvence altına alınmış du-

rumda. İşçi işyerine geliyor, ve zamanının bir bölümünü sandalyesinde boş boş oturarak geçiriyor. İşyeri komitesi güçsüz olduğu için, ister bir şey yapsın ister yapmasın, hiç kimse ona bir şey söyleyemiyor. Kontrolü ele almaya girişen bir işyeri komitesi hemen dağıtılıyor ve bunun yerine başka bir komite seçiliyor. Uzun sözün kısası, her şey, cahillikleri ve üretim sorununa ilgisizlikleri yüzünden her işi baltalayan işçi yığınının keyfiyetinde."[21]

Sovyet hükümetini 26 Mart 1918'de demiryollarıyla başlamak üzere sanayide işçi kontrolü uygulamasına son vermeye iten şey, sözünü ettiğimiz bu kaos idi. 1918 yılının sonlarına doğru, makina ve metal (18 Ekim 1918), ardından deri ve ayakkabı (13 Kasım 1918) fabrikaları gibi sanayinin önde gelen dallarında işçi kontrolü konseyleri feshedildi.[22]

Fabrika komiteleri, sendikalar ve devlet

Sanayi proletaryasının hızla zayıflaması ve anarşik merkezkaç kuvvetlerin onu farklı yönlere doğru çekmesiyle birlikte, Lenin ve Bolşeviklerin elinde Ekim'de son derece kritik bir rol üstlenmiş olan fabrika komitelerinin özerkliğine son vermekten başka bir seçenek kalmadı. Bolşeviklerin devrimden sonra karşı karşıya kaldıkları ilk sorunlardan birisi, fabrika komiteleri ile sendikalar arasındaki ilişkiydi.

Ekim Devrimi'nden birkaç gün önce toplanmış olan Birinci Tüm Rusya Fabrika Komiteleri Konferansı'nda, bir süre sonra hükümette Çalışma Komiseri olarak görev üstlenecek Bolşevik Schmidt şunları söylüyordu: "Fabrika komitelerinin kurulduğu günlerde sendikalar henüz fiilen ortada yoklardı ve bu boşluk fabrika komiteleri tarafından doldurulduk."[23] 1917'de ortaya çıkan sendikalar Menşeviklerin egemenliği altındaydılar ve bunların fabrika komitelerini kendi denetimleri altına alma çabaları doğal olarak karşı tepkiyle karşılaştı. Oysa şimdi, devrim sonrası dönemde, bir süredir fabrika komiteleri içinde egemen olan Bolşevikler Ocak 1918'deki Birinci Tüm Rusya Sendikalar Kongresi'nde kendilerini sendikalardaki egemen güç olarak buldular. Kongre'de oy kullanma hakkına sahip 428 delegeden 281'i Bolşevik, 67'si Menşevik, 32'si partisiz, 21'i sol Sosyalist Devrimci, 10'u sağ Sosyalist Devrimci, 6'sı maksimalist ve 6'sı anarko-sendikalist idi.

Fabrika komiteleri ile sendikalar arasındaki ilişkiler sorununa ilişkin esas rapor, Petrograd Sendikalar Konseyi başkanı, Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi üyesi ve bu konseyin yürütme komitesi üyesi olan Bolşevik Riyazanov tarafından sunuldu. Riyazanov, işçi hükümetinin fabrika komiteleri üzerine kendi kontrolünü empoze etmesi gerektiğini ileri sürdü:

> "Önümüzde... tek tek fabrikalardaki işçiler üzerinde işçi hükümetinin, işçi sınıfının bütününün kontrolünün tesis edilmesi görevi duruyor... İşçi sınıfının bütünü adına, proletarya adına böyle bir kontrol olmadıkça -ki bunun için her bir fabrikadaki ve her bir işletmedeki hücrenin faaliyetini kontrol eden bir organlar ağına ihtiyacımız var, bu türden bir kontrol organları ağı kurulmadıkça- bütün parçaların bir araya getirildiği bir bütün olarak örgütlemek ve toplumsallaştırmak istediğimiz halk ekonomisinin talana uğradığına tanık olacağız. Elimizde, atomize olmuş tek tek parçalar yığınından başka bir şey kalmayacak."[24]

Bolşevik Vaynberg ise şunları söyledi: "Sendikalar -daha doğru bir ifadeyle söylersek sanayi sendikaları- tek tek fabrikaların, hatta belli bir şehirdeki işçilerin değil, sanayinin bütünündeki tüm işçilerin bakış açısını benimsiyorlar. [Bu yüzden -T.Cliff] fabrika komitelerinin sendikalara tabi hale getirilmesi gerekir."[25] Kongre, delegelerinin ezici çoğunluğunun oylarıyla fabrika komitelerinin sendikalar çatısı altında toplanmasına karar verdi.

İşçi kontrolünün proletaryaya azami yararı kazandırmasını sağlayabilmek için, tek tek işletmelerdeki işçilere o işletme açısından yaşamsal öneme sahip sorunlarda nihai karar alma hakkını tanıyarak işçi kontrolünün zayıflamasına yol açacak her türden fikrin tümden reddedilmesi zorunludur:

> "Her işletmedeki işçiler ve bunların seçilmiş örgütleri (fabrika-işyeri komiteleri) işçi kontrolünün merkezi organları ile ekonominin düzenleyici organları tarafından formüle edilmiş genel bir plan temelinde faaliyet yürütürlerse, [kontrol -T.Cliff] işlevini yerine getirmede daha iyi bir konuma sahip olurlar.
>
> "Sendikalar, şu ya da bu sendika veya işletmenin işçilerinin dar grup çıkarlarına karşı işçi sınıfının bütünün çıkarlarının öncülü-

günü yaparak, işçi kontrolü organlarının kendi üzerlerine almış oldukları bu muazzam çalışma içinde en etkin rolü oynamalıdırlar.

"Sanayinin çeşitli dallarında örgütlenmiş sendikalar işçi kontrolünün yerel ve merkezi organlarında yer almalı, ideolojik ve örgütsel liderlik rolünü üstlenmelidirler.

"Kontrol alanında, sendikalar, fabrika komitelerinin aldıkları her kararı gözden geçirmelidirler; fabrika ve işyerlerindeki delegeleri aracılığıyla, işçilere, üretimde kontrolün belli bir işletmenin o işletmedeki işçilerin ellerine devredilmesi anlamına gelmediğini, işçi kontrolünün üretimin toplumsallaştırılması ve ürünlerin karşılıklı mübadelesiyle aynı şey olmayıp yalnızca ona yönelik bir adım olduğunu açıklamalıdırlar.[26]

"Fabrika ve işyeri komiteleri, kendi alanlarında faaliyet yürüten sendikaların yerel organları haline gelmelidir."[27]

Fabrika komiteleri yanısıra sendikalar, ayrıca yeni kurulmuş bir diğer kuruma bağlı hale gelmeliydiler. 2 (15) Aralık 1917'de VSNKh kurulmuştu ve bunun işlevini tanımlayan kararnamede şunlar ifade ediliyordu:

"Yüksek Ekonomi Konseyi'nin görevi ulusal ekonominin ve devlet maliyesinin örgütlenmesidir. Yüksek Ekonomik Konsey, bu amaca uygun olarak ülke ekonomisini düzenleyen rehber ilkeleri ve planları hazırlar; yerel düzenleyici kurumların (yakıt metal tedariki, ulaşım konularında düzenlenen konferanslar, Merkezi Yiyecek Komitesi vb.), halk komiserliklerinin (ticaret ve sanayi, yiyecek, tarım, maliye, ordu ve donanma vd.), Tüm Rusya İşçi Kontrolü Konseyi'nin ve bununla ilintili diğer işçi sınıfı örgütlerinin faaliyetlerini koordine eder ve bütünleştirir."[28]

VSNKh, ülkenin ekonomik yaşamının merkezi planlama ve idare organıydı. Bu organın sendikalarla olan yakın ilişkisi, organ temsilcilerin dağılımında sendikalara tanınmış ağırlıktan açıkça anlaşılır:

Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi -10 temsilci,
Tüm Rusya Sendikalar Konseyi -30 temsilci,
Ulusal Ekonomi Bölge Konseyleri -20 temsilci,

Tüm Rusya İşçi Kooperatifleri Konseyi -2 temsilci,
Ulaşım ve İletişim Halk Komiserliği -1 temsilci,
Çalışma Halk Komiserliği -1 temsilci,
Tarım Halk Komiserliği -1 temsilci,
Maliye Halk Komiserliği -1 temsilci,
İçişleri Halk Komiserliği -1 temsilci.[29]

Ekonominin tek tek branşlarının yönetiminde de sendikalar ve VSNKh yakın ilişki içinde faaliyet yürüttüler. Sendikalar, idari kararların hayata geçirilmesinde bütünüyle VSNKh'ye bağlı olmayı kabul ederken, idari organlarda temsilcilerin çoğunluğunun (üçte ikisinin) kendi ellerinde bulunmasında ısrar ettiler. Nitekim, Mayıs 1918'deki Birinci Tüm Rusya Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi'nin bir delegesi olarak söz alan Tomski şunu söylüyordu: "VSNKh ile sendikalar birbirlerine öylesine yakın ve öylesine iç içe geçmiş örgütlerdir ki, bu örgütlerin birbirlerinden bağımsız taktikler geliştirmeleri olanaksızdır."[30]

Sendikalar, Çalışma Halk Komiserliği ile olan ilişkilerde de önemli bir güç kazandılar. Dördüncü Sendikalar Konferansı'nda (12-17 Mart 1918), sendikalarla Çalışma Halk Komiserliği arasındaki ilişkilerle ilgili olarak sunulan Bolşevik karar taslağında şunlar söyleniyordu:

> "Sendikalar yüksek organlarının (kongreler, konferanslar vd.) tüm ilke kararları Çalışma Komiserliği için bağlayıcıdır. Çalışma ve üretim koşullarıyla ilgili tüm yasama önerileri ve bağlayıcı kararlar, önceden sendikaların ilgili organları tarafından (yani Tüm Rusya ve Yerel Sendikalar Sovyetleri) onaylanmalıdır."[31]

Çalışma Halk Komiseri V. Smith, bu göreve sendikalar tarafından önerilmişti ve kendisi de aktif bir sendikacıydı. Smith'le birlikte Çalışma Halk Komiserliği'ndeki memurların ve komiserliğin bölgesel ve yerel temsilcilerinin çoğunluğu sendikalar tarafından seçildi. Çalışma Komiserliği sendikaların yüksek organlarınca alınmış ilkesel kararlara tabi hale geldi ve Komiserlik tüm kararlarını önceden sendikalara onaylatmak zorunda bırakıldı.

Sendikalar ve devlet

Bolşevik hükümetin ilk aylardaki deneyimleri, fabrika komiteleri ile sendikalar ve devlet arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğuna işaret ediyordu.

Fabrika komiteleri, doğaları gereği merkezkaç eğilimlere sahiplerdi. Sendikalar ise, kitle örgütleri olarak, farklı sınıf bilinci düzeylerine ve dolayısıyla kendi grup çıkarlarına sahip olan, bir bütün olarak işçi sınıfının genel çıkarlarına aykırı düşen bir zamanda kendi çıkarlarını daha ileri götürmeye çalışan çeşitli işçi gruplarının bir araya geldikleri organlardı. Lenin'e göre, proletaryanın bütüncül, tarihsel çıkarlarını yalnızca sınıfın öncüsü, yani devrimci parti temsil ediyordu ve grupsal ve geçici çıkarlar proletaryanın bu genel çıkarlarına tabi olmalıydı. Bolşeviklerden oluşan Sovyet hükümetinin, dar grup çıkarlarının temsilcisi olan sendikalarla çatışmaya düşmesi kaçınılmazdı.

Kuşkusuz, parti devrimi yapması için işçi sınıfını ikna etmek, proletaryanın çoğunluğunu devrime hazırlanma ve devrimi örgütleme fikrine kazanmak zorundaydı. Devrimden sonra ise, parti yine fabrika komitelerinde, sendikalarda ve sovyetlerdeki proleterlere önderlik etmek durumundaydı.

Ancak bu, partinin kendi iradesini zorla dayatmasıyla *mekanik olarak* gerçekleştirilemezdi. Parti, ancak kitlelerin gösterdikleri tereddüt ve bocalamanın üstesinden gelecek uzun bir mücadele aracılığıyla bu liderliği kazanabilirdi. Proletaryanın, özellikle de onun sendikalarda örgütlü kesiminin güvenini kazanabilmek için tekrar tekrar mücadele etmek zorundaydı.

Devrimciler, özerk, yani kendi kendini idare eden bir yapıya sahip sendikaların güvenini ancak ikna yoluyla kazanabilirler. Devrimcilerin sendika üyesi işçilerin çoğunluğunun hemfikir olmadıkları bir yönelimi sendikalara zorla dayatmaları beklenemez.

Marksistlerin nihai hedefi, devletle sendikaların tamamen içiçe geçtiği bir süreç içinde devletin sönümlenmesidir ve bu hedefin başarılması, parti, devlet, sendikalar ve fabrika komiteleri arasındaki bir çatışma ve bütünleşme sürecinin yaşanacağı uzun bir zaman dilimini gerektirir. Böyle bir sürecin yaşanabilmesi için ise, ekonomik zenginliğin giderek yükseldiği bir durumun varlığını şart koşar, sendikaların sönümlenmesi de buna bağlı olarak gerçekleşir. İşçilerin yaşam standartları yüksekse ve giderek daha da yükseliyorsa, işçiler

kendilerini savunma zorunluluğunu giderek daha az hissederler; bu şekilde, 'herkesin ihtiyaç duyduğu kadar aldığı' bir aşamaya varılır ve işçi sınıfının çıkarlarını koruyan organlar konumundaki sendikaların varlığı gereksizleşir. Bununla eşzamanlı olarak, daha yüksek bir üretim düzeyi için emeğin yoğunlaşmasına, sendikaların işçileri daha yoğun bir çaba içine girmeye ikna eden organlar olarak kullanılmasına duyulan ihtiyaç da giderek zorunlu olmaktan çıkar. Toplumdaki gerilim düşer ve böyle bir süreç içinde sendikaların yanısıra devlet de sönümlenmeye başlar.

Komünizmin bütünüyle gerçekleştiği aşamaya varılıncaya kadar, sendikaların işçilerin çıkarlarını işverenlere karşı savunma işlevlerini yerine getirebilecek durumda olmaları gerekir. İşveren devlet olsa bile bu durum değişmez. Bununla eşanlı olarak, sendikalar, birer işçi örgütleri olarak, işçi devletini savunmak zorundadırlar. Dolayısıyla, sendikaların hem devletten bağımsız, hem de onunla ortak bir yaşam birliği içinde olmaları beklenir.

Rusya'daki devrimden sonra, iç savaşın olağanüstü ağır koşullarında, yukarıda sözünü ettiğimiz bu ilişkilerin yaşanması mümkün olamadı: Sendikalar devletten bağımsız olamadılar. Sanayi, yalnızca Kızıl Ordu'nun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bir kurum haline geldi; sanayi politikası bütünüyle askeri stratejiye tabi kılındı. İşçilere ihtiyaç duydukları ürünleri sağlayacak olan sanayi devlete bağımlı olduğu için, sendikalar fiili olarak sanayinin idaresinde ve sanayi ürünlerinin bölüşümünde devletin bir parçası konumundaydılar.

Özellikle, ayni ücret hemen tamamen nakdi ücretin yerini almış olduğu için, sendikaların ücret düzeylerinin saptanması sürecine katılımı önemini büyük ölçüde yitirdi.*

Sendikalar, askeri cephe ve emek cephesi

İç savaşın patlak vermesiyle birlikte binlerce sendika üyesi işçi, orduya katıldı. Hükümetin insanları Kızıl Ordu ve sanayi için seferber etmesi esas olarak sendikalar aracılığıyla oldu. İç savaşın tırmanma-

(*) Ayni ücretlerin çok yaygın olması fiyat artışları ile ücret artışları arasındaki farkın önemini oldukça azalttı. Eğer işçilerin ücretleri yaygın biçimde ayni olarak ödenmemiş olsaydı, işçilerin zaten yeterince güç koşullarda sürdükleri yaşamları tamamen katlanılmaz hale gelirdi.

sıyla birlikte, sendikalar üyelerinin yüzde 50'sini Kızıl Ordu'ya tayın ettiler. Aynı zamanda, özellikle kamu hizmetleri sektöründe memur olarak çalışan işçilerin sayısında olğanüstü bir artış yaşanıyordu:[32]

	(*bin*)
1917 ortaları	693
1918 ortaları	1.946
1919 ortaları	3.707
1920 ortaları	5.222

Bolşevikler hızla sendikaların, işçilerin emek cephesi için seferber edilmelerinde de merkezi bir rol oynamaları gerektiği sonucuna vardılar. Henüz benimsenmiş parti programında (Mart 1919) şunlar ifade ediliyordu:

> "Devletin tüm emek gücünden azami ölçüde yararlanması esaslı bir öneme sahiptir. Bunun farklı bölgeler ve ekonomik yaşamın değişik branşları arasında doğru bir biçimde ve yeniden tahsisi Sovyet iktidarının ekonomik politikasının başlıca görevidir. Bu görev, ancak Sovyet iktidarı ile sendikalar arasında sıkı bir işbirliği yoluyla yerine getirilebilir. Halkın fiziksel ve zihinsel açıdan çalışabilir, belli toplumsal görevleri yerine getirebilir durumda olan tüm üyelerinin Sovyet iktidarı tarafından yerine getirilen genel seferberliğinin (sendikalar aracılığıyla etkin kılınacak bir seferberlik), bugüne kadar olandan çok daha geniş ölçekte ve çok daha sistematik bir biçimde başarılması zorunludur."[33]

Böylece, hükümet her bir yurttaşın emek gücü üzerinde çok sıkı bir kontrol kurdu. Örneğin, 7 Nisan 1919'da, maden işçilerinin işten ayrılmalarını yasaklayan bir kararname yayınlandı.[34] 12 Nisan'da yayınlanan bir başka kararname, bir Sovyet kurumunda çalışan kişilerin kendi insiyatifleriyle bir başka kuruma geçmeleri yasaklandı.[35]

Bunlara ek olarak, zorunlu emek seferberliği uygulamasına geçildi. 1920 yılında, seferberlikle ilgili olarak en önemli sektörleri kapsayan yirmi dolayında kararname yayınlandı:

Eski demiryolu işçileri	30 Ocak
Vasıflı demiryolu personeli	15 Mart
Şeker sanayii işçileri	24 Mart
Su taşımacılığı işçileri	7 Nisan
Madenciler	16 Nisan
Vasıflı su taşımacılığı personeli	27 Nisan

İnşaat işçileri	5 Mayıs
İstatistik uzmanları	25 Haziran
Tıp personeli	14 Temmuz
Daha önce balıkçılık sanayiinde çalışmış işçiler	6 Ağustos
Tersane işçileri	8 Ağustos
Yün sanayii işçileri	13 Ağustos
Eski metal işçileri	20 Ağustos
Tabakhane işçileri	15 Eylül
Elektroteknik işçileri	8 Ekim
Eski havacılık sanayii işçileri	20 Ekim
Kızıl Ordu için iç çamaşırı diken kadınlar	30 Ekim
İngiltere ve ABD'de çalışmış terziler ve ayakkabıcılar	Ekim[36]

Emek orduları

İşçilerin seferber edilmesinden emek orduları kurmaya geçmek küçük bir adımı gerektirdi. 1920 Ocak ayında bir genel emek hizmeti kararnamesi yayınlandı; kararname şunları öngörüyordu: (a) çalışabilir durumda olan herkesin (16 ile 50 yaş arasındaki erkeklerle 16 ile 40 yaş arasındaki kadınlar) olağan işlerinin yanısıra aralıklı ya da düzenli işlerde çalışmaları; (b) atıl durumdaki ordu ve donanma birliklerinin sivil işlerde çalıştırılmaları; (c) silahlı kuvvetlerde ya da tarımda çalışan vasıflı işçilerin devlet işletmelerine aktarılmaları; (d) emeğin ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına göre bölüştürülmesi. 15 Ocak 1920'de, ordu genelkurmayının önerisi üzerine, İşçi ve Köylü Savunma Konseyi tarafından yayınlanan bir kararname, Urallar'da faaliyet yürüten Üçüncü Ordu Birlikleri'nin geçici bir süre sivil görevlerin yerine getirilmesi için kullanılmasına izin verdi. Bu bölgedeki savaş bittiğinde tüm savaş birlikleri güneydeki ve batıdaki cephelere gönderildiler, ancak geride cephe gerisi birliklerden oluşan muazzam büyüklükte bir idari aygıt kaldı; bu birliklerin terhisi uygun görülmedi ve bunlardan sanayinin yeniden inşası çalışmalarında yararlanıldı. Birinci Devrimci Emek Ordusu Birlikleri adını alan bu birlikler, özellikle demiryollarının onarımında, kereste ve kömür tedarikinde kullanıldılar.

Askeri durumda görülen geçici bir iyileşmeyle birlikte, Mart 1920'de Don Havzası ile Kafkaslar'ın bazı bölgelerinde ikinci bir emek

ordusu oluşturuldu. Üçüncüsü Petrograd'ta kuruldu, ancak Polonya ile savaşa girilmesi üzerine bu birlikler çok geçmeden yeniden eski askeri görevlerine döndüler. Ocak 1920'de Ukrayna'da, güneybatı cephesinin bulunduğu bölgede de bir emek ordusu kurulmuştu. İşçi ve Köylü Savunma Konseyi'nin 'Cumhuriyet İhtiyat Ordusu'nun Moskova-Kazan demiryolu hattının yeniden inşası ve bu hat üzerinde çalışan lokomatif ve vagonların onarımı için kullanılması'nı öngören kararnamesi aynı günlere rastlıyordu.[37]

Stalinist yazında Troçki'nin emeğin askerileştirilmesinden birinci derecede sorumlu olduğu belirtilir. Ancak gerçeğin gün ışığına çıkmasını engellemek mümkün değil. Troçki'nin böyle bir siyaset izlenmesini istediği doğrudur. Ancak, yalnızca Troçki değil, Lenin de aynı siyasetten yanaydı. Nitekim, örneğin Lenin Üçüncü Tüm Rusya Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde şunları söylüyordu:

> "Elimizdeki aygıttan mümkün olan en büyük süratle yararlanabilmek için bir emek ordusu yaratmalıyız... Bu sloganı öne çıkarmakla, işçilerin ve köylülerin bütün dinamik gücünü sonuna kadar zorlamak, bu meselede onlardan bize her türden yardımda bulunmalarını talep etmek zorunda olduğumuzu ilan etmiş oluyoruz. Ve bu şekilde, bir emek ordusu yaratarak, işçilerin ve köylülerin bütün gücünü kullanarak, başta gelen görevimizi yerine getireceğiz."[38]

2 Şubat 1920'de yaptığı bir diğer konuşmada bu görüşünü yineledi:

> "... gelecek birkaç ay içinde... her ne pahasına olursa olsun emek orduları yaratmak, kendimizi bir ordu gibi örgütlemek, bir dizi kurumun sayısını bütünüyle azaltmak ve hatta bunları feshetmek durumundayız... Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi emek seferberliği ve emek orduları ile ilgili tüm önlemleri onayladığında, halkın geniş kesimlerini bu fikirlere kazanmayı başardığında ve bunların yerel görevliler tarafından yaşama geçirilmesini istediğinde, -hiçbir kuşkumuz yok ki- önümüzdeki en güç görevlerin üstesinden gelebileceğiz."[39]

Dolayısıyla, iç savaş sırasında, özellikle savaşın ikinci yarısına

karşılık gelen dönemde, Lenin'in emek mobilizasyonunun ve, genel olarak, sendikaların devletle eklemlenmeleri ve devlete tabi hale gelmelerinin yaşamsal ve acil bir öneme sahip olduğunu düşündüğünü görüyoruz.

İç savaş koşullarında, 1917'de proletaryanın Bolşevik saflara kazanılmasında çok belirleyici bir rol oynamış olan fabrika komiteleri özerkliklerini tamamen yitirdiler ve sendikaların yerel organları haline geldiler. Sendikalar ise ücretler ve çalışma koşulları konusunda dayatıcı güç olma konumlarını kaybettiler ve devlete entegre olarak askeri cephelerin ve emek ordularının mobilizasyonunu sağlayan organlar durumuna geldiler.*

Subbotnikler

Savaş komünizmi altında devletle sendikaların iç içe geçmeleri, yeni bir fenomen olarak *subbotnik*lerin, yani karşılıksız gönüllü cumartesi çalışmasının ortaya çıkmasını engellemedi. Heyecanla desteklenen karşılıksız gönüllü çalışmanın emeğin askerileştirilmesi biçimindeki devlet zorlayıcılığı ile yan yana var olabilmesi, geçerli eşitlikçilik anlayışının ve proletaryanın devrime bağlılığının sonucuydu. Bunlar, zorlayıcılık ile gönüllülük arasındaki sınırı bulanıklaştırıyordu.

İlk *subbotnik* 10 Mayıs 1919'da Moskova'daki demiryolu işçileri tarafından yaşama geçirildi. Bu uygulamının savunusunu ve öncülüğünü parti üyeleri yapıyordu. Moskova-Kazan Demiryolu *Subraion*u Komünistleri Genel Konseyi'nin *subbotnik*lerin uygulamaya konmasıyla ilgili olarak aldığı kararda şunlar ifade ediliyordu:

> "Sınıf düşmanımızın hakkından gelebilmek için... komünistler ve yandaşları bir kez daha ileri doğru atılmalı ve boş zamanlarının bir saatini daha çalışmaya ayırmalıdırlar; yani, günlük çalışma saatini bir saat daha artırmalı ve, buna ek olarak, cumartesi günleri aralıksız altı saat çalışmak suretiyle doğrudan gerçek bir değer yaratmalıdırlar. Komünistlerin kendi sağlıklarını ve yaşamlarını devrimin zaferinden ayrı düşünemeyecekleri dikkate alınarak, bu çalışma karşılıksız bir çalışma olmalıdır."[30]

(*) Sendikalarla devlet arasındaki ilişkiler konusunda daha ayrıntılı bir bilgi için bu eserin 4. cildinin 9. bölümüne bakınız

Lenin *subbotnik* fikrini tamamen ve hayranlıkla destekledi. 28 Haziran 1919'da kaleme aldığı *Muhteşem Bir Başlangıç* başlıklı makalesinde şunları yazıyordu:

> "Komünist *subbotnik*ler... işçilerin emek üretkenliğinin artırılması, yeni bir emek disiplininin benimsenmesi, ekonomide ve yaşamda sosyalist koşulların yaratılması konusundaki bilinçlerini ve gönüllü girişimlerini gösterdiği için çok büyük bir öneme sahipler... Moskova-Kazan Demiryolu işçilerinin örgütledikleri komünist *subbotnik* yeni sosyalist toplumun hücrelerinden biridir... Bu işçiler... 'komünist *subbotnik*ler' örgütlüyorlar; yetersiz beslenmeden ötürü bitkin, acılı, tükenmiş durumda olmalarına rağmen *tek kuruş almadan* ve *emeğin üretkenliğinde muazzam bir artışı* gerçekleştirerek fazla mesai yapıyorlar. En yüce kahramanlık bu değil midir? Bu, çok ciddi öneme sahip bir değişimin başlangıcı değil midir?"[41]

Petrograd'ta ilk kitlesel katılımlı *subbotnik* Ağustos 1919'da gerçekleşti. Yine, Kasım ve Aralık aylarındaki yakıt bunalımı sırasında devrimci coşkuda bir tırmanış yaşanmış olmalı. Bunula birlikte, eldeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, bu canlanış ancak 1920 yılı ilkbarında doruğuna ulaşmış görünüyor. 11 Nisan 1920'de yayınlanmış *Kommunistticheskii Subbotnik* adlı gazetenin kendisi de Moskova'da yayınlanan üç gazeteyle VTsIK'nın basımevinin gerçekleştirmiş oldukları bir *subbotnik*in ürünüydü. Gazete, Lenin'in bu gönüllü çabanın pratik değeri ve moral önemiyle ilgili olarak kaleme aldığı bir yazısını da içeriyordu.

Mart-Nisan 1920'deki Dokuzuncu Parti Kongresi'nin aldığı bir kararla, cumartesiye denk gelen o yılın 1 Mayıs'ının tüm Rusya genelinde muhteşem bir *subbotnik* olması öngörülmüştü. Buna katılacağını bildirmiş işçilerin sayısı yalnızca Moskova'da 425.000 idi.[42]

Proletaryanın çözülmesi ve proletarya diktatörlüğü

Proletarya, paradoksal olarak, proletarya diktatörlüğü altında ekonomik açıdan en yoksul sınıftı. Lenin'in Nisan 1920'de Birinci Tüm Rusya Maden İşçileri Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada belirtmiş olduğu gibi, "diktatörlük, kendisini yaşama geçiren işçilerin çok büyük bir

özveri ve sefaletini gerektirdi".

> "Hiç kimse bu iki yılı Petrograd, Moskova, İvanovo-Voznesensk işçileri kadar aç ve perişan halde geçirmedi. Yapılan hesaplamalar gösteriyor ki, söz konusu iki yıl boyunca, tahıl yetiştiren *gubernia*lardaki köylülerin yıllık ekmek tüketimi on yedi pudun altına düşmemişken, bu miktar işçiler için yıllık yedi pud idi. İşçiler büyük özverilerde bulundular, hastalıklara yakalandılar ve işçiler arasındaki ölüm oranının arttığı görüldü."[43]

Proletarya dağılmaya uğramış olmakla birlikte, ortada bir proletarya diktatörlüğünün varlığı söz konusuydu. Lenin 26 Mayıs 1921'de Onuncu Parti Konferansı'nda şunu belirtiyordu: "Proletarya deklase olduğu bir dönemden geçme durumuyla yüz yüze kalmış olmakla birlikte... her şeye rağmen siyasi iktidarı kazanma ve elinde tutma görevini yerine getirebilmektedir."[44]

Henüz oluşturulmuş İşçi Muhalefeti'nin sözcülüğüne getirilmiş olan Şliyapnikov, biraz da alaycı bir dille, Onuncu Parti Kongresi'nde şunları söyleyebiliyordu: "Vladimir İlyiç dün proletaryanın Marksist anlamda bir sınıf olarak var olmadığını söyledi. İzin verirseniz var olmayan bir sınıfın öncüsü olmanızdan dolayı sizleri kutlamak istiyorum."[45]

Kuşkusuz, kaba bir materyalist için, proletaryanın yokluğunda proletaryanın diktatörlüğünden söz etmek anlamsız bir şeydir; tıpkı duvar yokluğunda duvarın üstünde duvar kağıdı duruyormuş gibi. Ancak, akıldan çıkarmamak gerekir ki, ideolojik ve politik üstyapı maddi altyapıyı hiçbir zaman *doğrudan* ve *derhal* yansıtmaz. Fikirler kendi ivmelerine sahiptir. Genellikle, 'normal' zamanlarda, fikirler bir muhafazakarlık kaynağıdırlar: İnsanlar, maddi yaşam koşulları değiştikten çok sonra dahi, hala eski fikirlerin egemenliği altındadırlar. İdeolojik üstyapı ile ekonomik temel arasındaki bu karşılıklı ilişki, iç savaş boyunca bolşevizm için bir güç kaynağı haline gelmişti. Lenin'in 3 Kasım 1920 tarihli bir konuşmasında belirtmiş olduğu gibi:

> "Şayet proletarya burjuvaziye karşı mücadele içinde keskin bir sınıf bilinci, sıkı bir disiplin geliştirmemiş ve olağanüstü bir adanma göstermemiş olsaydı, diğer bir deyişle, proletaryanın eski sınıf

düşmanı karşısında tam bir zaferinin koşulu olan bütün bu nitelikler var olmasaydı, proletarya diktatörlüğünün varlığından söz edilemezdi...İşçi sınıfı tarafından siyasi özgürlük için verilen ve onyılları bulan bir mücadele süreci içinde kazanılmış alışkanlıklar, gelenekler ve kanaatler -bu alışkanlık, gelenek ve fikirlerin toplamı- tüm emekçilerin eğitimine bir araç olarak hizmet etmelidir."[46]

Marks, bize, kendi içinde sınıf ile kendisi için sınıfın tek ve aynı şey olmadığını, yani, sınıfın üretim süreci içindeki konumu dolayısıyla güçlü olabileceğini, ancak hala bu gücün bilincinde olmayabileceğini öğretmiştir. Madalyonun diğer yüzü ise şudur: Kendi ekonomik gücünün üçte ikisini yitirmiş sınıf, kendi deneyimi, toplum ve devlet içindeki geleneksel konumu sayesinde siyasi egemenliğini hala elde tutabilir.

Ancak, uzun erimde, proletaryanın kan kaybetmesi, kendisinden yeni devletin egemen sınıfı olması beklenen halkın moral gücünde ve bilincinde yıkıma uğratıcı bir gerilemeye neden olacaktır.

10

Savaş komünizmi ve köylülük

Kolektivizm ve bireycilik

Ekim Devrimi, biri proletaryanın diğeri köylülüğün olmak üzere iki devrimin birleşmesinin ürünüydü. Yukarıdaki bölümlerde, iç savaşın proletaryanın göreli toplumsal ağırlığında yıkıcı bir gerilemeye yol açtığını gördük. Şimdi ise, devrimin köylülüğün toplumsal ağırlığı üzerindeki etkisinin ne olduğu sorusuna yanıt arayacağız.

Daha önce işaret ettiğimiz gibi, Lenin, köylülüğün proletaryadan esaslı bir biçimde farklı olduğu fikrinde daima ısrar etti. Partinin köylülüğe ilişkin siyasetinin gelişimi boyunca Lenin'in düşüncesinde iki merkezi nokta vardı: (I) İşçi sınıfı köylülüğe öncülük etmeli; (II) İşçi partisi kendi bağımsızlığını korumalı ve kendisini köylülükten açık biçimde ayırdetmeliydi.[1]

Lenin şunu söylüyordu: "Sonuna kadar köylü hareketinin yanında yer almalıyız; ancak bunun bir başka sınıfın hareketi olduğunu, sosyalist devrimin de bu sınıf tarafından *yapılamayacağını* ve *yapılmayacağını* akıldan çıkarmamamız gerekir."[2]

Lenin, proletarya ile köylülük arasındaki açık ayrımı devrimden sonra da vurguluyordu:

> "Marks ve Engels, sınıf ayrımlarını unutarak üreticilerden, halktan ya da genel olarak emekçi halktan söz edenleri keskin bir biçimde eleştirdiler... Emekçi halkın ya da genel olarak işçilerin var-

lığından söz edilemez; ya üretim araçlarına sahip, düşünce tarzları ve alışkanlıkları kapitalist olan -ki bundan başka bir niteliğe sahip olmaları da beklenemez- küçük mülk sahiplerinden, ya da tamamen farklı bir düşünce yapısına sahip olan, bulundukları konum kapitalistlerle uzlaşmaz çelişkiler içeren ve kapitalistlere karşı mücadeleye girişen geniş ölçekli sanayideki ücretli işçilerden söz etmek gerekir...[3]

"Bizim amacımız sınıfları ortadan kaldırmaktır. İşçiler ve köylüler varlıklarını sürdürdükleri sürece sosyalizm gerçekleştirilmiş olmayacaktır...[4]

"Sahip oldukları koşullar, üretim, yaşam ve ekonomi alanında sahip oldukları koşullar köylüleri yarı-işçi ve yarı-satıcı yapar..."[5]

"Son derece tehlikeli, gizli bir düşmana, açıktan karşı devrimci olanlardan daha tehlikeli bir düşmana sahibiz; bu düşman, yaşamı bir tek düşünce -'Ben alabileceğim kadarını alırım, gerisinin ne olduğu umurumda değil'-' tarafından yönlendirilen... küçük mülk sahibinin yaratacağı anarşidir. Bu düşman, bütün Kornilov'ların, Dutov'ların ve Kaledin'lerin toplamından daha da güçlüdür."[6]

Lenin, küçük mülk sahiplerinin kırsal alanda yol açacakları anarşiyle mücadele konusunda *Nisan Tezleri*'nde iki tedbir öneriyordu: (1) Büyük, model çiftliklerin kurulması, (2) Kır yoksullarının kendi Sovyetleri içinde örgütlenmeleri:

"Tarım programındaki vurgunun Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri'ne kaydırılması.

"Bütün malikanelere el konulması.

"Ülkedeki *bütün* toprakların kamulaştırılması ve toprağın yerel Tarım İşçileri ve Köylü Vekilleri Sovyetleri'nin kullanımına verilmesi. Yoksul Köylü Vekilleri Sovyetleri'nin ayrı olarak örgütlenmeleri. Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri'nin kontrolünde ve kamu yararına uygun olarak -100 *desiyatin*den* 300 *desiyatin*e kadar değişen çeşitli büyüklükteki- geniş arazilerin her birinde yerel koşullara ve diğer faktörlere bağlı olarak model bir çiftlik kurulması."[7]

(*) desiatin = 1.09 hektar

Aynı şekilde, Bolşeviklerin Nisan Konferansı'nda, 'kırsal kesimdeki proleterlerin ve yarı proleterlerin her bir toprak beyinin malikanesi üzerinde Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri tarafından kamu yararına işletilecek yeterli büyüklükte model çiftlikler kurulması' için çaba gösterilmesi öneriliyordu.[8]

Sonraları gözle görülür hale geldiği gibi, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini takip eden tarım devrimi, büyük model çiftliklerin kurulmasına hiçbir şekilde katkıda bulunmadı. Tahminlere göre, Rusya genelinde el konulmuş tüm toprakların yüzde 93.7'si köylülere dağıtılmış, yüzde 1.7'si kolektif çiftliklere dönüştürülmüş, ve yalnızca yüzde 4.6'sı devletin elinde kalmıştı.[9]

Lenin tarımın kolektifleştirilmesi çağrılarına son vermedi. Merkez*guberni*alar Yoksul Köylü Komiteleri delegelerinin 8 Kasım 1918 tarihli bir toplantısı sırasında yaptığı konuşmada şunları ileri sürdü: "Toprağın taksim edilmesi, olsa olsa bir başlangıçtı. Bununla güdülen amaç, toprağın toprak beylerinden alınıp köylülere dağıtılacağını göstermekti. Ancak bu yeterli değil. Çözüm çiftçiliğin toplumsallaşmasından geçiyor." Lenin şunları söylüyordu:

> "Sovyet hükümeti, tarımın geliştirilmesi için özel bir fon kurmaya ve bu fona bir milyar ruble aktarmaya karar vermiş bulunuyor. Yeni kurulmuş mevcut tüm komünlere maddi ve teknik yardım yapılacak... Tarımsal üretimde yeni bir biçime geçiş ağır ilerleyebilir, ancak komünal çiftçilikte ilk adımları kararlılıkla atmak gerekir."[10]

11 Aralık 1918 tarihli Tüm Rusya Toprak İdareleri, Yoksul Köylü Komiteleri ve Komünler Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada, Lenin sosyalizmin kırsal alandaki geleceğine değindi. İçinde bulunulan zamanda gerekli olan şey, 'küçük bireysel köylü tarımından toprakta toplumsallaşmış üretim faaliyetine geçiş' idi. Ancak bunun son derece güç bir görev olduğu da kuşkusuzdu.

> "Küçük, bireysel köylü tarımından kolektif tarıma geçiş sırasında milyonlarca köylünün derin köklere sahip yaşam tarzında ve alışkanlıklarında ortaya çıkacak böylesine muazzam değişimlerin ancak uzun süreli çabalarla ve zorunluluk insanları kendi yaşamlarını yeniden biçimlendirmeye zorladığı zaman yaşama geçirilebileceğinin bütünüyle farkındayız."[11]

Lenin'in sunduğu raporun ardından, Kongre, tarım siyasetinin başlıca amacının 'tarımsal komünlerin, komünist Sovyet çiftliklerinin ve toprak üzerinde toplumsallaşmış üretim faaliyetinin devamlı ve kararlı bir biçimde örgütlenmesinin sürdürülmesi' olması gerektiğini öngören bir karar tasarısını benimsedi.

14 Şubat 1919'da, VTsIK, tarımda kolektifleştirmeyle ilgili olarak yeni bir kararname yayınladı. Söz konusu kararname 'topraktan yararlanmanın bireysel biçimlerinden kolektif biçimlerine geçilmesi'ni, ve 'topraktan bireysel yararlanımın tüm biçimlerinin bir süre sonra ortadan kalkacak eski biçimler olarak düşünülmesi gerektiği'ni bildiriyordu. Kararnamenin 138. maddesi, Sovyet çiftliklerinin ve tarımsal komünlerin kuruluşunun koşullarını, bunların yetki ve sorumluluklarını ayrıntılı olarak ortaya koyuyordu.[12]

Ancak, bütün bu formülasyonlar, kararnameler, resmi kararlar yığınından çok az şey yaşama geçirilebildi. Tahminlere göre, 1918 yılının sonuna gelindiğinde, her türden tarım kooperatiflerinin sayısı 3.000 dolayındaydı ve bunlar kırsal nüfusun ancak 0.15 kadarını kapsıyordu.[13]

1920 yılında, kolhozların toplam nüfusu 717.545, bunların üzerine yayıldıkları topraklar ise 700.464 *desiyatin* kadardı.[14]

Devlet çiftlikleri olan sovhozlar ise bundan biraz daha geniş bir alanı kapsıyordu: 1919'da 1.918.214 *desiyatin*. 1920'de, devlet çiftlikleri, kolektif çiftlikler ve komün çiftlikleri hep birlikte ekilip biçilen toprakların yalnızca yüzde 1 kadarını kapsıyordu.

Tarım proletaryası

Lenin, 1905'te *Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin İki Taktiği* adlı çalışmasında, devrimin birinci aşamasında proletaryanın bir bütün olarak toprak beylerine karşı köylülerle birlikte hareket etmesi gerektiğini, ikinci aşamada ise köylülüğü ikiye ayırarak zengin köylülere karşı 'yarı-proleter' konumundaki yoksul köylülerin yanında saf tutması gerektiğini ileri sürüyordu.

Mayıs 1918'de, tekrar, kırsal kesimdeki küçük burjuva unsurların ancak 'yoksul köylülerin, yani nüfusun yarı-proleter çoğunluğunun siyasi olarak bilinçli proleter öncünün etrafında örgütlenmesinin sağlanması' ile kontrol altında tutulabileceğini vurguladı.[16]

Ne var ki, köylülüğü ikiye ayırarak kırsal alandaki proleterlere dayanmayı öngören Bolşevik siyaset yaşama geçirilemedi. Her şey-

den önce, Bolşevikler kırsal alanda güçlü bir konuma sahip değillerdi. 1917 yılı sonunda, partinin kırsal alandaki üyelerinin sayısı 2.400 kadardı ve bunlar 203 örgüt içinde toplanmışlardı; bir yıl sonrasında bu rakamlar sırasıyla 97.000 ve 7.370 idi.[17] 1919 yılı sonunda köy hücreleri içinde örgütlü Bolşeviklerin sayısı 60.000'den fazla değildi.[18] Ayrıca, üyelerin çoğu köylüler değil, kırsal alanda yaşayan işçiler ve memurlardı. Partinin zayıflığını gösteren bir diğer gerçek de şu ki, 1922 yılında komünistler kırsal sovyetlerin yalnızca yüzde 6.1'ini teşkil ediyorlardı.[19]

Bundan da önemlisi, tarım devrimi tarım proletaryasını güçlendireceğine onu daha da zayıflatmıştı. Devrim, çiftliklerin büyüklüklerinin çarpıcı bir biçimde eşitlenmesine yol açarak köylülük içindeki sınıf ayrımlarını zayıflattı. Bu durum aşağıdaki tabloda görülüyor:[20]

(çiftliklerin yüzdesi)
ekilebilir toprak (desiyatin olarak)

yıl	yok	2'e kadar	2-4	4-10	10 ve üstü
1917	10,6	30,4	30,1	25,2	3,7
1920	4,7	47,9	31,6	15,3	0,5

	atsız	1 atla	2 atla	3 atla	4 atla	5 at ve üstü
1917	29,0	49,2	17,0	3,4	0,9	0,5
1920	27,6	63,6	7,9	0,7	0,2	-

Bir Sovyet istatistikçisine göre, Avrupa Rusyası'ndaki tarım işçilerinin sayısı 1917'de 2.100.000 iken, bu rakam 1919'da yalnızca 34.000 idi.[21]

Lenin, 27 Mart 1921'de geriye doğru bir bakışla şunları söylüyordu:

> "Bu dönemde Rusya'nın kırsal alanında bir gerilemenin yaşandığını biliyorsunuz. Ürün yetiştirilen geniş bölgelerde köylülerin sayısında hiçbir azalma olmadı, orta büyüklükte çiftliklerin sayısı ise artış gösterdi. Kırsal alan daha da küçük burjuvalaştı."[22]

Yine, 21 Nisan'da şunları yazıyordu: "Pek çok durumda, yoksul köylüler (proleterler ve yarı-proleterler) orta köylüler durumuna geldiler. Bu ise, küçük mülk sahiplerinin, küçük burjuva 'unsurlar'ın sayısının artmasına yol açtı."[23]

Yoksul köylü komiteleri

Mayıs 1918'de, Bolşevikler *Kombedi* adı verilen yoksul köylü komitelerinin kurulmasına karar verdiler. Bu siyaset, onlara, kent halkının ve henüz yeni kurulmakta olan Kızıl Ordu'nun yiyecek ihtiyacının karşılanması zorunluluğu tarafından dayatılmıştı.

Petrograd Sovyeti'nin yiyecek tahsis örgütlerinden gelen delegelerle beraber yaptığı (14) 27 Ocak 1918 tarihli bir konferansta şunu savunuyordu:

> "Bütün askerler ve işçiler, günde birkaç saat (örneğin 3-4 saat) yiyecek tahsis hizmetine katılmaktan yükümlü olacak (her biri 10-15 ve mümkünse daha çok kişiden kurulu) birkaç bin grup oluşturmak üzere harekete geçirilmelidir.[24]
>
> "Tüm istasyonlara ve önde gelen tahıl üreticisi *gubernia*lardaki kasabalara, kıtlığın üstesinden gelmeye yönelik en sert önlemlerin alınmasını sağlamak üzere örgütlenmiş en güvenilir ve en iyi silahlanmış devrimci askeri gruplar gönderilecektir. Bu gruplar, yerel demiryolu komitelerinin delege olarak seçtikleri demiryolu çalışanlarının katılımıyla, ilkin trenle tahıl taşımacılığını kontrol etmek, ikinci olarak tahılın toplanmasını ve depolanmasını sağlamak, üçüncü olarak spekülatörlere ve tahıl depolarına zorla el koyanlara karşı savaşımda en sert devrimci önlemlere başvurmakla yetkili kılınacaklardır."[25]

Lenin, açlık tehlikesinin tehditi altında, yiyecek temininde köylerden destek bulmak ve tahıl zoralımı için askeri gruplar oluşturmak için bir yol bulmaya çalışıyordu. VTsIK, 9 Mayıs'ta, 'Yiyecek Halk Komiserliği'ne tahıl stoklarını gizleyen ve bunlar üzerinden spekülasyon yapan kır burjuvazisiyle mücadelede olağanüstü yetkiler veren bir kararname' yayınladı:

> "(VTsIK), tahıl tekeli ve saptanmış fiyatlar konusunun yanısıra, spekülatörlere ve gezici tüccarlara karşı acımasız bir mücadelenin sürdürülmesinin zorunlu olduğu, elinde artık tahıl bulunan herkesin bu kararnamenin ***volost***'ta (küçük kırsal bölge) resmen yürürlüğe konmasından itibaren bir hafta içinde ihtiyacı olan dışındaki artık tahılı derhal teslim etmeye hazır olması gerektiği konularındaki kararlı tutumunu bir kez daha ilan eder...

"Tüm emekçileri ve mülksüz köylüleri derhal birleşerek kulaklara karşı acımasız bir mücadeleye girişmeye çağırır...
"1. Madde'ye uygun olarak (yetkililere) bildirilmemiş artık tahıla karşılığı ödenmeksizin el koyulacağını bildirir. El konulmuş tahılın saptanmış bedel üzerinden değerinin yarısı, nakdi olarak, tahıl tren istasyonuna fiili olarak ulaştırıldıktan sonra, o tahılın gizlendiği yeri yetkililere bildirmiş olan kişiye verilecek, diğer yarısı ise köy halkı arasında dağıtılacaktır. Saklanmış artık tahıllara ilişkin ihbarlar yiyecekten sorumlu yerel örgütlere yapılacaktır."

Bu kararname, beklenen amaca ancak zor yoluyla ulaşılabileceği gerçeğini saklamaya çalışmıyordu:

"Fazla tahılını gizleyen herkes, on yıldan az olmamak üzere, hapis cezası talebiyle Devrim Mahkemesi'ne sevk edilecek, yerleşik bulunduğu köyden ihraç edilecek ve mallarına el konulacaktır...
"Tahıl ve diğer yiyeceklerin zoralımı sırasında direnenlere karşı silahlı güce başvurulacaktır."[26]

Bu kararname, buna karşı çıkanlar tarafından 'Yiyecek Diktatörlüğü Kararnamesi' olarak isimlendirildi ve daha sonraları bu isimle anıldı. VTsIK, bu kararnamelerin yerine getirilmesi için 20 Mayıs'ta kır yoksullarına örgütlenme çağrısında bulunan bir karar yayınladı:

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, köylerdeki sovyetlerin görevleri sorununu ele aldıktan sonra, emekçi köylülerin kır burjuvazisine karşı birleşmelerinin acil bir zorunluluk olduğuna dikkat çekmeyi bir gereklilik sayar. Yerel sovyetler, yoksul köylülere kendi çıkarlarının kulakların çıkarlarına karşı olduğu gerçeğini anlatma ve kırsal kesimde kendi diktatörlüklerini inşa etmeleri için yoksulların silahlandırılması görevlerini derhal kendi üstlerine almalıdırlar."[27]

Bundan iki gün sonra, Lenin, Petrograd işçilerine 'Açlığa Dair' başlığını taşıyan uzun bir açık mektup kaleme aldı ve onlara Yiyecek Tedarik Komiserliği tarafından örgütlenmiş binlerce askeri yiyecek müfrezelerinden birine katılma çağrısında bulundu:

"İleri işçilerin, tahıl ve yakıt üretiminin yapıldığı her merkezde, her önemli tedarik ve dağıtım merkezinde kitlesel bir 'Haçlı seferi'ne girişmelerine, yapılan çalışmanın on kez artmasını sağlamak, hesaplama ve kontrol meseleleriyle ilgili olarak Sovyet iktidarının yerel organlarına yardım etmek, vurgunculuğu, yolsuzluğu ve serseriliği silah zoruyla ortadan kaldırmak için zorlu bir mücadeleye girişmelerine ihtiyaç duyuyoruz.[28]

"Lenin, VTsIK'nın 4 Haziran 1918 tarihli bir oturumunda, işçilerin... köylerde ajitasyon faaliyeti ve tahıl tedariki için kulaklara karşı bir savaşım yürütmeleri için... birleşmelerine ihtiyaç olduğunu söyledi... Kulaklara karşı mücadelenin yeni bir biçimi, yani, yoksul köylülerle bir ittifak doğuyor... Yoksul köylüleri ödüllendirme arzusundayız ve halihazırda buna başlamış bulunuyoruz... Tahılların toplanmasında ve tahıl depolarının kulaklara karşı korunmasında bize yardımcı olmaları halinde, yoksul köylüleri yüreklendirecek, mümkün olan her teşviki gösterecek ve onlara yardımcı olacağız."[29]

11 Haziran'da, VTsIK Yoksul Köylü Komiteleri ile ilgili olarak bir kararname hazırladı. Bunlar, 'artık tahılın kulaklardan ve zengin köylülerden zoralımı'nın, yiyecek ve diğer gerekli maddelerin dağıtımının ve genel olarak hükümetin tarım politikalarının yerinde yaşama geçirilmesinin araçları olarak hizmet edeceklerdi. Yoksul köylüler, bu hizmetlerinin karşılığı olarak, 15 Temmuz gününe kadar ele geçirilen artık tahılları serbestçe mülk edinmek, 15 Ağustos'a kadar bunları saptanmış fiyatın yarı bedeline satın almak, 15 Ağustos'tan itibaren ise yüzde 20 indirimle satın almak hakkıyla ödüllendirileceklerdi.[30]

Yiyecek müfrezeleri neredeyse askeri bir biçime büründü. Yiyecek Komiserliği'nin 20 Ağustos 1918 tarihli bir yönergesine göre, 'her yiyecek müfrezesi 25 kişiden az olmayacak ve her müfrezede en az iki ya da üç adet makineli tüfek bulunacaktı'. Yiyecek Ordu İdaresi bu müfrezelere yardımcı olacaktı.

Lenin, Yoksul Köylü Komiteleri'nin örgütlenişini kırsal alanda burjuva devrimden sosyalist devrime geçiş olarak görüyordu. 18 Mart 1918 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'ne sunduğu raporda şunları belirtiyordu:

"Proletaryanın iktidarı ancak köylülüğün yardımıyla kendi üzerine alabileceği, proletaryanın küçük burjuva devrimin ajanı olarak hizmet etmek zorunda kaldığı bir ülkede, Yoksul Köylü Komiteleri'nin kurulduğu güne kadar, yani 1918 yılı yazına ve hatta aynı yılın sonbaharına kadar, devrimimiz büyük ölçüde bir *burjuva* devrimi idi... Gerçek bir proleter temele kavuşmamız ancak Ekim Devrimi'nin 1918 yazında kırsal bölgelere yayılmaya başlaması ve tamamlanmasıyla birlikte gerçekleşti; devrimimizin yalnızca bildirgelerimizde, vaatlerimizde ve beyanatlarımızda değil, fakat ***fiilen bir proleter devrimi haline gelmesi*** de ancak bundan sonra yaşandı."[31]

Böylece, açlığın ve iç savaşın yarattığı basınç, Sovyet rejimini, ilk elde kendi varlığını kaygı edinen ve sosyalizme giden yol gibi görülen bir yola sürükledi. Ancak, eğer sosyalist bir tarım siyasetinin anlamı kolektif çiftçiliğe yönelik bir siyaset ise, ***Kombedi*** örgütlenmesine dayalı yiyecek zoralımı siyasetinin sosyalist olmakla hiçbir ilgisinin olmadığı açıktır. Dahası, yaşanan pratik şunları da açıkça göstermiştir ki, (1) yoksul köylülerin sayısı Bolşevik liderlerin sandığından daha azdı ve (2) bunlar orta köylülerden ve kulaklardan düşünüldüğü kadar bağımsız değillerdi.

Dolayısıyla, VTsIK, 2 Aralık 1918 gibi oldukça erken bir tarihte, Yoksul Köylü Komiteleri'ni yasaklayan bir kararname yayınladı. Parti, yoksul köylülerin -Lenin'in sözleriyle- 'orta köylüler haline geldiği' gerçeğini kabul etmek zorunda kalmıştı.

Köylülerin tahıl ve yiyecek zoralımına gösterdikleri direniş

Köylü kitleleri doğal olarak yiyecek zoralımına karşı direndiler. Ürünlerini saklamaya başladılar. Yapılan tahminlere göre, 1920 yılında, toplam ürünün üçte birinden fazlası hükümetin toplama ekiplerinden başarıyla gizleniyordu.[32] Ayrıca, köylüler yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar toprağı işlemeye başladılar; böylece, 1920 yılının sonlarına gelindiğinde, Avrupa Rusyası'nda ekili toprak, 1913 yılında olanın beşte üçü kadardı.[33]

1920 yılının tahıl rekoltesi 35 milyon metrik tondan daha azdı; oysa, 1909-13 yılları arasında kalan dönemde yıllık ortalama rekolte 72.5 milyon ton kadardı. Köylülerin kendi tahıl tüketimi 17 milyon

metrik tondan da azdı; bu savaş-öncesi dönemdeki düzeyle karşılaştırıldığında yüzde 40 gibi olağanüstü bir azalmaya karşılık düşüyordu.[34]

Bununla birlikte, iç savaş sırasında köylülerin Bolşevik hükümete karşı tavrı çok da olumsuz değildi. Yiyecek zoralımlarından yakınmakla birlikte, toprak beylerinin Beyaz Ordu'nun açtığı yoldan geri dönüp başlarına çöreklenmeleri tehlikesi karşısında Bolşeviklerin kendilerine sağladıkları koruyuculuktan memnundular.

Köylülüğün yeni yöneticiler karşısındaki kararsız, birbirini tutmayan, itaatkarlık ve nefreti birlikte içeren tavrı, Boris Pilnyak'ın *Toprak Ana* adlı öyküsünde çok etkili bir şekilde dile getirilmiştir. Öyküde, komünist Nikulev şöyle söyler:

> "Eğer balıkçı Vasil İvanov Starkov'a 'Bizim Viazovi'de kaç tane komünist var?' diye sorarsanız, size şu yanıtı verecektir: 'Pek fazla değil, bizim buralarda sıradan bir halk yaşar. Komünist olan yalnızca iki aile var.' Eğer üzerine gider ve bu sıradan halkla tam olarak neyi kastettiğini söylemesini isterseniz, bu kez şunları söyleyecektir: 'Sıradan halk, adı üstünde, sıradan halk demektir. Sıradan halk şu sizin Bolşevikler dediğiniz türden insanlar gibi bir şeydir.'"[35]

Öyle görünüyordu ki, Bolşevikler köylüler tarafından kabul görüyorlardı -1917'de köylülere toprak veren parti Bolşevik olarak anılıyordu; komünistler ise az sayıdaydılar ve sevilmiyorlardı: Parti 1918'de ismini 'komünist' olarak değiştirdi ve bu kez tahıl zoralımlarını yürütenler komünist olarak anılmaya başladılar. Lenin'e göre, köylülerin bu kendi içinde tutarsız tavrı en iyi şekilde şu sloganda dile geliyordu: "Sovyet iktidarından yanayız. Bolşeviklerden yanayız. Kahrolsun *communia* (komünistler)."[36]

Bolşevizme yönelik bu ikili tavır, daha açık bir ifadesini Tüm Rusya Sovyetleri Üçüncü Kongresi'nde bir köy delegesinin sözlerinde buluyordu: "Toprak bize, ekmek size ait. Su bize, balık size ait. Orman bize, kerestesi size ait."[37]

Köylüler açısından, kendilerine toprak dağıtmış olması hükümeti desteklemeleri için bir nedendi; ancak aynı hükümet kentlerdeki insanların açlığını gidermek için ürünlerine el koymaya başladığı zaman mesele tamamen değişiyordu. Sovyet iktidarına yönelik bu

ikili tavır, kendisini ya pasif bir direniş, ya da açık bir isyan şeklinde gösteriyordu.

Bununla birlikte, Beyaz Ordu'nun toprak beylerini yeniden işbaşına getirmesi tehlikesi varlığını devam ettirdiği sürece, köylülerin Sovyet devletinin zoralımlarına karşı muhalefeti sınırlı düzeyde kaldı.

Köylülerin direnişi devleti şekillendiriyor

Fransız köylülerinin Robespierre liderliğindeki devlet karşısında sergiledikleri tavır ile Rus köylülerinin Lenin liderliğindeki Sovyet devletine karşı takındıkları tavır arasında yakın bir benzerlik vardı. Devrimlerin yaşandıkları tarihlerde, gerek Fransa ve gerekse Rusya'da, köylülük nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturuyordu ve köylülüğün devlet karşısındaki tavrı devletin fizyonomisini büyük ölçüde şekillendiriyordu.

Engels, Fransız köylüsünün Jakoben hükümete karşı tavrını şu şekilde tanımlar:

> "Birinci Fransız Devrimi'nde, köylüler, en acil, en maddi özel çıkarları gerektirdiği sürece; o zamana kadar feodal bir temelde ekip biçtikleri toprak üzerindeki mülkiyet hakları güvence altına alınıp feodal ilişkiler bir daha geri gelmemek üzere tasfiye edilinceye, yabancı ordular kendi bölgelerinden püskürtülünceye kadar, devrimci bir tarzda hareket ettiler. Bu bir kez gerçekleştiğinde ise, sınırsız bir açgözlülük ve öfkeyle, ne istediğini kavramadıkları büyük kentlerdeki harekete ve özellikle de Paris'teki harekete karşıt bir tavır içine girdiler. Kamu Güvenliği Komitesi'nin çok sayıda bildirisi, Konvansiyon'un yayınladığı sayısız kararname, özellikle de üst sınır ve karaborsacılar, seyyar taburlar ve seyyar giyotinler hakkındaki kararnameler inatçı köylülere karşı yöneltildi. Ve, buna rağmen, başka hiçbir sınıf yabancı orduları ülke dışına püskürten ve iç savaşa son veren Terör'den bu köylüler kadar yararlanmadı.[38]"

Fransız deneyimine çok yakından benzeyen Rus deneyiminin en iyi tasfirlerinden biri, Tambov eyaletindeki Çeka örgütünün başkanı Antonov Ovsenko'nun kaleme aldığı bir rapordur. 20 Temmuz 1921'de Lenin'e gönderilmiş olan bu raporun bir kopyası Troçki'nin

Harvard'taki arşivleri arasında bulunmuştur. Söz konusu rapor 40 sayfa uzunluğunda; doğal olarak bazı pasajları aktarmakla yetinmek zorundayız.

Rapor, Tambov eyaletinde başgösteren kitlesel bir protesto hareketini tasvir ederek başlıyor. Üç buçuk milyon insanın yaşadığı bu eyalette, onbinlerce köylü söz konusu ayaklanmaya aktif olarak katılmıştı.

> "Ocak ayı ortalarında ayaklanma örgütü kesin olarak şekillenmişti: "Beş *uezd*de, toplantılarda seçilmiş, *volost* ve sonra *reion* (bölge), *uezd* ve nihayet *gubernia* komiteleri ile ilişkilendirilmiş 900'e yakın köy komitesi kurulduu...
>
> "Şubat ayında savaşmaya hazır adamların sayısı 40.000'e ulaştı... 'Kır' askerlerinin yanısıra, ayrıca faaliyet halinde olan ve 10.000 kadar insanı kapsayan muhafız birlikleri vardı.
>
> "Yerel halkla örgütlü bir işbirliği içinde bulunmaları dolayısıyla, bu çeteler daha iyi korunur durumda ve olağanüstü seyyar haldeydiler -deyim yerindeyse aynı anda pek çok yerde birden bitiveriyorlardı. Bunların taktikleri, bizim küçük ve ihtiyatsız birliklerimizi yoğun atlı süvarilerle çepeçevre kuşatıp ansızın saldırılara girişmekle sınırlıydı... Bu beş *uezd*in köylerinde bulunan Sovyet görevlilerin hemen hepsi kaçıp kasabalara sığınmışlardı ve kırsal alandaki parti örgütü çökmüş durumdaydı; parti örgütü sistematik olarak ve zamanında güç toplamakta, kendine bağlı kuvvetleri silahlı ayaklanmanın başgösterdiği köylerden geri çekmekte başarısız kalıyordu ve bu köylerde katledilen komünistlerin sayısı bine varıyordu."

Kızıl Ordu ve Çeka, köylü ayaklanmalarına karşı çok sert tedbirlere başvurdu. Örneğin:

> "Çetelere yandaş köyler tespit ediliyor ve bu köylere karşı yoğun bir teröre girişiliyor: Buralarda özel bir 'karar' okunuyor; bu kararda o köydekilerin emekçi halka karşı işledikleri suçlar birer birer sayılıyor, köydeki erkeklerin hepsinin Devrimci Askeri Mahkeme önüne çıkarılacakları duyuruluyor; çetecilerin aileleri *rehin* olarak bir çalışma kampına sevk ediliyorlar, çete üyesine ge-

lip teslim olması için iki haftalık bir süre tanınıyor, eğer bu süre içinde gelip teslim olmazsa çetecinin ailesi yaşadığı *gubernia*nın dışına sürülüyor ve ailenin (daha önce koşullu olarak haczedilmiş) mülküne temelli el konuluyor. Bunlarla eşzamanlı olarak köydeki evler tek tek aranıyor, evde bir silah bulunması halinde o evin çalışabilir durumdaki en yaşlı erkeği hemen orada kurşuna diziliyor...

"Bu talimnamelerin doğru bir biçimde uygulanışına model olarak Birinci Sektör örnek gösterilebilir; bunun sorumluluk sahasındaki inatçı çete yandaşı Parevskaya *volost*u, silahlarını ve çete üyelerini teslim edinceye kadar rehin sisteminin kararlı bir biçimde uygulanması ve gruplar halinde kurşuna dizme yöntemi sonucu dize getirildi. Bizim Çeka örgütü ve askeri kuvvetlerimizin başarısı bu kampanyanın etkin bir biçimde yürütülmesine yardımcı oldu...

"Aldığımız istihbarata göre Mayıs ayı başında çete saflarında hareket eden 21.000 isyancı vardı ve Temmuz ortasına gelindiğinde bunlardan geriye yalnızca birkaç yüz kişi kaldı; diğerleri ya öldüler (Haziran ve Temmuz ayları içinde 2.000 çeteci öldürüldü), ya kendiliğinden teslim oldular veya yakalandılar, ya da başka yerlere kaçtılar...

"Siyasi Komisyonlar'dan gelen raporlara göre, 1 Haziran ile 2 Temmuz arasında kalan dönem içinde 1.748 çeteci ile 2.452 asker kaçağı ele geçti; 1.449 çeteci ile.. 6.672 asker kaçağı ise kendiliğinden teslim oldu. Bunların kayıtlara geçen toplam sayısı 12.301. 3.430 kişi ile 913 aile rehin alındı. 157 işletmeye el kondu; 85 ev yakıldı ya da yıkıldı. Son hafta içinde, yakalanan çetecilerin ve asker kaçaklarının sayısı 16.000'e, rehin alınan aile 1.500'e, el konan işletme 500'e ve yakılan ya da yıkılan ev 250'ye yükseldi... 300'den fazla çeteci ailesi, çeteye üye aile bireyi gelip teslim olduğu için salıverildi... En sert önlemlere, silahlarını saklamakta inat eden Belomestnaya ve Dvoinya *volost*larında başvuruldu; çeteciler, ancak iki kulak grubu kurşuna dizildikten sonra silahlarını teslim ettiler. Buralarda toplam 154 çeteci kurşuna dizildi. 227 çeteci ailesi rehin alındı; 17 ev yakıldı, 24'ü yıkıldı ve 22'si köy yoksullarına verildi. Estalsk *volost*unda 75 rehine ve çeteci kurşuna dizildi; 12 ev yakılırken 21'i yıkıldı. Adı geçen *volost*larda köylüler 300 çeteciyi ihbar ettiler; bunların bazılarını 118 tüfek, 25 av tüfe-

ği, 10 tabanca, vb. ile birlikte kendi elleriyle teslim ettiler...
"Krivopoliane köyünde, 13 rehinenin kurşuna dizilmesinden sonra, makineli tüfek yedek parçalarının saklandığı bir deponun yeri gösterildi; bazı çeteciler ve Selianskyi'nin çetesinden arta kalanların saklandıkları yer ihbar edildi. Tambov *uezd*inde, 1 Haziran ile 10 Temmuz arasında, 59 çeteci silahıyla birlikte, 906'sı silahsız olarak teslim oldu; teslim olan asker kaçağı sayısı ise 1.445 idi. Aynı süre içinde 1.455 çeteci ile 1.504 asker kaçağı öldürüldü. 549 aile rehin alınırken 295 işletmeye el kondu; 80 ev yakıldı, 60'ı ise yıkıldı; 591 çeteci ve 70 rehine ve bunlara yataklık eden iki kişi kurşuna dizildi...
"Çalışma kamplarındaki rehinelerin toplam sayısı ise 5.000 dolayında."

Köylü kitleleri niçin rejime karşı silaha sarıldılar? Çeka raporu bu soruya gerçekçi ve tarafsız yanıtlar getiriyor:

"Köylü ayaklanmaları, *kırsal kesimdeki küçük mülk sahiplerinin en acımasız zorlayıcı önlemleri kendilerine yönelten, kendi ekonomik durumlarına hiç aldırış etmeyen ve kırsal kesime gözle görülür herhangi bir hizmet götürmeyen proletarya diktatörlüğü karşısında duydukları hoşnutsuzluğun yaygınlaşması nedeniyle gelişiyor*...
"Genel olarak, Sovyet rejimi, köylülerin pek çoğunun gözünde, yaşadıkları yere kısa bir süre için gelip *volost* Yürütme Komitesi'ne ve köy Sovyetine bir sürü emir veren, çoğu yerine getirilemez ve hatta saçma olan bu emirleri yerine getiremedikleri için adı geçen yerel organların temsilcilerini tutuklayan ve sonra geldiği gibi çekip giden komiserlerle ya da diğer yetkili kişilerle özdeşleşmiş durumda bulunuyor. Öte yandan, rejimin köylünün gözünde özdeş tuttuğu bir başka şey yiyecek zoralımını gerçekleştiren silahlı gruplar... Köylü çoğunluğu, Sovyet rejimini kendisine yabancı, yalnızca emirler yayınlayan, ve üstünde iyi düşünülmemiş bu emirler dışında kendisiyle herhangi bir bağı olmayan harici bir şey olarak görmeye alışmış durumda.
"*Sovyet rejimi, askeri idareye özgü kısıtlayıcı ve zorlayıcı bir karaktere sahip.*"

Raporda sonuç olarak şunlar ifade ediliyor:

> "*Kırsal alanda, Sovyet rejimi hala esas olarak ekonomik olmaktan çok askeri-idari bir karaktere sahip*; köylülerin rehberliğini kabul etmedikleri talimatlar yayınlayan harici bir güç durumunda; rejim, köylülerin gözünde, her şeyden önce kırsal alanı örgütleyen ve idare eden bir sistem değil, baskıcı bir mekanizma konumunda."[39]

Köylülüğün devlete karşı kitlesel, inatçı muhalefeti, devleti kaçınılmaz olarak Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de öngördüğü ideal proletarya diktatörlüğü normundan uzaklaştırdı. Lenin, söz konusu çalışmasında, Marks ve Engels'i takip ederek, işçi devletinin çoğunluk için tam bir demokrasiyi temsil ederken azınlık üzerine -burjuvaziye- kendi diktatörlüğünü dayatacağını ileri sürüyordu. Ancak, ekonomisi yıkıma uğramış geri bir ülkede iç savaşın ve geciken uluslararası devrimin doğurduğu zorunluluklar, devletin köylüler üzerine acımasız dayatmalarda bulunmasına, demokrasinin çoğunluk açısından -bu durumda köylülük açısından- olanaksız hale gelmesine yol açtı.

Devletin deformasyonunu daha da derinleştiren bir başka faktör daha vardı. Köylülük, kaçınılmaz olarak, köyle bağını daha yeni yeni kesmiş olan genç proletaryanın ruh halini etkiledi. Nitekim, Tambov'daki Çeka örgütünün raporu, eyaletteki demiryolu işçilerinin durumundan söz ederken bu gerçeğe değinmeden edemez:

> "Demiryolu çalışanları karşı devrimci örgüt için önemli bir eksen olmaya devam ediyor...
>
> "Demiryollarının korunması için, demiryoluna en yakın yerleşim biriminden rehineler alınmaya dayalı bir sistem henüz Nisan ayları başında uygulamaya konuldu; Haziran'da, bu uygulama telgraf şebekesini ve yollar üzerindeki köprüleri içine alacak şekilde genişletildi; Temmuz'da rehinelerin alıp götürülmesi uygulamasından vazgeçilerek bunların köylerinde kalmalarına izin verildi, demiryolunda bir tahribat olması halinde bundan ilkin kendilerinin sorumlu tutulacakları bildirildi."

Eyaletteki parti örgütü dahi köylülerin ruh halinden etkileniyordu:

> "1920-21 kışında parti örgütü derin bir bunalıma girdi; disiplin çöktü, moral bozucu gelişmeler ivme kazandı... ve üyelerin yarısına yakını örgütü terk etti...
> "Parti örgütü güç yitirdi ve aşırı gergin bir havaya büründü; işçiler arasında muhalif bir ruh hali giderek artıyor... Geçen yıl 14.000 olan parti üye sayısı 5.000 üyeye düşmüş bulunuyor."[40]

Böylece, köylülerin komünizme karşı takındıkları tavır, devleti şekillendiren etkenlerden biri oldu; devlete Jakoben bir karakter kazandırdı, yani, devlet, kendi iradesini büyük çoğunluğa dayatan devrimci azınlığın aşırı merkeziyetçi diktatörlüğü niteliğine büründü.

Sonuç

Önceki bölümde sanayi proletaryasının toplumsal ağırlığının gerilediğini görmüştük. Bu bölümde, bunun yanısıra tarım proletaryasının ağırlığının da azalmış olduğunu gördük. Buna karşın, küçük burjuva köylülüğün toplumsal ağırlığı artmaya devam etti. Söz konusu iki sınıfın göreli güçlerindeki değişimin grafik ifadelerinden biri, bunların sayısal büyüklüğü. Görmüş olduğumuz gibi, sanayi işçilerinin sayısı 1917 yılında 3.000.000 iken, (yüzde 58.7'lik bir azalma ile) 1921-22'de 1.240.000'e düştü; yine, 1917'de 2.100.000 olan tarım işçilerinin sayısı (98.5'lik bir oranla) 1919 yılında 34.000'e düştü. Köylü ailelerinin sayısı 1 Ocak 1918'de 16.5 milyondu, bu rakam 1920 yılına gelindiğinde -yaklaşık yüzde 50'lik bir artışla- 24 milyona yükseldi.[41]*

Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümünde *Pravda*'da 'Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Politika' başlığıyla yayınlanan bir makalede, Lenin haklı olarak şunları söylüyordu: "Proletarya diktatörlüğünden ilk yararlanan, en çok ve en çabuk yararlanan bir bütün olarak köylülük oldu."[42]

(*) Burada, sanayi işçilerinin sayısına ilişkin verilen rakam hanelerin değil, tek tek bireylerin sayısını göstermektedir; dolayısıyla, sanayi işçilerinin ailelerinin sayısı çok daha küçüktür.

Köylülüğün durumu ve takındığı tavır, iç savaş süresince ve hatta iç savaş sonrasında da siyasi örgütlenmenin -devlet, sovyetler, devlet memurları topluluğu, parti- yapısını etkiledi.*

(*) Proletarya ile köylülük arasındaki sınıf çatışması, Lenin'in yönetimi altında Sovyet seçim yasasının neden bu ikisine biçimsel olarak eşit bir hak tanımamış olduğuna da açıklık getirir: Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde, her 25.000 şehirli seçmen bir vekil gönderirken, kırsal kesimdeki seçmenler için bu rakam 125.000 idi. (Nüfusun yüzde 51'i yaşı 20'nin üzerinde olan yetişkinlerden oluştuğuna göre, şehirli nüfus, kırsal nüfusa oranla 2.5:1 oranında daha fazla bir temsile sahipti.)

Lenin bunu şu sözlerle açıklıyordu: "Evet, işçilerle köylüler arasındaki eşitliği bozduk... Bir işçinin oyu birkaç köylünün oyuna eşit. Bu bir haksızlık mı? Hayır, sermayenin başımızdan defedilmesinin zorunlu olduğu bir dönemde, bu tamamen haklı bir uygulama."[43]

11

Devletin sönümlenmesi?

İç savaş boyunca Bolşevik hükümet kuşatma altındaydı; sadece emperyalizmin değil, aynı zamanda, bazen ilgisiz kalan bazen de açıkça düşmanca olan kendi halkının kuşatması altında. Bu durum kaçınılmaz olarak devletin işleyişini etkiledi.

İdeallerdeki düş

Önce beklentiyi gözden geçirelim. Lenin, *Devlet ve Devrim* adlı kitabında, devletin sönümlenmesinin proletarya diktatörlüğünün kurulmasının hemen ardından başlayacağını ifade eder: "Marks'a göre, proletarya yalnızca sönümlenmekte olan bir devlete, yani derhal sönümlenmeye başlayan bir biçimde kurulmuş ve sönümlenmeye yazgılı bir devlete ihtiyaç duyar."[1] Ne kadar uzun olursa olsun, Lenin bunun ilerici ve süreklilik gösteren bir süreç olacağını umuyordu.

Devlet, burjuvaziyi ezmekte güçlü ve acımasız olmak zorundaydı. Bir çoğunluğun bir azınlık üzerindeki diktatörlüğü olacağı için, aynı zamanda demokratik olması gerekiyordu. Ona açık bir demokratik karakter kazandıracak ve işleyişini muazzam ölçüde basitleştirecek olan şey de bu olacaktı. Kapitalist egemenliğin yıkılmasından sonra gelen dönem,

> "Benzeri görülmemiş kesinlikte biçimler alan, eşi görülmemiş şiddette bir sınıf mücadelesi dönemidir; bu dönem boyunca devlet, kaçınılmaz olarak, *yeni bir yoldan* (proletarya ve genel olarak mülksüzler için) demokratik, yine *yeni bir yoldan* (burjuvaziye karşı) diktatoryal olmak zorundadır...

"*Dün*ün sömürücüler azınlığının ücretli köleler çoğunluğu tarafından baskı altına alınması görece kolay, basit ve doğal bir görevdir ve kölelerin, serflerin ya da ücretli-emekçilerin başkaldırılarının bastırılması sırasında olandan çok daha az kan dökülmesini gerektirecek ve insanlık açısından çok daha az şeye malolacaktır. Ve bu, demokrasinin nüfusun böylesine ezici çoğunluğuna yayılmasıyla da uygunluk içindedir ki, böylece *özel bir baskı aygıtı*na duyulan ihtiyaç ortadan kalkmaya başlayacaktır. Doğal olarak, sömürücüler bu görevi yerine getiren karmaşık bir aygıt olmaksızın halkı baskı altında tutmaya yetenekli olamazlar; ama *halk* çok basit bir 'aygıt'la, neredeyse bir 'aygıt', 'özel bir aygıt' olmadan *silahlı halkın basit bir örgütlenmesiyle* (İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri gibi) bile sömürücüleri baskı altında tutabilir."[2]

Lenin, yurttaşların kendilerinin yöneticiler konumunda oldukları eski Yunan uygarlığındaki demokrasi örneğine başvuruyor:

"Uygar toplumun tarihinde ilk kez olarak halk kitlesi devletin *gündelik idaresine...bağımsız* olarak katılacağı için, sosyalizm altında, kaçınılmaz olarak 'ilkel' demokrasi büyük ölçüde yeniden canlanacaktır."[3]

Proletarya

"Burjuvaziyi, hatta cumhuriyetçi-burjuvaziyi, devlet aygıtını, sürekli orduyu, polis teşkilatını ve bürokrasiyi ezmeye, parçalamaya ve onu yeryüzünden silip atmaya, bunların yerine *daha* demokratik bir devlet aygıtını, ama her şeye rağmen sonuçta tüm nüfusu içine alan bir milis gücünü oluşturmaya doğru giden silahlı işçiler biçimindeki bir devlet aygıtını geçirmeye yetenekli olacaktır."[4]

Böylece, 'silahlı proletaryanın kendisi hükümet durumuna' gelecekti.[5]

Proletarya devleti merkezi, ancak aynı zamanda komünlerin yerel özerkliğine ve *gönüllü* birliğine dayalı demokratik bir devlet olacaktı: "Proletarya ve yoksul köylüler devlet iktidarını kendi ellerine alacaklar ve komünler içinde serbestçe örgütlenecekler."[6] Ve Lenin, Engels'in sözlerini olumlayarak aktarır: "Eyaletlerin (*gubernia-*

ların), bölgelerin ve komünlerin genel oy hakkıyla seçilmiş resmi temsilcileri tarafından eksiksiz özyönetimi. Devlet tarafından atanmış tüm yerel ve bölgesel otoritelerin ortadan kaldırılması."[7]

Ekim Devrimi'nden sonra yayınlanmış olan ilk kararnamelerde ve çıkarılan ilk yasalarda 'demokrasi' sözcüğü sürekli yineleniyordu: 'Demokratik bir barış', 'ordunun demokratikleştirilmesi' gibi. Lenin, yeni toprak kararnamesini açıklarken şunu söylüyordu: "Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile halk kitlelerinin kararını görmezlikten gelemeyiz." Buna benzer onlarca ve yüzlerce ifadeye rastlamak kolaylıkla mümkündü. Ne var ki, köylülerin küskün muhalefetiyle yüz yüze bulunan, küçük ve giderek gerileyen bir proletarya azınlığına sahip olan Rusya'daki proletarya diktatörlüğü, o sözü edilen 'ezici çoğunluğun' değil, kararlı bir azınlığın diktatörlüğüydü.

Şimdi, ideal olanı bırakıp fiilen gerçekleşmiş olana dönelim ve Lenin'in Ekim Devrimi'nin öngününde öngördüğü normlardan sapılmasının nasıl kaçınılmaz hale geldiğini görelim.

Devlet yönetimi

Rus Sosyalist Federal Sovyeti (RSFS)'nin 10 Temmuz 1918 tarihli Tüm Rusya Sovyetleri Beşinci Kongresi tarafından benimsenmiş birinci anayasası şunu ilan ediyordu: "Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, Rus Sosyalist Federal Sovyeti Cumhuriyeti'nin en yüksek organıdır."[8]

İlk dönemde, Sovyetler Kongresi sık sık toplanıyordu. Nitekim, iktidarın Sovyetin elinde olduğunun resmen ilan edildiği 7 Kasım 1917 ile anayasanın benimsendiği 10 Temmuz 1918 arasında geçen yedi aylık dönem içinde dört kongre yapıldı. Bu sıklık iç savaşın başlamasıyla birlikte azaldı. Anayasa, Sovyetler Kongresi'nin 'yılda en az iki kez' toplanmasını öngörüyordu. Bu, 1921'de 'yılda bir kez' olarak değiştirildi.[9]

Gerçekte, Kongre Kasım 1918 ile Aralık 1922 arasında kalan dönemde ancak yılda bir kez toplandı. Sovyet Kongreleri'nin sıklığındaki azalmanın açık nedenlerinden biri, meclisin çok geniş katılımlı olmasının iç savaş koşullarına hiçbir şekilde uygun olmamasıdır: Kasım 1917'de 649 olan delege sayısı bir yıl sonra 1.296'ya, Aralık 1922'de ise 2.214'e yükselmişti.[10]

Sovyetler Kongresi'nin gücü onun Merkez Yürütme Komitesi (VTsIK)'ne devredildi. Anayasa'da, VTsIK Kongre'ye tabi bir organ-

dı. Anayasa'nın 29. Maddesi'nde şu ifade edilir: "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi bütünüyle Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ne karşı sorumludur." Bununla birlikte, VTsIK yetkiyle donatılmış bir organ olacaktı. Anayasa'da şunlar yazılıdır:

> "Kongreler arasında geçen zamanda, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi Cumhuriyet'in en yüksek organıdır.
>
> "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama, yürütme ve danışma organıdır.
>
> 'Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, işçi ve köylü hükümetine ve Sovyet iktidarının ülkedeki tüm organlarına bunların çalışmaları konusunda genel direktifler verir.
>
> "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin ya da diğer devlet departmanlarının kendisine sunduğu kararname taslaklarını ve diğer önerileri gözden geçirir ve onaylar; kendi kararname ve yönergelerini yayınlar.
>
> "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ni toplar ve Kongre'ye kendi faaliyetlerini bir rapor olarak sunar, genel siyaset ve belli meseleler hakkında Kongre'yi bilgilendirir.
>
> "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'ni ve... Halk Komiserlikleri'ni atar.
>
> "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin herhangi bir kararını iptal etme ya da erteleme yetkisine sahiptir."[11]

Dolayısıyla, Anayasa'ya göre, VTsIK, Halk Komiserleri Konseyi'nden (Sovnarkom) daha yüksek ve daha güçlü bir organdı.

Oysa, uygulamada, VTsIK'nın gücü kendi presidyumu (ve Sovnarkom) tarafından azaltılmıştı. Bunun bir nedeni, Sovyetler Kongresi durumunda olduğu gibi, VTsIK'nın çok geniş katılımlı bir organ olması, dolayısıyla idari bir liderliğin elastikiyetini azaltıyor oluşuydu. Anayasa, VTsIK'nın 200'den fazla üyesinin olamayacağını belirtiyordu. Ancak, bu hüküm, bu sayının Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1920) 300'e, ardından Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1921) 386'ya çıkarılmasını sağlamak için değiştirildi.

VTsIK giderek daha seyrek olarak toplanıyordu. Başlangıçta, her iki ayda bir toplanması gerekiyordu. Bu, Dokuzuncu Sovyetler

Kongresi tarafından 'yılda üç kezden az olmamak üzere' şeklinde değiştirildi.

Yedinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1919), Lenin, VTsIK'nın sık toplanamamasının nedenini Beyazlar'a karşı verilen savaşın getirdiği zorunluluklarla açıklıyordu: "Sovyetlerin ender olarak toplandığı ve delegelerin yeteri sıklıkta yeniden seçilmedikleri" söylendi. Bund temsilcisi, "Eğer Merkez Yürütme Komiteniz toplanmıyorsa bu gerçekten bağışlanmaz bir suç" şeklinde bir yakınmada bulundu. Lenin bu eleştirilere şu şekilde karşılık verdi:

> "Kolçak, Denikin ve diğerlerine karşı savaşıyoruz... Güç ve muzaffer bir savaş veriyoruz. Her düşman saldırısında Merkez Yürütme Komitesi'nin tüm üyelerini cepheye göndermek zorunda kaldığımızı biliyorsunuz... Yılları bulan mücadelenin çelikleştirdiği ve öncülük edebilmek için gerekli deneyimi kazanmış olan işçilerin sayısı, bizim ülkemizde bir diğer ülkede olduğundan daha az."[12]

VTsIK, fiiliyatta, yerini kendi presidyumuna bırakmış durumdaydı. İlk ve esas olarak 7 Kasım 1917'de kurulmuş organlar sistemi içinde presidyum gibi bir kurum yoktu. Bununla birlikte, VTsIK, kısa bir süre sonra, oturumlar için materyal hazırlamak ve mevcut VTsIK departmanlarına sürekli danışmanlık hizmeti vermek için 7 ya da 8 kişiden oluşan gayrıresmi bir organ olarak bir presidyum oluşturdu. Bunu izleyen aylarda, belli bir çalışmayı bu presidyuma bırakmak VTsIK'nın sık sık yaptığı bir pratik haline geldi. Ancak, buna rağmen birinci Sovyet anayasası presidyumu yasal iktidar organları arasına dahil etmedi.

İktidarın biçimsel (yasal) yapısı ile pratik arasındaki mevcut boşluk, resmi olarak bir buçuk yıl kadar sonra, Yedinci Sovyetler Kongresi 9 Aralık 1919'da toplanıp VTsIK ile ilgili olarak şu kararları benimsediği zaman kabul edildi:

> "VTsIK'nın presidyumu VTsIK'nın oturumlarına başkanlık eder.
> "VTsIK oturumları için gerekli materyali hazırlar.
> "VTsIK plenyumunun değerlendirmesine sunmak üzere kararname taslakları hazırlar.
> "VTsIK'nın kararlarının yaşama geçirilişine gözetmenlik yapar.
> "VTsIK oturumları arasında kalan zaman dilimi içinde, Sovnar-

kom'un aldığı kararları onaylamak ve bu organın aldığı kararları ertelemek, bunlar üzerinde yeniden karara varılması için bu kararların görüşülmesini en yakın tarihteki VTsIK oturumuna havale etmek yetkisine sahiptir."[13]

Presidyumun oturumlarının hangi sıklıkta yapılacağına ilişkin bir değiniye rastlanılmıyor. Bununla birlikte, presidyumun 19 Mart ile 30 Mayıs 1921 günleri arasındaki faaliyeti ile ilgili bir raporda, Kalinin söz konusu dönem içinde presidyumun 19 kez toplanmış olduğunu söylüyor. Bu, haftada ortalama üçten fazla toplantı yapıldığı anlamına geliyor.[14]

Oysa, gerçekte, ne Sovyetler Kongresi, ne VTsIK, hatta ne de VTsIK presidyumu Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) üzerinde gerçek bir iktidara sahipti. Kadrolarında en yüksek parti üyelerinin görev aldığı Sovnarkom'un Sovyetler Kongresi ya da VTsIK'ya olan tabiyetinin ancak biçimsel bir tabiyet olduğu daha başlangıçta açığa çıktı. İç savaş yıllarının dikkate değer gelişmelerinden biri, merkezi otoritenin, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nin ve VTsIK'nın aleyhine bir biçimde Sovnarkom'un elinde toplanmasıydı.

1918 Anayasası'nın 'Halk Komiserleri Konseyi doğrudan acil önlemler alabilir' hükmü iç savaş ve ulusal seferberlik sırasında sık sık kullanıldı. Bu tür olağanüstü koşullarda, alınan tüm kararların hemen hepsinin gerçekten acil önlemler niteliğine sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Sovnarkom yalnızca tam bir yürütme yetkisine sahip olmakla kalmadı, fakat aynı zamanda kararnameler yoluyla sınırsız bir yasama gücünü de elinde bulundurdu. İlk yıl 480 kararname yayınladı; bunlardan yalnızca 68'i onay için VTsIK'ya sunuldu. 1917 ile 1921 arasında Sovnarkom 1.615, VTsIK ise yalnızca 375 kararname yayınladı.[15]

Yerel sovyetlerin güç kaybetmesi

Ekim Devrimi'nden sonra, İçişleri Halk Komiserliği yerel sovyetlerin rolünü şu şekilde tanımladı:

"Yerel düzeyde, Sovyetler idari organlar, yerel iktidarın organlarıdır: İdari, ekonomik, mali, kültürel, eğitsel karakter taşıyan her kurumu kendi kontrolleri altına almalıdırlar...

"Bu örgütlerden her biri, en küçük olanına varıncaya kadar, yerel

karakter taşıyan sorunların çözümünde tamamen özerktir; ancak faaliyetleri merkezi iktidarın genel kararnameleri ve yönergeleriyle, dahil olduğu daha yüksek Sovyet örgütlerinin faaliyetleriyle uyum içinde olmalıdır."[16]

Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi kendi gücünü Sovnarkom'a bırakırken, bununla eş zamanlı olarak, otoritenin yerel sovyetler aleyhine merkezde yoğunlaştığı bir süreç yaşanıyordu.

İç savaş yerel sovyetlerin işleyişini sekteye uğrattı. Önde gelen kentlerde ilçe sovyetleri ortadan kayboldu. Sayısız çoklukta kentin idaresi eyalet ve bölgelerin idaresiyle birleştirilirken, anayasal olarak kurulmuş bölgesel örgütler bütünselliklerini yitirdiler. Bu dönemde Revkom olarak isimlendirilen Devrimci Komiteler merkezi bir rol oynadılar. Bu komiteler, Sovnarkom'un 24 Ekim 1919 tarihli bir kararnamesi uyarınca savaştan etkilenen bölgelerde kurulmuşlardı ve söz konusu kararname gereğince tüm yerel sovyet örgütleri bu komitelere itaat etmekle yükümlüydü.[17] Revkomlar sık sık Bolşevik Parti komiteleri ile özdeşleşiyordu.

Aralık 1919'daki Tüm Rusya Sovyetleri Yedinci Kongresi'nde, Kamenev, iç savaş sırasında sovyetlerin durumuyla ilgili olarak son derece olumsuz bir tablo çizdi:

> "Savaş yüzünden en iyi işçilerin büyük gruplar halinde kentlerinden tayin edildiklerini, bu yüzden de bir eyalet veya bölge başkentinde bir sovyet inşa etmenin ve onu işlevsel hale getirmenin zaman zaman güç bir iş haline geldiğini biliyoruz... Siyasi örgütler olarak sovyetlerin genel kurul toplantıları günden güne eriyor, insanlar kendilerini bütünüyle rutin işlere vermiş durumdalar... Genel sovyet toplantıları çok ender olarak yapılıyor ve vekiller yalnızca bir raporu onaylamak, bir konuşmayı dinlemek ve buna benzer bir iş görmek için toplanıyorlar.[18]"

Yerel sovyetlerin nüfuzu büyük ölçüde partinin eline geçti. Bunun nedenlerinden biri, yerel sovyet yönetimlerinin geri ve yozlaşmış olmasıydı. Stalin, Aralık 1918'de doğu cephesinin çökmesiyle ilgili olarak hazırladığı raporunda, bu çöküşten kesinlikle yerel sovyetlerin sorumlu olduklarını öne sürüyordu. Stalin, bu kurumlardaki personelin pek çoğunun daha önce eski çarlık rejiminin yerel hükümet organları olan Zemsto'da çalışmış kişiler olduğunu, örneğin Vi-

atka'daki sovyet kurumlarında çalışan toplam 4.766 personelden 4.467'sinin bu kişilerden oluştuğunu görmüştü.[19] Bu nedenle, güvenilirliği kuşkulu olan sovyetlerin denetlenebilmesi için yerel parti örgütlerinin güçlendirilmesi çağrısında bulundu.

Çeka'nın rolü

Sovyetlerin gücünü zayıflatan ve iç savaşın çetin koşullarıyla doğrudan bağlantılı olan bir diğer gelişme gizli polis teşkilatı Çeka'nın yükselişiydi. Daha önceki sayfalarda, Kızıl Terör'ün ve bunun aracı olan Çeka'nın yükselişinden Beyaz Terör'e karşı bir tepki olarak söz etmiştik.* Çeka, başlangıçta oldukça küçük bir teşkilattı. Ancak hızla genişledi. Şubat 1918'de Çeka merkezinde 120 personel çalışıyordu. Latsis'in söylediklerine bakılırsa, aynı yılın sonunda teşkilatta çalışanların sayısı toplam olarak 31.000'den az değildi.[20]

İç savaş sırasında, Çeka -gerek merkezi gerekse yerel düzeyde- devlet idaresinin tüm birimlerine girdi. 1918 yılı Ağustos ayına gelindiğinde, teşkilat 38 *gubernia*da ve 365 bölgede -ki bu o dönem Sovyet yönetimi altındaki tüm Rusya'yı kapsıyordu- alt komiteler oluşturmuş durumdaydı. Çeka Merkezi'nden yerel komisyonlara gönderilmiş 28 Ağustos 1918 tarihli bir yönergede, Çeka'nın hiçbir surette sovyet yürütme komitesinin herhangi bir organına tabi olmayacağı, aksine liderlik işlevini kendisinin üstlenmesi gerektiği belirtiliyordu.

Bir tarihçi, Çeka'nın o günlerdeki konumuna ilişkin olarak şunları söylüyor:

> "Çeka sınırsız bir güce sahipti; 1918 sonbaharında, Sovyet Rusya'nın doğrudan iç savaş ve yabancı kuvvetlerin işgali tehditi altında olduğu sıralarda, askeri savunma alanında teşkilatın yerel komisyonlarının bilgisi dışında hiçbir adım atılamazdı. Çeka'nın gözü heryerdeydi. Cephelerdeki sürekli yer değiştirmeler sonucu bazı sovyetler çöktüğünde, kendi askerlerine sahip olan Çeka savaştan etkilenen bölgelerde devlet otoritesini temsil ederdi."[21]

Kasım 1918 sonunda, demiryollarının, suyolu taşımacılığının, posta ve telgraf hizmetlerinin güvenliği görevi Çeka'ya verildi. Ayrıca Yiyecek Tahsis Komiserliği'ne bağlı askeri birliklerin sorumluluğu da Çeka'ya devredildi.

(*) Bu cildin 1. Bölümünde 18. sayfadaki Kızıl terörün başlangıcı adlı bölüme bakınız

Çeka, en başta gelen merkezi organlar olma niteliği taşıyan yerel Olağanüstü Komisyonlar kurmak suretiyle bölge idaresine varıncaya kadar bir otorite ağı kurmayı başarmış olduğu için, İçişleri Halk Komiserliği ile bir sürtüşme içine girmesi şaşırtıcı değildi.

Mart 1918'de Çeka kendi yerel branşlarını kurmaya başladığı zaman, İçişleri Komiserliği bu komisyonların sovyet örgütlerinin birer parçası konumunda olacaklarını ve yerleşik sisteme bir müdahalede bulunmayacaklarını düşündü. Ancak, gerçekte, Olağanüstü Komisyonların yerel sovyetlere tabiliği uygulamaya konmadı. Bunu izleyen aylarda, sovyetlerin temsilcileri ile güvenlik organlarının liderleri egemenlik kurmak için kimi zaman birbirlerini tutukladılar.[22]

İçişleri Halk Komiserliği'nin bir üyesi, 'Bütün İktidar Çeka'ya' sloganının 'Bütün İktidar Sovyetlere' sloganının yerini aldığından yakınıyordu.

Yerel sovyetlerle Olağanüstü Komisyonlar arasındaki gerginlik, İçişleri Komiserliği'nin 20 Kasım 1918'de yayınladığı bir araştırmada açık olarak gözleniyordu. Söz konusu araştırmaya göre, 119 sovyet örgütü Olağanüstü Komisyonlar'ın sovyet yürütme komitelerine tabi olmasından, 99'u bunların sovyetlerin 'idari birimleri' içine dahil edilmesinden, ve yalnızca 19'u bu komisyonların bağımsız bir konuma sahip olmalarından yanaydı.[23]

Çeka'nın partinin önüne geçmesi tehlikesinin varlığı açıktı. 1918 yılından 1919'a girilirken, *Pravda* ve *Izvestiia* gazetelerinde Çeka'ya karşı bir basın kampanyasına girişildi. Böylesine büyük bir güvensizlik havasının yaratmış olduğu basıncın etkisiyle, VTsIK 24 Ocak 1919'da bölge düzeyindeki Olağanüstü Komisyonlar'ı dağıttı.[24]

Bununla birlikte, Kolçak ve Denikin'in saldırıları 1919 yılının yaz ve sonbahar aylarında doruk noktasına eriştiğinde ve Sovyet Cumhuriyeti Moskova etrafında yarıçapı 600 km kadar olan dairesel bir alan içine hapsedilmiş kuşatma altındaki bir kaleye benzer hale geldiğinde, Çeka'ya ve diğer olağanüstü organlara yönelik eleştiriler bastırıldı.

Çeka iç savaşın zaferle sonuçlandırılması açısından gerekli bir kurum olmakla birlikte, Lenin bunun tamamen bağımsız bir aygıt haline dönüşebileceği tehlikesinin farkındaydı. İç savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan ilk fırsatta Çeka'nın gücünü kırmaya yönelik bir dizi girişimler başlattı.

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde yaptığı 23 Aralık 1921 tarihli bir konuşmada (ki bu yaşantısının son konuşmalarından biridir) Lenin şunları söylüyordu: "Çeka'yı elden geçirmek, işlevlerini ve yetkilerini yeniden belirlemek ve faaliyetini siyasi sorunlarla sınırlı tutmak... daha geniş bir devrimci yasallık sloganını kararlılıkla öne çıkarmak esaslı bir öneme sahiptir."[25]

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi buna uygun olarak şu kararları aldı:

> "Kongre, sovyet iktidarının bugün içeride ve dışarıda güç kazanmakta olmasının Çeka'nın ve bu teşkilatın organlarının faaliyet alanının daraltılmasını, sovyet cumhuriyetleri yasalarının ihlaline karşı mücadelenin yasal organların eline verilmesini olanaklı kıldığını düşünmektedir.
>
> "Bu yüzden, Sovyetler Kongresi, VTsIK presidyumuna, Çeka'nın ve bunun organlarının statüsünü bunları yeniden yapılandırmak anlamında mümkün olan en yakın tarihte gözden geçirme, yetkilerini sınırlandırma ve devrimci yasallık ilkelerini güçlendirme görevini verir."[26]

Kızıl Ordu

Devletin en önemli kolu ordudur. Lenin'in sözleriyle ifade edersek, devlet "kendi emri altında bulunan silahlı adamlardan kurulu özel yapılardan, cezaevlerinden, vb. oluşur".[27]

Lenin, iktidarın alınmasından birkaç gün kadar sonra şunları yazmıştır: "Halkın topyekün silahlandırılması ve düzenli ordunun tasfiyesi. bir an için bile aklımızdan çıkarmamamız gereken önemli bir görevdir."[28]

Nisan 1917'de, Lenin, "Subaylar askerler tarafından mı seçilmelidir?" diye soruyor ve ardından soruya net bir yanıt getiriyordu: "Yalnızca subayların askerler tarafından seçilmesiyle yetinilmemeli, fakat ayrıca her subay ve generalin her adımı askerler tarafından bu amaçla seçilmiş kişiler tarafından denetlenmelidir de."

"Askerlerin kendi kararlarıyla üstlerini görevden almaları arzu edilir bir şey midir?" diye soruyor ve kendisi yanıtlıyordu: "Bu her bakımdan arzu edilir olan önemli bir şeydir. Askerler ancak seçilmiş otoritelere itaat eder ve saygı gösterirler."[29]

Başlangıçta, Bolşevik hükümet ordunun demokratikleştirilme-

si konusunda son derece kararlı önlemler aldı. Nitekim, 16 (29) Aralık 1917'de, Sovnarkom aşağıdaki kararnameyi yayınlamıştı:

> "Bir ordu birliği ya da çeşitli birliklerin bir araya geldiği askeri bir bütün içinde tüm iktidar asker komitelerinin ve asker sovyetlerinin elinde olmalıdır...
> "(Asker) komiteleri (ordunun) doğrudan kendilerine bağlı olmayan faaliyet alanlarında kendi kontrollerini tesis etmelidirler.
> "Ordu içindeki subayların seçimle işbaşına getirilmesi ilkesi bu kararnameyle birlikte resmiyet kazanmaktadır. Alay komutanlığı düzeyine kadar tüm komutanlar çeşitli birliklerin genel oyu ile seçilecektir... Alay komutanlığından daha yüksek düzeydeki komutanlar, genelkurmay başkanı dahil olmak üzere, (komutanların seçim yoluyla belirlendiği) ordu birliklerinin komiteleri.... tarafından oluşan bir kongre tarafından seçilecektir...
> "Özel eğitim gerektiren... hekimlik, mühendislik, havacılık gibi teknik görevlere getirilecek olanlar komiteler tarafından... gerekli özel bilgiye sahip kişiler arasından seçilecektir.
> "Genel Kurmay Başkanları... özel eğitimden geçmiş kişiler arasından seçilecektir."

Sonraki gün, Sovnarkom bir kararnameyle şu kararları aldı:

> "1. Generallik de dahil olmak üzere onbaşılıktan itibaren tüm rütbelerin ve askeri sıfatların kaldırılması. Rus Cumhuriyeti ordusu, bu andan itibaren, onurlu 'devrimci ordu askeri' sıfatını taşıyan özgür ve eşit yurttaşlardan oluşacaktır;
> "2. daha önce çeşitli rütbelere ve askeri sıfatlara karşılık düşen her türden işaret ve ayrıcalığın kaldırılması;
> "3. Askeri selamlamanın kaldırılması;
> "4. Bir ayrıma işaret eden her türden süsleme ve işaretin kaldırılması;
> "5. Bütün subay örgütlerinin tasfiyesi...
> "6. Orduda emir subayı kurumunun kaldırılması."[30]

Ne var ki, Bolşevikler kısa bir süre sonra demokratik bir biçimde yapılandırılmış bir ordu yaratma idealinden vazgeçmek zorunda kaldılar. Troçki, 14 Mart 1918'de Savaş Komiserliği ile Yüksek Savaş

Konseyi Başkanlığı'nın başına getirildi ve Cumhuriyet'in silahlı kuvvetlerini örgütlemeye girişti.

Devrimin ilk askerleri Kızıl Muhafızlar'dan oluşuyordu. Devrimin ilk aylarında zorunlu askerlik uygulamaya konmuş olsaydı, devrim yenilgiye mahkum edilmiş olacaktı. Ülke savaşmaktan bıkmıştı ve bolşevizmin esas çekiciliği onun barış arayışı içinde olmasıdır. Böylece, Kızıl güçlerin gönüllülerden oluşturulmasına karar verildi. Nisan 1918'e kadar 100.000 gönüllü Kızıl Ordu'ya katıldı.

Ancak, iç savaşın beraberinde getirdiği güçlükler Sovyet hükümetinin yalnızca gönüllülerle yetinmesini olanaksız hale getirdi. 16 orduya karşı 8.000 kilometrelik bir sınırın korunabilmesi için zorunlu askerlik uygulamasına gitmek, Kızıl Ordu'yu ilkin bir, sonra iki, ardından üç ve en son beş milyonluk bir ordu haline getirmek zorunlu oldu.

Troçki, Kızıl Ordu'yu inşa etmeye proletaryaya gönüllü asker olma çağrısında bulunarak başladı. İlkin yoksul ardından orta köylülerin askere alınmasına ordunun nüvesi proleterlerle sağlam bir biçimde oluşturulduktan sonra başlandı. Moralleri iç savaşın seyrine göre alçalıp yükselen köylüler sık sık büyük gruplar halinde birliklerinden kaçıyorlardı.

1 Ocak 1919 ile 1 Ocak 1920 arasında kalan bir yıllık dönem içinde asker kaçaklarının sayısının 2.846.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor. 1919 yılı boyunca 1.753.000 asker kaçağı yakalanıp birliklerine geri gönderilmişti.

1919 yılı Şubat ayına gelindiğinde, Kızıl Ordu içinde yaklaşık bir milyon asker vardı. Bu rakam 1 Ocak 1920'ye gelindiğinde yaklaşık üç milyona yükselmişti.[31] Asker kaçaklarının yüzde 90'ından fazlası çağrı emrine uymamış olan kişilerdi. 1919 yılının ikinci yarısında asker kaçaklarının toplam sayısı 1.500.000 dolayındaydı. Asker kaçaklarına karşı alınan önlemler, çağrı mesajına uymayanların şiddetle cezalandırılacakları tehditinden derhal teslim olanların bağışlanacaklarına dair taahhütlere kadar bir dizi çeşitlilik gösteriyordu. 1918 yılı Aralık ayında Asker Kaçaklarıyla Mücadele Merkez Komisyonu ve buna bağlı yerel daireler kuruldu; 1919 Mayıs'ında söz konusu komisyon yerel daireler ağı daha da genişletilmek suretiyle yeniden yapılandırıldı. 1919 yılının ikinci yarısında, teslim olup askerlik hizmetini yerine getirmeye gönüllü olduğunu bildiren asker kaçağı sayısı bir milyon dolayındaydı. O sıralar, hemen yalnızca eski asker

kaçaklarından oluşan yeni birlikler kuruluyordu.[32]

Askerlerin savaş etkinliği çok büyük ölçüde bunların sınıfsal kökenlerine göre değişiyordu. 1920'de Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranıyla ilgili olarak kaleme alınmış bir makalede şunlar ifade ediliyordu:

> "Eylem içinde diğerlerinden ayırdedilen birliklerde işçilerin oranı yüzde 26.4 (8. Süvari Tümeni) ile 19.6 (28. Avcı Tümeni) arasında değişiyordu. Budenny'nin ünlü Birinci Süvari Ordusu içindeki işçilerin oranı yüzde 21.7 idi. Öte yandan, savaş değeri düşük sayılan 9. Avcı Tümeni içinde işçiler toplam asker sayısının yalnıca 10.5'ini oluşturuyorlardı. Cezalı askerlerden oluşan birliklerde işçilerin toplam sayı içindeki oranı yüzde 9.7, yakalanmış asker kaçaklarından kurulu birliklerde ise yüzde 3.8 idi. Bir bütün olarak o günlerde Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranı yüzde 14.9'du; cephedeki birliklerde 16.5 olan oran, cephe gerisindeki birliklerde yüzde 11.3'e kadar geriliyordu."[33]

Troçki'nin Mayıs 1920'de batı cephesindeki savaş komiserine ve komuta personeline gönderdiği emir Bolşeviklerin Kızıl Ordu içindeki rolünü açıkça tanımlıyordu:

> "Her bölük, takım ve manga içinde genç bile olsa -davasına bağlı olmak koşuluyla- bir komünistin bulunması şarttır. Bu komünist en yakınındaki savaş arkadaşlarının moral gücünü gözlemeli, onlara savaşın sorunlarını ve amaçlarını açıklamalı, açıklamakta zorluk çektiği konularda kendi birliğindeki komisere ya da bir diğer sorumlu siyasi işçiye danışmalı, o kişinin bilgisinden yararlanmalıdır. Savaş durumunun her çeşit koşullarında bu tür bir yakın, gayri-resmi, kişisel, her günlük ve her saatlik ajitasyon faaliyeti yürütülmediği sürece, bildiriler ve konuşmalar yoluyla yapılan resmi ajitasyon umulan sonuçları getirmeyecektir...
>
> "Kızıl Ordu içindeki *komünistlerin yönlendirimi* birliklerin moral ve savaş etkinliği açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Bu yüzden, komünistlerin birliklere örgütlü bir şekilde dağıtılmaları, onlara titiz bir biçimde rehberlik edilmesi, çalışmalarının sıkı bir biçimde gözlenmesi zorunludur... Devrimci askeri konseyler ve

ordunun siyasi departmanları, komiserler ve birliklerin siyasi departmanları, tugay ve alay komiserleri, savaştaki her yeni başarısızlık sonrası savaş görevleri bakımından kendilerine bağlı komünistlerin davranışlarını dikkatlice gözden geçirmeli, gerekli kararlılığı göstermemiş olanları hiçbir tavizde bulunmadan görevden almalı, korkakça davranmış olan bencilleri sert bir biçimde cezalandırmalıdır."[34]

Sovyet askeri tarihçisi F. Nikonov, iç savaş boyunca Kızıl Ordu birliklerinin savaş etkenliği konusunda, birlik saflarındaki komünistlerin oranına göre sınıflandırılmış olduklarını söylüyor. Nikonov, sahip oldukları komünistlerin sayısı yüzde 4 ile 5 arasında kalan birliklerin etkisiz birlikler olarak değerlendirilmiş olduğunu tahmin ediyor. Söz konusu yüzdenin 6 ile 8 arasında değiştiği birliklerin ortalama bir savaş etkinliğine sahip tatminkar birlikler, bu oranın 12 ile 15 arasında olduğu birliklerin ise şok birlikleri olarak kabul edildiğini düşünüyor.[35]

Yığınsal bir grup oluşturan komünistler davalarına tam bir adanmışlık içindeydiler. Beyazların ellerine düşmeleri ve parti üyesi olduklarının keşfedilmesi durumunda işkence göreceklerini ve öldürüleceklerini biliyorlardı. Dolayısıyla büyük bir yüreklilik göstererek savaşıyor ve bu savaşkanlıklarıyla parti üyesi olmayan diğer askerleri de etkiliyorlardı.

Kızıl Ordu'nun inşası sırasında karşılaşılan en büyük engeller moral ve siyasi nitelikte olanlardı. Bolşeviklerin aktivitesi de dahil olmak üzere yaşadıkları son ve canlı deneyimler askerleri disipline ve otoriteye karşı çıkmak konusunda cesaretlendirdi. Troçki asker komitelerinin alayları savaş içinde başarıyla yönlendiremedikleri, dolayısıyla ordunun merkezileşmeye ve resmi bir disipline ihtiyaç duyduğu çıkarsamasına vardığında, bu çıkarsamanın gereğine uygun olarak yapılanlar Bolşeviklerin daha önce propagandasını yapmış oldukları her şeyle tam bir çelişki içinde kaldı. Daha önce ordudan uzaklaştırılmış olan çarlık subayları şimdi uzman olarak yeniden Kızıl Ordu'ya alınıyorlardı. Devrimin simgesi haline gelmiş asker komitelerine izin verilmeyecekti. Orduda yeni bir disiplinin uygulanması zorunlu hale geldiğinde, eski çarlık ordusundaki disiplin uygulaması askerlerin belleklerinde henüz çok tazeydi.

Troçki, savunmayla ilgili sorunların aşılmasında cesaret ve devrimci coşkunun yeterli olmadığını ileri sürüyordu: "Nasıl sanayi mühendislere, tarım nitelikli tarım uzmanlarına ihtiyaç duyuyorsa, savunma da vazgeçilmez bir şekilde askeri uzmanların varlığını gerektiriyor."[36]

Askeri uzmanların orduya alınmalarına yönelik birinci genel çağrı 29 Temmuz 1918'de oldu; yılın sonuna doğru bu nitelikteki 36.971 kişi ordu içinde toplandı, bunların 22.295'i subaydı.[37] 15 Ağustos 1920'ye gelindiğinde, 48.409 eski çarlık subayı orduya geri alınmış durumdaydı ve bunların yaklaşık 30.000'i aktif hizmette bulunuyordu. (İç savaşın sonuna doğru komuta kademesindeki personelin toplam sayısı 130.000 dolayındaydı.)[38]

Troçki, eski çarlık subaylarının kontrol altında tutulmasında çok önemli bir rol üstlenmiş olan siyasi komiserlere güveniyordu. Siyasi komiserlerden beklenen, subayların siyasi bağlılığını kontrol etmek, birlik içindeki parti çalışmasını düzenlemek, siyasi propaganda ve eğitim çalışması faaliyetlerini hayata geçirmekti. Kurallara göre, bir askeri operasyon emrinin uygulanabilmesi için altında siyasi komiserin imzasının bulunması zorunluydu. Bu, bir operasyonun gizli bir karşı-devrimci komplo olmadığını güvence altına almaya yönelik bir tedbirdi. Ancak, bu türden herhangi bir emrin askeri sorumluluğu uzmanlara aitti.

Troçki, daha başlangıçtan itibaren, büyük bir güçle donatılmış komiserlerin görevlerini savsaklamaları durumunda sert bir şekilde cezalandırılacaklarını açıkça belirtmişti. Nitekim, 14 Ağustos 1918'de şunu duyurmuştu: "Burada uyarıyorum ki, ordunun herhangi bir biriminin kendi isteğine göre geri çekilmesi durumunda ilk kurşuna dizilecek olan ilkin siyasi komiser, ikinci olarak o birimin komutanıdır. Korkaklar ve hainler hak ettikleri kurşunlardan kaçamazlar."[39]

Komiserler ordu içindeki proleter kontrolün vazgeçilmez önemdeki araçlarıydılar. Aralık 1919'daki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde Troçki komiserlerden övgüyle söz ediyordu: "Komiserlerimiz içinde... üyeleri herhangi bir ayrıcalığa sahip olmayan, işçi sınıfının davası uğruna kararlılıkla ölüme gidebilen ve diğerlerine dava uğruna ölmeyi öğretebilen yeni, komünist bir Samuray düzenine sahibiz."[40]

Fakat, Kızıl Ordu'nun proleter nüvesinin devrimci ruhuna, komünistlerin kahramanca davalarına adanmış olmalarına rağmen, Ki-

zıl Ordu'nun Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de tanımlamış olduğu ideal işçi milisinden çok uzak olduğu yadsınamaz bir gerçekti tabiri caizse, bu ikisi zıt kutuplardı.

Dev boyutlarda bir bürokratik aygıt

Memurların sayısında çok büyük bir artış söz konusuydu. 1920 yılı sonlarında 5.880.000 devlet memuru vardı, bu sanayi işçilerinin sayısının beş katı fazlasıydı.

Bu devlet aygıtı, ağırlıklı olarak burjuva kökene sahip insanlardan oluşuyordu. Partinin bu aygıtı güçlendirmek için yüzbinlerce işçiyi mobilize etmiş olduğu doğrudur, ancak bunlar yine de azınlık olarak kaldılar ve sahip oldukları ağırlık eski memurların teknik üstünlüğünün ve daha yüksek kültür standardının egemenliğiyle daha da zayıfladı. Lenin 12 Haziran 1920'de şunu söylüyordu: "Sovyet hükümeti, burjuva ya da yarı-burjuva olan... ve bizim hükümetimize kesinlikle güven duymayan yüzbinlerce büro işçisi çalıştırıyor."[42]

1922 yılında Moskova'da sorumlu mevkilerde bulunan 270 mühendis ve teknisyen arasında yapılan ve genel durumu az çok yansıtan gizli bir araştırmanın sonuçları Lenin'in düşüncelerini doğrular nitelikteydi. Söz konusu mühendisler iki kategoriye ayrılmışlardı; bunlardan birincisi devrim öncesinde devlet yönetiminin yüksek düzeylerinde görev almış olanları kapsıyordu. Eski rejimde 'sıradan mühendisler' olarak çalışmış olanlar ise ikinci kategoriyi oluşturuyorlardı. Bunlara sorulan en önemli üç soru şuydu: Sovyet hükümetine sempati duyuyor musunuz? Çalışmanızın toplumsal bir değeri olduğuna inanıyor musunuz? Rüşvet almayı kabul edilmez bir şey olarak görüyor musunuz? Birinci grubu oluşturan mühendisler arasında bu üç soruya olumlu yanıt verenlerin oranı, sırasıyla yüzde 9, 30 ve 25 şeklindeydi; ikinci grup için aynı oranlar yine sırasıyla 13, 75 ve 30 idi.[43]

Bürokrasi tehlikesinin her zaman farkında olmuş, sürekli olarak ve en güçlü ifadelerle bu tehlikeye dikkat çekmiş ve buna karşı mücadele edilmesi talebinde bulunmuş kişi Lenin'di. Nitekim, Petrograd Sovyeti'nin 12 Mart 1919 tarihli onbirinci oturumunda 'yerel bölgelerde her şey yosunumsu ve küflenmiş gibiydi; bürokrasi vardı.' Bunlara karşı mücadele etme gereğinden söz ediyor ve sözlerini şu şekilde sürdürüyordu:

> "Eski bürokratları kovduk, fakat geri geldiler... Bunlar yakalarında kırmızı kurdele taşıyorlar ve sıcak köşelere yerleşiyorlar. Bu konuda ne yapılabilir? Bu pislikle tekrar tekrar mücadele etmeliyiz: geri gelip tekrar üstümüze yapışırsa onu tekrar tekrar temizlemeli, peşine düşmeli, bir aydan uzun zamandan beri tanıdığımız komünist işçilerin ve bir yıldan daha fazla süreden beri tanıyıp güvendiğimiz köylülerin bu pisliği gözaltında tutmalarını sağlamalıyız."[44]

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde ise şunları söylüyordu:

> "Çarlık bürokratları sovyet kurumlarına katılmaya, kendi bürokratik yöntemlerini uygulamaya başladılar; komünizmin renklerine bürünerek kendi mevkilerinde daha başarılı olacaklarını ve Rus Komünist Partisi'nin üyelik kartına erişeceklerini düşünüyorlar... Burada kendisini en çok hissettiren şey kültürlü güçlerden yoksun olunmasıdır."[45]

Lenin 1921 yılında ve sonrasında bürokrasiye yönelik yakınmasının dozunu giderek artırdı. 17 Ekim 1921 tarihinde Siyasi Eğitim Departmanları temsilcilerinin bir konferansı sırasında yaptığı konuşmasında şunları söyledi:

> "Bugün rüşvet bizi her taraftan kuşatıyor... Bana göre şu an karşımızda üç önemli düşman var... birincisi komünist kibir, ikincisi cahillik ve üçüncüsü rüşvet."[46]

23 Aralık 1921'de P. A. VSNKh'dan Bogdanov'a yolladığı mektupta şunları yazıyordu: "Rezil bürokrasiye karşı kamusal bir mücadeleyi nasıl yürütebileceğimizi bilmiyoruz: Bu yüzden, başta özellikle Adalet Halk Komiserliği olmak üzere hepimiz iğrenç kokulu halatların ucunda sallandırılmayı hak ettik. Bir gün bu yüzden ipe çekileceğimize ilişkin umudumu bütünüyle yitirmedim ve *gerçekten de böyle bir sonu hak ediyoruz.*"[47]

21 Şubat 1922'de, Lenin Kamu İşleri Komitesi Başkan Vekili A. D. Çurupa'ya şunları yazıyordu: "Departmanlar boktan ibaret, karar-

nameler boktan ibaret. İnsanları bulmak ve onları görev sırasında kontrol altında tutmak, önemli mesele bu."[48]

Aynı dürüstlük ve yalınlıkla, 13 Kasım 1922 tarihli Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında mevcut devlet aygıtının burjuva-muhafazakar niteliğine dikkati çekti:

> "Eski devlet aygıtını devraldık ve bu bizim için bir talihsizlikti. Bu aygıt sık sık bize karşı çalışıyor. 1917'de, iktidarı ele geçirdikten sonra, hükümet memurları işlerimizi sabote ettiler. Bu bizleri çok ürküttü ve onlara 'Lütfen geri gelin' diye yakardık. Hepsi geri geldiler ve bu da bizim talihsizliğimiz oldu. Bugün muazzam büyüklükte bir devlet çalışanları ordusuna sahibiz; ancak bunlar üzerinde gerçek bir kontrol uygulayacak yeterince eğitilmiş güçlerden yoksunuz. Pratikte, biz en tepede siyasi iktidarı kullanırken bu aygıt çoğu zaman bir şekilde işliyor; ama aşağıda hükümet çalışanları keyfi bir kontrole sahipler ve sık sık ellerinde tuttukları bu kontrolü bizim aldığımız önlemlere karşıt bir biçimde kullanıyorlar. Yukarıda, ne kadar olduklarını bilmemekle birlikte bizim insanlarımızın sayısının her halükarda birkaç bini geçmediğini sanıyorum, dışarıdaki insanlarımızın sayısı ise birkaç onbin dolayında olmalı. Oysa aşağıda, çarlık rejiminden ve burjuva toplumundan aldığımız, kimi zaman bilerek kimi zaman bilmeyerek bize karşı çalışan yüzbinlerce eski memur var."[49]

Sonuç

İç savaş bütün devlet kurumlarını biçimlendirdi. Buharin ve Preobrajenski'nin sözleriyle: "Çetin bir iç savaşın halen devam ettiği bugün bütün örgütlerimiz savaş koşullarına uyarlanmış olmak zorunda. Sovyet iktidarının araçları askeri hatlarda yapılandırılmak zorunda kaldılar... Bugün Rusya'da mevcut olan şey yalnızca proletarya diktatörlüğü değil, askeri-proleter bir diktatörlüktür."[50]

Tüm devlet kurumlarının bürokratik merkeziyetçiliğinin kökleri devrimci devletin yabancı ordular ve Beyaz Rus orduları tarafından kuşatılmasına, bunun yanısıra milyonlarca köylünün düşmanca değilse bile somurtkan ve hoşnutsuz tutumuna ve sanayi proletaryasının güçsüzlüğüne dayanıyordu.

Bir başka yerde 'Lenin'in gerçek mirası' olarak isimlendirdiğim

ve ilk muzaffer proleter devrimin rehberi olan *Devlet ve Devrim*'in verdiği mesaj iç savaş sırasında tekar tekrar çiğnendi. Fakat ayrıca bürokratik dejenerasyona karşı tekrar tekrar bu mesaja başvuruldu.

12

Bolşeviklerin siyasi tekelinin kuruluşu

Masumiyet günleri

Başlangıçta Lenin iktidarı -Bolşevik Parti'nin değil- *sınıfın*, yani *proletaryanın* alacağından söz ediyordu. Nitekim, 11 (24) Mart 1917'de *Uzaktan Mektuplar*'da şunları yazmıştı: "Proletarya, nüfusun ***tüm*** yoksul, sömürülen kesimlerini, bunların iktidar organlarını doğrudan ***kendi*** ellerine almalarını, bu iktidar organlarının ***bizzat kendileri tarafından oluşturulmasını*** sağlamak için örgütlemeli ve silahlandırmalıdır."[1]

Lenin tek-parti yönetimini öngörmemişti. Nitekim *Devlet ve Devrim*'de partiye fazlaca bir önem atfedilmemiştir. Lenin'in adı geçen kitabında partiye üç yerde değinilir ve bunlardan ikisi proletarya diktatörlüğü konusuyla doğrudan bir ilişkiye sahip değildir. Bunlardan biri, 'halkı aptallaştıran dine karşı'[2] mücadelede partiye duyulan gereksinimle ilgili olağan bir değinidir; ikincisi ise, en az bunun kadar olağan ve rastlantısal bir biçimde geçer: "Partimizin programını gözden geçirirken, gerçeğe daha da yaklaşabilmek, Marksizmi her türlü tahrifattan arındırarak yeniden inşa edebilmek, işçi sınıfının kendi kurtuluşu için verdiği mücadeleye daha doğru bir şekilde önderlik edebilmek için, hiç kuşkusuz Engels ve Marks'ın önerilerini dikkate almalıyız."[3] Üçüncü ve iktidar sorunuyla en yakından ilgili değini ise şu bölümde geçer:

> "Marksizm, işçi partisini eğiterek, iktidarı alma, ***bütün bir halka*** sosyalizme giden yolda ***öncülük etme***, yeni sistemi örgütleme ve

yönlendirme, kendi yaşamını burjuvazi olmadan ve burjuvaziye karşı inşa ederken sömürülen emekçi halkın bütününün öğretmeni, rehberi, lideri olma yeteneğine sahip olan proletaryanın öncüsünü de eğitmiş olur."[4]

İktidarı kendi üstüne alma kapasitesine sahip olanın *proletarya* mı, yoksa proletaryanın *öncüsü* mü (yani bu şekilde tanımlanan işçi partisi mi) olduğu bu pasajda bütünüyle açık değildir.

Genel olarak, Lenin sovyet devleti ile parti arasında gözle görülür bir ayrım yapmıştır: Bunlardan birincisi, bir bütün olarak işçi sınıfının eseridir ve işleyişi sırasında sınıfın bütününü içine alır: "Sosyalizm altında... halk *kitlesi* yalnızca oy verme sırasında ve seçimlerde değil, *fakat ayrıca devletin bergünkü olağan yönetiminde bağımsız bir konuma* yükselecektir."[5]

Lenin'in kavrayışında, sovyet devleti proletaryanın kendi eylemliliğinin en yüksek düzeydeki ifadesidir; parti ise, sınıfın bu kendi eylemliliğinin tarihsel rolü konusunda en bilinçli kesimidir. Parti ile devlet *özdeş* olmadıkları için ve aynı şekilde öncü ile sınıf da özdeş olmadığı için, birden çok parti nüfuz ve iktidar sahibi olmak için işçi devleti kurumu çerçevesi içinde mücadele edebilir.

Ekim Devrimi'nden önce bütün devrimciler gelecekte birden çok parti olacağını varsaymışlardı. Nitekim, 9 (22) Eylül'de Petrograd Sovyeti başkanlığına seçilen Troçki şunları söylüyordu:

> "Hepimiz partili insanlarız ve karşılıklı olarak kılıçlarımızı birden çok çarpıştırmak zorunda kalacağız. Fakat Petersburg Sovyeti'nin çalışmasını bir adalet ruhu içinde ve tüm fraksiyonlardan bağımsız olarak yönlendireceğiz; başkanlığın eli hiçbir zaman azınlığı baskı altına almak için kalkmayacak."

Şukhanov, bu sözlerin üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra aktarıyor ve şu yorumda bulunuyordu:

> "Şu işe bakın! Ne liberal görüşler! Nasıl bir kendi kendine alaya alış! Ama, gerçek şu ki, yaklaşık üç yıl kadar önce, karşılıklı geçmiş anılardan bahsettiğimiz sıra, Troçki o günleri düşünüp dalgın ve büyülü bir halde 'Ne kadar mutlu, umut dolu günlerdi' demişti. "Evet, harika günlerdi! Belki de, kendisi de dahil olmak üzere,

dünyada hiç kimse Troçki'nin bu sözlerini *böylesine* yoğun duygularla anımsayıp iç geçirmeyecek."[6]

Ne var ki, iç savaşın olağanüstü basıncı altında Bolşevik liderler *tek-parti sistemi*ne geçmek zorunda kaldılar; bu, ayakta kalabilmek uğruna katlandıkları bir bedeldi.

Çeşitli partilerin yazgısı büyük ölçüde iç savaşın seyrine bağlı kaldı. Başta Kadetler olmak üzere açıkça kapitalizm yanlısı olan partilerin Bolşevik iktidarla sonuna kadar savaşmaya hazır oldukları çok açıktı. Bunlar, açıkça kapitalist sınıf diktatörlüğü istiyorlardı. Küçük burjuva partilerin -Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler- tutumları bu kadar net değildi. Küçük burjuva liderler bir yandan tekrar tekrar karşı-devrim arkasında saf tuttular; bir yandan da kendilerini bile karşısına almış olan Beyaz terörün aşırıcılığı karşısında savunmaya geçmeye zorlandılar. Sonuçta hem Sosyalist Devrimciler hem de Menşevikler arasında tereddüt ve yalpalamalar başgösterdi. Her iki partinin içinde yaşanan bölünmeler bu sürece eşlik etti. Her iki partide de bir kanat Kadetlere katılırken, diğer kanat temkinli ve tedrici bir şekilde Bolşeviklere yöneldi; bir üçüncü kanat ise tarafsız kalmayı yeğledi. Bu parti içi grupların tutumları çok büyük ölçüde iç savaş cephesindeki gelişmelere bağlı olarak değişim gösterdi. Kızıl Ordu'nun uğradığı birkaç başarısızlık, sürekli tereddüt içinde bulunan küçük burjuvazinin sağa doğru kayması için yeterli olabiliyordu.

Aşırı sağı bastıran Bolşevik hükümet bir ikilemle yüz yüze geldi. 'Özgürlüğün baskı altına alınmasına' karşı çıkan küçük burjuvalara ne yapılacaktı? Bu ikilemin ılımlı yöntemlere başvurularak bir çözüme kavuşturulması giderek daha da güçleşiyordu: Sağ Sosyalist Devrimciler pratikte 'sol' Kadetlerden ayırdedilebilir halde değillerdi; bunlardan ikincisi baskı altına alındığında hemen bu durumu şiddetle protesto ediyorlardı. Benzer şekilde, sağ Menşevikler sağ Sosyalist Devrimcilerin baskı altına alınmasına karşı çıkıyorlardı; aynı şekilde, sağ Sosyalist Devrimcilerle ılımlı Sosyalist Devrimciler arasında, bunlarla sol Sosyalist Devrimciler arasında belirgin sınırlar yoktu. Ve, iç savaşın nihai sonucunun ne olacağı belirsizliğini koruduğu sürece, yani yaklaşık üç yıl boyunca, hem Bolşeviklerin hem de muhaliflerinin birbirlerine olan hoşgörüsü oldukça düşük bir düzeyde seyretti. E. H. Carr'ın belirttiği gibi: "Bolşevik rejimin iktidara geldikten birkaç ay sonra örgütlü bir muhalefete tahammül göstermeye

hazır olmadığı ne kadar doğru ise, yasal sınırlar içinde kalmaya hazır bir muhalefet odağının olmadığı da o kadar doğrudur. Diktatörlük eğilimi birbirine muhalif iki tarafın da müşterek olarak paylaştığı bir olguydu."[7]

Kadetler

Sovnarkom, 28 Kasım (11 Aralık) 1917'de Kornilov ve Kaledin'in Beyaz orduları ile işbirliği yaptıkları için Kadet liderlerine siyaset yasağı getiren bir kararname yayınladı: "Halkın düşmanı olan Kadet Partisi'nin liderleri yakalanmalı ve devrimci mahkemeye çıkarılmalıdır. Yerel Sovyetlere, devrime karşı iç savaş başlatmış olan Kornilov ve Kaledin'le olan bağları dolayısıyla Kadet Partisi'ni göz hapsinde tutmaları emredilir."[8]

VTsIK'nın bir toplantısında sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik enternasyonalistler bu kararnameyi protesto ettiler.[9]

Başlangıçta, Bolşevik hükümetin Kadetlere karşı aldığı önlemler geçici önlemler olarak görüldü. Nitekim, Sovnarkom'un Kadet yayın organlarını yasaklayan 27 Ekim (9 Kasım) tarihli kararnamesinde şunlar ifade ediliyordu:

> "Aşağıda belirtilen durumlara göre davranan yayın organları kapatılacaktır;
> "(a) İşçi ve Köylü Hükümeti'ne karşı açıkça muhalefet etme veya itaatsizlik gösterme çağrısında bulunmak;
> "(b) Gerçekleri açıkça çarpıtarak iftiraya yönelik yayın yoluyla halkı ayaklanmaya teşvik etmek;
> "(c) Açıkça suç olan eylemleri kışkırtmak...
> "Yukarıdaki önlemler geçici bir nitelik taşımaktadırlar ve olağan koşullara tekrar dönüldüğünde özel bir kararname ile feshedileceklerdir."[10]

Bolşevikler yasanın kendilerine tanıdığı hakları bütünüyle kullanmayıp soruna hoşgörüyle yaklaştılar. Nitekim, söz konusu kararnamelere karşın, Kadet gazetesi *Svoboda Rossii* Moskova'da yayınını 1918 yazına kadar sürdürdü. Ancak, iç savaşın kızışmasıyla birlikte bu hoşgörü ortadan kayboldu.

Sağ Sosyalist Devrimciler ve sağ Menşevikler

Kadetlerle sağ Sosyalist Devrimciler arasında açık bir sınır çizgisi yoktu. Sosyalist Devrimciler Partisi tarihçisi O. H. Radkey, bu partinin Kurucu Meclis'teki üyelerini tanımlarken şunları söylüyordu:

> "Bu insanların çoğu Kadetlere özgü bir düşünüş tarzı geliştirmişlerdi ve isimleri dışında her şeyleri Kadetti."[11]
>
> "Kamu yararına işler yapan bu insanlar -devlet yöneticileri, devlet çalışanları, ziraatçılar, kooperatif memurları ve diğerleri- gerçekten de yaklaşan devrime birtakım katkılarda bulunmuş olabilirler; ancak devrim gerçekleştikten sonra, birkaç ay eylem içindeki halkı gözlemek bunların Rus toplumu içindeki en tutucu unsurlar haline dönüşmelerine yetti; bu ve iç savaş bunların o güne değin gizli kalmış milliyetçiliğini açığa çıkardı. Bu sağ popülist aydınlar akılcı bir tutumla Anayasacı Demokratlarla aynı kampta yer almayı seçmeliydiler.
>
> "Peki ama niçin orada değillerdi? Neden kendi gerçek inançlarını Sosyalist Devrimcilik bayrağı altında gizlediler? Duygu bir neden olabilir... Eğer neden duygu değil idiyse, şu halde onları bulundukları yerde tutan şey eylemsizlikti. Kişisel çıkar da bir noktaya kadar bir etken olabilir. Belki de, ellerinde bulundurdukları güce Kadet Partisi içinde hiçbir zaman ulaşamayacaklarını görmüşlerdi. O parti içinde sıradan piyadeler durumuna düşeceklerdi, oysa kendi partileri içinde birer general konumundaydılar."[12]

Ekim Devrimi sonrasında sağ Sosyalist Devrimciler Kadet yanlısı güçlere katıldılar ve bu da son derece doğal bir gelişmeydi. Mart 1918'de Menşeviklerle Birlikte 'Yenileniş Birliği' (*Soiuz Vozrozhdeniia*) adlı ortak bir örgüt kurdular.

Sosyalist Devrimci liderlerden biri şunu yazıyordu: "Birlik, Müttefiklerin Moskova ve Vologda'daki elçilik temsilcileriyle düzenli ilişkiler kurdu."[13]

Moskova'da, geleneksel olarak Kadetlerin sağında duran Oktobristler Yenileniş Birliği'ne katıldılar. Sosyalist Devrimci Parti'nin Askeri Komisyonu, adı geçen birliğin 'savaş grupları'nı örgütledi; bu grupların komutanı bir generaldi. Birliğin Petrograd'taki yerel komitesi iki halkçı sosyalist, bir Sosyalist Devrimci (Partinin lideri olan A. R. Gotz), sonraları Kolçak'ın bakanlığını yapacak olan Kadet Pepeli-

aev ve iki Menşevikten (Potresov ve Rozanov) oluşuyordu.

Bir diğer karşı-devrimci örgüt, (başarısız kalan Kornilov darbesinin önemli katılımcılarından biri olan) eski Sosyalist Devrimci terörist Boris Savinkov tarafından kuruldu: Anavatan ve Özgürlük Savunma Birliği. Bu örgütün üyelerinin çoğu Sosyalist Devrimci, Genel Kurmay Başkanı ise bir monarşistti. Örgüt, 1918 yazında İyaroslav, Ribinsk, Murom, Kazan, Kaluga ve Vladimirov'da bir dizi ayaklanmaya öncülük etti.

Çekoslovak Alayı Mayıs 1918'de Bolşeviklere karşı silaha sarıldığında, sağ Sosyalist Devrimcilerden tam destek gördü. Çekoslovaklar Samara'yı işgal ettikleri zaman Kurucu Meclis'in Sosyalist Devrimci üyeler komitesi, kendisini koruması altındaki bölgenin hükümeti olarak ilan etti. Benzer bir hükümet Omsk'ta kuruldu. Müttefiklerin koruması altındaki Archangel'de, halkçı sosyalistlerle Sosyalist Devrimcilerin karma hükümeti oluşturuldu ve başına eski narodnik Peter Çaykovski getirildi. Urallar'da, bölgenin Çeklerin ve Beyaz Rus ordularının eline geçtiği Temmuz sonlarında, Kadetlerin, sağ Sosyalist Devrimcilerin, halkçı sosyalistlerin ve sağ Menşeviklerin katıldıkları bir koalisyon hükümeti kuruldu. Ufa'da, Amiral Kolçak'ın liderliğinde ve Fransız ve İngiliz diplomatik temsilcilerin onay ve teşvikiyle monarşistlerin, Kadetlerin, sağ Sosyalist Devrimcilerin ve sağ Menşeviklerin katıldıkları bir koalisyon hükümeti oluşturuldu. 1919 ilkbaharına gelindiğinde, Kolçak, Sovyet rejimi için ciddi bir tehdit oluşturacak kadar güçlü bir orduya sahip olmuştu.

Sovyet hükümetinin elinde Sosyalist Devrimcilere ve Menşeviklere karşı acımasız önlemlere başvurmaktan başka bir seçenek kalmamıştı. VTsIK'nın 14 Haziran 1918 tarihli bir kararnamesi ile, 'işçilere ve köylülere karşı silahlı saldırılar düzenlemek peşinde koşan' Çekoslovak karşı-devrimcilerle işbirliği yaptıkları için sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler hükümet saflarından atıldılar; tüm Sovyetlere içlerindeki sağ Sosyalist Devrimcileri ve Menşevikleri ihraç etmeleri için çağrıda bulunuldu.[14]

20 Haziran 1918'de, Bolşevik lider Volodarski bir sağ Sosyalist Devrimcinin gerçekleştirdiği suikast sonucu öldürüldü; karşı-devrimin ilk başarılı siyasi suikasti buydu. 30 Ağustos'ta bir sağ Sosyalist Devrimci olan Dora Kaplan, Lenin'e karşı bir suikast girişiminde bulundu; aynı gün bir diğer Bolşevik lider Uritski yeni bir sağ Sosyalist Devrimci'nin suikastine uğradı.

Lenin, sağ Sosyalist Devrimcilerin karşı-devrimci eylemlerine karşı acımasız önlemlere başvurmakla birlikte, her zaman bu önlemleri gevşetmesine olanak tanıyacak bir yolun arayışı içinde oldu. Nitekim, Kurucu Meclis'in eski Sosyalist Devrimci milletvekillerinden biri olan Petrograd Üniversitesi profesörlerinden Pitirim Sorokin Kasım 1918'de basına yolladığı kısa ama duygulu bir mektupla siyaseti bıraktığını ilan ettiği zaman, Lenin bunu şu şekilde yorumladı:

> "Bir sınıfın, küçük burjuva demokratların içinde bir saf değişikliği olduğuna işaret eden bir belirti. Bunlar arasında bir bölünmenin yaşanması kaçınılmazdır: Bir bölümü bizim safımıza geçecek, bir bölüm tarafsız kalacak, üçüncü bölüm ise Rusya'yı Anglo-Amerikan sermayesine satan, yabancıların süngülerinin yardımıyla devrimi ezmeye çalışan monarşist anayasacı-demokratların saflarına katılacaktır."

Bu gelişme teşvik edilmeliydi:

> "Bugünün en hayati görevlerinden biri, Menşevik ve Sosyalist Devrimci demokratlar arasında bolşevizme düşmanlıktan ilkin tarafsızlığa ve ardından bolşevizmi desteklemeye yönelik değişimi hesaba katmak ve bundan yararlanmaktır... Devrimci bir proleter, kimi baskı altında tutacağını, kiminle -ne zaman ve nasıl- bir uzlaşmaya varacağını bilmek durumundadır... Fakat, küçük burjuva demokratlara ilişkin olarak yalnızca baskı ve terör uygulanmasını öngören taktikte ısrar etmek, bunu olayların gidişatı onları bizim yolumuza gelmeye zorladığı bir zamanda yapmak... budalaca ve gülünç bir şey olur."[15]

Sosyalist Devrimcilerin Petrograd örgütünün 8 Şubat 1919 tarihli bir konferansında, 'sovyet iktidarını silahlı mücadele yoluyla yıkmaya yönelik herhangi bir girişimin kesin olarak reddedilmesi' kararlaştırıldı; Rus burjuva partileri ve emperyalist Müttefik ülkeler kınandı. Sergilenen bu iyi niyet, VTsIK'nın 25 Şubat 1919'da Sosyalist Devrimci Parti'nin yasallaştırılmasını öngören bir karar almasını teşvik etti. Ne var ki, sağ Sosyalist Devrimciler, sovyet hükümetine karşı iyi niyetli ve tarafsız bir tutum takınma ilkesine tutarlı bir şekilde sadık

kalmadılar. Savaş alanındaki dengeler değiştikçe, sürekli olarak karşı-devrimci eylemlere başvurdular.

Menşevikler

Bolşevik hükümete karşı yürüttükleri güçlü muhalefete rağmen, Menşeviklerin propaganda faaliyetine belli bir süre boyunca -Çekoslovak Alayı'nın silahlı ayaklanmasına kadar- fazlaca bir müdahalede bulunulmadı. Nitekim, sol Menşevik gazete *Novoya Jizn* Ekim 1917 ile basınç altına alındığı ama bu basıncın devletin hışmına uğrama boyutunda da yaşanmadığı Temmuz 1918 arasında kalan dönem boyunca son derece tahrik edici makaleler yayınladı. Maksim Gorki, gazetenin 7 (20) Kasım 1917 tarihli sayısında Bolşevikleri şu şekilde tanımlıyordu:

> "Gözleri körleşmiş fanatikler, 'sosyal devrim' yolu sandıkları yolda çılgınlar gibi hareket eden şerefsiz maceracılar; bu yol gerçekte proletaryanın, devrimin yıkımına giden yoldur. Lenin ve beraberindekiler, bu yolda... konuşma özgürlüğünün rafa kaldırılması, anlamsız tutuklamalara girişme gibi daha önce Plehve ve Stolipin tarafından yapılmış iğrençliklere başvurulabileceğini düşünüyorlar."

Gorki, Lenin hakkında şunları söylüyordu: "Lenin her şeye muktedir bir sihirbaz değil, proletaryanın ne onurunu ne de yaşamını gözeten bir üçkağıtçı... Lenin'in çılgınlığı... onun, Neçayev ve Bakunin gibi anarşizmi..."[16] Bundan üç gün sonra şunları yazmıştı: "Kendilerini sosyalizmin Napolyonları sanan leninistler çılgınlar gibi bağıra çağıra Rusya'nın çöküşünü tamamlıyorlar. Rus halkı bunun bedelini kan gölleriyle ödeyecek."[17] Bu ifadeler yasal bir yayın organında yayınlanıyordu.

İç savaşın patlak vermesi Menşevikleri güç duruma düşürdü; Bolşeviklere karşı büyük bir düşmanlık duyuyorlardı, ancak onlar için eski rejimin restorasyonu daha da kötü olacaktı.

Menşeviklerin Merkez Komitesi'nin 17-21 Ekim 1918 günleri arasında Moskova'da yaptığı bir toplantıda sovyet hükümetine -gerektiğinde eleştirel- destek verilmesi kararlaştırıldı:

> "Emekçi kitlelerle kapitalist sınıflar arasındaki bağı kıran Ekim 1917 Bolşevik Devrimi, emekçi kitlelerin devrimin gelişim çizgisini bü-

tünüyle kendi çıkarlarına tabi kılma arzusunu ve devrim olmaksızın Rusya'nın Müttefiklerin emperyalist pençelerinden kurtarılmasının, tutarlı bir barış siyaseti izlenmesinin, köklü bir tarım programı uygulanmasının, bütün bir ekonomik yaşamın devlet tarafından kitlelerin çıkarına olacak şekilde düzenlenmesinin tasavvur edilemeyeceği gerçeğini ifade ettiği için, ayrıca, devrimin bu aşamasının Rus Devrimi'nin dünyadaki gelişmelerin seyri üzerindeki etkisini genişletmek gibi bir eğilime sahip olduğu için, tarihsel bir zorunluluktu."[18]

Toplantı, 'demokrasiye düşman olan tüm sınıflarla siyasi işbirliğini' reddediyor, aynı zamanda, 'sovyet hükümetinin yabancı müdahaleye karşı giriştiği askeri eylemlere doğrudan destek verme' vaadinde bulunurken 'polis baskısının olağanüstü organlarının ve olağanüstü mahkemelerin feshedilmesi' ve 'siyasi ve ekonomik teröre son verilmesi' talebinde bulunuyordu.[19]

Menşeviklerin kamuoyuna yönelik bu açıklamasından sonra, Lenin son derece barışçıl, uzlaşma yanlısı bir konuşma yaptı; Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden 'karşılıklı iyi ilişkiler geliştirilmesi' dışında bir şey istemediklerini bildirdi: "Fakat, partiniz içinde hala 'aktivistler' olduğunu, bunların Çeklerin dostları olduklarını unutmayacağız ve bunlara yönelik mücadele yöntemlerimizde bir değişiklik olmayacağı gibi, Çekler Rusya'dan geri püskürtülünceye kadar sizleri de düşman sayacağız. Devlet iktidarını kendimiz için, *yalnızca kendimiz için* elde tutacağız."[20]

Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerle uzlaşma uzun ömürlü olamadı. Askeri durum 1919 ilkbaharına doğru kötüleştiği zaman, Lenin daha sert bir dil kullanmaya başladı:

"İzlediğimiz hattı sık sık değiştirmek zorunda kalacağız ve bu da olaylara dışarıdan ve yüzeysel bir gözle bakanlara muhtemelen garip ve anlaşılmaz görünecek. 'Bu nasıl olur?' diyecekler. 'Daha dün küçük burjuvaziyle uzlaşma yolları arıyordunuz; bugün ise Djerzinski sol Sosyalist Devrimcilerle Menşevikleri kurşuna dizmekten söz ediyor. Bu ne çelişki!' Evet, bu çelişkili bir tutum. Ama küçük burjuva demokratların izledikleri hattın kendisi de çelişkili: Bunlar nereye oturacaklarını bilmiyorlar; iki iskemlenin arasına sıkışmaya çalışıyorlar, birinden diğerine, bazen sağdaki, ba-

zen de soldaki iskemleye kayıyorlar. Onlara karşı izlediğimiz taktikleri değiştirdik ve bize yöneldiklerinde onlara 'Hoşgeldiniz' diyeceğiz... Küçük burjuva demokratlara karşı güç kullanmayı kesinlikle istemiyoruz. Onlara şunu söylüyoruz: 'Siz ciddi bir düşman değilsiniz. Bizim düşmanımız burjuvazi. Ama onlarla güçbirliği içine girerseniz, bu durumda proletarya diktatörlüğü tedbirlerini size karşı da uygulamak zorunda kalacağız.'"[21]

Menşevikler, başta Martov olmak üzere, 'üçüncü güç' olma arayışı içindeydiler. Bunların (ve Sosyalist Devrimcilerin) trajedisi, mümkün olmayan bir 'üçüncü güç' arayışına girmeleriydi. Martov, 23 Ocak 1920'de Akselrod'a yolladığı dokunaklı mektupta şunları yazıyordu:

"Bize yandaş bir dinleyici topluluğu bulduk; fakat bunlar sürekli olarak bizim çok sağımızda durdular. Bolşevizm tarafından çökertilmiş olanların hepsi sağlıklı bir dürtüyle bizi bolşevizme karşı en yürekli savaşçılar olarak memnuniyetle desteklediler. Ama, bizim söylediklerimizden yalnızca kendi işlerine geleni, bizim bolşevizme karşı yönelttiğimiz eleştiri ve suçlamaları aldılar. Bu eleştiri ve suçlamada bulunduğumuz sürece bizi alkışladılar; ama, Denikin'e vb. karşı başarılı bir mücadele verilebilmesi, spekülasyona karşı gerçek bir tasfiyeye girişilebilmesi ve uluslararası proletaryanın gericiliğe karşı zaferine yardımcı olunabilmesi için bir başka rejimin zorunlu olduğunu söylemeye başladığımız zaman, o güne kadar bizimle aynı şeyleri paylaşmış olanlar bize soğuk ve hatta düşmanca bakmaya başladılar."[22]

1919 ilkbaharında bir dizi eyalette kulak ayaklanmalarının başgöstermesi ve Kolçak'ın ilerlemesini başarıyla sürdürmesi, Sosyalist Devrimcilerin ve Menşeviklerin çoğunluğunun bolşevizme karşı aşırı muhalefet konumuna geri dönmesine yol açtı. Bu gelişmenin ışığında, Bolşevik Merkez Komitesi Mayıs 1919'da 'Kolçak'a karşı mücadelede sovyet hükümetini desteklemeye hazır olduklarından kuşku duyulan tüm önde gelen Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin tutuklanması'nı öngören bir direktif yayınladı.

Sol Sosyalist Devrimciler

Bolşevikler, iktidara geldikten sonra Ekim Devrimi'ni desteklemiş olan sol Sosyalist Devrimcileri Halk Komiserleri Konseyi'ne katılmaya da-

vet ettiler. Sol Sosyalist Devrimci liderler, bir süre tereddüt içinde kaldıktan sonra, 18 Kasım (1 Aralık) 1917'de Bolşeviklerle bir anlaşmaya vardılar; bu anlaşmanın bir sonucu olarak sol Sosyalist Devrimci temsilciler hükümete dahil oldular. Yedi komiserlik bunlara verilirken on bir komiserlik Bolşeviklerin oldu. Bu komiserlikler arasında en önemli olanı Tarım Halk Komiserliği idi.

Sol Sosyalist Devrimciler üç ay boyunca hükümette kaldılar. Ancak, Brest-Litovsk Barış Anlaşması'nın imzalanmasını protesto etmek üzere 19 Mart 1918'de hükümetten çekildiler. Anlaşmayı feshetmek ve Almanya'ya karşı savaş ilan etmek istiyorlardı. Ayrıca Bolşeviklerin izledikleri tarım siyaseti ile ciddi bir anlaşmazlık içindeydiler. 'Yoksul Köylü Komiteleri'nin kurulmasına ve tahıl zoralımları için kırsal alana işçilerden kurulu müfrezeler gönderilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu uygulamalar yalnızca kulaklar arasında değil, fakat ayrıca sol Sosyalist Devrimcilerin başta gelen yandaşları olan orta köylüler arasında hükümete karşı güçlü bir muhalefete yol açıyordu.

6 Temmuz'da, Rusya ile Almanya arasındaki savaşı yeniden başlatabileceği beklentisiyle sol Sosyalist Devrimciler Alman Büyükelçisi Count Mirbach'a suikastte bulundular ve bununla eşanlı olarak başkent caddelerinde eski müttefiklerine karşı bir ayaklanma başlattılar.

Sol Sosyalist Devrimcilerin ayaklanması Bolşevikler tarafından acımasızca bastırıldı. Bununla birlikte, sol Sosyalist Devrimcilerin faaliyetlerinin topyekün yasaklanmasına da gidilmedi. VTsIK, 15 Temmuz'da, bu partinin 'söz konusu suikastle ve bunu izleyen ayaklanma girişimiyle dayanışma içine girmeyi kesin bir dille reddeden' üyelerinin VTsIK içindeki temsilcilerinin bu konumlarını muhafaza etmelerine izin veren bir karar aldı. Dolayısıyla, kendi partilerinin Merkez Komitesi tarafından gerçekleştirilen bu eylemi tanımayan sol Sosyalist Devrimciler, sovyetler içindeki sandalyelerini yasal olarak Temmuz ayı sonrasında da korudular. Sol Sosyalist Devrimcilerin Temmuz ayaklanması parti içinde bir bölünmeye yol açtı. Çoğunluk von Mirbach'a karşı girişilen suikasti kınadı ve Bolşeviklerle olan barışçıl ilişkiyi muhafaza etmeye çalıştı.[24]

Bolşevik Parti'nin siyasi tekeli

İç savaş koşullarının şiddeti, proletaryanın zayıflığı ve köylülüğün düşmanlığa varan hoşnutsuzluğu, Lenin'i, hangi fraksiyonları olursa

olsun Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin eylem özgürlüğüne giderek daha geniş kısıtlamalar getirmeye zorladı. Beyazları yegane saldırı hedefi haline getirebilmek mümkün olsaydı, durum çok daha farklı olurdu. Ne yazık ki, Bolşevikler Kornilov, Denikin ve Kolçak'a verilen siyasi desteği durdurabilmek için Kadet Partisi'ni baskı altına almak zorunda kaldılar. Kuşkusuz Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğu Beyaz generalleri savunmak gibi bir tasarım içinde değillerdi, ancak bunlar Kadetlerin baskı altına alınmasına kayıtsız da kalmıyorlardı. Bir bütün olarak, sol Menşevikler Kadetleri savunmuyor, fakat Kadetlerin yanında yer alan sağ Menşeviklerle sağ Sosyalist Devrimcilere yönelik baskıyı da görmezden gelemiyorlardı.

Mart 1919'da benimsenen Bolşevik Partisi programı diğer partilerin sağ kanadı üzerindeki kısıtlamanın geçici olduğunu açıkça belirtiyordu. Nitekim programda şu ifade edilmişti: "Siyasi hakların kısıtlanması ve özgürlüğe getirilen her türden sınırlama zorunlu olmakla birlikte bunlar yalnızca geçici olarak başvurulan önlemlerdir."[25] Ancak, kimi zaman koşullar öylesine bir tuzak hazırlarlar ki, başlangıçta geçici olarak düşünülmüş olan, diğerlerinden daha kalıcı olur.

Güçten düşmüş bir proletarya ile bir iç savaş yürütme zorunluluğu, Bolşevikleri, bir muhalefet partisinin ardından diğerini -ilkin Kadetler, ardından Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler olmak üzere- baskı altına almaya zorladı. Temmuz 1918'deki Beşinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, muhalefetin güçlü bir biçimde temsil edildiği son kongre oldu. Bundan dört ay sonra toplanan toplam 950 delegeli bir sonraki kongrede delegelerin dağılımı şu şekildeydi: 933 komünist, 8 devrimci-komünist, 4 Sosyalist Devrimci, 2 narodnik komünist, 1 maksimalist, 1 anarşist* ve 1 partisiz delege.[26]

(*)Anarşistler, bir yandan ve özellikle proletarya diktatörlüğü ve Bolşevizme diğer yandan Beyazlara karşı çıkmaya sürüklendikleri bir ikilemle yüzyüze kaldılar. Rus anarşizminin tarihçisi Paul Avrich şunları yazıyor: "Ateşli liberterler, anarşistler sovyet hüklümetinin baskıcı politikalarını şiddetle kınanmayı hakeden politikalar olarak gördüler; ne var ki, beyazların zafere ulaşması bundan da kötü bir durum olacaktı. Bu zaman içinde Lenin'in rejime yönelik her türden

Parti ve sovyetler

Dolayısıyla, siyasi iktidar üzerinde tek parti tekelinin fiilen kurulması Ekim Devrimi'nden bir yıl kadar sonra gerçekleşti. Bu tekel sovyetin işleyişini ve genel olarak siyasi yaşamı nasıl etkiledi?

Parti'nin Mart 1919'daki Sekizinci Kongresi parti ile sovyetler arasındaki ilişkileri şu şekilde tanımlıyordu:

> "Komünist Parti, kendisine ait bir görev olarak, emekçilerin tüm örgütlerinde -sendikalar, kooperatifler, köy komünleri, vb.- belirleyici bir nüfuza ve tam bir yönlendiriciliğe sahiptir. Komünist Parti, özellikle, kendi programını mevcut devlet kurumlarında -sovyetlerde- egemen olmayı başararak yaşama geçirme çabasındadır... Komünist Parti, pratik olarak, sovyetlerde özveriye dayalı gündelik çalışma içinde ve en istikrarlı, en kararlı üyelerini sovyetlerdeki tüm görevlerin başına getirmek suretiyle sovyetlerde bütüncül bir siyasi egemenlik kurmayı, bunların işleyişini kontrol etmeyi başarmalıdır. Ancak, parti organlarının işlevleri ile devlet organlarının -sovyetlerin- işlevleri hiçbir şekilde birbirine karışmamalıdır. Böyle bir karışma öldürücü sonuçlar doğurur... Parti kendi kararlarını sovyet organları aracılığıyla ve ***sovyet anayasası çerçevesi içinde*** yaşama geçirmelidir. Parti, sovyetlerin faaliyetlerini gölgelemek için değil, bu faaliyetlere rehberlik etmek için çaba göstermelidir."[23]

Parti kongreleri, partinin kendisini sovyetin yerine ikame etmemesi, yalnızca ona rehberlik etmeye çalışması gerektiğini tekrar tekrar belirtmiştir. Nitekim, Onbirinci Parti Kongresi (Mart 1922) şunları kararlaştırmıştır:

> "Parti, genel rehberlik ve sovyet devletinin bütün siyasetini yön-

---

muhalefet, dengeyi karşı-devrimciler lehine bozma eylemi göstermiş olabilir; diğer yandan, aktif bir destek, hatta iyi niyete dayalı bir tarafsızlık, Bolşeviklere, kendi konumlarını ileride yerlerinden kıpırdatılamayacak kadar güçlü bir biçimde sağlamlaştırma fırsatı verebilirdi."Bu ikilemin yolaçtığı sert tartışmalar anarşist kamp içindeki çatlakları daha da derinleştirdi. Sonuçta, büyük bir çoğunluk, kuşatma altındaki rejime değişik düzeylerde destek verdi."[24]

lendirme işlevini kendi elinde tutarak, kendi çalışması ile sovyet organlarının çalışması arasına, kendi aygıtı ile sovyetlerin aygıtı arasına çok daha kesin bir sınır çizgisi koymalıdır. Sistematik olarak yaşama geçirilen böyle bir ayrım, bir yandan ... sorunların sovyet organları tarafından daha sistematik bir şekilde ele alınıp karara bağlanmasını ve eşanlı olarak her sovyet görevlisinin kendisine verilen görev karşısında daha büyük bir sorumluluk duymasını güvence altına alırken, diğer taraftan partinin tüm devlet organlarının çalışması üzerinde genel rehberlik şeklindeki temel parti çalışması üzerinde gerektiği gibi yoğunlaşmasını mümkün kılmalıdır."[28]

"Bugünün en önemli görevlerinden biri parti ile sovyet kurumları arasında doğru bir işbölümünün kurulması ve bunların her birinin hak ve ödevlerinin açık ve ayrıntılı bir biçimde belirlenmesidir."[29]

Fakat, partinin iktidar tekeliyle birlikte, parti ile devlet arasındaki ayrım kaçınılmaz olarak biçimsel bir hale geldi -parti üyelerinin disiplin gereği tek bir kişi gibi hareket etme zorunluluğu bunu özellikle derinleştirdi. Nitekim, örneğin Aralık 1919'daki Sekizinci Parti Konferansı aşağıdaki statüyü içeren bir karar aldı:

"Parti grubunun faaliyet yürüttüğü parti dışı bir organın genel toplantılarında, parti grubunun tüm üyeleri, grup içinde karara bağlanmış meseleler üzerinde oylama yapılırken, bu karara uygun olarak ve tam bir oybirliği içinde hareket etmelidirler. Bu kuralı ihlal eden kişiler olağan disiplin hükümlerine tabi olacaklardır."[30]

Pratikte, parti ve sovyetler giderek artan ölçüde içiçe geçti. Bu iç içe geçme bütün idari düzeylere nüfuz etti. 1919 yılının ikinci yarısında yerel sovyetlerin yüzde 60'ına yakınından gelen bilgiler, parti üyeleriyle parti adaylarının *gubernia*lardaki sovyet kongrelerinin yürütme komitesi üyelerinin yüzde 89'unu oluşturduklarını gösteriyordu; söz konusu oran *uezd*lerdeki yürütme komitelerinde yüzde 86, *gubernia*ların idari merkezlerinde bağlı şehirlerdeki yürütme komiteleri için yüzde 93 ve *uezd*lerin idari merkezlerine bağlı şehirlerdeki yürütme komiteleri için yüzde 71 idi.

"Parti üyelerinin hükümetin yürütmeye ilişkin hiyerarşisi için-

de tüm mevkilerin işgalinin tamamlanması sadece en düşük düzeydeki kırsal kesimlerdeki idarelerdeydi."[31] Bu işgal, yüksek kademelerdeki idari birimlerde en yüksek düzeye erişiyordu. 1921 yılında, *uezd* konferanslarındaki delegelerin yüzde 42'si komünistlere aitti ve bu oran *gubernia* konferanslarında yüzde 75 dolayındaydı. Benzer şekilde, parti üyeliği oranı, yürütme komitelerinde sovyet kongrelerinde olduğundan daha yüksek düzeydeydi. Örneğin, 1921 yılında, bu oranlar, *uezd* düzeyinde yürütme komiteleri için yüzde 72, sovyet kongreleri için yüzde 42 idi; *gubernia* düzeyinde ise sırasıyla yüzde 88 ve yüzde 75 dolayındaydı.[32]

Devlet kurumlarında demokrasinin gerilemesi

1917 yılı boyunca ve 1918 yılı başlarında, Lenin *proletarya* tarafından uygulanan bir proletarya diktatörlüğünden söz ediyordu. Nitekim, buna ilişkin pek çok ifadesine bir örnek vermek gerekirse, partinin Mart 1918'deki Yedinci Kongresi'nde şunları söylüyordu: "Tüm emekçi halkı sözcüklerin gerçek anlamında devlet yönetiminin içine çekmek bizim açımızdan önemlidir. Bu, muazzam güçlükler taşıyan bir görevdir... Bu görev, ancak on milyonlarca insan bunu bizzat yapmayı öğrendikleri zaman yerine getirilebilir."[33]

26 Ekim (8 Kasım) 1917'da toprak kararnamesinin yürürlüğe girmesiyle ilgili olarak konuşurken şunu ifade etmişti: "Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile halk kitlelerinin kararını görmezlikten gelemeyiz."[34]

Lenin, devlet-parti ilişkilerinde iç savaş boyunca yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak, bu kez oldukça farklı şeyler söylüyordu. Nitekim, Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları ifade etti: "Kendi programları gereğince *emekçi halkın* hükümet organları olan sovyetler, gerçekte, *emekçi halkın* bütünü tarafından değil, proletaryanın ileri kesimi tarafından işletilen hükümet organlarıdırlar."[35]

Lenin, 'tek parti diktatörlüğünü bir umacı gibi görenleri' alaya alıyor ve şunu söylüyordu: "İşçi sınıfının diktatörlüğü Bolşevik Parti tarafından, daha 1905'te ve hatta daha önce tüm devrimci proletarya ile birlikte doğmuş olan bir parti tarafından yerine getiriliyor."[36]

Adalet Halk Komiseri olan D. I. Kurski'ye gönderdiği 20 Şubat 1922 tarihli bir mektupta, Lenin şöyle bir ifade kullanıyordu: "Devlet anlamına gelen biz bilinçli işçiler, biz komünistler..."[37]

Lenin'in katılmadığı Nisan 1923'teki Onikinci Parti Kongresi'nde, Zinovyev, 'parti diktatörlüğünün pratik olarak yaşama geçirilip kendisinden söz edilmemesi gereken bir şey olduğunu sanan yoldaşlar'la alay ediyor ve parti diktatörlüğünü Merkez Komitesi diktatörlüğü olarak formüle eden bir doktrin geliştirecek kadar ileri gidiyordu:

> "Her şeyin lideri olan *tek*, güçlü ve iktidar sahibi bir Merkez Komitesi'ne ihtiyacımız var... Merkez Komitesi demek Merkez Komitesi demektir, çünkü, bu, hem sovyetlerin, hem sendikaların, hem kooperatiflerin ve hem de taşra yürütme komitelerinin ve bütün bir işçi sınıfının merkez komitesidir. Liderlik rolü buradadır ve parti diktatörlüğünün anlamını bulduğu yer de burasıdır."

Kongre kararı şunu ilan ediyordu: "İşçi sınıfının diktatörlüğü, onun kendi öncüsünün, yani Komünist Parti'nin diktatörlüğü dışında bir biçim altında güvenceye alınamaz."[38]

Mart 1921'de, İşçi Muhalefeti'ne karşı çıkan Troçki, işçi sınıfının haklarıyla bir karşılaştırma içinde partinin haklarını savunuyordu:

> "İşçi Muhalefeti, içinde demokratik ilkeleri bir fetiş haline getirdiği tehlikeli sloganlar ileri sürüyor. İşçilerin işçi örgütleri için temsilciler seçme hakkını, sanki diktatörlük geçici bir süre işçi demokrasisinin andaki ruhuyla çatışma içine düştüğü durumlarda bile parti kendi diktatörlüğünü dayatma hakkına sahip değilmiş gibi, partinin üzerinde bir yere koyuyor.
>
> "Bir görev olarak kendi diktatörlüğünü sürdürme yükümü altında bulunan partinin, şekilsiz kitlelerin, hatta işçi sınıfının geçici duraksamaları ne olursa olsun, devrimci ve tarihsel olarak doğuştan kazandığı haklara sahip olduğunu bilmemiz gerekir ve bu esaslı bir öneme sahiptir."[39]

Parti ile devletin hemen bütünüyle birbiri içine girmiş olduğu herkes tarafından açıkça gözleniyordu. Nitekim, Zinovyev Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

> "İç ve dış siyasetin temel sorunlarının çözümleri partimizin, yani Komünist Parti'nin Merkez Komitesi tarafından kararlaştırılmalı

ve aldığı bu kararları sovyet organlarından geçirmelidir. Kuşkusuz, bu kararları geçirirken bunu Sovnarkom ve diğer Sovyet kurumlarını bir kenara itmeyecek bir biçimde, akıllıca ve iyi düşünülmüş taktiklerle yapmalıdır."[40]

Kamenev, 1920'deki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde şunları söyledi: "Komünist Parti, Rusya'daki hükümettir. Ülke 600.000 parti üyesi tarafından yönetilmektedir."[41]

Aynı nokta, Troçki'nin Komintern'in Temmuz 1920'deki İkinci Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada yeniden vurgulanıyordu:

"Bugün Polonya Hükümeti'nden bir barış anlaşmasının imzalanmasını öngören bir teklif aldık. Bu tür sorunlarda kararı kim verecek? Elimizde Halk Komiserleri Konseyi var; ancak bu kurum da belli bir kontrole tabi olmalıdır. Peki ama kimin kontrolüne? Şekilsiz, karmaşık bir kitle durumundaki işçi sınıfının mı? Hayır. Partinin Merkez Komitesi söz konusu teklifi görüşmek ve buna bir yanıt verilip verilmemesi gerektiğine karar vermek için toplanıyor."[42]

Partinin devlet üzerinde egemenlik kurup kurmadığı, ya da bunun tersi fazlaca önemi olmayan bir sorundur: Bu iki kurumun içiçe geçmesi süreci iyiden iyiye ilerlemiş ve her iki kurumda merkezci eğilimleri güçlendirmişti.*

Demokrasi tek-parti tekeli altında yaşayabilir miydi? Rosa Luksemburg'un Breslau cezaevinde 1918 yılının Eylül ve Ekim ayları içinde kaleme aldığı *Rus Devrimi* adlı broşürü bu sorunu çok açık biçimde ve olağanüstü öngörülerle ortaya koyuyordu. Rosa Luksemburg'a göre:

"Proletarya diktatörlüğü *sınıf*ın eseri olmalıdır, onun adına hareket eden küçük bir öncü azınlığın değil, yani, kitlelerin aktif katılımıyla adım adım gelişmeli, kitlelerin doğrudan etkisi altında bulunmalı ve kamusal faaliyetin bütününün kontrolüne tabi olmalıdır; halk kitlelerinin gelişen siyasi eğitiminin üzerinde yükselmelidir."[43]

(*)Bu konuda partiyle ilgili olarak 13. bölüme bakınız

Özgürlüğün tek partiyle ya da bir gelişim çizgisiyle sınırlanmasının sonucu ne olabilir? diye soran Luksemburg şunları yazıyor:

> "Yalnızca hükümetin taraftarlarına ve -sayıları her ne olursa olsun- yalnızca parti üyelerine tanınan özgürlük hiçbir biçimde özgürlük olarak nitelenemez. Özgürlük, her zaman ve özgül olarak, farklı düşünenlere özgürlük tanınmasıdır. Bunun nedeni 'adalet' kavramına fanatikçe bir bağlılık değil, siyasi özgürlükte öğretici, sağlıklı ve düzeltici olan her şeyin özgürlüğün bu esaslı karakterine bağlı olmasıdır; 'özgürlük' özel bir ayrıcalık durumuna geldiğinde bunun etkinliği da kaybolur gider."[04]

Rosa Luksemburg daha sonra tek-parti tekelinin toplum üzerindeki etkilerini anlatmaya girişir:

> "Ülkenin bütününde siyasi yaşamın baskı altına alınması sovyetlerdeki yaşamı da giderek daha çok sakatlamış olmalıdır. Genel seçimler olmaksızın, sınırsız basın ve toplanma özgürlüğü olmaksızın ve özgür düşünce mücadelesi olmaksızın her kamusal kurumda yaşam söner ve içinde aktif unsur olarak yalnızca bürokrasinin ayakta kaldığı bir sözde yaşam hüküm sürmeye başlar. Kamusal yaşam tedrici olarak durgunlaşır: tükenmek bilmez bir enerjiye ve sınırsız deneyime sahip birkaç düzine parti lideri ülkeyi yönlendirir ve yönetir. Gerçekte, bunlar arasında yalnızca bir düzine kadarı öncülük işini yerine getirir ve bir işçi sınıfı eliti bu liderlerin konuşmalarını alkışlamak ve -ilkin altta daha sonra üstte bir kliğin işi haline gelen- oybirliğiyle alınmış karar önerilerini onaylamak üzere zaman zaman toplantılara davet edilir; bu, herhalde proletaryanın diktatörlüğü değil, yalnızca birkaç politikacının diktatörlüğüdür, yani, burjuva anlamda, Jakobenlerin idaresi anlamında bir diktatörlük."[05]

Burada unutulmaması gereken şey, bu ifadelerin Ekim Devrimi'nin ve Bolşeviklerin ateşli bir taraftarı tarafından kaleme alınmış olmasıdır:

> "Lenin, Troçki ve diğer yoldaşlar, tarihsel bir anda herhangi bir partinin gösterebileceğinden daha fazla bir cesaret, devrimci öngörü ve tutarlılık gösterdiler. Batı sosyal demokrasisinin yoksun

bulunduğu devrimci onur ve yeteneğin tümü Bolşevikler tarafından temsil edildi. Bolşeviklerin Ekim ayaklanması yalnızca Rus devriminin fiili kurtuluşu olmakla kalmadı, fakat ayrıca uluslararası sosyalizmin onurunun kurtuluşu oldu."[46]

Rosa Luksemburg, Rus Devrimi'nin yalnız başına kalmasının Bolşevikleri kitlelerin demokratik haklarını sınırlandırmaya zorladığını açıkça görüyordu. Şunu yazıyordu: "Uluslararası devrimci destek olmaksızın, tek bir ülkedeki proletaryanın görkemli enerjisi ve büyük özverileri bile kaçınılmaz olarak bir çelişkiler ve büyük hatalar labirentinde kaybolup gidecektir."[47]

Rosa Luksemburg, Bolşevik siyasetin çelişkilerine ve büyük hatalarına dikkati çektikten sonra, bunların nedenlerine açıklık getirir:

> "Rusya'da olan biten her şey kavranabilir durumdadır ve başlangıç noktası ve sonu şu ifadede özetlenebilecek olan bir neden-sonuç zincirini temsil eder: Alman proletaryasının yenilgisi ve Rusya'nın Alman emperyalizminin işgaline uğraması. Bu koşullarda Lenin ve yoldaşlarından sihirbazlara özgü bir marifetle en iyi demokrasiyi, proletarya diktatörlüğünün en mükemmel örneğini, serpilip gelişen bir sosyalist ekonomiyi gerçekleştirmelerini beklemek, onlardan insanüstü bir şey talep etmek olur. Bunlar, kararlı devrimci tutumlarıyla, örnek teşkil eden eylem güçleriyle ve uluslararası sosyalizme olan sarsılmaz bağlılıklarıyla, böylesine olağanüstü güç koşullar altında yapılabilecek olan her şeyi yaptılar."[48]

Bununla birlikte, Bolşeviklerin işçi demokrasisini sınırlandırmalarının nedenlerine açıklık getirmek yapılmış olanı mazur göstermeye çalışmak anlamına gelmez. Rosa Luksemburg, her şeyden önce, Bolşevik liderleri, bir basınç sonucu kendi gerçek işçi demokrasisi siyasetlerinden sapmaya zorlanmış olduklarını itiraf etmemekle eleştirir: "Tehlike, Bolşevik liderler zorunlu bir durumdan kendilerine bir fazilet payı çıkarmaya ve bu korkunç koşulların kendilerine dayattığı tüm taktikleri bir teorik sistem içinde dondurmak istedikleri noktada başlıyor."[49]

'Değnek-bükme' özelliğiyle bilinen Lenin'in, Luksemburg'un bu söylediğini yaptığı, inkar edilemez bir gerçekti. Lenin özgül bir duruma son derece *somut bir biçimde* yaklaşırdı, bununla birlikte,

elindeki doğrudan görevin çok uzağında genellemeler yapma eğilimini sürekli gösterdi.

Deneyim, bir hükümetin işçi demokrasisi olmadan gireceği yolun bir çıkmaz sokak olduğunu Lenin'e gösterdi. Lenin'in sendikalarla ilgili tartışma* sırasında öne sürdüğü "Bugün sahip olduğumuz devlet altında proletaryayı koruma işini yerine getirecek olan yine kitlesel bir biçimde örgütlenmiş proletaryanın kendisidir; bize düşen görev ise, işçilerin hem kendilerini kendi devletlerine karşı korumalarını, hem de bu devlete sahip çıkmalarını sağlamak için bu işçi örgütlerinden yararlanmaktır"[50] şeklindeki argümanlar, proletarya demokrasisinin ne kadar geniş kapsamlı bir sorun olduğuna işaret ediyordu. Gerçekte, eğer sendikalar kendilerini devlete karşı korumak durumundalarsa, sendikaların kendi işverenleri konumundaki devletin görüşlerinden farklı görüşleri özgürce tartışma, bu görüşleri dile getiren liderleri serbestçe seçme hakkına sahip olmaları zorunludur. Eğer hem devletin ve hem de sendikaların liderleri fiiliyatta aynı merkezi organ -partinin Merkez Komitesi, Politbürosu veya Sekreteryası- tarafından atama yoluyla belirleniyorsa, bu durumda sendikalar işçileri devlete karşı koruyamazlar. Diğer kurumların -sovyetler, sendikalar, vb.- parti yapılarıyla aynı disiplin içinde ve onlara bağlı olarak işliyorlarsa, böyle bir durumda bu kurumlarla parti arasındaki görev ayrılığı büyük ölçüde şekilsel bir ayrılık olarak kalacaktır.

İlerdeki bölümlerde göreceğimiz gibi, Lenin devlet ile partinin iç içe geçmesinden giderek daha fazla kaygı duyuyordu. Katıldığı son parti kongresi olan 1922 yılındaki Onbirinci Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada, "Parti ile sovyet hükümetinin organları arasındaki ilişkiler olması gereken ilişkiler değildir"; "Parti aygıtı sovyet hükümet aygıtından ayrılmalıdır"; "Halk Komiserleri Konseyi'nin saygınlığını (bir başka deyişle parti karşısında devletin saygınlığını - T.Cliff) artırmamız gerekir" diyordu.[51]

Bolşevik Parti tekelinin kurulması, siyasi yaşamda genel bir bozulmaya ve özellikle sovyetlerin rolünde bir gerilemeye yol açtı. Victor Serge bunu şu şekilde özetler:

> "Farklı toplumsal çıkarların temsilciliğini yapan, birbirinden değişik fikirlere sahip siyasi partiler arasındaki siyasi tartışmaların or-

(*) Bkz. Bu eserin dördüncü cildinin 9. bölümü

tadan kaybolmasıyla birlikte, yerel sovyet düzeyinden başlayıp VTsIK ve Halk Komiserleri Konseyi'ne kadar uzanan ve yalnızca komünistlerden oluşan sovyet kurumları şimdi bir boşluk içine düşmüş durumdalar: Tüm kararlar parti tarafından alındığı için, bunların yapabilecekleri yegane şey bu kararların altına mührü basmaktan ibaret."[52]

Sonuç olarak: Bolşevik Parti dışında tüm partilerin yasaklanmasının zararlı sonuçlar doğurmuş olduğunu söylemek bir şey, 'Bolşevikler farklı bir şekilde davranabilir ve tüm partilere özgürlük tanıyabilirlerdi' demek ise bütünüyle farklı bir şeydir. Aslında, proletarya diktatörlüğü, demokrasi, markeziyetçilik gibi zaman ve mekanla bağı koparılmış, soyut, değişmez öğeleri temsil etmez. Demokrasinin gerçek düzeyi, merkeziyetçilik gibi, üç temel faktöre bağlıdır: (1) proletaryanın gücü; (2) eski rejimin proletaryaya bırakmış olduğu maddi ve kültürel miras; (3) kapitalist direnişin gücü.Demokrasinin yaşama geçirilebilirlik düzeyi bu faktörlerden ilk ikisiyle doğru, üçüncüsüyle ters orantılıdır. Okyanusta yol alan büyük bir yolcu gemisinin kaptanı geminin güvertesinde futbol oynanmasına izin vermekte bir sakınca görmez; fırtınalı bir denizde yol almaya çalışan küçük bir teknenin kaptanının hoşgörüsü ise, doğal olarak bundan çok daha sınırlı olacaktır.

13
Parti'nin dönüşümü

Parti'nin toplumsal bileşimindeki değişimler

1917 yılında Bolşevik Parti çok net bir proleter bileşime sahipti. Yerel parti komitelerinde -ya da bir bütün olarak partide- aydınların sayısı yok denecek kadar azdı.[1] İç savaş yıllarında yüzbinlerce işçi partiye katılmıştı. Ancak, savaşın etkileri partinin toplumsal bileşimini köklü bir değişikliğe uğrattı.

Ülkenin idaresinin sağlanması en başta gelen görevdi ve bu görevin yerine getirilmesi sırasında parti üyesi onbinlerce işçi devlet memuru durumuna geldi. Öte yandan, parti üyelerinin büyük bir bölümü iç savaş sırasında Kızıl Ordu'ya katıldı; 1920 yılında Kızıl Ordu'daki parti üyelerinin sayısı 300.000'e ulaşmıştı, diğer bir deyişle her iki komünistten biri Kızıl Ordu içindeydi.[2] İç savaş yılları boyunca yarım milyonu aşkın komünist Kızıl Ordu içinde çalıştı; bunların yarısına yakını sivil parti örgütlerince Kızıl Ordu'ya gönderilirken, diğer yarısı doğrudan parti tarafından askerlik hizmetiyle görevlendirildi. İç savaş sırasında 200.000'e yakın komünist yaşamını yitirdi.

Lenin Nisan 1920'de şunları söylüyordu:

> "Savaş sırasında karşılaşılan her güçlükte parti komünistleri hareket geçirdi ve cephelerde ilk öldürülenler hep komünistler oldu; İyudeniç ve Kolçak'a karşı savaşan cephelerde binlerce komünist yitirdik. İşçi sınıfının en iyi üyeleri yok oldu: bunlar dava-

mız uğruna yaşamlarını feda ettiler."[3]

Savaşın kaçınılmaz sonuçlarından biri, fabrikalarda çalışan parti üyelerinin sayısının olağanüstü boyutlarda azalması oldu. Nitekim, 1919 yılına ait istatistikler parti üyelerinin yalnızca yüzde 11'inin fabrika işçisi olarak çalıştığını gösterir; üyelerin yüzde 53'ü devlet memuru, yüzde 8'inin parti ve sendika görevlisi, yüzde 27'si ise ordu görevlisi olarak çalışmaktadır.[4]

Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde, Şliyapnikov, devrim öncesinde bolşevizmin temel güç merkezlerinden biri olan Petrograd metal işçileri arasında parti üyesi olan işçilerin oranının yüzde 2'den fazla olmadığından yakınıyordu. Aynı oran Moskova için yüzde 4 idi.[5]

Mart-Nisan 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde, Moskova komitesi sekreteri, başkentteki komünistlerin yüzde 22'sinin fabrika hücrelerine üye işçiler olduklarını, bunların yarısının idari görevlerde çalıştıklarını, diğer sanayi merkezlerinde fabrikalarda tezgah başında çalışan partili işçilerin oranının bundan da az olduğunu belirtiyordu.[6]

Aynı kongrede, Zinovyev şöyle yakınıyordu: "10.000 ila 12.000 işçinin çalıştığı büyük sanayi bölgelerinde, madenlerde, vb. yerlerde yalnızca altı kişilik parti çekirdeklerine sahip olduğumuz bir gerçektir."[7]

1922 yılında Riazan eyaletinin kırsal bölgelerindeki parti üyeliği durumunu inceleyen bir araştırma, parti üyelerinin yüzde 78'nin yerel sovyetlerde, yerel parti örgütünde ya da kooperatiflerde idari görevli olarak çalıştığını gösteriyordu. Söylenenlere bakılırsa, durum diğer eyaletlerde bundan farklı değildi.[8] 1922'de köylü hücrelerine üye köylülerin yalnızca üçte biri tarımsal faaliyette bulunuyor, üçte ikisi devlet, parti ya da kooperatif görevlisi olarak çalışıyordu.[9]

Kırsal alanda, parti üyelerinin çoğu eski Çarlık rejiminde memur olarak görev yapmış kişilerdi. Nitekim, 1922 yılında, kırsal alan sovyetlerinin yürütme komitelerinde çalışan parti üyelerinin yüzde 42'si üç yılı aşkın zamandır (yani 1919 yılı öncesinden beri) hizmet yürütüyorlardı. Bu durum, bunların eski memurlar, daha önceki yıllarda olduğu gibi başta gelen idari işleri yürüten Zemstvo çalışanları oldukları savını destekler görünüyor.[10]

Kızıl Ordu içinde yüksek rütbeli parti üyelerinin oranı zaman

içinde artış kaydetmişti. Bu süreç, ordunun asker sayısının iyice azaldığı iç savaşın sona ermesinden sonra özellikle hızlandı. İç savaş sonrasındaki dönemde ordu içindeki parti hücreleri ezici çoğunlukla subaylardan ve siyasi görevlilerden oluşuyordu. 1921 yılı sonunda rütbesiz askerler ve NCO'lar ordu içindeki komünistlerin yüzde 50'sini teşkil ederlerken, 1924 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 20'ye düşmüştü.[11]

Kariyeristlerin partiye katılımının önlenmesi çabaları

İç savaş sırasında parti üyelerinin göstermek zorunda kaldıkları özveriler kariyer düşkünlerini ürkütmüş ve bunları partiye katılmaktan uzak tutmuştu. Savaş sırasında, Beyazların eline düşen komünistler (ki bunların sayısı hiç de az değildi) esir düşmüş olmanın bedelini yaşamlarıyla ödüyorlardı. Merkez Komitesi'nin Sekizinci Parti Konferansı'na sunmuş olduğu yazılı bir raporda da belirtildiği gibi, "bu koşullarda bir esirin üzerinden çıkan parti kartının anlamı Denikin'in idam sehpasına çıkmakla eş anlamlı" idi.[12]

Bu yüzden, Sovyet Cumhuriyeti'nin askeri koşulları sertleşip kritik bir niteliğe büründüğü zamanlar, Lenin parti kapılarının her zaman olduğundan daha geniş aralanmasını önermişti. Denikin ile İyudeniç'in Sovyet rejimini yıkma tehditinin ciddi boyutlara erişmiş olduğu ve Petrograd'ın Beyazların eline geçme olasılığının büyüdüğü 1919 yılı sonbaharında, parti yeni üyeler kazanma çabasına girdi ve Ekim'de 'Parti Haftası' adı altında bir seferberlik örgütledi: "'Parti Haftası' süresince Moskova'da parti örgütüne 13.000 yeni üye kaydedildi."[13]

Parti kitlesel bir biçimde genişledi. Sayısal açıdan, 'Parti Haftası' çarpıcı bir başarıya işaret ediyordu. Yeni üyelerin sayısı en az 160.000 dolayındaydı. Sonraki aylar içinde bu genişleme devam etti. 1920 yılı başında 430.000 olan parti üye sayısı, aynı yılın Mart ayı içinde yapılan Dokuzuncu Parti Kongresi sırasında 600.000'in üzerine çıkmıştı.[14]

Rejim böylesine ciddi bir basınç altındayken parti üyesi olmanın riskini göze alıp partiye katılmış olanların büyük çoğunluğu, komünizmin kararlı yandaşları olsalar gerek. Bununla birlikte, Lenin kariyer düşkünlerinin de partiye sızdıklarından kaygılanıyordu. 16 Ağustos 1918'de şunu söylüyordu: "Kariyer elde etme beklentisiyle

partiye katılmaya çalışanları kabul etmemeli ve bu tür kişileri partiden atmalıyız."[15]

Lenin yaşamının son gününe kadar bu soruna tekrar tekrar değindi. Bu kitabın 11. Bölümü'nde, Lenin'in 1919 Mart ayında Petrograd Sovyeti'ne hitaben yaptığı bir konuşmada 'komünist' sözcüğünü doğru telafuz edemeyip kendilerinin 'komonist' olduklarını söyleyen, 'yakalarında kırmızı kurdeleler taşıyan ve sıcak köşelere yerleşen eski bürokratlar'ın varlığına dikkati çektiğini belirtmiştik.[16] Mart-Nisan 1919'daki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde, Lenin, "en kötü unsurlar olan eski kapitalist sistemin memurlarının... iktidar partisinin içine sızmaları... iktidar partisi olduğu ve iktidar yolunu açtığı için bunların partiye yüklendikleri" tehlikesinden söz ediyordu.[17]

3 Nisan 1919'da, Moskova Sovyeti'ne hitaben yaptığı konuşmada aynı konuya yeniden değindi: "Kırsal bölgelerde olup biten şey nedir? Söz konusu bölgelerde kendilerini parti üyesi olarak isimlendirenler çoğunlukla en yüzsüz fırsatçılığa sahip alçak kişilerdir."[18] 21 Nisan 1921'de, "kendi çıkarları için komünistlere yaltaklanan ve kimi zaman köylülere karşı en iğrenç gaddarlığa ve zulme başvuran eski hükümet memurlarının, toprak sahiplerinin, burjuvaların ve diğer pisliklerin istismarlarına"[19] dikkati çekti. Lenin'e göre, kariyeristlerin partiye katılımı mümkün olduğu kadar önlenmeliydi.

Onbirinci Parti Kongresi (Mart-Nisan 1922) yeni üyeleri üç gruba ayırdı: (1) işçiler ve işçi ya da köylü kökenli Kızıl Ordu askerleri; (2) ordu için çalışanlar dışında kalan köylü ve elzanaatkarları; (3) diğerleri -beyaz yakalılar vb. Birinci kategoridekiler parti üyesi olmadan önce altı ay süresince üye adayı olarak kalacaklardı; aynı süre ikinci kategoridekiler için bir yıl ve üçüncü kategoride yer alanlar için iki yıldı.[20]

Lenin bu düzenlemelerden hoşnut değildi; bu önlemlerin partinin proleter kompozisyonunu artırmaya yeterli olacağı konusunda kuşkuları vardı. Onbirinci Kongre'nin öngününde Merkez Komitesi sekreteri olan Molotov'a yolladığı iki mektupta şunları yazıyordu:

> "Yeni parti üyeleri için öngörülen deneme sürelerinin uzatılmasının son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Zinovyev deneme süresinin işçiler için altı, diğer kategoriler için on iki ay olmasını öneriyor. Ben, altı aylık sürenin yalnızca büyük ölçekli sanayi işletmelerinde en az on yıldır fiilen çalışan işçiler için geçerli ol-

> masi gerektiğini düşünüyorum. Söz konusu deneme süresi bunların dışında kalan bütün diğer işçiler için on sekiz ay, köylüler ve Kızıl Ordu askerleri için iki yıl ve diğer kategoriler için üç yıl şeklinde olmalı."[21]

Lenin, kariyeristlerden kurtulmak için partinin yozlaşmış unsurlardan arındırılması gerektiği savını destekledi. Sekizinci Parti Kongresi (Mart 1919) şu sonuca vardı:

> "Yeterince komünist olmayan ve hatta açıktan açığa asalak olan unsurlar büyük bir kütle halinde partiye doluşuyorlar. Rus Komünist Partisi'nin iktidarda olması, kaçınılmaz olarak görece iyi unsurlarla birlikte bunları da partiye katılmaya yöneltiyor. Sovyetlerde ve parti örgütlerinde ciddi bir temizliğe girişmek vazgeçilmez hale gelmiştir."[22]

Kongreyi izleyen haftalar içinde, kasabalardaki üyelerin yüzde 10-15 kadarı partiden ihraç edildi; bu oran kırsal alanın bazı bölgelerinde daha da yüksekti.[23] Lenin bu temizlik hareketinin çok daha radikal boyutlarda yapılması gerektiğini düşünmüştü. Nitekim, 1919 Haziran'ında kaleme almış olduğu bir makalede şunları yazıyordu:

> "Maceracıların ve diğer tehlikeli unsurların kendilerini iktidar partisine yamamaya girişmeleri kaçınılmazdı. Bu durumun yaşanmadığı bir tek devrim olmamıştır ve olması da beklenemez. Dolayısıyla, bütün sorun, iktidar partisinin güvenilir ve güçlü bir işçi sınıfına dayanarak kendi saflarını arındırma becerisine sahip olabilmesidir."

Bu yüzden, temizlik hareketi çok radikal olmalıydı ve parti üyelerinin yaklaşık yarısı partiden ihraç edilmeliydi.[24]

1921 yılında geniş ölçekli bir temizlik hareketine girişildi; 136.386 parti üyesi -toplam üye sayısının beşte biri- partiden ihraç edildi. Partiden atılan bu üyelerin yüzde 34'ü 'pasiflik', yüzde 25'i kariyer düşkünlüğü ve ayyaşlık, vb., yüzde 9'u ise rüşvet alma, görevi kötüye kullanma gerekçesiyle partiden uzaklaştırıldı.[25]

Ne var ki, Lenin ve parti liderliğinin işçi olmayanların partiye üye olmalarını zorlaştırmak üzere getirdikleri önlemler ve yozlaşmış

unsurları partiden atmaya yönelik temizlik hareketlerinin birden çok tekrarlanması kariyeristleri partiye sızmaktan alıkoymaya yetmedi. Parti ile devletin içiçe geçmesiyle birlikte parti üye kartına sahip olmak bir iş bulmada önemli hale geldi. Zinovyev Sekizinci Parti Kongresi'ne sunduğu raporunda bu durumu şu şekilde dile getiriyordu: "Moskova'da olmadık durumlar yaşanıyor; adamın biri akşam saat sekizde parti üye kartı almak için bölge komitesine geliyor ve ertesi gün gelmesi istendiğinde şu şekilde karşılık veriyor: 'Bana bir iyilik yapın; yarın bir iş başvurusunda bulunacağım ve parti kartına hemen şimdi ihtiyacım var.'"[26]

Partinin proleter kompozisyonundaki erozyon devam etti; eski Bolşevik işçilerin artık işçiliği bırakıp devlet ya da parti memuru olarak çalışmaya başlamaları bu durumun başta gelen nedenleri arasındaydı.

Bir avuç eski tüfek

Partinin zayıflamasının yanısıra, parti içindeki eski Bolşeviklerin sayısal oranı son derece azalmıştı. Ekim 1919'da, parti üyelerinin yalnızca yüzde 20'si Ekim Devrimi öncesinden beri parti üyesiydi; Şubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranı ise yüzde 8 idi.[27] Onbirinci Kongre'de konuşan Zinovyev, 1922'deki parti üyeleri arasında Şubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranının sadece yüzde 2 olduğunu söylüyordu.[28]

Lenin, Molotov'a yolladığı 26 Mart 1922 tarihli mektubunda şunları yazıyordu:

> "Eğer gerçeği görmezlikten gelmek istemiyorsak, içinde bulunduğumuz şu gün partinin proleter politikasının onun üyelik karakteri tarafından değil, partinin eski muhafızları olarak isimlendirebileceğimiz küçük bir grubun muazzam ve bölünmemiş prestiji tarafından belirlenmekte olduğunu itiraf etmek zorundayız."

Bu durumun içerdiği tehlike gerçekten büyüktü:

> "Bu grup içindeki küçücük bir bölünme, bu prestiji bütünüyle yıkıma uğratmasa bile, her koşulda, bu grubun politikayı belirleme gücünü yitirmesine yol açacak ölçüde zayıflamasına neden olacaktır."[29]

Parti içinde iktidarın giderek merkezileşmesi

Başlangıçta partinin *karar alıcı organı* olan Merkez Komitesi, giderek karar alan bir organ olmaktan çıkıp sadece alınan kararları onaylayan bir organ durumuna geldi.

İlk zamanlar, Sekizinci Parti Kongresi Kararı ve 1919 Parti Yönergeleri gereğince, Merkez Komitesi'nin ayda iki kez toplanması gerekiyordu.[30] 1921'deki Onuncu Kongre'de bu durum iki ayda bir kez olarak değiştirildi.[31]

Fiiliyatta hangi organ ya da organlar Merkez Komitesi'nin yerini aldı? Yasal açıdan, Politbüro Merkez Komitesi'ne tabi idi. Söz konusu büronun işlevi 'geciktirilmesine izin verilemeyecek acil sorunlarda karar almak' ve iki haftada bir toplanan Merkez Komitesi'ne raporlar sunmaktı. Ancak, Politbüro'nun yetkilerine yönelik yasal sınırlama, tıpkı Tüm Rusya Sovyeti veya VTsIK lehine Sovnarkom'un gücünü azaltmaya yönelik sınırlama gibi, fiiliyatta bir gerçekliğe sahip değildi. Merkez Komitesi giderek daha seyrek toplanıyor ve Politbüro devlet aygıtı tarafından uygulamaya sokulan politik kararları alan esas organ haline geliyordu.

Ekim Devrimi'nin hemen sonrasında Merkez Komitesi çok sık toplanan bir organdı. Merkez Komitesi'nin üç aylık bir dönem içinde gerçekleştirmiş olduğu toplantıların 17 tanesinin tutanakları elimizde bulunuyor[32] (Bu organın aynı dönem içinde yaptığı diğer toplantılarının tutanaklarına ne olduğu bilinmiyor). Daha sonraları, iç savaş boyunca, komite daha seyrek toplanır oldu. Komite, 1918 yılının Nisan ile Temmuz ayları arasında yalnızca altı kez toplanabildi; aynı yılın Temmuz ile Kasım ayları arasında kalan döneminde bir kez bile toplanamadı (Mart 1919'daki Sekizinci Kongre'de bu durumdan yakınan konuşmalar yapılmıştı). Bundan sonra Merkez Komitesi toplantıları daha düzenli yapılır oldu: Komite 1919 yılının Nisan-Ekim ayları arasında 6, Nisan 1920 ile Mart 1921 arasında 29 kez toplandı.[33] Bununla birlikte, Merkez Komitesi'nin toplantıları Politbüro'nun (ya da Örgütlenme Bürosu'nun) toplantılarından çok daha seyrekti.

1919 yılının Mart ve Aralık ayları arasında kalan dönem içinde Merkez Komitesi yalnızca 6 kez toplanmışken, aynı dönem içinde Politbüro 29 ve Orgbüro 110 kez toplandı. Ayrıca, anılan dönemde Politbüro ile Orgbüro arasında 10 adet birleşik toplantı yapıldı. Aralık 1919 ile Eylül 1920 arasında Merkez Komitesi yalnızca 9 kez top-

lanırken, Politbüro 77, Orgbüro ise 64 defa toplantı yaptı. Eylül 1920 ile Mart 1921 arasında Merkez Komitesi 24 (yaklaşık haftada bir kez), Orgbüro 47, Politbüro 26 toplantı yaptı. 1921 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında Merkez Komitesi'nin toplantı sayısı 9, Orgbüro ile Politbüro'nun toplantı sayısı ise sırasıyla 48 ve 39 idi. Aynı yılın Eylül ve Aralık ayları arasında Merkez Komitesi sadece 5 kez toplanırken, Orgbüro 63, Politbüro 44 kez toplandı.[34]

Fiiliyatta, Politbüro ve Orgbüro giderek artan oranda Merkez Komitesi'nin gücünü kendi ellerinde topluyordu. Lenin, Dokuzuncu Parti Kongresi'ne sunduğu raporunda şunları söylüyordu:

> "Siyasi Büro dış ve iç politikaya ilişkin bütün sorunlarda kararlar aldı... Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz yıl boyunca Merkez Komitesi'nin gündelik çalışması, Merkez Komitesi'nin tüm üyelerinin katıldığı toplantıda seçilmiş olan iki organ tarafından yürütüldü: Merkez Komitesi Örgütlenme Bürosu ve Merkez Komitesi Siyasi Bürosu... Pratikte, parti güçlerini gerekli yerlere bölüştürmek Örgütlenme Bürosu'nun, siyasi sorunları ele almak ise Siyasi Büro'nun başlıca ve uygun işlevi haline geldi. Söylemeye gerek yok ki, söz konusu bu ayrım bir noktaya kadar yapaydır; atamalarda ve yetki devrinde ifadesini bulmayan politikaların pratik olarak yaşama geçirilemeyecekleri açıktır."[35]

Gücü giderek artış kaydeden bir diğer parti organı sekreterya idi. Parti sekreteri, Politbüro ile Orgbüro arasındaki koordinasyonu sağlayabilmek için, bu organların ikisine birden üyeydi.

Başlangıçta, Mart 1919'da, sekreterya bir sorumlu sekreter ile beş teknik sekreterden kuruluydu. Bir yıl sonra, Merkez Komitesi'nden üç üyenin dahil edilmesi suretiyle, sekreteryanın gücünün artırılmasına ve 'Merkez Komitesi'nin örgütsel çalışmasının doğrultusunu belirleme yetkisi yine Orgbüro'nun elinde kalırken örgütlenmeye ve yürütmeye ilişkin mevcut sorunlarda sekreteryanın yargı yetkisinin güçlendirilmesine'[36] karar verildi.

Sekreterya başlangıçta bütünüyle 'partinin bir yürütme organı' olarak tanımlanmıştı. Lenin Sekizinci Kongre'de bunu şu şekilde belirtiyordu:

"Her türden yanlış yoruma engel olmak için daha başlangıçta vurgulamak gerekir ki, parti Merkez Komitesi'nin Sekreteryası, yalnızca Merkez Komitesi'nin Örgütlenme Bürosu veya Siyasi Bürosu'nda, ya da komitenin tüm üyelerinin katılımıyla gerçekleşmiş toplantılarında alınmış kararları yaşama geçirmiştir."[37]

Pratikte, Sekreterya, özellikle Stalin'in Mayıs 1922'de Genel Sekreter olarak göreve atanmasından sonra, öngörülmüş olandan daha fazla bir güç kazandı. 1922 yılından itibaren, partinin dört organına da üye olan yegane kişi Stalin'di: Merkez Komitesi, Politbüro, Orgbüro ve Sekreterya.

Sekreterya kendi personelini muazzam ölçülerde genişletti; Mart 1919'da 15 olan personel sayısını Kasım 1919'da 80 kişiye çıkardı. Bunlar sekreterya içindeki sekiz departmanda çalışıyorlardı: Genel idare, maliye, enformasyon, örgütlenme, personel tahsisi, teftiş, köylülük, kadın çalışması[38]. Mart 1920'de sekreteryanın personel sayısı 150'ye, bir yıl sonra ise 602'ye yükseldi (bunun yanısıra sekreteryaya bağlı olan, muhafız ve mesaj taşıyan ulak olarak görev yapan 140 kişilik bir askeri müfreze vardı).[39]

Sekreteryanın kontrolü altında olan en önemli yetkilerden biri personel atamalarında söz sahibi olunmasıydı. 1920 yılından itibaren, üç parti sekreterinden biri 'hesaplama ve tahsisat seksiyonu' (Uchraspred) olarak anılan, partinin elindeki insan gücünü hesaplayarak bunların tahsisatına gözcülük eden alt organın işlerinden sorumlu kılınmıştı. Bu organın Onuncu Kongre'ye (Mart 1922) sunduğu rapor, on iki aydan daha kısa bir dönem içinde 42.000 parti üyesinin atama ve transferlerinin yürütülmesi işinden sorumlu olduğunu gösteriyordu.[40] Uchraspred, devlet ve parti kurumları üzerinde güçlü bir denetim organı konumuna gelmişti.

Zinovyev, Onikinci Parti Kongresi'nde (1923) taşra sovyetlerinin yürütme komitelerinin başkanlarının partinin Merkez Komitesi tarafından atandığını ve bunun bir zorunluluk olduğunu söylüyordu. Gerçekte ise, atamada bulunma gücünü elinde tutan organ sekreterya idi.

Parti sekreterlerinin atanması

Ayrıca partinin kendi içinde yaygın atamalar söz konusuydu. İç savaş boyunca, oldukça geniş bölgeleri temsil edenler de dahil olmak üze-

re yerel parti komiteleri Moskova'daki Merkez Komitesi'nin kararlarına muhalefet ettiklerinde sık sık görevden alınırlardı. Örneğin, 1919 yılı ilkbaharında, Merkez Komitesi seçimle iş başına gelmiş olan Ukrayna Merkez Komitesi'ni dağıtarak yerine yeni bir komite atadı. Mart 1922 ile Mart 1923 arasında parti sekreteryası taşra komitelerindeki 42 sekreterin atamasını gerçekleştirdi.[42]

Parti kongreleri ve parti konferansları sırasında önde gelen parti organlarının atama yoluyla belirlenmesinden kaçınılarak bunların seçimle iş başına getirilmeleri gereği tekrar tekrar vurgulanıyordu. Nitekim, Eylül 1920'deki Dokuzuncu Parti Konferansı şu kararı almıştı:

> "Bazı istisnai durumlarda insanların seçimi gerektiren görevlere atama yoluyla getirilmelerinin kaçınılmaz olduğu ilkesel düzeyde kabul edilmekle birlikte, her şeye rağmen, Merkez Komitesi'ne genel bir kural olarak atamalardan ziyade aday tavsiyesinde bulunması önerilir."

Bundan sonra, sanki sonradan akla gelen bir şeymiş gibi, mevcut duruma ilişkin çarpıcı ifadelere yer veriliyordu:

> "Parti organlarının ve tek tek yoldaşların partili yoldaşların göreve getirilmeleri sırasında önceliği kişilerin görüşlerine göre değil de başka ölçütlere vermelerinin kabul edilemez olduğuna dikkat çekmek gerekir. Belli bazı sorunlarda partinin aldığı kararlardan farklı düşüncelere sahip yoldaşlar üzerinde şu ya da bu türden bir baskı kurulması kabul edilemez."[43]

Parti kongrelerine katılan delegeler bile sık sık seçimle değil, atama yoluyla belirlenir olmuştu. Samara *gubernia*sının Onbirinci Parti Kongresi'ne (27 Mart-2 Nisan 1922) yolladığı 50 delege *gubernia* konferansında seçimle değil, *gubernia* komitesi plenumunda seçilip atanma yoluyla belirlendi. Bu durumda, Onbirinci Kongre'nin komisyon raporunda belirtilmiş olduğu gibi, 'Merkez Komitesi, Samara *gubernia*sının içinde bulunduğu nesnel koşulların bir sonucu olarak bu durumu kabul etti'. Burada geçen 'nesnel koşullar' sözcükleriyle ima edilen şey, Samara'nın İşçi Muhalefeti'nin önemli bir kalesi olması ve seçimlerin yapılmış olması durumunda delegelerin (bu zamana kadar yasaklanmış) muhaliflerden oluşacakları gerçeği idi.

Bu uygulamaya bir parti kongresinde ilk kez izin verilmiş olmakla birlikte, o zamanlar bu uygulamaya diğer alanlarda yer yer başvuruldu.[44]

Zorunlulukların yol açtığı sonuç parti içi demokrasinin zayıflaması oldu.

Sendikalarda atamalar

Parti ile devletin içiçe geçmesi ve parti içinde atamanın giderek seçim mekanizmasının yerini alması dikkate alınırsa, diğer kurumlarda atama yoluna daha sık başvurulmuş olmasına şaşırmamak gerekir. Bu kurumlardan biri de sendikalardı.

Şimdi, Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde olanlara kısaca göz atmak istiyoruz. 17 Mayıs 1921 günü, kongrenin başlamasından sadece birkaç saat önce, kongredeki parti grubu bir toplantı yaptı. Toplantıda, Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi başkanı olan Tomski Politbüro'nun 'Sendikaların Rolü ve Görevleri' başlıklı raporunu okudu. Raporun sendika görevlilerinin seçimi ile ilgili olan bölümünün 'proleter demokrasinin olağan yöntemleri' ifadesine yer vermediğini fark eden parti grubu üyeleri ilgili hükmü değiştirmeye karar verdiler. Üyeler, Riyazanov'un liderliği altında, Tomski'nin resmi itirazına karşın oylamaya giderek 30'a karşı 1500 oyla Politbüro'nun raporuna demokratik prosedürlere uyulmasını öngören bir bölüm eklenmesini kararlaştırdılar.[45] Politbüro, basiretsiz davrandığı gerekçesiyle Tomski'yi hemen Merkez Konsey Başkanlığı görevinden aldı. Tomski kongrenin başkanlık divanına bile seçilmedi. (Daha sonra, sözde bir 'görev'le Türkistan'a yollandı)

Yine 1921 yılının Mayıs ayında, parti Merkez Komitesi önemli bir sendika olan metal işçileri sendikasının işlerine ciddi müdahalelerde bulundu. Merkez Komitesi, sendika içindeki komünist gruba sendika içindeki önemli mevkilere getirilecek kişiler için bir aday listesi sundu. Söz konusu liste, İşçi Muhalefeti'ni destekleyen kişilerin yerine geçirilmek üzere yeni ve 'sadık' isimler içeriyordu. Sendikadaki komünist grup 40'a karşı 120 gibi ezici bir oy çokluğuyla Merkez Komitesi'nin kendisine verdiği listeyi reddetti. Bu duruma öfkelenen Merkez Komitesi grubun yaptığı oylamayı hiçe sayarak istediği kişileri atama yoluyla iş başına getirdi. Bunun ardından adı geçen sendikayı yeniden örgütlemeye girişti.[46]

"Eski pislik yeniden ortaya çıkıyor..."

Parti yaşanan çürümeden bağışık değildi. Daha önce 7. Bölüm içinde gördüğümüz gibi, savaş komünizmi sırasında sert bir eşitlikçilik uygulandığı doğrudur, ancak bu kurallar daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Eşitlik, genel bir yoksulluğun yaşandığı koşullarda uygun bir ilke değildir. Genç Marks'ın *Komünist Manifesto*'dan iki yıl önce belirtmiş olduğu gibi: "Üretici güçlerdeki bu gelişme (komünizmin) pratik bir önkoşulu olarak mutlak bir zorunluluktur; çünkü, bu gelişme olmadığı taktirde kıtlık genelleşir ve kıtlıkla birlikte en temel gereksinimler için mücadele yeniden başlar; bütün bunun anlamı ise o bildik eski pisliğin yeniden ortaya çıkmasının kaçınılmazlığıdır."[47]

Bolşevizmin çok güçlü ahlaki basıncına karşın, aşırı eşitliğin görünen yüzünün arkasında yaşanan gerçek 'eski pisliğin' savaş komünizminin göbeğinde yeniden ortaya çıkmasıydı. Bu soysuzlaşma partinin içine de nüfuz etti. Boris Pilnyak'ın 'Riyazan Elmaları' adlı öyküsünde geçen iç savaş döneminin komünist bir bürokratına ilişkin tasvirler bu açıdan çok anlamlıdır:

> "Odasında, telefonun yanında bir koltuk duruyordu; emrindekilerle konuşurken koltuğunda gösterişli bir şekilde kasılıp ayaklarını açarak ileri uzatır, kendi eşitleriyle konuşurken olağan bir oturuş durumuna geçer ve kendinden yüksek mevkide olanlarla konuşurken yerinde toparlanıp dikkat kesilirdi: Bu üç ayrı durumda üç ayrı ses tonu işitilirdi."[48]

Bir başka örneği Sovyet yazar İyuri Libedinski'nin *Bir Hafta* (1922) adlı kitabında buluyoruz. Bu kitapta, 1921 yılı ilkbaharında Urallar'ın eteklerindeki küçük bir kasabada bir haftalık süre içinde yaşananlar öykülendirilir. Yazar, siyasi departmanda sekreterlik yapan Matuşenko isminde bir Sovyet memurunu anlatır; Matuşenko bir rejim altında ateşli bir komünist, bir diğerinde Ortodoks kilisesinin sadık bir din adamıdır. Yalnızca kendi kişisel çıkarını kaygı edinir ve her durumda kendisine iyi bir iş bulmasını bilir:

> "Bir pazar günüydü: sekreterler, stenograf yazıcılar, her tarafı gürültüye boğan insanlar Politdep'e saat on birde geleceklerdi. Matuşenko'nun bunlara aldırdığı yoktu; her zaman kendisini bu insanlardan uzak tutardı. Kendisini ilgilendirmeyen bu insanların varlığına aldırmazdı, tıpkı kendisini ilgilendirmeyen nesnelere ve

hayvanlara, ya da Politdep'e gelen Kızıl Ordu askerleri ve öğretmenler gibi kendisinden düşük seviyede görevlilere aldırış etmediği gibi.

"Ama, kendi üstünde olan kişilerin gözüne nasıl girebileceği konusunda çok kafa yorardı: Politdep Başkanı Golovlev bunların başında gelirdi, sonra da Lenin ve Troçki."[49]

Milyonlarca insan açlıktan kıvranırken Matuşenko'nun 'sarı tereyağı, beyaz ekmeği' ve 'kokulu çayı' evinden eksik olmazdı.[50]

Libedinski'nin kitabının bir diğer bölümünde, tren istasyonundaki aç kalabalık ve bu insanların önünde pastasını atıştıran iyi giyimli bir komiser anlatılır:

"Tren istasyonunun birinde, büyükçe bir merdiven baştan sona oturan insanlarla doluydu. Erkekler, kadınlar ve çocuklar yanlarında taşıdıkları pislik içinde birkaç parça eşya arasında merdiven basamaklarına uzanmış yatıyorlardı. Kaygı ve sefaletle buruş buruş olmuş yüzleri bir deri bir kemik kalmıştı. Hemen oradaki bir büfenin önünde bir spekülatör pasta yiyor, aç, evsiz barksız küçük bir çocuk aç gözlerle ona bakıyordu. Çocuğa bir sadaka verildiğinde yere diz çöküyor, kendisine verilen pis kağıt paraları sayıp sigara alacak kadar parası olup olmadığına bakıyordu. Ve o korkunç merdivenlerden aşağı, yere iğrenerek basan (gerçekten de *iğrenerek* basan) şık bir komiser göğsünde pırıl pırıl bir komünist madalyasıyla iniyor, cilalı çizmelerini o yorgun, pis gövdelerin arasına dikkatle basarak spekülatörün yanına oturuyor ve pasta yiyordu ve o kalabalığın içinde bitli, aç çocuklar vardı."[51]

Fedor Gladkov'un kaleme aldığı *Çimento* adlı bir diğer Sovyet romanında, Sovyet Yürütme Komitesi başkanı olan Badin'in parti arındırma komitesinde tecavüz ettiği bir kadını fiziksel gücü ve yüksek rütbesi sayesinde nasıl partiden attığını okuruz.

Kitlelerin kahramanca savaştıkları ve bolşevizmin geleneklerinin hala çok güçlü olduğu iç savaş yıllarında, ayrıcalıklara sahip olan soysuzlaşmış kişiler servetlerini şu ya da bu oranda gizli tutmak zorudaydılar. Ancak, giderek derinleşen çürüme, partinin, devletin ve genel olarak tüm toplumun temellerini kemirmeye başlamıştı.

Partinin demokratik geleneklerini koruma mücadelesi sürüyor...

Parti-içi demokrasinin giderek zayıflaması suskunluğun hakim olduğu bir süreç içinde değil, parti üyelerinden gelen sert protestoların eşliğinde yaşanan bir süreç içinde gerçekleşti. Örneğin, Dokuzuncu Kongre'de bir konuşma yapan K. K. İyurenev, eleştirmenlerin fiilen sürgüne gönderilmesi de dahil olmak üzere Merkez Komitesi'nin eleştirileri bastırma yöntemlerinden bahsediyordu: "Biri Kristiana'ya, biri Urallar'a ve bir diğeri de Sibirya'ya gönderiliyor."[52] İyirenev, Merkez Komitesi'nin partiye yönelik tavrının 'sorumlu bir bakanlığa değil, sorumsuz bir hükümete' benzediğini söyledi. Aynı kongrede, V. N. Maksimovski, parti merkezinin sorumlu olduğu 'bürokratik merkeziyetçiliğe' karşı 'demokratik merkeziyetçiliği' önerdi. Maksimovski şu yorumda bulundu: "Balık baştan kokar diye bir söz vardır. Bürokratik merkeziyetçiliğin yarattığı sıkıntılar partiyi tepeden itibaren etkiliyor."[53] İyakovlev ise şunları söyledi: "Ukrayna bir sürgün yeri haline geldi. Moskova'da şu veya bu nedenle istenmeyen yoldaşlar buraya sürgüne gönderiliyorlar."[54] Sapronov: "İstediğiniz kadar seçim haklarından, proletarya diktatörlüğünden bahsedin; gerçek şu ki, Merkez Komitesi'nin parti diktatörlüğü tutkusu, parti bürokrasisinin diktatörlüğüne yol açıyor."[55]

Her şeye rağmen, iç savaş boyunca parti konferansları ve kongrelerinde özgür tartışma havası yaşatıldı. E. H. Carr'ın sözleriyle aktarırsak, Brest-Litovsk Barış Anlaşması ile ilgili tartışma boyunca, parti içinde "hayati öneme sahip siyasi bir meseleye ilişkin olarak bir partinin pek öyle kolayca izin vermeyeceği türden özgür ve açık bir tartışma yaşandı."[56] Buharin'in Lenin'in tutumuna karşı 'sol komünizmi' savunduğu broşürü 1918 yılı Mayıs'ında bir milyon adet basıldı.[57]

Sendikalar tartışmasında* bolşevizmin demokratik gelenekleri korundu. Bolşevizme sıcak bakmayan bir tarihçi olan Robert V. Daniel şunu söylüyor: "1920 yılı sonbaharı Komünist Parti içinde açık tartışma ortamının ve liderlerin otoritesine karşı muhalefetin özgürlüğünün doruğa yükseldiği dönem oldu."[58]

Victor Serge, iç savaş sırasında partinin içinde bulunduğu durumu şu şekilde anlatır:

(*) Bkz. Bu eserin dördüncü cildinin 9. bölümü

"Parti'nin eski demokratik gelenekleri şimdi yerlerini daha otoriter bir merkezileşmeye bırakıyorlar. Savaşın beraberinde getirdiği zorunluluklar, marksist bir eğitimden ve 1917 öncesinin militanlarının sahip oldukları niteliklerden yoksun yeni üye akını bunu gerekli kılıyor: Bolşevizmin 'eski muhafızları' haklı olarak kendi siyasi hegemonyalarını muhafaza etme iradesindeler."

Bununla birlikte, parti hala kendi demokratik geleneklerini sürdürüyordu:

"Parti, idareyi elinde tutan ve birbirine kenetlenmiş savaşçı bir grup durumunda... Bununla birlikte parti içinde fikir yürütme ortamı hala son derece canlı ve özgür. Dünkü anarşistlere ve sol Sosyalist Devrimcileri hoşgörüyle karşılıyor...

"Hiç kimse Lenin'le çatışmaya düşmekten ve onu eleştirmekten korkmuyordu. Lenin'in sahip olduğu otorite fazlaca bir basınca sahip değildi; devrimin demokratik tarzları hala öylesine geçerliydi ki, bir devrimci partiye ne kadar yakın bir zaman içinde katılmış olursa olsun partinin ve devletin başındaki bu insan karşısında sözünü sakınmadan konuşmaktan çekinmiyordu. Lenin, birden çok kez, bir fabrika ya da konferans sırasında hiç tanınmayan insanların acımasız eleştirileriyle karşılaştı. Kendisine itiraz eden bu insanları sakince dinledi ve onlara sağduyulu karşılıklar verdi."[59]

Lenin, parti ve proletarya

İkinci Cilt'in yukarıdaki ara başlığın aynısına sahip 8. Bölüm'ünde, 1917'deki Lenin'le ilgili olarak şunları yazmıştım:

"Taktiklerdeki tüm zigzaglar boyunca, Lenin'in temel motifi değişmeden kaldı: İşçi sınıfının bilinç ve özgürlük düzeyinin yükseltilmesi, kitlelere kendi çıkarlarının anlatılması, halkın duygu ve düşüncelerine siyasi ifadesinin kazandırılması. Devrim programını, mücadelenin dinamiğine uyan, kitlelerin deneyim ve ihtiyaçlarına karşılık düşen birkaç net ve kolay anlaşılır sloganla ifade etmesini çok iyi biliyordu.

"Lenin, bir strateji ve taktik uzmanı olarak, işçilere 'tepeden bak-

madı'; kitle mücadelesi deneyimi temelinde onlarla omuz omuza durarak öncü işçilerden çok şey öğrendi. Proletarya partiyi ve Lenin'i yarattı. Lenin de partinin ve proletaryanın şekillenmesine yardımcı oldu.

"Bolşevizm, daha da geniş işçi, asker, köylü kitlelerini devrim bayrağı altında mücadelenin içine çekerek, partinin etki alanını genişleterek, kitlelerin kendi eylemliliğinin ve bilincinin düzeyini artırarak, proletaryanın, partinin ve liderliğin sürekli kendi kendisini eğitmesinin koşullarını yaratarak, halkı Ekim'deki zafere götürdü. "[60]

Parti proletaryanın öncüsüydü ve Lenin partinin öncü kadrosu içindeydi. Parti, kitleler tarafından geliştirilmiş sloganları öne çıkarıyor, kitlelere kendilerini örgütlemelerinde ve kendi adlarına hareket geçmelerinde yardımcı olacak strateji ve taktikleri geliştiriyordu.

Şimdi, korkunç bir iç savaşın sonuna gelindiğinde, durum köklü biçimde farklılaşmıştı. Proletarya dağılmış durumdaydı; parti kendisini aktif bir sınıfın öncüsü olarak değil, esas olarak yönetici bir organ gibi hissediyordu. Lenin, 1917 ve 1905 öncesinde tekrar tekrar yapmış olduğunun aksine, 'komiteciler'e haddini bildirmek için bizzat 'bahriyelilere gitme' şansına sahip değildi artık. 1917'de taşkın bir sel gibi akan kitleler partiye ve liderliğe güç kazandırmışlardı; suların geri çekildiği zaman ise, değişik ruh hallerine ve amaçlara sahip yığınlar parti ve liderlik üzerinde ters bir etki yarattılar. Lenin'in 'proletaryanın muazzam potansiyeline mutlak biçimde inandığını' söylediği 1917 yılındaki düş ile atomize olmuş bir işçi sınıfı ve proleter kompozisyonunu büyük ölçüde yitirmiş parti gerçeği arasındaki tezatlık, yaşanacak trajedinin unsurlarını yarattı ve bireylerin kendilerinden kat kat güçlü toplumsal güçler karşısında çok şey yapamayacaklarını gösterdi.

Bolşevik Parti'nin devrimden önce, devrim sırasında ve iç savaş yıllarının kahramanlıklarla dolu yıllarında kaydettiği olağanüstü başarılar, partinin leninist ilkeler üzerinde örgütlenmiş olmasının bu başarıların daha da pekiştirileceğinin garantisi anlamına gelmedi. Örgütsel nitelik tarihin bütün kapılarını açan sihirli bir anahtar değildir. Devrimci partinin varlığı kaçınılmaz olmakla birlikte devrimin ilerleyip gelişmesi için tek başına yeterli değildir. Lenin'in dehası, partinin kitlelerin beklentilerine karşılık verebilmesini sağlamak üzere

yığınlarla yakın ilişki içinde olma ve aynı zamanda partiyi proletaryanın eylem ve bilinç düzeyini yükseltmek için kullanma becerisini tekrar tekrar gösterebilmiş olmasıdır. Son tahlilde, parti her zaman işçi sınıfına tabi ve bağlı durumda kalmıştır. Parti, sözleri ve giriştiği propaganda faaliyetleri ile kitleler tarafından istenen eylemliliği yaratır ve parti sınıfı ancak bu derecede etkileyebilir. İşçi sınıfı eyleminin yokluğunda parti zayıf ve etkisizdir.

14

Lenin ve askeri cephe

Stalin zamanında ve onun ölümünden sonraki dönemde, resmi Rus tarihçileri iç savaş sırasında Kızıl Ordu'nun başında Troçki'nin bulunduğu gerçeğini gizlediler. Bu ordunun tüm başarıları Lenin'e (ve Stalin'e) atfedildi. Böylesi bir destanlaştırma, Lenin'e karşı bir hakaret olarak görülmelidir. Bu bölümde, Kızıl Ordu'ya önderlik konusunda Lenin'in Troçki'ye göre ikincil bir rol oynadığı gerçeğini ortaya koyacağız.

Lenin ve çarlık subaylarının Kızıl Ordu'da istihdam edilmesi

Troçki'nin eski çarlık subaylarına görev vermesi büyük bir muhalefetle karşılaştı. Brest-Litovsk Barış Anlaşması'na ve Lenin'in ekonomik politikasına karşı çıkmış olan 'sol komünistler'in pek çoğu, 'eski bolşevizm' adına Troçki'nin izlediği politikayı reddettiler. Çarlık subaylarının komutasındaki bir orduyu kabul etmeleri şöyle dursun, bunlar merkezi ve düzenli bir ordunun kurulmasına bile karşı çıkıyorlardı. Smirnov, Buharin, Radek ve Bubnov önderliğindeki 'sol komünistler' Troçki'ye çok sert bir biçimde karşı çıktılar. Ordu içinde merkezi otoriteye karşı çıkmamakla birlikte eski çarlık subaylarına güvenmeyen ve onları kıskananlar diğer bir muhalefet odağını oluşturuyorlardı. Bunlar, işçilerden, askerlerden ve bahriyelilerden kurulmuş ve Ekim Devrimi'nin ilk günlerinde önemli bir silahlı direnişle karşılaşmadıkları çeşitli yerellerde Sovyet rejimini inşa etmeyi becermiş olan gerilla gruplarının liderleriydiler. Kökleri uzmanlara yönelik plebyen bir nefrete kadar uzanan bu muhalefet, 'Çaritsin mu-

halefeti' olarak anılıyordu. Onuncu Ordu Komutanı Voroşilov, aynı ordunun siyasi komiseri olan Orjonikidze, Gusev ve -geri plandaki- Stalin bu muhalefet odağının liderleriydiler. (Çaritsin Grubu daha sonraki dönemlerde stalinist kliğin çekirdeği haline geldi.)

Lenin'in eski çarlık subaylarının orduya alınması fikri üzerinde uzun zaman herhangi bir yorumda bulunmamış olması, Troçki'nin izlediği politikaya karşı çıkan bu iki muhalefet grubunun birleşik gücünün daha da büyümesine yol açmıştı.

Troçki, kendisine destek vermesi için tekrar tekrar Lenin'e çağrıda bulunmak zorunda kaldı. Ağustos 1918'de, Lenin, Troçki'ye Larin tarafından önerilmiş olan ve genelkurmaydaki tüm subayların yerine komünistlerin getirilmesini öngören karar tasarısı konusunda ne düşündüğünü sordu. Troçki bu öneriye çok sert biçimde karşı çıktı:

> "Bunların (eski çarlık subayları) bir çoğu ihanet eylemlerinde bulunuyorlar. Ancak, askerleri taşıyan trenlerin işledikleri hatlarda da sabotaj eylemlerine rastlanılıyor, ama hiç kimse demiryollarındaki makinistlerin tümünün komünistlerle değiştirilmesini önermiyor. Larin'in önerisinin tümüyle işe yaramaz bir öneri olduğunu düşünüyorum... Söz konusu subaylardan yararlanılması konusunda en büyük yaygarayı koparanlar, ya panik içinde olan kişiler, ya da askeri aygıtın işleyişinin bütünüyle dışında olan, veya, partinin sabotajcılardan daha büyük zararlara yol açan askeri şahsiyetleri. Bunlar, bir şeye göz kulak olma becerisini gösteremeyen, küçük diktatör gibi bütün zamanlarını boş boş otararak geçiren ve bir başarısızlıkla karşılaştıklarında sorumluluğu üzerlerinden atmak için Genelkurmay'daki subayları suçlayan kişiler."[1]

24 Kasım 1918'de, Lenin, Kızıl Ordu subaylarına yaptığı bir konuşmada hala şunları söyleyebiliyordu: "Bugün kendi yeni ordumuzu inşa ederken, kendi subaylarımızı yalnızca halktan gelen insanlar arasından seçmeliyiz. Askerlerden saygı görecek ve kendi ordumuz içinde sosyalizmin gücünü artırabilecek olanlar yalnızca Kızıl subaylardır. Böyle bir ordu ise asla yenilgiye uğratılamaz bir ordu olacaktır."[2]

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nin öngününe kadar, Lenin askeri uzmanlardan hangi ölçülerde yararlanılacağı konusun-

da net bir fikre sahip değildi. 1919 yılı Mart ayı başlarında Troçki şunları anlatıyordu:

> "Lenin bana gönderdiği pusulada şunu soruyordu: 'Bütün uzmanları sepetleyip Laseviç'i genelkurmay başkanı yapma fikrine ne diyorsun?' Laseviç eski bir Bolşevikti ve Alman Savaşı sırasındaki başarıları dolayısıyla astsubay çavuş rütbesine yükseltilmişti. Aynı pusula üzerine 'Bu çok aptalca!' diye yazdım. Lenin pusulayı aldığında çatık kaşlarla ve çok kurnaz bir yüz ifadesiyle 'Bana karşı çok acımasızsın!' dermişcesine sinsi sinsi bana baktı. Ama, kaşlarını ne kadar çatarsa çatsın, gerçekte en küçük kuşkuya yer bırakmayacak kadar sert ve kesin yanıtlar almaktan memnuniyet de duyardı. Toplantıdan sonra yan yana geldik. Lenin bana cepheyle ilgili çeşitli sorular sordu. Ona şunu söyledim:
> "'Bana bütün eski subayları kovmanın daha iyi olup olmayacağını sormuştun. Bugün ordumuz içinde bunların sayısının ne olduğunu biliyor musun?
> "'Hayır.'
> "'Yaklaşık olarak?'
> "'Hiç bilmiyorum.'
> "'Bu sayı otuz binin altında değil.'
> "'Ne?'
> "'Otuz binden az değil. Bunlar arasında her bir haine karşılık yüz kadar güvenilir subay düşüyor; firar eden her subaya karşı iki ya da üç tanesi savaşta ölüyor. Söyler misin bunların nasıl başkalarını bulacağız?'"[3]

Bundan birkaç gün sonra, Lenin sosyalist cumhuriyetin inşası sırasında karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu:

> "Kısa bir süre önce Yoldaş Troçki'den bizim Savaş Departmanımız içinde görev alan eski çarlık ordusunda çalışmış subayların sayısının otuz bin kadar olduğunu öğrendiğim zaman, düşmanımızın zaaflarından nasıl yararlandığımızı, daha önce komünizme karşı çıkmış olanları bugün onun inşasına katılmak zorunda bıraktığımızı, kapitalistlerin bize fırlattıkları tuğlalarla komünizmi inşa etmekte olduğumuzu çok daha iyi anladım."[4]

Yukarıda aktardığımız konuşmalar, Lenin'in Kızıl Ordu'nun örgütsel yapısını etkilemekten ne denli uzak olduğunu, askeri konularda Lenin'in Troçki'ye oranla nasıl ikinci planda kalmış olduğunu açıkça gösterir.

Şimdi yanıt arayacağımız soru şu: Kızıl Ordu'nun askeri stratejisi neydi?

Savaş stratejisi üzerinde anlaşmazlık

Parti Merkez Komitesi'nin izlenecek strateji konusunda anlaşmazlığa düşerek bölünmeye uğradığı dört olay yaşandı. Diğer bir deyişle, askeri cephelerin sayısı kadar anlaşmazlık oldu. Pratik, Lenin ile Troçki arasında anlaşmazlığa yol açan durumlardan birinde Lenin, diğerlerinde ise Troçki'nin haklı olduğunu gösterdi.

1919 yazında yaşanan ilk ciddi anlaşmazlık, doğu cephesindeki durumla ilgiliydi. Troçki, Kolçak bir kez Urallar'ın doğusuna çekilmek zorunda kaldıktan sonra Kızıl Ordu'nun bu noktadan sonra Kolçak'ın peşine düşmek yerine dağlarda kışı beklemesi gerektiğini ileri süren Kızıl Ordu genelkurmay başkanı Vatzetis'i destekliyordu. Bu, Kızıl Ordu'ya, birliklerinin bir kısmını doğu cephesinden çekerek Denikin'in giderek daha tehlikeli olmaya başladığı güney cephesine kaydırma olanağı sağlayacaktı. Ne var ki, Askeri Konsey'in iki eski Bolşevik üyesi Smilga ve Lasheviç'in yanısıra, eskiden çarlık ordusunun genelkurmayında albay rütbesiyle görev yapmış olan doğu cephesi komutanı S. S. Kamenev bu plana şiddetle karşı çıkıyordu. Lenin bunların görüşlerini destekledi. Adı geçen bu kişiler Kolçak'ın yenilgisinin çok yakın olduğu, az sayıda askerin bunun için yeterli olacağı, Kolçak'ın sonuna kadar takip edilmesi ve ona soluk alma olanağı verilmemesi gerektiği görüşünde ısrarlıydılar; bu çok önemliydi, aksi taktirde Kolçak kış ayları boyunca yeniden güç toplar ve ilkbaharda doğu cephesinde her şey yeniden başlardı. Dolayısıyla, sorun bütünüyle Kolçak'ın ordusunun ve cephe gerisi kuvvetlerinin durumunun ne olduğunun doğru bir kestirimine bağlıydı.

Troçki, sonraları bu konudaki görüşlerinin yanlış olduğunu itiraf eder: "Doğu cephesi komutanlığının Kolçak'ın ordusunu kovalamasının yerinde bir karar olduğu anlaşıldı... Doğu orduları, bazı birliklerini güney cephesine kaydırırken eşzamanlı olarak Kolçak'ı Sibirya'nın ortasına kadar kovaladılar."[5]

İkinci anlaşmazlık güney cephesindeki durumla ilgiliydi. Bu

olayda, Troçki genel kurmayın başına henüz geçirilmiş olan S. S. Kamenev'in planını desteklemiş olan Lenin'e ve Merkez Komitesi çoğunluğuna karşı haklı çıktı. Güneyde, düşman güçler ayrı ve birbiriyle uzlaşmazlık içinde olan iki gruptan oluşuyordu: Özellikle Kuban eyaletinde yoğunlaşmış olan Kazaklar ve gönüllü Beyaz Ordu. Troçki, bu iki grup arasındaki uzlaşmazlıktan yararlanılması gerektiği inancındaydı. Buna karşılık, meseleyi yalnızca mantıksal açıdan değerlendiren, onun sosyo-politik vehçelerini dikkate almayan Kamenev, Kuban eyaletinin gönüllüler için ana üs konumunda olduğunu söylüyor ve düşmana kesin darbenin Volga üzerinden bu eyalette indirilmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Kamenev'in stratejisi Kızıl Ordu açısından korkunç bir yenilgiyle sonuçlandı. Troçki şunları yazıyor:

> "Oysa Denikin Kazakları güneye karşı uzun bir ileri harekata girişmeye ikna etmekte başarısız kalmıştı... Bizim güneyden Kazak çetelerine karşı saldırılarımız onun işine yarıyordu. Bundan sonra, Kazaklar kendi toprakları üzerinde artık kendilerini savunabilecek durumda değillerdi; böylece, kendi ellerimizle Kazakların yazgısını gönüllüler ordusunun yazgısına bağlı hale getirmiş olduk.
> "Kendi askeri operasyonlarımızı dikkatlice hazırlamamıza, askeri güçlerimizi ve teknik donanımımızı yoğunlaştırmış olmamıza rağmen ortada kaydettiğimiz bir başarı yoktu. Kazaklar Denikin'in ordusunun cephe gerisinde kendilerine çok sağlam bir siper oluşturdular. Kendi topraklarına sıkı sıkıya yapışmışlardı ve topraklarını dişleri ve tırnaklarıyla sonuna kadar savunmaya hazır görünüyorlardı. Giriştiğimiz saldırı tüm Kazak halkını ayağa kaldırmıştı. Zamanımızı, enerjimizi ve idari faaliyetlerimizi eli silah tutan herkesi Beyaz Ordu'nun üzerine sürmek için harcıyorduk. Bu arada Denikin Ukrayna'yı bir baştan diğerine süpürdü; saflarını sağlamlaştırdı ve kuzeye doğru ilerledi."[6]

25 Haziran 1919'da gönüllüler ordusu Ukrayna'nın en önemli kenti olan Kharkov'u işgal etti. Aynı ayın sonlarında Don Kazakları Don'u Sovyet güçlerinden temizlerken Kuban Kazakları aşağı Dinyeper'de Ekaterinoslav kentini ele geçirdiler. 30 Haziran'da, Denikin İngiliz uçak ve tanklarının yardımıyla Çaritsin'i ele geçirdi. 31 Temmuz'da Poltava işgal edildi. Karadeniz kıyısı üzerindeki Kherson ve

Nikolayev 18 Ağustos'ta alındı; bundan beş gün sonra İater Odessa düştü. 31 Ağustos'ta gönüllüler ordusu Kiev'e yürüyüşe geçti. Denikin'in orduları Eylül ayı boyunca ilerlemeye devam ettiler. 20 Eylül'de Kursk'u, 6 Ekim'de Voronezh'i, 13 Ekim'de ise Moskova'ya 250 mil mesafede bulunan Orel'i ele geçirdiler. Tarihçi Carr, söz konusu bu haftaları 'rejimin varlığının sallantı içine düştüğü kritik nokta' olarak tanımlar.

Bu gelişmelerden sonra, parti liderliği Troçki'nin baştan beri kabul ettirmeye çalıştığı planı benimsedi.

> "Girişeceğimiz ilk saldırı ile gönüllüler ordusunun Kazaklarla bağını kesip Kazakları kendi başlarına bırakmayı, tüm gücümüzü gönüllülere karşı yoğunlaştırmayı önermiştim. Bu plana göre, saldırının ana doğrultusu Volga'dan Kuban'a doğru değil, Voronezh'ten Kharkov ve Donetzk bölgesine doğru olacaktı. Ülkenin kuzey Kafkasları Ukrayna'dan ayıran bu bölgesinde köylüler ve işçiler tamamen Kızıl Ordu'dan yanaydı. Bu doğrultuda ilerleyen Kızıl Ordu adeta tereyağ üzerinde kayan bir bıçak gibi hızla yol katedecekti. Kazaklar sınırlarını yabancılara karşı korumak üzere bulundukları yerde kalacaklardı, ama biz Kazaklara ilişmeyecektik... En nihayet sonradan benimsenen plan bu oldu, ama Denikin - düşman eline düşmesi Moskova'nın düşmesinden daha tehlikeli olan- Tula'yı tehdit etmeye başladıktan sonra. Birkaç aylık zaman yitirdik, gereksiz kayıplar verdik ve çok kritik haftalar yaşadık."(*)

Troçki'nin Denikin'e karşı harekat planı, sonradan olayların gelişiminin de doğruladığı gibi, her bakımdan çok zekice hazırlanmış bir plandı. Troçki iki sosyo-politik faktörü dikkate almıştı. Bunlardan birincisi Don proletaryasının Bolşevik yanlısı tutumuydu. İkincisi ise Kuban Kazakları ile Denikin'in Beyaz gönüllüleri arasındaki uzlaşmazlıktı. Troçki'nin hesabı her iki durumda da nesnel gerçeklere dayanıyordu.

Parti Politbürosu 14 Eylül günü Troçki'nin orijinal planını bütünüyle kabul ederek güney cephesine ilişkin emirlerini değiştirdi. Bundan sonra Denikin'in ordusunun geri çekilmeye başladığı görüldü. 20 Ekim'de Kızıl Ordu Orel'i ele geçirdi, bundan dört gün sonra Budenny Denikin'in süvari birliklerini yenilgiye uğrattı. Denikin 15 Kasım'da Voronezh yakınlarındaki Kastornaiya'da, 17 Kasım'da Kursk-

'ta yenilgiye uğradı; ordularının geri çekilmesi aynı hızda devam etti. 3 Ocak 1920'de Çaritsin'i, 8 Ocak'ta Rostov'u kaybetti. Rostov, buradaki göğüs göğüse savaştan sonra 20 Ocak'ta yeniden Denikin'in eline geçti, ancak üç gün sonra şehir Kızıl Ordu tarafından geri alındı. Beyaz ordular geri çekilmeye devam ettiler. 15 Mart'ta Denikin Ekaterinodar'ı kaybetti; 4 Nisan'da Beyaz Ordu'nun komutanlığını bırakarak İngiltere'ye gitmek üzere ülkeden ayrıldı.

Troçki ile Lenin arasındaki üçüncü anlaşmazlık Petrograd'la ilgiliydi. Denikin'in Moskova'yı tehdit etmekte olduğu 1919 yılının Ekim ayında, Finlandiya Körfezi'ndeki İngiliz donanmasının desteğindeki İyudeniç hızla Esonya'dan Petrograd'a ilerliyordu. 12 Ekim'de İyudeniç'in askerleri Petrograd'a 10 mil uzaklıktaki İyamburg'u ele geçirdiler. 16 Ekim'e gelindiğinde 60 mil yol katederek Gatçina'ya ulaşmış bulunuyorlardı ve bundan kısa bir süre sonra Petrograd yakınlarındaki Çarskoe Selo'ya ulaştılar. Beyaz generaller kendilerinden o denli eminlerdi ki, harekata komutanlık eden general, dürbünle Petrograd'a bakmak isteyip istemediği sorulduğunda buna gerek olmadığını, çünkü ertesi gün kentin ana caddesi olan Nevski Prospekt üzerinde yürüyor olacağını söylüyordu.

15 Ekim'de Politbüro toplandı. Her iki başkent tehdit altındaydı ve Lenin Petrograd'ın gözden çıkarılarak eldeki tüm güçlerin Moskova etrafında toplanmasını önerdi (Hatta, Lenin'e göre Moskova'dan da vazgeçilerek Urallar'a çekilme olasılığı da mevcuttu). Troçki Lenin'le aynı fikirde değildi; bir dizi tartışmadan sonra Merkez Komitesi Troçki'den yana tavır aldı. 16 Ekim'de Troçki aceleyle zırhlı trenine bindi ve Petrograd'a gitmek üzere yola çıktı. Şehri sokak sokak savunmak zorunda kalabileceklerinden kaygılanıyordu:

> "Bu dev kente girmeleri halinde Beyaz Muhafızlar her evi kendileri için bir muamma, bir tehdit ya da ölümcül bir tehlike anlamına gelecek olan betondan yapılmış bu labirent içinde kaybolacaklar. Saldırının nereden ve hangi yönden geleceğini nasıl bilecekler? Bir pencereden? Bir çatı arasından? Bir bodrumdan? Bir sokağın köşesinden? Belki de her yerden!... Bazı caddelerin etrafını dikenli tellerle çevirebiliriz; diğerlerini olduğu gibi bırakıp onları kurduğumuz tuzaklara doğru yönlendirebiliriz. İhtiyacımız olan tek şey teslim olmamaya kararlı birkaç bin insan... Bu şekilde girişilecek iki ya da üç günlük bir savaş işgalcileri bir korkaklar sürüsü

haline getirir ve bunların gruplar halinde veya tek tek silahlarını yoldan geçen silahsız insanlara ve kadınlara verip teslim olduklarına tanık oluruz."[8]

Troçki'nin enerjisi, örgütlenme konusundaki olağanüstü yeteneği ve kitleler önünde etkileyici konuşma sanatı harekete geçmiş durumdaydı. Petrograd Sovyeti'nde yaptığı konuşmada şunları söylüyordu: "Bu kadar çok sıkıntıya katlanmış, böylesine derin bir manevi ateşle yanmış... güzelim Kızıl Petrograd eskiden olduğu gibi devrimin meşalesi olarak yanmaya devam edecektir." Tek başına atına binip geri çekilen askerlerin önüne geçiyor, onları mevzilerine geri dönmeye ikna ediyordu. Kararlılık ve cesaretle savaşan Kızıl Askerler İyudeniç'in ordusunu bozguna uğrattılar.

Petrograd cephesindeki dönüm noktası, güney cephesindeki dönüm noktasıyla aynı gün yaşandı: 20 Ekim'de Kızıl Ordu Orel'i geri aldı.

Troçki ile Lenin arasında askeri strateji alanında yaşanan dördüncü anlaşmazlık Varşova üzerine yürüme konusundaydı. Polonya 25 Nisan 1920'de Sovyet Rusya'ya karşı askeri bir saldırı başlatmıştı. Polonyalı askerler süratle ilerleyerek 6 Mayıs'ta Ukrayna'nın başkenti Kiev'e girdiler ve kısa süre içinde ülkenin batı bölümünü bütünüyle işgal altına aldılar. 26 Mayıs'ta Sovyetler'in karşı saldırısı başladı. 5 Haziran'da Budenny'nin Kızıl süvari birlikleri düşman cephesini yardı. 12 Haziran'da Kiev'i boşaltan Polonyalılar bir süre sonra hızla Sovyet sınırlarına doğru püskürtüldüler.

Polonyalılara karşı verilen savaşın bu aşamasına kadar, yani savaşın savunma savaşı olarak sürdüğü müddet içinde, Lenin ile Troçki arasında bir uyuşmazlık söz konusu değildi. Şimdi ise, 'Kızıl Ordu yoluna devam etmeli ve Polonya'yı işgal etmeli mi?' sorusu gündeme gelmişti; Lenin 'Evet' derken Troçki 'Hayır' diyordu. Bolşevik liderliğin diğer üyeleri bir bütün olarak Lenin'den yana tavır aldılar. Savaşın işlerin yoluna gitmediği bölümünde ihtiyatlı bir tutum takınmayı yeğlemiş olan Stalin[9], şimdi -yani net bir başarı elde edildikten sonra- bir hayli coşkulu bir tavra bürünmüştü.

Polonyalı komünist liderler ikiye bölündüler. Djerzinski, Markhlevski, ve en başta Radek, Sovyetler'in Polonya içine kadar ilerlemesine karşıydılar. Unschlicht, Lenski ve Bobinski ise karşıt fikirdeydiler. Lenin ne yapılacağı konusunda tereddüt göstermedi. Polonya

savaşının olumlu yönde seyretmesi özgüvenini artırmıştı. 17 Temmuz'da Politbüro'nun Varşova üzerine yürüme kararı almasını sağlamakta fazla zorlanmadı. Troçki'nin önerisini dikkate almadı ve Yüksek Komutanlık adına saldırıya geçmeyi önerdi. Bunları yaparken Politbüro'nun diğer beş üyesini de yanına almıştı.

Lenin'in stratejisi yanlış çıktı ve bu yanlışın bedeli ağır oldu. Polonyalı köylülerin ve işçilerin Kızıl Ordu'yu sıcak karşılamayacaklarını ileri sürmüş olan Radek'in tamamen haklı olduğu ortaya çıktı. 15 Ağustos'ta Sovyet askerleri Varşova önlerinde yenilgiye uğradılar ve 400 km. kadar geriye, Polonya topraklarının dışına püskürtüldüler.

Sovyet ordusunun aldığı bu yenilgide rol oynayan başkaca etkenler de vardı. Örneğin, batı komutanlığı ile güneybatı komutanlığı arasında şaşırtıcı bir koordinasyon yokluğu söz konusuydu: 13 Ağustos tarihinde güneybatı komutanlığına batı cephesine katılması için emir verildiği halde, bu ordu savaşta kaydadeğer hiçbir rol oynamadı. Troçki'nin güneybatı komutanlığının tavrına ilişkin açıklaması basit ve ikna ediciydi: Güneybatı ordusunun siyasi komiseri Stalin'in kişisel tutkuları ve kıskançlıkları. Stalin, Tukhaçevski'nin Varşova'da kazanacağı bir zafere tanık olmayı, ya da Tukhaçevski'nin siyasi memuru Smilga'nın başarısının gölgesinde kalmayı hazmedemezdi. Her ne pahasına olursa olsun, Tukhaçevski ve Smilga'nın Varşova'ya girdikleri anda kendisi de Lvov'a girmek istiyordu:

> "Stalin kendi savaşını veriyordu. Tukhaçevski'nin ordusunun tehlike içinde olduğu gözle görülür hale geldiği zaman genelkurmay başkanı Polonyalı askerlerin ve Varşova'nın yan kanatlarına saldırılar düzenlenebilmesi için güneybatı cephesine yön değiştirip Zamostye-Tomaşev'e doğru yönelmesi için emir verdiğinde, güneybatı cephesi komutanlığı Stalin'in teşvikiyle batıya doğru ilerlemeye devam etti: Lvov'un alınması Varşova'yı almaları için 'diğerleri'ne yardım etmekten daha önemliydi! Genelkurmayımız üç dört gün bu emrin hayata geçirilmesini sağlayamadı. Güneybatı komutanlığı, ancak birbiri ardına yapılan uyarı ve tehditlerden sonra yönünü değiştirdi, ancak bu sırada yitirilen birkaç günlük zaman yenilgide belirleyici bir rol oynadı. Polonyalılar 16 Ağustos'ta karşı saldırıya geçtiler ve askerlerimizi geri çekilmeye zorladılar. Eğer Stalin ve Voroşilov ile kara cahil Budenny Galiçya'da 'kendi savaş-

ları'na girişmiş olmasalardı ve zamanında Lublin'e varmış olsalardı. Kızıl Ordu yenilgiden kaçınabilirdi."[10]

(Burada, Kızıl Ordu'nun lojistik desteğinin çok zayıf olması, destek hizmetlerinden yoksun oluşu, vb. nedenlerle Varşova üzerine yürümenin her durumda yenilgiyle sonuçlanmaya mahkum olup olmadığını tartışmayı yersiz buluyoruz). Varşova'ya yürümek fikri siyasi bir hata idi. Uğranan başarısızlıktan sonra Lenin şunu söylemişti: "Saldırımız, neredeyse Varşova'ya kadar süren aşırı süratli ileri harekatımız hiç kuşkusuz bir hata idi."[11] Polonya halkının bu saldırıyı tarihsel düşmanlarının topraklarını işgale yönelik girişimi olarak görmeleri kaçınılmazdı. Lenin, hatalarının üstünü örtmeye çalışacak biri değildi. Clara Zetkin'e şunları söylemişti:

> "Polonyalılar Kızıl Ordu askerlerini kardeşleri ve kurtarıcıları olarak değil, düşmanları olarak gördüler. Toplumsal ve devrimci değil, milliyetçi ve emperyalist bir tarzda düşündüler ve bu şekilde hareket ettiler. Polonya'da kendisine bel bağladığımız devrim gerçekleşmedi. Pilsudski ve Daszynski tarafından kandırılmış işçiler ve köylüler kendi sınıf düşmanlarını savundular, bizim cesur Kızıl askerlerimizi aç bıraktılar, onları pusuya düşürdüler ve öldüresiye dövdüler... Radek neler olacağını önceden görmüştü. Bizi uyarmıştı. Çok sinirlenmiştim ve onu 'yenilgicilik'le suçlamıştım... Ama iddialarında haklıydı."[12]

Kızıl Ordu'nun idaresi konusunda aralarındaki tüm taktik görüş ayrılıklarına karşın, Lenin ile Troçki arasında son derece yakın bir ilişki vardı. Bunu görmek için o yıllarda bu iki insan arasındaki yazışmalara göz atmak yeterlidir; söz konusu yazışmalar büyük ölçüde iç savaş sorunlarına ilişkin sayısız çoklukta kısa notlardan ve uzun telgraflardan oluşur.[13]

Bu ikisi arasında iç savaşla ilgili olaylara -Kolçak, Denikin, İyudeniç ve Pilsudski'ye karşı mücadeleler- ilişkin farklılıklar büyük bir pratik öneme sahipti; ancak Lenin ile Troçki arasında ilkesel düzeyde görüş ayrılıkları söz konusu değildi. Bunlar en yararlı seçeneğin, belli bir anda ve belli bir yerde düşmana karşı savaşımın en iyi yolunun ne olduğuna ilişkin tartışmalardı. Eğer Petrograd'ın tahliyesini önermiş olan, ya da Varşova üzerine yürüme konusunda başarısızlı-

ğa uğrayan Lenin değil de Troçki olmuş olsaydı, hiç kuşkusuz stalinistler bunları Troçki'nin teslimiyetçi ve maceracı olduğu efsanelerini geliştirmek için yararlanırlardı. Bir bütün olarak, Troçki'nin askeri konulardaki stratejik değerlendirmeleri Lenin'in öngörülerinden çok daha sağlam ve güvenilirdi. Lenin, bütünüyle siyaset ve ekonominin idaresiyle ilgili sorunlarla meşguldü; cepheleri ziyarete, askeri departmanın gündelik çalışmasına katılmaya ayırabileceği zamanı yoktu. Bu yüzden, askeri meselelere yeterince hakim değildi. Nitekim, Ekim ayaklanmasının teknik örgütlenişi sırasında olduğu gibi neye ihtiyaç olduğu konusunda Troçki'nin kavrayışı Lenin'inkinden çok daha güçlüydü.[14]

Aynı zamanda, Troçki'nin Kızıl Ordu'nun başındaki başarısı büyük ölçüde Halk Komiserleri Konseyi ve Çalışma ve Savunma Konseyi Başkanı olarak Lenin'in verdiği desteğe bağlı idi.

İç savaş sırasında Lenin ve Troçki arasındaki yakınlığın bir başka göstergesi bu iki ismin yan yana anılıyor olmasıydı. Hükümet, ilkin Rusya, sonra tüm dünyada, Lenin-Troçki hükümeti olarak isimlendiriliyordu, aynı şey parti için de geçerliydi. Lenin'in Troçki'ye duyduğu güvenin işaretlerinden biri de, Troçki'nin yayınlayacağı herhangi bir emir için Lenin'in altında kendi onay imzası bulunan boş kağıtlar vermiş olmasıydı. Nitekim, bu kağıtlardan birinin altına Lenin şöyle bir not düşmüştü:

> "Yoldaşlar! Yoldaş Troçki tarafından yayımlanan emirlerin doğru ve titiz karaktere sahip olduklarını bilen biri olarak, Yoldaş Troçki tarafından yayımlanmış bu emrin doğru, isabetli ve davamızın yararı açısından yerinde bir emir olduğundan tamamen eminim ve bu emri bütünüyle destekliyorum. V. Ulyanov (Lenin)."[15]

Lenin askeri meselelerde Troçki'nin yaşamsal bir role sahip olduğunu biliyordu. Gorki, Lenin'le olan kişisel söyleşilerinde Lenin'in Troçki hakkında söylemiş olduğu sözlerin bazılarından söz eder. Bir keresinde Lenin şunu söylemiştir: "Bir yıl gibi kısa bir süre içinde örnek bir ordu yaratma, bununla da kalmayıp profesyonel askerlerin de sempatisini kazanma becerisini gösterebilecek bir insan daha gösterebilir misin? Biz böyle bir insana sahibiz. Her şeyimiz var. Mucizelere tanık olacaksın."[16]

Troçki, Sovyet zaferinin yaratıcısı oldu. Sovyet ordusunun ku-

rucusu ve bu ordunun zaferlerinin mimarı Troçki idi. Sıfırdan işe başlayıp kitlesel ve güçlü bir ordu yaratma sorumluluğunu üstüne aldı. Kızıl Ordu'ya katılmaları için binlerce işçi ve köylüyü harekete geçirdi; zafere ulaşma konusunda inanç, kararlılık ve moral aşıladığı bu insanları zafere taşıdı.

Yeni kurulmuş ordunun simgesi Troçki'nin zırhlı treniydi. Bu tren, içinde bir sekreterya, basımevi, telgrafhane, radyo istasyonu, elektrik santrali, kütüphane, banyo bulunan hareketli bir komuta merkezi aygıtı idi. Tren, üç yıl süren iç savaş boşunca, ekvatoru beş kez dolaşacak kadar uzun bir mesafe katetmişti.[17]

Söz konusu komuta treni, duraksayan, istikrarsız bir kitleyi gerçek bir savaşçı ordu haline getiren bir ilham, propaganda, örgütlenme ve devrimci eylem merkezi oldu. Troçki'nin olağanüstü becerileri, tasarım ve anında düşünüp karar vermenin birbiri içine geçtiği eşsiz bir yaratıcılığın ürünüydü; bu olağanüstü beceriler, Troçki'nin askerleri uğruna savaşıp öldükleri davanın bilincine vardıran, onlara bu davayı sevdiren sıradışı kişiliğiyle bütünleşiyordu.

Rus Devrimi'nin enternasyonal niteliği

İç savaşın sonuna gelindiğinde, Lenin bolşevizmin olağanüstü güç bir sınavdan geçmiş ve sınavı başarıyla tamamlamış olduğunu biliyordu.

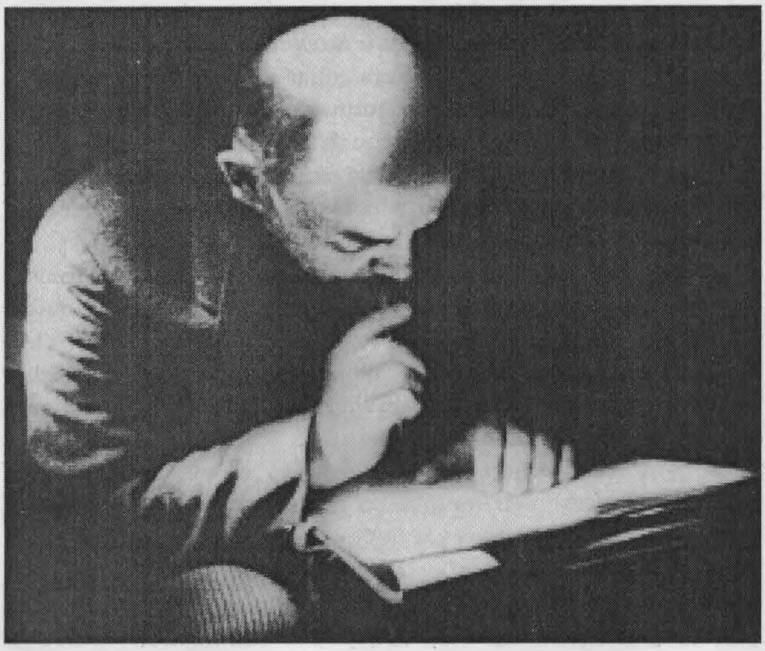
Ancak, söz konusu başarının bedeli çok ağır oldu. 1920 yılındaki rejimin toplumsal ve siyasi niteliği ile Bolşeviklerin 1917'de savunup öne çıkardıkları idealler arasında muazzam farklar vardı. Devrimin *ertesinde* sosyalist bir toplum söz konusuydu, sınıfsal engellerin ortadan kalktığı, bürokrasinin olmadığı, toplumun kendi üyeleri tarafından yönetildiği bir toplum. Böyle bir toplumda, tüm yurttaşların refahı ve saadeti daha *başlangıçtan* itibaren bağımsızlığı, bireylerin insiyatifini ve yaratıcı güçlerini besleyip büyütecekti. Ne var ki, iç savaş yıllarının Rusyası oldukça farklı bir toplumdu. Devrim halkın desteğine, devrimci coşkuya ve iktidar gücüne dayanarak karşıdevrimci güçleri yenilgiye uğratmayı becermişti: ama devrimi yapan proletaryanın yıkıma uğraması bedeli karşılığında. Aradan geçen zaman içinde 1917 yılının sosyalist devleti tek-parti devleti haline gelmişti. Varlığını hala sürdüren sovyetler, bürokratik olarak kontrol edilen Bolşevik iktidarın bir mevzisi haline bürünmüştü. Partinin kendisi de köklü bir değişikliğe uğramış, bir işçi sınıfı partisi olmaktan

çıkıp Politbüro, Orgbüro ve Sekreterya'nın kontrolündeki memurların son derece merkeziyetçi bir partisi durumuna gelmişti.

Lenin, 1917'deki ideallerle 1920 yılının gerçeği arasındaki çelişkinin -herkesten daha çok- farkındaydı. Ne var ki, gerçek ne denli olumsuz ve keyif bozucu olursa olsun, bolşevizmin kendi gelişimini *fiili koşullardan* hareketle sürdürmek zorunda olduğunun bilincindeydi. Lenin, içinde bulunulan açmazdan kurtulmanın yegane yolunun uluslararası devrimin zaferinden geçtiğine inanıyordu.

Lenin, Rus devriminin kaderinin dünya devriminin gerçekleşmesine bağlı olduğunu defalarca net olarak anlatmıştı. 11(24) Ocak 1918 günü Üçüncü Sovyetler Kongresinde şöyle konuştu: 'Tek ülkede sosyalizmin nihai zaferi tabii ki mümkün değildir. Sovyet iktidarını elinde tutmakta olan bizim işçi ve köylü neferlerimiz büyük dünya ordusunun da neferleridir'[18]... yaşadığımız zorluklar ne olursa olsun, önümüzdeki engeller ne olursa olsun, dünya sosyalist devrimi gelecektir'[19]...Alman devriminin gerçekleşmemesi halinde mahvolacağımız kesin bir gerçektir'[20]

Ve gerçekten Rus devrimi dünyaya sarsıcı dalgalar göndermişti. Kitle partilerinden oluşan bir Komünist Enternasyonal çabucak oluşturuldu. Rus bolşevizmininin ve dünya komünizminin kaderleri büyük ölçüde içiçeydi. Dünya komünizminin başarısı ve başarısızlığı ve Rusya'daki gelişmelerle olan ilişkileri bundan sonraki kitabımızın konusu olacaktır.

Lenin kürsü merdivenlerinde oturup konusmasını hazırlarken. Komintern'in üçüncü kongresi, Moskova Haziran 1921

Notlar

1. Bölüm: Bolşevik hükümetin ilk adımları

1. L. Trotsky, *My Life* (Hayatım), New York 1960, s. 37
2. R. P. Browder ve A. F. Kerensky, *The Russian Provisional Government 1917-Documents* (Rus Geçici Hükümeti 1917-Belgeler), Stanford 1961, cilt 3, s. 1801
3. P. N. Miliukov, *Istoriia vtoroi ruskoi revoliutsii*, Sofya 1923, 3. Bölüm, s. 296
4. V. B. Stankevich, *Vosporninaniia, 1914-1919 g.*, Berlin 1920, s. 267
5. A. Koop, *Town And Revolution* (Şehir Ve Devrim), Londra 1967, s. 1-2
6. I. V. Gessen, 'İki Devrimde Yaşam Deneyimi' (Rusça), *Arkhiv russkoi revoliutsii*, cilt 22, Berlin 1937, s. 382
7. J. Bunyan ve H. H. Fisher, *The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials* (1917-1918 Bolşevik Devrimi: Belgeler Ve Materyaller), Stanford 1934, s. 148
8. J. Reed, *Ten Days that Shook the World* (Dünyayı Sarsan On Gün), Londra 1961, s. 97
9. N. N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917, A Personal Record* (1917 Rus Devrimi, Kişisel Notlar), Londra 1955, s. 648
10. I. Getzler, *Martov*, Cambridge (Mass.) 1967, s. 172
11. Reed, op.cit. s. 28

12. Sukhanov, op.cit. s. 636
13. ibid. s. 639-40
14. V. I. Lenin, *Collected Works*, Rusça dördüncü baskıdan yapılan çeviri (bundan sonraki referanslarda *Works* [Eserler] olarak geçecek), cilt 29, s. 209
15. L. Trotsky, *On Lenin*, Londra 1971, s. 122
16. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 44, s. 206
17. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 127
18. S. S. Pestovsky, 'Petersburg'ta Ekim Günleri' (Rusça), *Proletarskaia revoliutsiia*, No. 10, 1922; Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 186-7
19. Reed, op.cit. s. 102
20. *Vospominaniia o Vladimire Ilyiche Lenine*, Moskova 1963, cilt 3, s. 160-6
21. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 186
22. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 249-50
23. ibid. s. 258-60
24. ibid. cilt 30, s. 265
25. Y. Akhapkin, *First Decrees of Soviet Power* (Sovyet İktidarının İlk Kararnameleri), Londra 1970, s. 32
26. ibid. s. 36-8
27. ibid. s. 42-3
28. ibid. s. 63-5, 69-71
29. ibid. s. 88-9
30. W. H. Chamberlin, *The Russian Revolution* (Rus Devrimi), New York 1965, cilt 1, s. 355
31. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 44, s. 71-2
32. J. L. H. Keep, 'Lenin's Letters as an Historical Source' (Tarihsel Bir Kaynak Olarak Lenin'in Mektupları), *Lenin and Leninism* (Lenin Ve Leninizm) içinde, Lexington (Mass.) 1971, s. 258
33. G. S. Ignatiev, *Oktiabr 1917 goda v Moskve*, Moskova 1964, s. 4
34. J. Keep, 'October in the Provinces' (Taşra Kentlerinde Ekim), R. Pipes (ed.), *Revolutionary Russia* (Devrimci Rusya) içinde, Cambridge (Mass.) 1967, s. 194
35. ibid. s. 195-6
36. ibid. s. 197
37. R. W. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution: Essays on 1917* (Rus Devrimi'nin Yayılışı: 1917 Üzerine Denemeler), Londra 1971, s. 77

38. Reed, op.cit. s. 161-2
39. ibid. s. 164
40. Pethybridge, op.cit. s. 17
41. ibid. s. 22
42. ibid. s. 23
43. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 294
44. V. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), Londra 1972, s. 79
45. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 151, 118
46. Lenin, *Works* (Eserler), çilt 27, s. 519
47. M. Latsis, *Chrezvychainaia komissiia po borbe s kontr-revoliutsiei*, Moskova 1920
48. Serge, op.cit. s. 307
49. E. H. Carr, *The Bolshevik Revolution 1917-1923* (Bolşevik Devrimi 1917-1923), cilt 1, Londra 1950, s. 168
50. Serge, op.cit. s. 189
51. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 223
52. *Vospominaniia o Vladimire Ilyiche Lenine*, op.cit. cilt 2, s. 435-8
53. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 409, 415
54. ibid. s. 261
55. ibid. s. 288
56. ibid. s. 365
57. ibid. s. 459
58. ibid. s. 404
59. Reed, op.cit. s. 179
60. ibid. s. 150

2. Bölüm: İktidarın pekiştirilmesi

1. The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes of the Central Committee of the Russian Social Democratic Labour Party (bolsheviks) August 1917-February 1918 (Bolşevikler ve Ekim Devrimi: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (bolşevik) Merkez Komitesi Tutanakları Ağustos 1917-Şubat 1918; bundan sonraki referanslarda CC Minutes [MK Tutanakları] olarak geçecek), Londra 1974, s. 127
2. ibid. s. 129-34
3. L. Trotsky, The Stalin School of Falsification (Stalin Tahrifat Okulu), New York 1962, s. 109-22
4. CC Minutes (MK Tutanakları, op.cit. s. 136-8, 300
5. ibid. s. 139-41
6. ibid. s. 150
7. O. H. Radkey, The Sickle under the Hammer (Çekiç Altındaki Orak), New York 1963, s. 66-7
8. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 190

3. Bölüm: Kurucu Meclis'in dağıtılması

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 24, s. 99
2. ibid. s. 20
3. Browder ve Kerensky, op.cit. cilt 3, s. 1695
4. ibid. s. 1729
5. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 105-6
6. O. H. Radkey, *The Elections to the Russian Constituent Assembly of 1917* (1917 Rus Kurucu Meclisi Seçimleri), Cambridge (Mass.) 1950, s. 16-17
7. ibid. s. 20
8. ibid. s. 36
9. ibid. s. 37
10. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), op.cit. s. 344
11. Radkey, *The Elections to the Russian Constituent Assembly of 1917* (1917 Rus Kurucu Meclisi Seçimleri), op.cit. s. 38
12. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 380
13. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), op.cit. s. 301
14. Bkz. T. Cliff, *Lenin*, Londra 1975, cilt 1, s. 116
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 379-83
16. ibid. cilt 30, s. 257-8
17. ibid. s. 263
18. ibid.
19. ibid. s. 266-7
20. K. Marx ve F. Engels, *Selected Correspondence* (Seçilmiş Mektuplar), Londra 1942, s. 433-4
21. K. Marx, 'Address to the Communist League, 1850' (Komünist Birlik'e Söylev, 1850), Engels'in *Revolution and Counter Revolution in Germany* (Almanya'da Devrim Ve Karşı Devrim) adlı kitabına Ek, Londra 1933

4. Bölüm: Brest-Litovsk barış anlaşması

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 21, s. 404
2. ibid. cilt 26, s. 444, 447-8
3. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 173
4. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 451
5. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 177-8
6. ibid. s. 174
7. ibid. s. 179
8. ibid. s. 189-91
9. ibid. s. 194
10. V. I. Lenin, *Sochineniia*, 1. basım, Moskova 1924-5, cilt 15, s. 626

11. J. W. Wheeler-Bennett, *Brest Litovsk: The Forgotten Peace* (Unutulmuş Barış: Brest Litovsk), Londra 1938, s. 237
12. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 205
13. ibid. s. 210-11
14. ibid. s. 212-15
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 37
16. ibid. s. 39
17. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 216
18. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 19-20
19. ibid. s. 23-4
20. ibid. s. 29
21. ibid. s. 65
22. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 218-25
23. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 68-9
24. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 523
25. ibid. s. 523-4
26. *Leninskii sbornik*, cilt 11, s. 59-61
27. ibid. s. 89
28. ibid. s. 42
29. Trotsky, *My Life* (Hayatım), op.cit. s. 380-1
30. Wheeler-Bennett, op.cit. s. 170
31. ibid. s. 196
32. *Piatii sozyv vserossiiskogo tsentralnogo ispolnitelnogo komiteta sovetov rabochikh, krestianskikh, krasnoarmeiskikh, kazachikh deputatov: stenograficheskii otchet*, Moskova 1919, s. 248
33. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 95
34. ibid. s. 98
35. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 103-4

5. Bölüm: Kapitalizmden sosyalizme geçiş

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 230-1
2. K. Marx ve F. Engels, *Selected Works* (Seçilmiş Eserler), Londra 1942, cilt 2, s. 504
3. S. E. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution, a Political Biography 1888-1938* (Bukharin ve Bolşevik Devrimi, Siyasi Bir Biyografi 1888-1938), Londra 1974, s. 90
4. K. Marx, F. Engels ve F. Lassalle, *Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, Fr. Engels und F. Lassalle*, Stuttgart

1902, cilt 3, s. 435-9; D. Ryaznaoff (ed.), K. Marx ve F. Engels, *The Communist Manifesto* (Komünist Manifesto) içinde, New York 1963, s. 184-5

5. K. Marx, *The Cologne Communist Trial* (Köln Duruşması), Londra 1971, s. 62
6. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 329
7. ibid. s. 330-1
8. ibid. s. 337
9. ibid. s. 341-2
10. ibid. cilt 27, s. 148
11. ibid. cilt 28, s. 214
12. ibid. s. 424-5
13. ibid. cilt 29, s. 69
14. ibid. s. 74
15. ibid. s. 206
16. ibid. s. 208
17. ibid. cilt 10, s. 253-4
18. ibid. cilt 30, s. 330-1
19. ibid. cilt 28, s. 72-3
20. ibid. cilt 30, s. 202
21. ibid. s. 518

6. Bölüm: 'Bize devlet kapitalizmi gerek'

1. M. Philips Price, *My Reminiscences of the Russian Revolution* (Rus Devrimi Anılarım), Londra 1971, s. 212
2. Chamberlin, op.cit. cilt 1, s. 416
3. Serge, op.cit. s. 212
4. ibid. s. 236
5. Chamberlin, op.cit. cilt 1, s. 418
6. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 649-50
7. Bkz. T. Cliff, *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi), Londra 1974
8. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 301
9. Carr, op.cit. cilt 2, s. 88-9; Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 621-2
10. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 245-6
11. ibid. s. 248
12. ibid. s. 248-50
13. ibid. s. 249, 350
14. ibid. s. 268-9
15. ibid. s. 212
16. ibid. s. 349
17. ibid. s. 271
18. ibid. s. 212
19. ibid. cilt 26, s. 500
20. ibid. cilt 27, s. 231
21. ibid. s. 515
22. ibid. s. 258-9
23. ibid. cilt 20, s. 152-4
24. ibid. cilt 27, s. 335-6
25. ibid. s. 294
26. ibid. s. 337
27. ibid. s. 338-9
28. ibid. s. 295-6
29. ibid. s. 340
30. ibid. s. 301
31. ibid. s. 213-4

32. ibid. s. 396
33. ibid. s. 475
34. ibid. s. 218
35. Marx ve Engels, *Selected Correspondence* (Seçilmiş Mektuplar), op.cit. s. 493
36. Cliff, *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi), op.cit. s. 124-41

7. Bölüm: Savaş komünizmi (1918-1921)

1. V. Brügmann, Die russichen Gewerkschaften in Revolution und Bürgerkrieg 1917-1919, Frankfurt a/M 1972, s. 140
2. M. Dobb, Soviet Economic Development Since 1917 (1917'den İtibaren Sovyet Ekonomik Gelişmesi), Londra 1948, s. 84-5
3. Serge, op.cit. s. 137
4. Dobb, op.cit. s. 90
5. V. P. Miliutin, Istoriia ekonomicheskogo razvitiia SSSR, Moskova-Leningrad 1929, s. 115
6. Brügmann, op.cit. s. 247
7. L. N. Kritzman, Die heroische Periode der gnossen russichen Revolution, Frankfurt a/M 1971, s. 101-2, 208
8. ibid. s. 97-8
9. ibid. s. 80
10. ibid. s. 293
11. K. Leites, Recent Economic Development in Russia (Rusya'da Son Yıllardaki Ekonomik Gelişme), Oxford 1922, s. 152, 199
12. J. Bunyan, The Origin of Forced Labor in the Soviet State: 1917-1921 (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni: 1917-21), Baltimore 1967, s. 173-4
13. Brügmann, op.cit. s. 151
14. Kritzman, op.cit. s, 252
15. ibid. s. 254
16. ibid. s. 283
17. ibid. s. 265
18. ibid. s. 273
19. ibid. s. 276
20. ibid. s. 216
21. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 100-1
22. Dobb, op.cit. s. 100
23. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 105
24. Kritzman, op.cit. s. 287
25. Lenin, Works (Eserler), cilt 30, s. 228
26. F. Lorimer, The Population of the Soviet Union, History and Prospects (Sovyetler Birliği Nüfusu, Tarih Ve Olasılıklar), Cenevre 1948, s. 41
27. Kritzman, op.cit. s. 288

28. Lenin and Gorky: Letters, Reminiscences, Articles (Lenin ve Gorky: Mektuplar, Anılar, Makaleler), Moskova 1973, s. 163
29. V. Serge, Conquered City (Fethedilmiş Şehir), Londra 1976, s. 89-90
30. V. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 (Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941), Londra 1963, s. 79
31. ibid. s. 101
32. Lenin, Works (Eserler), cilt 35, s. 333
33. A. Ransome, Six Weeks in Russia in 1919 (1919 yılı Rusyası'nda Altı Hafta), Londra 1919, s. 68-9
34. Lenin, Works (Eserler), cilt 32, s. 22
35. Dobb, op.cit. s. 114
36. Lenin, Works (Eserler), cilt 29, s. 137-8
37. ibid. cilt 30, s. 108-9
38. ibid. s. 284-5
39. N. I. Bukharin, Economics of the Transformation Period (Geçiş Dönemi Ekonomisi), New York 1971, s. 146
40. C. Clark, The Conditions of Economic Progress (Ekonomik Gelişmenin Koşulları), Londra 1940, s. 79, 83, 91, 98
41. Lenin, Works (Eserler), cilt 33, s. 62-3
42. ibid. s. 58
43. ibid. s. 57
44. ibid. s. 84-6
45. L. Trotsky, The First Five Years of the Communist International (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), Londra 1953, cilt 2, s. 266
46. Lenin, Works (Eserler), cilt 32, s. 233-4
47. ibid. s. 343

8. Bölüm: Kahramanlık ve trajedi bir arada

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30 s. 437
2. ibid. s. 454
3. ibid. s. 288
4. ibid. s. 297
5. ibid. cilt 32, s. 154
6. L. Trotsky, *Problems of Everyday Life* (Günlük Yaşamın Sorunları), New York 1973, s. 163
7. Reed, op.cit. s. 12
8. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 362
9. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 340
10. J. Maynard, *The Russian Peasant and Other Studies* (Rus Köylüsü Ve Diğer Araştırmalar),

Londra 1942, s. 102, 139
11. L. Trotsky, *The Revolution Betrayed* (İhanete Uğrayan Devrim), New York 1937, s. 181
12. K. Marx ve F. Engels, *Collected Works* (Toplu Eserler), Londra 1976, cilt 3, s. 263
13. Trotsky, *Problems of Everyday Life* (Günlük Yaşamın Sorunları), op.cit. s. 53
14. Trotsky, aktarıldığı yer, I. Deutscher, *The Prophed Armed* (Silahlı Öncü), Londra 1954, s. 407
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 74
16. ibid. s. 154-5
17. ibid. cilt 30, s. 518
18. ibid. cilt 33, s. 24
19. ibid. cilt 32, s. 361
20. ibid. s. 327
21. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 98
22. K. Marx, *The German Ideology* (Alman İdeolojisi), Londra 1940, s. 69
23. Trotsky, *Problems of Everyday Life* (Günlük Yaşamın Sorunları), op.cit. s. 54
24. Trotsky, *The First Five Years of the Communist International* (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), op.cit. cilt 2, s. 120
25. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 72
26. ibid. cilt 27, s. 341
27. ibid. s. 498
28. ibid. cilt 33, s. 306
29. ibid. s. 605
30. ibid. s. 279
31. ibid. cilt 33, s. 224
32. Shakespeare, *Macbeth*

9. Bölüm: Savaş komünizmi koşullarında proletarya

1. Ia. S. Rosenfeld, *Promyshlennaia politika SSSR*, Moskova 1926, s. 37
2. Brügmann, op.cit. s. 215-6
3. *Vtoroi vserossiiskii sezd professionalnykh soiuzov*, Moskova 1921, s. 138
4. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 158
5. ibid. cilt 33, s. 26
6. ibid. s. 256
7. Kritzman, op.cit. s. 217
8. *Trudy II vserossiiskkogo sezda sovetov narodnogo khoziaistva*, Moskova 1919, s. 451
9. Kritzman, op.cit. s. 218
10. *Trudy II vserossiiskkogo*

sezda sovetov narodnogo khoziaistva, Moskova 1918, s. 434
11. *Chetvertii vserossiiskii sezd professionalnykh soiuzov*, Moskova 1921, s. 119
12. M. H. Dobb ve H. C. Stevens, *Russian Economic Development Since the Revolution* (Devrimden İtibaren Rus Ekonomik Gelişmesi), Londra 1928, s. 189
13. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 555
14. ibid. cilt 33, s. 65
15. ibid. cilt 32, s. 199
16. ibid. s. 411
17. ibid. cilt 33, s. 23-4
18. R. Arskii, 'Sendikalar Ve Fabrika Komiteleri' (Rusça), *Vestnik narodnogo kommissariata truda*, Şubat-Mart 1918. Aktarıldığı yer, F. I. Kaplan, *Bolshevik Ideology and the Ethics of Soviet Labour* (Bolşevik İdeolojisi Ve Sovyet İş Ahlakı), Londra 1969, s. 129-30
19. A. Pankratova, *Fabzavkomy i profsoiuzy v revoliutsii 1917 goda*, Moskova-Leningrad 1927, s. 238
20. *Izvestiia* 27 Nisan 1918. Aktarıldığı yer, Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 619
21. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 20-1
22. ibid. s. 26
23. P. N. Amosov et al., *Oktiabrskaia revoliutsiia i fabzavkomy*, Moskova 1927, cilt 2, s. 188
24. *Pervii vserossiiskii seze professionalnykh soiuzov*, Moskova 1918, s. 235
25. ibid. s. 243
26. ibid. s. 369-70
27. ibid. s. 374
28. Akhapkin, op.cit. s. 50
29. J. Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia, April-December 1918* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm, Nisan-Aralık 1918), Baltimore 1936, s. 405-6
30. *Trudy II vserossiiskkogo sezda sovetov narodnogo khoziaistva*, op.cit. s. 10
31. *Chetvertii veserossiiskaia konferentsiia professionalnykh*

soiuzov, Moskova 1923, s. 28
32. Kritzman, op.cit. s. 135
33. N. Bukharin ve P. Preobrazhensky, *The ABC of Communism* (Komünizmin ABC'si), Londra 1969, s. 448
34. *Sobranie uzakonenii i rasporiazhenii rabochego i krestianskogo pravitelstva*, 1919, No. 14, Art. 163 (bundan sonraki referanslarda SUR olarak geçecek)
35. *SUR*, 1919, No. 18, Art. 204
36. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 163-4
37. M. Dewar, *Labour Policy in the USSR: 1917-1928* (SSCB'de Çalışma Politikası: 1917-1928), Londra 1956, s. 48-9
38. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 312
39. ibid. s. 333-4
40. Kaplan, op.cit. s. 359
41. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 423-4, 426-7
42. Dewar, op.cit. s. 61
43. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 499
44. ibid. cilt 32, s. 412
45. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, Moskova 1936, s. 109
46. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 31, s. 364-5

10. Bölüm: Savaş komünizmi Ve köylülük

1. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 1, s. 211ff., 224-5
2. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 10, s. 191
3. ibid. cilt 32, s. 251
4. ibid. cilt 30, s. 506
5. ibid. cilt 29, s. 359
6. ibid. cilt 27, s. 232
7. ibid. cilt 24, s. 23
8. *Kommunisticheskaia partiia sovetskogo soiuza v rezolitsiiakh i reshenliakh sezdov, konferentsii i plenumov TsK*, 7. basım, Moskova 1953 (bundan sonraki referanslarda *KPSS v Rezoliutsiiah* olarak geçecek), cilt 1, s. 341-2
9. *O Zemle*, Moskova 1921, s. 9
10. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 175-7
11. ibid. s. 342
12. *SUR*, 1919, No.4
13. J. L. H. Keep, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilization* (Rus Devrimi: Kitle Hareketi İçinde Bir Araştırma),

Londra 1976, s. 414

14. A. M. Bolshakov ve N. A. Rozhkov, *Istoriaa khoziaistva rossii v materialakh i dokumentakh*, Leningrad 1926, cilt 3, s. 248
15. P. Lezhnev-Finkovskii, *Sovkhozy i kolkhozy*, Moskova-Leningrad 1928, s. 61
16. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 337
17. Keep, *The Russian Revolution* (Rus Devrimi), op.cit. s. 462
18. *Izvestiia* TsK RKP(b), No.8, 2 Aralık 1919. Aktarıldığı yer, R. H. Rigby, *Communist Party Membership in the USSR, 1917-1967* (SSCB'de Komünist Parti Üyeliği, 1917-1967), Princeton 1968, s. 106
19. O. A. Narkiewicz, *The Making of the Soviet State Apparatus* (Sovyet Devlet Aygıtının Başarısı), Manchester 1970, s. 60
20. Ia. Iakovlev (ed.), *K voprosu o sotsialisticheskom pereustroistve selskogo khoziaistva*, Moskova 1928, s. 3.7
21. Kritzman, op.cit. s. 73
22. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 32, s. 277
23. ibid. s. 341
24. ibid. cilt 26, s. 503
25. ibid. s. 503-4
26. *SUR* 1917-1918, No.35; Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm), op.cit. s. 460-2
27. ibid. s. 464
28. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 397
29. ibid. s. 437-9
30. *SUR* 1917-1918, No.43; Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm), op.cit. s. 472-3
31. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 157
32. Kritzman, op.cit. s. 135-9
33. A. S. Pukhov, *Kronstadtskii Miatezh 1921 g*, Leningrad 1931, s. 8
34. C. Betelheim, *Class Struggles in the USSR: First Period: 1917-1923* (SSCB'de Sınıf Mücadeleleri: Birinci Dönem: 1917-1923), New York 1976, s. 233
35. B. Pilnyak, *Mother Earth and other Stories* (Ana Vatan Ve Diğer Hikayeler), Londra 1972,

s. 20
36. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 299
37. Maynard, op.cit. s. 104
38. K. Marx ve F. Engels, *Collected Works* (Toplu Eserler), op.cit. cilt 7, s. 520
39. *The Trotsky Papers*, yayına hazırlayan J. M. Meijer, The Hague 1971, cilt 2, s. 485-565
40. *Kolkhozy vo vtoroi stalinskoi piatiletke*, Moskova 1939, s. 1
41. ibid.
42. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 112
43. ibid. cilt 29, s. 359, 369

11. Bölüm: Devletin sönümlenmesi sorunu

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 402
2. ibid. s. 412, 463
3. ibid. s. 487-8
4. ibid. s. 472
5. ibid. s. 489
6. ibid. s. 429
7. ibid. s. 448
8. Akhapkin, op.cit. s. 157
9. *Sezdy sovetov RSFSR v postanovleniakh i rezoliutsiiakh*, Moskova 1939, s. 218
10. J. Towster, *Political Power in the USSR: 1917-1947* (SSCB'de Siyasi İktidar: 1917-1947), New York 1948, s. 209
11. ibid. s. 157-9
12. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 237
13. *Sedmoi vserossiiskii sezd sovetov rabochikh, krestianskikh, krasnoarmeiskikh, i kazachikh deputatov*, Moskova 1920, s. 261-2
14. Towster, op.cit. s. 246
15. G. V. Vernadsky, *A History of Russia* (Rusya Tarihi), New York 1944, s. 319
16. *SUR*, 1917-1918, No.12, Art. 79
17. *SUR*, 1919, No.53, Art. 508
18. O. Anweiler, *The Soviets: The Russian Workers, Peasants and Soldiers' Councils, 1905-1921* (Sovyetler: Rus İşçi, Köylü Ve Asker Konseyleri, 1905-1921), New York 1974, s. 235
19. J. V. Stalin, *Works* (Eserler), cilt 4, s. 220
20. Latsis, op.cit.
21. W. Pietsch, *Revolution und Statt: Institutionen als TrŠger der Macht in der Sowjetrussland (1917-1922)*, Köln 1969, s. 94
22. ibid. s. 95
23. ibid. s. 96
24. ibid. s.114-5

25. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 176
26. *SUR*, 1922, No.4, Art.42
27. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 389
28. ibid. cilt 26, s. 272
29. ibid. cilt 24, s. 100-1
30. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 298-9
31. Rigby, op.cit. s. 417-18, *Growth of the Red Army* (Kızıl Ordu'nun Gelişimi), Princeton 1944, s. 102
32. *The Trotsky Papers*, op.cit. cilt 1, s. 799-800
33. Fedotoff-White, op.cit. s. 105
34. ibid. s. 99
35. ibid. s. 91
36. *The Trotsky Papers*, op.cit. cilt 1, s. 29
37. ibid. s. 208
38. ibid. s. 118
39. L. Trotsky, *Kak vooruzhalas revoliutsiia*, Moskova 1923, cilt 1, s. 235
40. Fedotoff-White, op.cit. s. 90
41. Pietsch, op.cit. s. 137
42. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 31, s. 178
43. Kritzman, op.cit. s. 233
44. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 32-3
45. ibid. s. 183
46. ibid. cilt 33, s. 77
47. ibid. cilt 36, s. 557
48. ibid. s. 566
49. ibid. cilt 33, s. 428-9
50. Bukharin ve Preobrazhensky, op.cit. s. 240

12. Bölüm: Bolşeviklerin siyasi tekelinin kuruluşu

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 23, s. 325-6
2. ibid. cilt 25, s. 450
3. ibid. s. 440
4. ibid. s. 404
5. ibid. ibid. s. 487-8
6. Sukhanov, op.cit. s. 528-9
7. Carr, op.cit. cilt 1, s. 183
8. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 359
9. ibid. s. 361
10. ibid. s. 220
11. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), op.cit. s. 291
12. ibid. s. 491
13. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 230
14. *SUR*, 1917-1918, No.44, Art.536
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 190-1
16. M. Gorky, *Untimely Thoughts: Essays on Revolution, Culture and the Bolsheviks, 1917-18* (Uygunsuz Düşünceler:

Devrim, Kültür Ve Bolşevikler Üzerine Denemeler, 1917-18), New York 1968, s. 85-6
17. ibid. s. 88
18. Stalin, op.cit. cilt 4, s. 138
19. Carr, op.cit. cilt 1, s. 171
20. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 212-3
21. ibid. cilt 29, s. 151
22. Getzler, op.cit, s. 200
23. I. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy* (Komünist Otokrasinin Kökeni), New York 1965, s. 123, 125-6
24. P. Avrich, *The Russian Anarchists* (Rus Anarşistleri), Princeton 1971, s. 195-6
25. Bukharin ve Preobrazhensky, op.cit. s. 436
26. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 336
27. *KPSS v revoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 446-7
28. ibid. s. 600-1
29. ibid. s. 627
30. ibid. s. 469
31. Rigby, op.cit. s. 417-8
32. ibid. s. 470-1
33. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 135
34. ibid. cilt 26, s. 260
35. ibid. cilt 29, s. 183
36. ibid. s. 559
37. ibid. cilt 36, s. 561
38. *Dvenadtsatii sezd RKP(b)*, Moskova 1923, s. 41, 207
39. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 251
40. *Vosmoi sezd RKP(b)*, Moskova 1923, s. 250
41. *Deviagii sezd RKP(b)*, Moskova 1934, s. 307
42. L. Trotsky, *The First Five Years of the Communist International* (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), cilt 1, s. 99-100
43. M. A. Waters (ed.), *Rosa Luxemburg Speaks* (Rosa Luxemburg Konuşuyor), New York 1970, s. 394
44. ibid. s. 389-90
45. ibid. s. 391
46. ibid. s. 375
47. ibid. s. 369
48. ibid. s. 394
49. ibid.
50. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 32, s. 25
51. ibid. cilt 33, s. 306-7, 314
52. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 264

13. Bölüm: Partinin dönüşümü

1. Bkz. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 2, s. 160-1
2. Rigby, op.cit. s. 241-2
3. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 498
4. *Izvestiia TsK RKP(b)*, 24 Mart 1921
5. *Desiatii sezd RKP(b)*, Moskova 1933, s. 29-30, 76
6. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 443
7. ibid. s. 422
8. Rigby, op.cit. s. 109
9. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Ocak 1923
10. Narkiewicz, op.cit. s. 61
11. Rigby, op.cit. s. 245
12. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Aralık 1919
13. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 71
14. Rigby, op.cit. s. 78
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 61
16. ibid, cilt 29, s. 32-3
17. ibid. cilt 30, s. 485
18. ibid. cilt 29, s. 265
19. ibid. cilt 32, s. 355
20. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 623-4
21. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 254
22. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 446-7
23. Rigby, op.cit. s. 77
24. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 24, s. 432-3
25. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Mart 1922
26. Pietsch, op.cit. s. 133
27. *Izvestiia IsK RKP(b)*, 24 Mart 1920
28. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 420
29. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 257
30. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 442, 463
31. ibid. s. 525
32. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 126-251
33. Pietsch, op.cit. s. 153
34. R. H. McNeal (ed.), *Resolutions and Decisions of the Communist Party of the Soviet Union* (Sovyetler Birliği Komünist Partisi Önerge Ve Kararları), Toronto 1974, cilt 2, s. 13
35. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 443-4
36. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 500
37. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 444
38. *Vosmaia konferentsiia RKP(b)*, Moskova 1961, s. 221
39. *Desiatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 56
40. *Izvestiia IsK RKP(b)*, 5

Mart 1921
41. *Dvenadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 207
42. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Mart 1923
43. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 509
44. McNeal, op.cit. cilt 2, s. 11-12
45. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 277-8
46. J. B. Sorenson, *The Life and Death of Soviet Trade Unionism, 1917-1928* (Sovyet Sendikacılığının Yaşamı Ve Ölümü, 1917-1928), New York 1969, s. 167-9
47. K. Marx ve F. Engels, *Sochinenia*, Moskova 1955, cilt 3, s. 33
48. Pilnyak, op.cit. s. 145
49. I. Libedinsky, *A Week* (Bir Hafta), Londra 1923, s. 42
50. ibid. s. 47
51. ibid. s. 99
52. *Desiatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 52
53. ibid. s. 54
54. ibid. s. 62-3
55. ibid. s. 56-7
56. Carr, op.cit. cilt 1, s. 188
57. A. G. Löwy, *Die Weltgeschichte ist das Weltgericht*, Viyana 1968, s. 111
58. R. V. Daniels, *The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia* (Devrimin Bilinci: Sovyet Rusya'da Komünist Muhalefet), Cambridge (Mass.) 1965, s. 129
59. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 31, s. 336; Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 366-7
60. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 2, s. 169

14. Bölüm: Lenin ve askeri cephe

1. *The Trotsky Papers*, op.cit. s. 107-9
2. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 195
3. Trotsky, *My Life* (Hayatım), op.cit. s. 447
4. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 71
5. Trotsky, *My Life* (Hayatım), op.cit. s. 452
6. ibid. s. 454
7. ibid. s. 454-5
8. Trotsky, *Kak vooruzhalas revoliutsiia*, op.cit. cilt 2, Kitap 1, s. 388ff.
9. Stalin, op.cit. cilt 4, s. 345-6
10. L. Trotsky, *Stalin*, Londra 1947, s. 329, 332
11. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 32, s. 173
12. C. Zetkin, *Reminiscences*

of Lenin (Lenin'le Anılar), Londra 1929, s. 20

13. *The Trotsky Papers*, op.cit. cilt 1 ve 2
14. Bkz. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 2, s. 369-75
15. *The Trotsky Papers*, op.cit. cilt 1, s. 589
16. B. Souvarine, *Stalin*, Londra 1939, s. 222-3
17. Trotsky, *My Life* (Hayatım), op.cit. s. 414
18. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 470-1
19. ibid. cilt 27, s. 95
20. ibid. s. 98

Kuşatılmış Devrim
LENİN 3

1917 Ekim ayaklanmasının ertesi günü Lenin, "Sosyalist düzeni inşa etmeye başlıyoruz." derken dünya tarihi dönüm noktasındaydı. Ancak Lenin ve Bolşevik Partisi'nin önlerindeki zorlu yol hakkında hayalleri yoktu; Ekim Devrimi'nden tam dört ay sonra Lenin Sovyetler Kongre'sinde şunları söyledi: "Tek ülkede sosyalizmin nihai zaferi tabii ki mümkün değildir... Gerçek şudur ki, Alman devrimi gerçekleşmezse biz mahvolduk."

Tony Cliff'in Lenin biyografisinin bu cildinde Rus işçilerin yabancı istilalarla ve iç savaşla kıstırılmış olan bir ülkede işçi devletini savunma mücadelesi anlatılıyor. Bu sırada Komünist Enternasyonal devrimi Rusya dışına yaymaya uğraşıyordu.

Bolşeviklerin devrimde ve sosyalizmin inşasında işçi sınıfının vazgeçilmez rolünden hiç şüpheleri yoktu. Ancak işçi devletini savunan ve devrim yapmış olan işçi sınıfının büyük çoğunluğu bu yolda hayatlarını kaybetmişlerdi. Kızıl Ordu karşı devrimi yenilgiye uğrattı ama bu mücadele sırasında Rusya zarar gördü. Sanayi mahvolmuştu, işçiler ya ölmüş ya da dağılmışlardı. Artık bir paradoks oluşmuştu - işçi sınıfı olmayan bir proletarya diktatörlüğü.

Bu boşluk Lenin'in son nefesine kadar mücadele ettiği bürokrasinin güçlenmesine neden oldu.

ISBN 975 7972 02 9

Z
YAYINLARI